AL DE LEERREDENEN

VAN

NICOLAAS BEETS.

OPNIEUW UITGEGEVEN NAAR DE EERSTE DRUKKEN
EN NAAR TIJDSORDE GERANGSCHIKT.

KEMINK & ZOON,
OVER DEN DOM TE UTRECHT.

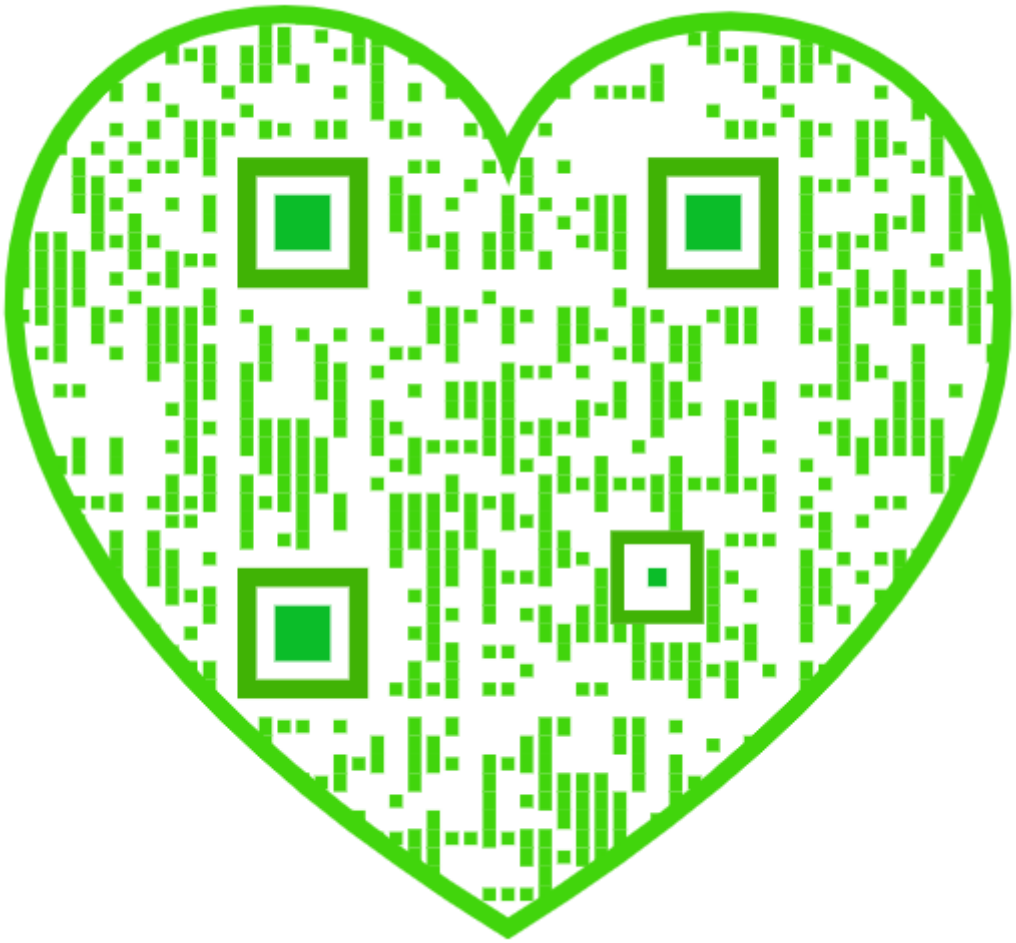

VERSPREIDE LEERREDENEN

VAN

NICOLAAS BEETS.

TWEEDE DEEL.

1866–1888.

KEMINK & ZOON,

OVER DEN DOM TE UTRECHT.

LAAT ONS HET GOEDE DOENDE NIET VERTRAGEN. [1])

Achttien jaren zijn voorbij gegaan sedert ik voor het eerst in het openbaar mijne stem verhief ten behoeve der christelijke zending. Het was in dit zelfde bedehuis, bij eene gelegenheid als de tegenwoordige. *Des Christens Schuld aan den Heiden* had ik zelf door Gods genade recht diep en levendig leeren gevoelen, en ik sprak er van tot de vergaderde menigte in het vuur der eerste opwekking. 2). Drie jaren later, andermaal uitgenoodigd om hier het woord te voeren, was *des Heidens Loon aan den Christen* mijn bemoedigend onderwerp. „De eigenaardige zegeningen, die van de christelijke deelneming in het christelijk zendingswerk het gevolg zijn en den zendingsvriend als toestroomen uit de Heidenwereld," had ook ik in mijne mate ondervonden. En zeker, het was de rechte plaats om van deze zegeningen te spreken in het midden eener broederschap welke, allen anderen ten voorbeeld, sedert langer

1) Uitgesproken te Zeist in de Kerk der Evangelische Broedergemeente den 27 Juli 1865.

2) Zie *Des Christens Schuld aan den Heiden.* Uitgesproken te Zeist, 15 Sept. 1847.

dan eene eeuw juist in *dat* werk haar hoogste lust, maar ook haar kracht gevonden had, en voor welke het, meer dan iets anders misschien, een behoudend en verderfwerend zout was gebleken. 1) Ik herinner mij aan het slot van mijne toenmalige rede mijn gevoelen te hebben uitgedrukt, dat „over het algemeen in ons vaderland de belangstelling voor deze goede zaak in de laatste jaren zeer was aangewakkerd." Inderdaad, „ik kon niet anders zien." De in ons midden gevestigde zendinggenootschappen waren in bloeienden staat; zij namen in tal van leden, in cijfer van inkomsten toe, en konden den kring hunner werkzaamheid uitbreiden. In een aantal kleiner en grooter plaatsen waren hulpgenootschappen opgericht, die de andere steunden, en deelneming wekten in nieuwe en telkens vermeerderende kringen. De ijver voor de bekeering van China blaakte, bij de schoonste hoop, met den vurigsten gloed. Boeken en bladen, over de zendingszaak handelende, vermeerderden met den dag, en vonden lezers, waar zij ze tot hiertoe niet gevonden hadden. 2) Menig vooroordeel scheen voor goed geweken. En zal ik nu, na vijftien jaren, een ander getuigenis geven? Zal ik het doen, nadat voor weinige weken naburige bosschen wedergalmd hebben van het bazuingeschal en de vrolijke gezangen van een „Nationaal Zendingsfeest?" Zal ik het doen, met het oog op zoo menig nieuwe zendingvereeniging in de laatste jaren

---

1) Zie *Des Heidens Loon aan den Christen.* Uitgesproken te Zeist, 7 Aug. 1850.

2) Ald. bl. 25 en 78.

in ons midden gesticht, op zoo menigen nieuwen arbeid in den laatsten tijd van uit ons midden in de Heidenwereld begonnen? Zal ik het op dezen Zeister feestdag doen, tot welks viering wederom zendingsvrienden uit zoo menige stad en oord van Nederland zijn samengevloeid?

Neen voorzeker! de belangstelling in de heilige zaak der christelijke zending; zij moge bij sommigen verkoeld zijn, in wie zij eertijds scheen te branden; zij moge nog zeer, zeer verre zijn van zoo algemeen te wezen, als men recht heeft van een christelijke natie te verlangen; zij is; wat ook gebeurd zij en moet worden beleefd; zij is, dank zij God! over het algemeen, ook in de laatste jaren in Nederland niet verminderd, maar steeds toenemende. Nieuwe opwekkingen zijn haar gegeven; nieuwe kringen hebben zich voor haar ontsloten; nieuwe krachten heeft zij te werk gesteld; en nadrukkelijker en indrukwekkender dan voor twintig, voor vijftien, voor tien jaren, verheft zij hare stem in het midden van kerk en maatschappij. Inderdaad de zendingszaak heeft vele *nieuwe* vrienden, en dit is voor haar *oude* vrienden, die ik hier vooral in grooten getale vertegenwoordigd acht, geene geringe oorzaak van bemoedigende blijdschap. Van harte deel ik er in; maar te midden van het genot, riep ik ouden en nieuwen vrienden beiden het woord van den Apostel toe: „*Laat ons het goede doende niet vertragen, want te zijner tijd zullen wij maaien, zoo wij niet verslappen.*" Ook dit woord is bemoedigend, is verblijdend; maar het sluit een waarschuwing in, die tot zelfbeproeving uitnoodigt.

Het woord is van den Apostel Paulus. Gij leest het in zijnen Brief aan de Galatiërs; in het VI^de^ Hoofdstuk; in het 9de vers. „Laat ons goeddoende —" heeft de Nederduitsche overzetting, maar een nauwkeurige vertaling eischt: „Laat ons *het* goede doende niet vertragen." Indien wij deze Apostolische vermaning, waaraan een Apostolische belofte, die voorwaardelijk is (*want te zijner tijd zullen wij maaien, zoo wij niet verslappen*), nadruk bijzet, op het zendingswerk en onze deelneming daaraan toepassen, M. H.! dan mag, tenzij wij willen geoordeeld worden tot dezulken te behooren, die *iedere* bijbelplaats ten allen tijde even gepast achten, een iegelijk die ons hoort daaruit deze drie dingen opmaken:

1°. dat wij de behartiging van ook dit werk tot *het goede* rekenen, hetwelk *te doen* des christens, ieder christens heilige roeping is;

2°. dat er voor den christen, die *dit* goede doet, *gevaar* is, *van* ook in het doen van dit goede te *vertragen;*

3°. dat er, bij het doen van ook dit goede, rechtmatige *hoop op* gewenschte *vrucht* is, maar afhankelijk van *geduldige* en *geloovige volharding.*

Zoo is het.

I. Wat het eerste betreft. De Apostel, te dezer plaatse van zijn brief aan de Galatiërs, van *het goede* sprekende, dat gedaan moet worden en waarin *niet* moet worden *vertraagd*, heeft, dit ontveinzen wij niet, daarbij het zendingswerk geenszins bij voorkeur, geenszins in het bijzonder op het oog. Hij is zelf een zendeling, en welk een zendeling is bekend; maar hij

is daarom geen zending-enthusiast, die niet anders predikt dan de zending, de zending en nog eens de zending! Ik weet zelfs niet, of hij met zulke enthusiasten veel zou hebben opgehad, en van hen voor de bekeering der Heidenen wel de beste en grootste dingen zou hebben verwacht. In de opvatting en voorstelling van christelijke plichtsbetrachting was niemand veelzijdiger dan deze Paulus, die „*één* ding deed;" en dit ééne was niet, den Heidenen, wier Apostel hij was, het evangelie te verkondigen, maar dat „jagen naar het wit," hetwelk zich in het „bedenken van al wat waarachtig is, al wat eerlijk is, al wat rechtvaardig is, al wat rein is, al wat liefelijk is, al wat welluidt, zoo er eenige deugd en zoo er eenige lof is" openbaarde. — Neen voorzeker! er is, volgens dezen Apostel der Heidenen, voor den discipel van Jezus, meer en ook aan anderen goed te doen dan aan de Heidenen door evangelieprediking. Hiervan kon hij zwijgen, deze kan hij vergeten om, gelijk hij in dit zesde Hoofstuk van zijn brief aan de Galatiërs doet, de broederen tot zachtmoedige liefde jegens gevallenen, tot het dragen van elkanders lasten, tot ruime mededeelzaamheid en weldadigheid op te wekken. Indien er één ding is, hetwelk hij, in onzen tekst van *het goede* sprekende waarin *niet* moet worden *vertraagd*, meer in het bijzonder op het oog heeft, het is deze laatste. En dit goede wil hij, als hij onmiddellijk volgen laat, dit goede wil hij gedaan hebben „aan *allen*, maar meest aan de *huisgenooten des geloofs*." Hij is, ook Paulus is van het gevoelen dergenen, die altijd zeggen, dat het eigen huisgezin, de eigene gemeente, het eigene christenvolk

voorgaan, en dat de liefdadigheid en de trouw *daarbij moeten aanvangen;* — slechts is hij geenszins ook van het gevoelen dergenen, die meenen, dat zij het *daarbij moeten laten;* en nog veel minder kunnen zij zich op hem beroepen, die, onder voorwendsel dat zij dáár hunne handen vol hebben, ze verder terughouden, en over het algemeen nog al eens aangetroffen worden met de armen over elkaar. Ook kan ik mij volstrekt niet voorstellen, dat de heilige Apostel, indien hij in ons midden was en mij het goede woord zijner algemeene vermaning nu bepaaldelijk hoorde toepassen op de *behartiging van het goede werk der zending*, de man zoude wezen om mij dit te verbieden of ten kwade te duiden — „uit aanmerking van het verband."

En het betoog M. V.! dat deze behartiging tot dat *goede* behoort, hetwelk te *doen* des christens, ieder christens heilige roeping is: ik mag het immers in uw midden ten eenen male overbodig achten? Zoo er ook te Zeist, zoo er ook in een bedehuis der Evangelische Broedergemeente, menschen konden gevonden worden, die naar deze overtuiging niet handelden, moeielijk zoude ik kunnen gelooven, dat iemand die zich een christen noemt en iets van de zegeningen van het Evangelie kent, in deze overtuiging, al zou hij ze zich ook ontveinzen, niet zoude deelen. En *gijlieden* zijt zendingsvrienden, hetzij dan oude of nieuwe, of — toekomstige, hier gekomen om aan een feest der zending deel te nemen, en deze heilige zaak Gode in den gebede op te dragen; gij moet dan allen wel van deze overtuiging doordrongen zijn. Iets anders ware het, indien hier spraak was van het zendingswerk ook ter hand te

nemen, zelf de Heidenwereld in te gaan en haar het Evangelie der zaligheid te verkondigen. Dit is, dit kan niet ieders roeping zijn, en hij neemt veel op zijne verantwoording, die er den ongeroepenen toe prikkelt, den onbegaafden in stijft. Ook is het de vraag juist niet van nieuwe genootschappen of hulp-genootschappen op te richten, lid van besturen of dames-comités te moeten wezen, op zendingsvergaderingen toespraken of, gelijk ik thans poog te doen, opwekkende redenen te houden, of wel over deze voortreffelijke zaak te schrijven en ook te doen drukken. Tot iets, tot veel van dit alles, ja tot dit alles kan aan menig onzer de gelegenheid of bekwaamheid ontbreken; ja er kunnen duidelijke aanwijzingen zijn, dat zulke dingen tot zijn roeping *niet behooren*. — Maar het zendingswerk te *behartigen*, dat is: er zich waarlijk en van harte aan te laten gelegen zijn, en dit ook, een iegelijk naardat hij de gave ontvangen heeft, op eene of andere wijze, op die wijze n.l. waartoe men in staat is, te toonen; de handen van hen, die het werken, door deelneming, door aanmoediging, door goedkeuring, door ieder practisch bewijs van ware warme belangstelling, dat op onzen weg ligt, te sterken; het voor te staan en te bevorderen door wat zedelijke invloed, maatschappelijke positie, verstandelijke meerderheid vermag; er onzen penning rijkelijk voor over te hebben, en het hartelijk in onze gebeden te gedenken — ziedaar waarvan ik vertrouwen mag, dat ieder uwer het plichtmatige inziet, waaraan ik hopen durf, dat niemand uwer zich geheel onttrekt, hetwelk te mogen en te kunnen doen, en met nadruk te doen, ik weet dat velen uwer zich tot een

uitnemend voorrecht rekenen en onder de schoonste genoegens van hun christelijk leven tellen.

II. Doch ook voor hen, die hier met het warmste hart het meeste doen, is de herinnering, de waarschuwing niet overbodig: *Laat ons het goede doende niet vertragen.* Zij moet welkom zijn; want ook op dit gebied, en vooral op dit gebied, met name ook in dezen onzen tijd, is het gevaar van vertragen niet gering.

De groote Calvin heeft, en terecht, in de toepassing der Apostolische waarschuwing, zooals ze hier aan de Galatiërs gegeven wordt, het oog voornamelijk op het werk der christelijke *weldadigheid* gericht, en hij teekent er bij aan. „Eene waarschuwing als deze is wel zeer noodig; want terwijl wij uit ons zelven al traag genoeg in het werk der liefde zijn, komen er nog gedurig ontelbare ergernissen bij, die de welgezinden ophouden. Wij stuiten op vele onwaardigen, vele ondankbaren; de menigte der behoeften zelven overstelpt ons; het van alle kanten vragen mat ons af; de koelheid van anderen dooft ook onzen ijver uit, en overal ontmoeten wij hinderpalen, die ons van het rechte spoor doen afwijken." Warme zendingsvrienden! is hier wel *iets* opgeteld, dat niet met dubbelen nadruk op het christelijk liefdewerk, waaraan gij op de een of andere wijze medewerkt, toepasselijk is?

Die *traagheid van nature*, waarmede wij op elk gebied van christelijke werkzaamheid te strijden hebben, welk een kracht ontleent zij hier nog uit de omstandigheid, dat wij op *dit* gebied de voorwerpen, tot welke zij zich uitstrekt, niet met oogen aanschouwen; dat wij van hun

nood geen getuige, van hun ellende niet omringd zijn, en het zinnelijk gevoel het zedelijke hier nooit eens te hulp komt.

Vele onwaardigen, vele ondankbaren. O! zoo wij doof zijn voor de stemmen, die daar niet ophouden ons van uit het midden eener van ons werk afkeerige menigte toe te roepen, dat wij „het heilige den honden geven," dat wij „onze paarlen voor de zwijnen werpen;" zoo wij weten wat wij hierop hebben te antwoorden, er *zijn* toch ondervindingen van dezen aard, er *zijn* teleurstellingen op dit gebied, waarvan wij ook zelven den verontmoedigenden indruk niet altoos van ons kunnen afweren of terstond te boven komen. Tusschen welke doornen wordt hier gezaaid! op welke rotsen geploegd! Ja, het *is* gebeurd, dat de kostelijke parel vertreden en hij die haar bracht wreedaardig verscheurd werd!

Het overstelpende van den omvang der behoeften, het *afmattende van het vragen van alle kanten.* — Oude zendingsvriend! gij hebt er wel eens onder gezucht; nieuwe zendingsvriend! gij zult er mogelijk voor bezwijken. Wij allen zijn zeer vatbaar er door geschokt te worden. Want nergens is de verhouding tusschen hetgeen te doen is en gedaan kan worden ongunstiger, en even dringend is aan alle zijden een zelfde nood.

Anderer koelheid, die ook onzen ijver verdooft. Voorwaar! ook dit gevaar mag geteld worden, waar het een arbeid der liefde geldt, waarvoor zelfs menschlievenden koel zijn!

Overal hinderpalen! Wie werpen ze ons niet in den weg? Hier de staat, daar de kerk, ginds de maatschappelijke instellingen, het handelsbelang, baatzucht,

heerschzucht, lichtzinnigheid, wantrouwen — alle de leelijke en sommige goede dingen.

O gewis, te midden van dat alles en tegenover dat alles is de opwekking noodig, de onderlinge opwekking, de opwekking uit vromen, ernstigen, apostolischen mond, de opwekking van Gods wege: „Laat ons het goede doende niet vertragen!"

Zij is het met nadruk in de dagen, die wij beleven.

Is het niet voor den nadenkenden christen een zeer moeielijke tijd? Heeft niet ieder onzer, die een overtuiging heeft, dagelijks de handen vol om die vast te houden en te handhaven tegen allerlei aanval? Wordt niet wat vroeger in de ooren gefluisterd werd nu van de daken gepredikt? Is niet de hedendaagsche maatschappij in een nieuwen, oneindigen, principiëlen strijd over het ware christendom, den waren godsdienst gewikkeld? Wordt niet dat Evangelie, hetwelk tot nog toe als *het* Evangelie beleden en tot de Heidenen gebracht is, en hetwelk wij hen *steeds* wenschen te brengen; daar er volgens onze innigste overtuiging geen ander is; dagelijks voor onze oogen en ooren in boeken, brochuren, dagbladen, vertoogen, leerredenen, door kundig en onkundig aangevallen, verworpen, niet zelden met spot, met smaad, met minachting beladen? in naam der tegenwoordige wetenschap, in naam van den vooruitgang op ieder gebied — ontzaglijke namen die velen verbijsteren; in het belang van het tegenwoordige leven, („das diesseits" is de geleerde uitdrukking) hetwelk allen nog al na ter harte gaat. Bespeurt men niet aan alle kanten de werking van een

geest, die het christendom (zoo hij meent) te boven, tot den natuurlijken godsdienst, dat is tot het Heidendom, doch (zoo hij hoopt) zonder zijne gruwelen, terug wil? En indien *dit* de tijdgeest is, kan er dan een tijdgeest zijn aan de toebrenging der Heidenen *tot* het Evangelie meer rechtstreeks tegenovergesteld? Dat de kerkgenootschappen *als* kerkgenootschappen, de gemeenten *als* gemeenten, gelijk daarvan de Broedergemeente van stonden aan het voortreffelijk en natuurlijk voorbeeld gegeven heeft, de zaak der zending op zich nemen en drijven, dat is het schoon en toch zoo eenvoudig ideaal, hetwelk alle verstandige zendingsvrienden voor de oogen staat. Maar hoever is het er van af, en wie hunner zou kunnen *wenschen*, dat het in deze onze dagen verwezenlijkt werd?

En wat de kerken verscheurt of met verwoesting dreigt, heeft het ook niet reeds zijn noodlottigen invloed uitgeoefend op het zendingsgebied zelf? verwarring, moedeloosheid, tegenspraak, twijfel, ontrouw, afvalligheid gebaard? broeders, die hier eertijds het werk des Heeren wilden werken gelijk als wij, op een anderen weg geleid, of voor dit werk, zooals wij het ons slechts kunnen voorstellen, ja voor *alle* zendingswerk geheel doen verkoelen? Voorwaar, indien te midden van zulke ervaringen en verschijnselen, bij het ademen van een dampkringslucht als deze, en veroordeeld op te roeien tegen zulk een stroom, de zendingsvriend nog ten allen tijde den moed, de lust, de opgewektheid bewaart of wedervindt, die tot blijmoedige volharding noodig is, het moet wel zijn dat de sterke overtuiging in hem leeft, dat hij in dezen *het goede doet;*

het moet wel zijn, dat in zijn innigst hart dat woord niet ophoudt te weerklinken: „Laat ons het goede doende niet vertragen."

III. „Laat ons," roept de Apostel den christenen van Galatië toe: „laat ons het goede doende niet vertragen, *want te zijner tijd zullen wij maaien, zoo wij niet verslappen.*"

De groote en afdoende reden, M. V.! om in het goede niet te *vertragen*, is geene andere dan diezelfde, die ons tot het *doen* van het goede noopt, namelijk dat het goede het goede is, en het na te laten kwaad. Die God liefheeft, heeft het goeddoen lief; en ontrouw aan het goeddoen, dat hij eens heeft lief gekregen, is ontrouw aan God. Het is niet om den hemel daarmede te verdienen, dat de christen goede werken doet, maar om zijn hart te volgen, zijn God te verheerlijken, zijn naasten te stichten en hem voor den hemel te winnen. Het is niet *om* het heerlijk genadeloon, door zijnen Heiland toegezegd ook aan het geringste werk der liefde, om zijnentwil en in zijn naam verricht, dat hij in werken der liefde overvloedig moet zoeken te zijn. Toch versmaadt de Apostel niet, bij zoo veel verzoeking tot vertraging, hem met de gedachte aan het toegezegde loon te wapenen en te bemoedigen en tot die volharding op te wekken, zonder welke aan geenerlei vrucht van hetgeen menigmaal met tranen gezaaid wordt te denken valt.

„*Te zijner tijd zullen wij maaien, zoo wij niet verslappen.*"

O., M. V.! hoe gevoelen wij met toepassing op het

heilig werk, dat ons hier bezig houdt, de kracht dezer bemoedigende en tegelijk louterende herinnering! Het zendingswerk te werken, er aan mede te werken in onze mate en naar onze kracht, is een godgevallig *zaaien*, waarop een hartverblijdend *maaien* volgen zal; maar te *zijner* tijd, dat is op *Gods* tijd en niet op den *onzen;* ter *bekwamer* tijd en niet op den tijd, dien wij *wenschen* of misschien *berekenen.* Maar hij zal in de blijdschap van den oogst niet deelen, die onder het zaaien het geduld, den moed, het geloof verliest, de hand aftrekt, en door „op den wind acht te geven" den akker verlaat.

Te zijner tijd zullen wij maaien, zoo wij niet verslappen. Geen liefdewerk, in God gedaan, gaat verloren. Geen evangelieprediking naar het bevel des Heilands blijft *altijd* zonder vrucht. Lang kan op rotsen geploegd worden; veel goed zaad bij den weg vallen, waar de vogelen des hemels het wegrooven, of in doornen, die het verstikken; eindelijk valt het toch hier of daar in goede aarde, en brengt zijn vrucht voort: dertig, zestig, honderdvoud. En schoon het op *dezen* akker menigmaal „een ander is die zaait en een ander die maait," eens komt de tijd toch, dat er een oogst voor beiden is, dat zich „zaaier en maaier te zamen verheugen." Wat verbeurt hij veel, die door den arbeid op te geven zijn aandeel in dit geluk en den voorsmaak van dit geluk verbeurt!

„Laat ons het goede doende niet vertragen, want te zijner tijd zullen wij maaien, zoo wij niet verslappen." De geschiedenis der zending onder de Heidenen is van dit woord des Apostels de voortdurende bevestiging,

en eene welsprekende prediking. Zij leidt ons een moeielijke oefenschool van liefderijk geduld en geloovige volharding binnen, maar toont ons ook de trouwe Gods en de gewisheid zijner beloften. Zij geeft ons dáár de schoonste uitkomsten, de heerlijkste verrassingen te aanschouwen, waar het geduld het zeerst op de proef gesteld en van de volharding het meest gevergd werd.

Arbeidsveld der Broedergemeente, rijs hier op voor onze oogen! Hoe is het in Groenland, hoe op zoo menig eiland der West-Indiën, hoe in Suriname gegaan? Hoe in het midden dier slavenwereld, waarmede trouw en goed honderd en dertig jaren geworsteld is? Vijf lange winters moest het duren, eer in Groenland het hart van den eersten Esquimo zich voor de prediking van het Evangelie ontsloot. Thans zijn in Groenland geene Heidenen meer. Tweemaal sedert het jaar 1790 beproefd en tweemaal opgegeven, maar in 1827 ten derdenmale opgevat, is de zending op Tabago sedert eene der bloeiendste en verblijdendste van allen. Langzaam, langzaam, zeer langzaam ging het in Suriname, waar in 1776 de eersteling uit de Negerslaven in Paramaribo gedoopt werd, en het is niet te zeggen wat er door de boden des heils geleden is in dien rampzaligen en gerekten strijd tusschen den vloek der slavernij, waarop zij stuiteden, en den zegen des Evangelies, dien zij wenschten te brengen! doch sedert de laatste tien jaren, waarin ook het slavenjuk brak, was de vrucht zoo groot, dat de Surinaamsche thans verre de grootste van alle de zendingen der Broedergemeenten heeten mag. En wat wordt dezer dagen in het binnenland van Nieuw-Holland onder de Papoea's

gezien; waar, na het mislukken van zending op zending, ten laatste *hare* zendelingen als de geduldigste en volhardendste zijn ingeroepen om het schier wanhopige werk te beproeven? *Zij zijn geslaagd.* Tien jaren is er gearbeid en gewacht. Een oogenblik heeft het geschapen gestaan, alsof het heilige liefdewerk voor de ruwheid der grondzoekende baatzucht zou moeten wijken — maar neen! men heeft wederom een moed gevat en in de kracht des Heeren volhard, en nu heeft ook Australië zijn Ebenhaëzer en de Papoea's hun Nathanaëls. 1) Zal het, na twaalf jaren van getrouwen arbeid, ook niet eindelijk eens zoo gaan in het nog onvruchtbare Mongolie? Broeders! wij willen u helpen zaaien; want ook wij willen hier of hier namaals deel hebben aan de vreugde van uw oogst!

Zoo zij het! *Laat ons het goede doende niet vertragen.* Laat ons niet alleen medearbeiders zijn aan *deze* zending, maar in de behartiging van het zendingwerk in het algemeen, waar wij kunnen en zooveel wij kunnen, voortvaren. De onafzienbaarheid van het arbeidsveld schrikke ons niet af; de veelheid der aanvragen vervele ons niet; geen teleurstelling, geen tegenwerking over-

---

1) „Uit de eenzame hut in het woeste bosch is nu een liefelijke kleine vredeplaats, Ebenhaëzer ontstaan; ook is er reeds een kerkje ingewijd. Maar wat nog veel meer verblijdend is: de eersteling van dit geheel verwaarloosd volk, *Pepper*, een jongeling, is reeds met den naam van *Nathanaël* gedoopt, na grondige belijdenis en bekeering. „En dat voor mij!" zeide hij, en volgde de roepstem der eeuwige liefde. Onze broeders nu zijn welgemoed en vol hoop in hun Ebenhaëzer, ald. bl. 38, 39. Zie voorts over deze zending: „Berichten uit de Heidenwereld, van het Zendinggenootschap te Zeist." No. 7 bl. 127 en verv.

winne het geduld, den ernst, de trouw onzer liefde. Laat ons aan den verlammenden invloed van den materialistischen dampkring, waar wij in ademen, ons geloof aan het Godsrijk tegenstellen — en zien wie het wint.

Maar zoo wij *het goede doende niet vertragen*, dat wij, M. V.! ons ook beijveren om *het goede goed te doen.* Er zijn op dit gebied ook andere verzoekingen. Tot verkeerden ijver, valschen ophef, misbruik van groote woorden, opwinding, overmoed. Ook deze moeten niet onbestreden gelaten worden; de zaak der uitbreiding van het koninkrijk Gods is er te groot, te schoon, te heilig toe. Laat ons elkander niet prikkelen of medesleepen, maar steunen en sterken; de menigte met geene buitensporige eischen, geen opgesmukte verhalen, geen brommende klanken verbazen, noch immermeer trachten haar voor deze heilige zaak te winnen door haar te vermaken. Laat ons nimmermeer het kenmerk van het groote zoeken in het buitensporige, of roekeloosheden met geloofsdaden gelijk stellen. Wat kalme wijsheid wraakt, wat het geweten verbiedt, kan nooit in 't geloof gedaan worden, al dringt men 't zich op. Heillooze begoocheling, waartegen de ware vriend der heilige zending gestadig op zijn hoede zij! Deze zaak gaat goed, zij boezemt eerbied en vertrouwen in, waar zij haar stillen, gestadigen gang gaat, met heiligen ernst en in den geest des geloofs. De *geest* des gebeds, M. V.! is nog iets anders dan het vermenigvuldigen der gebeden, dan dikwijls te *zeggen* dat men bidt en dat er veel moet gebeden worden. Waar hij waarlijk heerscht, daar wijkt elke verkeerde geest; daar gaat het schuim

van het zilver; daar komt het goeddoen meer en meer tot zijne zuiverheid, echtheid, degelijkheid. Daar is de Heilige Geest. Daar toont God zijn welgevallen. Daar wordt het koningrijk Gods gebouwd. Zendingsvrienden, houdt God te vriend! en Hij zal, daar gij het goede niet vertraagt, niet vertragen u en uwen arbeid te zegenen.

MENSCHELIJKE VRIENDSCHAP.

2 Timoth. 4 : 9—11, 16—18.

De Tweede Brief aan TIMOTHEUS is het laatste geschrift, dat wij van den Apostel PAULUS bezitten.

Hij is geschreven uit zijne gevangenschap te Rome, kort voor zijn bloedigen dood.

Uit een nauwkeurig onderzoek der brieven van PAULUS blijkt, dat hij twee malen te Rome in gevangenschap geweest is.

Van de eerste maal vermelden ons de Handelingen der Apostelen. Wie kent niet de geschiedenis van zijn beroep op den Keizer; van zijne verzending naar den Keizer; van zijne noodlottige zeereis en schipbreuk bij het eiland Melite; van zijne aankomst in Italië, straks te Rome: dat Rome, dat hij zoo lang en zoo vurig gewenscht had te zien!

Als de schrijver van het boek der Handelingen, ook op die reize zijn getrouwe medgezel en in die gevangenschap aan zijne zijde, dit alles verhaald heeft, besluit hij zijn Tweede Boek aldus: „En PAULUS bleef twee geheele jaren in zijne eigene gehuurde woning, en ontfing allen, die tot hem kwamen, predikende het

woord Gods, en leerende van den Heere JEZUS CHRISTUS met alle vrijmoedigheid, onverhinderd."

Uit deze woorden blijkt, dat deze gevangenschap niet hard was. Eigenlijk niet meer dan een huisarrest; met volle vrijheid van te zien wie hij wilde en te spreken naar hartelust. Het verwondert ons niet. Er was eigenlijk geen beschuldiging tegen PAULUS ingebracht. Indien zijn zaak maar vóórkwam, hij had allen grond van te verwachten, dat zijn vrijspraak niet zou uitblijven. Het was al erg genoeg, dat men hem zoo lang wachten deed! Ook zal de indruk, welken de Apostel gedurende de reize op hoofdman JULIUS gemaakt had, het zijne gedaan hebben om hem goed te doen behandelen.

Wij zouden wel wenschen, dat er een 29ste Hoofdstuk van de Handelingen der Apostelen was, waarin ons het ontslag van PAULUS met zoo vele woorden vermeld werd. Doch het bestaat niet. LUKAS heeft bij het 28ste afgebroken en de pen niet weder opgevat. Toch hebben wij voor ons geen den minsten twijfel, of de Apostel is in het derde jaar na zijne aankomst te Rome op vrije voeten gesteld. Waarom niet? Hij had tegen den Romeinschen Staat niets ondernomen, naar de Romeinsche wet niets kwaads bedreven; en de Romeinsche regeering had, toen ter tijd, nog geene vijandelijke houding aangenomen tegen de Christenen. Doch hetgeen op zich zelf reeds hoogst waarschijnlijk is, wordt ontwijfelbaar, wanneer ons uit de Brieven aan TIMOTHEUS en aan TITUS blijkt, dat, na de twee jaren door LUKAS vermeld, nog wederom in Macedonië, Klein-Azië, Achaia, en ook op Kreta en in Illyrië door hem is gereisd.

Nikópolis in Illyrie is de laatste plaats, waar wij, vóór zijne tweede gevangenschap te Rome, de voetstappen van den Apostel kunnen nagaan. Het is hoogstwaarschijnlijk, dat hij dáár aangehouden en van dáár nogmaals gevankelijk naar de wereldstad gevoerd is. Op wat grond? op welke beschuldiging? Wij zijn nu vijf jaar verder dan waar het Boek de Handelingen der Apostelen afbreekt. Het is nu voor de belijders van CHRISTUS een andere tijd. De afschuwelijke NERO heeft zijne groote stad in brand gestoken; en om zich voor de wraak des volks te dekken, aan de christenen, nu reeds eene van de joden duidelijk onderscheidene en in 't oog loopende secte, de schuld gegeven. De bloedige vervolging is tegen hen begonnen. Om in pijn en banden te geraken is het nu alreede genoeg, een hunner uitnemendsten te zijn. En dit zeker is met PAULUS het geval. Hoe het zij, de Tweede Brief aan TIMOTHEUS toont hem ons andermaal te Rome gevangen; maar voorwaar! onder geheel andere omstandigheden en vooruitzichten dan de eerste reize. Van eene eigene gehuurde woning, van een onverhinderde prediking is nu geen spraak, maar (2 TIM. 2 : 9) van behandeling als een kwaaddoener en booswicht. Het is; men bemerkt het uit hetgeen hij 1 : 16—17 van ONESIFORUS zegt; het is bezwaarlijk om tot hem dóór te dringen, gevaarlijk zich zijner aan te trekken. En wat zijne vooruitzichten betreft! Uit zijne eerste gevangenschap schreef hij aan zijn geliefden FILEMON, „Bereid mij eene herberg; want ik hoop dat ik door uwe gebeden ulieden zal (weder) geschonken worden"; maar uit deze tweede heet het aan den geliefden

TIMOTHEUS: „Nu word ik tot een drankoffer geofferd en de tijd mijner ontbinding is aanstaande." Gelukkig dat hij er bij mag voegen: „Ik heb den goeden strijd gestreden; ik heb den loop geëindigd; ik heb het geloof behouden; voorts is mij weggelegd de kroon, welke mij de Heer, de rechtvaardige Rechter, in dien dag geven zal; en niet alleen mij, maar ook allen, die Zijne verschijning hebben lief gehad."

Op deze verklaring volgt eene andere, waarin wij den Apostel hooren klagen over de ontrouw van velen; nog altijd zien gelooven aan en zich verheugen in de trouw van anderen, maar ten vollen van die van Eénen verzekerd zijn, en die ons een krachtig bewijs oplevert van de onbetrouwbaarheid van elke menschelijke vriendschap, van den hoogen prijs waarop deze nogthands door een goed mensch gesteld wordt, en van hare, als het wezen moet, niet onontbeerlijkheid voor den waren Christen.

De onbetrouwbaarheid van elke menschelijke vriendschap.

Is er een betere vriendschap, kunnen er heiliger vriendschapsbanden zijn, dan die geheiligd zijn door het hoogste beginsel, dan die oprechte belijders van CHRISTUS aan elkander verbinden? Overeenkomstigheid van beginselen, van neigingen, van overtuigingen, behoeften, belangen, ondernemingen, werkzaamheden, lijden en strijden verbindt; maar o! hoe zevenvoudig verbindt dit alles op het heiligst gebied! Waar men een zelfden Heiland lief heeft, voor een zelfden Heer arbeidt, strijdt en lijdt! En waar niet slechts dit het geval is; waar men in den vriend niet slechts een

broeder in CHRISTUS lief heeft, maar een vader in CHRISTUS eert; hoe diep moet daar het gevoel des harten gaan, hoe heilig en onverbrekelijk het zielsverbond wezen! Nogthands zien wij ook zulke vriendschap bezwijken; nogthands vinden wij ook vrienden op dezen voet, trouweloos. Wat is er dan van een vriendschap te wachten, die deze heiliging mist? Wat van vrienden, toegebracht door dat goed der wareld, dat „vele vrienden toebrengt", en aan elkander verbonden door belangen, die, op zich zelven, even geschikt zijn om te scheiden als om te vereenigen?

„DEMAS heeft mij verlaten, hebbende de tegenwoordige wareld lief gekregen, en is naar Thessalonika gereisd; CRESCENS naar Galatië; TITUS naar Dalmatië. LUKAS is alleen met mij. In mijne eerste verantwoording is niemand met mij geweest, maar zij hebben mij allen verlaten!" Hoe pijnlijk doen ons deze woorden omtrent de vrienden en broeders van een PAULUS, uit de pen van een PAULUS, aan. Met welk een smart moeten zij zijn nedergeschreven. „Verlaten!" en nogmaals „verlaten!" Van CRESCENS, wiens naam wij hier voor het eerst hooren, van TITUS, van wien het ons dubbel leed zou doen zoo iets te vernemen, wordt het niet gezegd. Wij mogen hopen, wij hebben behoefte te gelooven, dat TITUS afreizen onberispelijk, dat het plichtmatig, dat het overeenkomstig de begeerte, wie weet het? den last van PAULUS zelven geweest zij. Maar van DEMAS, in de eerste gevangenschap des Apostels, met MARKUS, ARISTARCHUS, LUKAS 1) onder

1) Col. 4 : 14. Fil. 24.

zijne getrouwe, mede-arbeiders geteld, staat het er zoo nadrukkelijk en met zulk een treurig bijvoegsel, dat wij al de pijn gevoelen kunnen, welke dit „verlaten," dit (want dit is de ware kracht van het oorspronkelijke woord) dit, „in den steek laten," uit „liefde voor de tegenwoordige wareld," uit lafhartige bezorgdheid voor eigen belang en veiligheid, de trouwe ziel van den gevangenen Apostel moet hebben aangedaan!

Welk eene vreugde, welk eene bemoediging was het voor deze trouwe ziel geweest, als hij (zeven jaren geleden) voor de eerste maal Rome als gevangen man naderende, door de broeders der Romeinsche gemeente te Appii-Markt en bij de Drie Tabernen was te gemoet gekomen! 1) Ook nu bezoekt hem nog een enkele hunner in zijne gevangenis. Ook nu heeft hij aan het slot van zijnen Brief de groete te vermelden van een EUBULUS, een PUDENS, een LINUS, een CLAUDIA en „van al de broeders!" Maar als het er op aangekomen was om openlijk voor hem op te komen in het gericht, zijne zaak voor zijnen rechter te bepleiten, hem bij te staan in zijne verdediging, of maar hem naar de rechtzaal te vergezellen, en (naar romeinsch gebruik) eene poging te doen om, door tranen en gebeden, den gestrengen rechter te vermurwen en een genadig vonnis voor hem te verwerven: hoe talrijk de Romeinsche Gemeente ook mocht geworden zijn, en hoe luide de roeping daartoe ook mochte gehoord zijn in aller hart, zoo was er niemand gevonden, die daartoe den moed had of de trouw. — „Het worde" zegt de liefderijke

---

1) „Als hij de broeders zag, dankte hij God en greep eenen moed."

Apostel, die medelijden met hunne zwakheid heeft, „het worde hun niet toegerekend!" Maar o! welke heilige rechten had hij op een ander gedrag, en hoe anders zou hij in hunne plaats zich gedragen hebben!

Doch eene ervaring pijnlijk als deze, en juist deze ervaring mocht niet gespaard worden aan eenen man, die in alles moest beproefd worden, opdat aan zijn volmaking niets zoude ontbreken. „Alleszins en in alles werd hij onderwezen: beide verzadigd te zijn en honger te lijden, beide overvloed te hebben en gebrek te lijden." 1) Welnu! waar hij ook gedurende zijne lange Apostolische loopbaan gebrek aan mocht hebben geleden, niet aan liefde en trouw van vrienden en broederen. Van deze had hij overvloed gehad. Er waren er geweest „die hunne oogen zouden uitgegraven en hem gegeven hebben;" 2) er waren er geweest „die voor zijn leven hunnen hals gesteld hadden." 3) Nu moest ook dat eens anders zijn. Nu moest in de laatste beproeving, aan het einde van den loop en in den laatsten strijd, voor hem de trouw schaarsch en de weldadigheid weinig wezen, opdat het mochte blijken dat hij, ook alzoo, het geloof bewaarde en de kroon in het oog hield. „Een dienstknecht is niet meerder dan zijn heer, noch een gezant meerder dan die hem gezonden heeft;" 4) en deze dienstknecht, deze gezant (in een keten!) zal het zich wel herinnerd hebben, hoe ook zijn Heer en Zender in de bangste ure door zijne

---

1) Filipp. 4.
2) Gal. 4 : 15.
3) Rom. 16 : 4.
4) Joh. 13 : 16

vrienden was verlaten geworden; hoever het er van daan was geweest, dat iemand „bij Hem zoude geweest zijn in zijne verandwoording!"

O! dat wij er aan gedenken, die altijd zoo genegen zijn van het denkbeeld uit te gaan, dat de trouw van onze vrienden en broeders, en vooral van die vrienden en broeders die de heiligste verplichtingen aan ons hebben, ons toekomt als een recht; en die bij teleurstelling zoo lichtelijk vergeten, dat ook deze pijnlijkste aller ondervindingen, terwijl zij ons vermaant geen vleesch tot onzen arm te stellen, of ons op het schepsel te verlaten, ons dienen moet om ons eens Heilands liefde, beide in hetgeen zij om onzentwil geleden heeft en in hetgeen zij ons tot onze loutering niet wil sparen, te inniger te doen gevoelen en te hooger te doen waardeeren.

En voorts: liever een PAULUS in de gevangenis, dan een DEMAS in de genietingen der tegenwoordige wareld! Heeft die man rust gehad te Thessalonika? Heeft de tegenwoordige wareld hem de schade vergoed, die hij heeft toegebracht aan zijne ziele? Wat, toen de tegenwoordige wareld *hem* verliet — en het bloedig beeld van een door hem verlaten Apostel om zijn doodbed spookte!

Levert ons de klacht van PAULUS in den Tweeden Brief aan TIMOTHEUS een krachtig bewijs van de onbetrouwbaarheid van elke menschelijke vriendschap, ook toont zij ons, in een schoon voorbeeld, den hoogen prijs, waarop deze nogthands door den goeden mensch gesteld wordt.

Er zijn menschen die, uit eigen en anderer pijnlijke ondervinding, meer en andere dingen willen leeren dan goed en heilzaam is; wier hart door bittere artsenij niet gezond gemaakt, maar verbitterd wordt.

Blijkt hun in treffende voorbeelden, ondervinden zij met smartelijke teleurstelling, de onbetrouwbaarheid van elke menschelijke vriendschap, ook van de meest gegronde en heiligste: zij zijn van dat oogenblik genegen ook den besten en trouwsten vriend te gaan wantrouwen, en zich het genot en den troost eener menschelijke liefde geheel te ontzeggen.

Niet alzoo PAULUS. „DEMAS heeft hem verlaten, hebbende de tegenwoordige wareld lief gekregen, en is naar Thessalonika gereisd." Nu, daar hij hem te Rome zoo zeer noodig had. Nu, daar zijn mond denkelijk niet, maar zijn oogen, en indien ook deze niet, zijn toestand zelf en het gevaar des oogenbliks hem toeroepen: „Blijf hier en waak met mij!" Hij had het nooit van hem gedacht.

„In zijne eerste verandwoording is niemand met hem geweest." Geen EUBULUS, geen PUDENS, geen LINUS: goede broederen nogthands — (o ja! hij ontzegt hun, om deze hunne zwakheid ten zijnen opzichte, nog geenszins den broedernaam.) 1) Geen die van des Keizers huisgenooten zijn, ofschoon hij ook onder dezen, reeds sedert zijn eerste gevangenschap, de zoodanigen telt, 2) die hem veel, die hem den eenigen troost in leven en sterven verplicht zijn, en zich wel voor hem

---

1) Zie vs. 21.

2) Filip. IV : 22.

hadden kunnen in de bres stellen. „Het worde hun niet toegerekend!" Hij zelf rekent het hun niet toe.

„LUKAS is alleen met mij." — LUKAS, ja! „voor zoo lang het duurt!" Neen, dit schrijft hij niet, dit denkt hij niet. De Heere beware hem! hij twijfelt niet aan de beproefde trouw van LUKAS, „den geliefde!" zoo min als aan die van TIMOTHEUS, „zijn beminden zoon." Benaarstig u haastelijk tot hem te komen, TIMOTHEUS! Benaarstig u om vóór den winter te komen! In den winter — wij weten het — is de vaart zorgelijk, en misschien onuitvoerlijk. En ook! misschien zou het dan reeds te laat kunnen wezen: alles beslist, het drankoffer geofferd zijn! Neen, stel niet uit, TIMOTHEUS! kom zoo ras gij kunt! Kom, om de laatste raadgevingen, de laatste vermaningen, de laatste omhelzingen van uwen vriend, uwen broeder, uwen vader in CHRISTUS te ontfangen! Maar kom ook, opdat hij voor uwe tegenwoordigheid, met die van LUKAS, God danke en eenen moed scheppe! Kom ook, opdat (zijt gij hem niet dierbaarder dan iemand op aarde?) opdat uw oog, uw handdruk, uw woord, opdat de klank uwer stem hem nog eenmaal verkwikke, en, als de bloedige ure daar is, het bewustzijn hem sterke, dat ook gij daar, dat gij getuige zijt — en niet verre verre weg in Klein-Azië!

Nog een schoone trek. TIMOTHEUS moet, indien mogelijk, niet alléén komen, maar MARKUS medebrengen. En welken MARKUS? Geen anderen MARKUS, dan dien JOHANNES MARKUS, die zich eenmaal zoo zwak betoond heeft door van PAULUS af te wijken, als hij met hem en BARNABAS zijnen eersten zendeling-

tocht in de heidenwereld ondernam; dien hij later van zich gestooten heeft, toen hij zich weder bij hem wilde voegen, maar daarna als een getrouwen mede-arbeider heeft leeren kennen en waardeeren. 1) „Neem MARKUS mede, en breng hem met u, want hij is mij zeer nut tot den dienst." Neen! al heeft een tot hiertoe getrouw broeder en mede-arbeider ten laatsten eene berispelijke zwakheid getoond, het vermindert niet aan eens PAULUS goede verwachtingen van een anderen, die eerst lafhartig geweest, maar zich heeft aangegrepen en zijne trouw gestaafd. Welk eene eer bewijst hij dien, door de begeerte van vóór zijn dood ook hem nog te zien!

Ziedaar het hart, ziedaar, in oogenblikken als deze, de stemming van een PAULUS. Het is een liefderijk hart, het is de stemming van een goeden mensch. Van den goeden mensch, die ook na de pijnlijkste ervaringen, de smartelijkste teleurstellingen, in menschen, in vrienden, in broederen ondervonden, zoo min aan de menschheid vertwijfelen kan, als zijne menschelijke behoefte aan menschelijke liefde en deelneming baloorig afschudden of hooghartig verloochenen.

De ware Christen is noch menschenhater, noch stoïcijn; hij kan het nimmer worden. Hij is Mensch, en niets menschelijks in hem vreemd, noch wordt door hem veracht. Zijn hart gaat open voor de menschheid, zoo menigmaal hij in eenen enkelen mensch het goede ontmoet, en kan zich voor haar niet sluiten, al ziet hij in velen tegelijk het kwade. Hij heeft verschooning voor hare zwakheid en zonde, omdat het zijne eigene

---

1) Hand. XIII : 13, XV : 37, 38, 39.

zwakheid en zonde is; hij verheugt zich met een heilige vreugde in het goede, omdat hij weet, dat het Gods werk is. Onder duizend pijnlijke vergissingen en grievende teleurstellingen redt hij en redt hem altijd weder zijn liefderijk hart. Neen! hij vreest niets zoo zeer, dan zich van een bedrogen vertrouwen door een onrechtvaardig wantrouwen te wreken. Van de velen, die ontzinken, vertroost hij zich met de weinigen, die blijven. En schoon hij, zoo het wezen moet, allen kan missen; waar het zijn mag, heeft hij zoo gaarne eenen enkelen in zijne nabijheid, die blijkbaar en met geheel zijn hart deelt in zijn lief en leed! O, dat in ons dat liefderijk harte kloppe! Aan JEZUS CHRISTUS is het welgevallig; voor zijn evangelie een aanbeveling; der menschheid een zegen.

Waar het wezen moet, kan hij allen missen.

Liefde van vrienden, trouw van broederen, hoe zoet, hoe gewenscht, hoe groot eene behoefte ook voor het liefderijk christenhart, is niet onontbeerlijk. Als het wezen moet, is de liefde en trouw van den éénen CHRISTUS genoeg. Ook daarvan levert de Brief aan TIMOTHEUS ons een krachtig bewijs. Die met diepe smart, ofschoon met de edele gevoelens eener verschoonende zachtmoedigheid, het woord moest nederschrijven: „In mijne eerste verandwoording is niemand bij mij geweest, maar zij hebben mij allen verlaten;" die had er, tot eer zijns getrouwen Heilands, met eene dankbare ziel bij te voegen: „Maar de Heer heeft mij bijgestaan (woordelijk heeft bij mij, d. i. aan mijne zijde gestaan) en heeft mij bekrachtigd." Geen vriend,

geen broeder was daar, geen pleit-, geen zaakbezorger, geen beschermer, geen voorspraak, geen mond die zich voor hem opende, geen blik die hem moed insprak, geen gelaat dat deelneming betoonde. Het heeft hem wel gegriefd, maar hij heeft ze niet gemist. Zijn Heer en Heiland is hem genoeg geweest. Ook nu heeft hij „alles vermocht, door CHRISTUS die hem kracht gaf." 1) Het kwam er in de eerste plaats op aan, dien CHRISTUS niet te schande te maken door lafhartige vrees of onmannelijke houding, maar hem te verheerlijken; ja ook voor deze ontzachelijke rechtbank, in 't midden van de groote schare van toehoorders, welke den rechtshandel bijwoonde, hem te verheerlijken, door de vrijmoedige verkondiging zijns naams, als dien van den Heiland der wareld. Het kwam er ten anderen op aan, zijne eigene zaak alzoo te verdedigen als strekken kon om eene onmiddellijke veroordeeling, een schandelijk vonnis en de vreeslijkste dood, die hem boven 't hoofd hingen, nog te verhoeden, en een nader onderzoek, de gelegenheid tot eene tweede verandwoording, te verwerven.

En tot het laatste zoo wel als tot het eerste stelde hem zijn getrouwe Heer, door inwendige ondersteuning, door gevoelige werking zijner nabijheid en gemeenschap in staat. De evangelieprediking vertoonde zich in den gevangen Apostel in volle kracht. Alle de Heidenen vernamen haar uit zijnen onbevreesden mond; en de muil des leeuws, die zich reeds geopend had om hem te verslinden, werd nog ditmaal weder toegesloten en liet hem gaan. „De Heer heeft mij bijgestaan en heeft

---

1) Filipp. 4 : 13.

mij bekrachtigd, opdat men door mij ten volle zoude verzekerd zijn van de prediking, en alle Heidenen haar zouden hooren. En ik ben uit den muil des leeuws verlost."

Deze ondervinding geeft den gevangenen Apostel een hooger en blijder moed, dan die hij uit eenige menschelijke hulp of bijstand zou hebben kunnen putten. Door allen verlaten, is hij niet alleen, is hij allerminst alleen; want dan; hij heeft het in de ontzettendste oogenblikken ondervonden; is de Heer des te nadrukkelijker, des te gevoelbarer, des te krachtiger bij hem, met hem, aan zijne zijde, met zijnen geest. „Met dien Heer loopt hij door eene bende, met dien Heer springt hij over een muur." Met dien Heer, vreest hij geene tweede „verandwoording;" geen „muil des leeuws," andermaal opgesperd, geen beulenzwaard opgeheven over zijn hoofd, geen uitstorting zijns bloeds ten drankoffer. Altijd, overal, zal die Heer bij hem staan, onder alles en tot alles hem bekrachtigen! Slechts Hem behoeft hij; maar op Hem kan hij rekenen! O, hoe dierbaar is de blijvende getrouwheid van „LUKAS, den geliefden;" hoe gewenscht de spoedige overkomst van TIMOTHEUS den „beminden zoon," met MARKUS, den eerst „onnutligen, maar nu dierbaren." Maar al zou ook LUKAS hem verlaten en TIMOTHEUS zich vergeefs doen wachten: de Meerdere dan LUKAS, de Meerdere dan TIMOTHEUS, de Meerdere dan allen zal hem geen oogenblik begeven. Geen kwaad zal hem deeren. Want het kwaad is geen kwaad voor die in deze handen is, voor dien hij tot het genot eener eeuwige gelukzaligheid bestemd heeft, en — langs *alle* wegen leidt. „De Heer zal mij ver-

lossen van alle boos werk, en mij bewaren tot zijn hemelsch koninkrijk; denwelken zij de heerlijkheid in alle eeuwigheid! AMEN."

Welgelukzalig de man, die dezelfde ondervindingen van de getrouwheid des Heeren heeft als deze PAULUS, al moet hij ze ook tot denzelfden prijs van grievende teleurstelling in de getrouwheid van geliefde personen, dierbare vrienden en broederen koopen. Welgelukzalig de man, in wien een zelfde ervaring dezelfde vrucht heeft van verhoogden moed en onwankelbaar geloof! Gelukkig reeds hij, die door het voorgehoudene voorbeeld op nieuw en meer dan ooit doordrongen wordt, van ook zijne dringende behoefte aan een trouwer, hooger, machtiger steun, dan die hij van de innigste menschelijke verknochtheid durft verwachten! Ja ook hij, die, jaloersch van het onwaardeerbaar geluk den machtigsten steun in den machtigsten Vriend te bezitten, niet langer uitstelt, zich door ootmoedig geloof en besliste keuze, van dien steun der steunen te verzekeren!

NIET VERRE.

Markus XII : 34*m*.

Jezus zeide: gij zijt niet verre van het Koninkrijk Gods.

„Niet verre van het Koninkrijk Gods." Dit woord heeft een aangenamen klank. De eerste indruk strekt om den mensch gelukkig te prijzen, van wien het naar waarheid, van wien het door Hem, die alle dingen weet, kan gezegd worden. „Niet verre." Die niet verre meer is, is niet slechts op weg, en goed op weg, maar nabij, maar haast aangekomen. „Niet verre van het Koninkrijk Gods:" het is haast dáár aangekomen, waar toch, ten slotte, een iegelijk wezen wil.

Bij nadenken echter heeft dit „niet verre" ook wel iets bedenkelijks. Daar is een „haast," dat naar het algemeene zeggen, „nog niet half" is; daar is een „bijna," dat veel verschilt van „geheellijk." Wat, indien het beloofde land in 't gezicht is, indien het vóór ons ligt, maar een diepe stroom ons nog van zijne steden scheidt: een stroom, waar wij óf over óf door moeten, zonder middelen tot het eerste of moed tot het laatste? Het zijn niet enkel de eerste, het zijn ook dikwijls de

laatste schreden, die moeielijk vallen en — niet gedaan worden. Wat, indien iemand niet verder kwame dan „niet verre?" Indien hij dit ver genoeg achtte? Indien hij, bijna aangekomen, zich toch nog liet verhinderen in te gaan, en, dralende bij de brug, omkwam vóór de poort?

Doch genoeg reeds van de bemoedigende en tegelijk ontzaglijke beteekenis van dat woord in het algemeen en op zich zelve. Haasten wij ons het meer bepaaldelijk te beschouwen in verband met den persoon, tot wien het eenmaal door den Heiland gesproken is, en de zielsgesteldheid, die hij er mede heeft aangeduid. Misschien is hier wel het een en ander op te merken, dat ook in dezen onzen tijd menigeen, hetzij tot bemoediging, hetzij tot waarschuwing, hetzij tot besturing verstrekken kan.

Wij zijn in de laatste weken van des Heilands driejarige prediking. Wij bevinden ons met Hem te Jeruzalem en in 't midden van vijanden. Ook de man, tot wien wij Hem hier hooren spreken is zijn vriend niet. Wel is hij evenmin een vriend der Sadduceën, en heeft hij zich in stilte verheugd, dat deze op hunne twistvraag door den leeraar uit Nazareth, gelijk hij wèl begrijpt, wèl zijn gediend geworden; maar ook hij is op zijne beurt met eene twistvraag opgekomen, en wel (dit lezen wij uitdrukkelijk bij MATTHEUS) niet minder met het booze oogmerk om dien leeraar „in zijne woorden te vangen." Zijne twistvraag, ze behoorde tot die „vragen voer de wet" welke de Schriftgeleerden zijner dagen — en ook hij was er een — nutteloos bezig hielden en

verdeelden. „Welk is" — heeft hij gevraagd — „welk is het eerste" — hij bedoelt het voornaamste, gewichtigste — „gebod van allen?" Op eene vraag als deze antwoordde gewoonlijk de eene Meester in Israël dit, de andere wat anders; wel denkelijk al naar gelang deze of die geboden hem persoonlijk moeielijker dan andere te houden vielen; want het „zwaarste der wet" was dezen heeren niet altijd het „eerste;" — maar de Groote Meester gaf een antwoord wèl geschikt om aan alle wetgeleerd gebeuzel een einde te maken, en dat — wel verre van de kracht en waarde van één enkel der Godsgeboden te na te komen, — met de alomvattende hoofdsom, ook de onschendbare eenheid aller heilige geboden des Een-Eenigen Gods op het hart drukte.

Jezus antwoordde hem: „Het eerste van alle de geboden is: Hoort Israël! de Heere onze God is een eenig Heer; en gij zult den Heere uwen God liefhebben uit geheel uw hart en uit geheel uwe ziel, en uit geheel uw verstand en uit geheel uwe kracht. Dit is het eerste gebod. En het tweede, dezen gelijk is dit: Gij zult uwen naasten liefhebben als u zelven. Daar is geen ander gebod grooter dan deze;" — (of gelijk wij 't bij MATTHEUS lezen: „aan deze twee geboden hangt de gansche Wet en de Profeten.) En de Schriftgeleerde zeide tot hem: „Meester! Gij hebt wel in der waarheid gezegd, dat er een eenig God is, en daar is geen ander dan Hij; en Hem lief te hebben uit geheel het hart, en uit geheel het verstand, en uit geheel de ziel en uit geheel de kracht, en den naasten lief te hebben als zich zelven, is meer dan alle de brandofferen en slachtofferen" (— meer dan de nauwgezetste en over-

vloedigste uitoefening, ook van de gewichtigste door de Goddelijke Wet aan Israël voorgeschrevene godsdienstplechtigheden.)

En het was op dit met warmte, met blijkbaar diep besef van de waarheid en het gewicht der zaak gegeven antwoord, dat de Hartenkenner den Schriftgeleerde het getuigenis gaf, hetwelk ons thans mag bezighouden: „En Jezus, ziende dat hij verstandelijk geantwoord had, zeide tot hem: GIJ ZIJT NIET VERRE VAN HET KONINKRIJK GODS."

Hij kon dit tot hem zeggen, omdat het de waarheid was. Hij zeide het tot hem, in de eerste plaats, om hem recht te doen.

Hij kon dit tot hem zeggen, omdat het de waarheid was. „Hoort Israël! de Heer uw God is een Eenig Heer. En gij zult den Heere uwen God liefhebben uit geheel uw hart, en uit geheel uwe ziel, en uit geheel uw verstand, en uit geheel uwe kracht. Dit is het eerste gebod. En het tweede dezen gelijk: Gij zult uwe naasten liefhebben als u zelven. Daar is geen ander gebod dan deze." Door dit met klare oogen in te zien, met een warm hart te gevoelen, met oprechte lippen te beämen, stond deze Schriftgeleerde oneindig hooger niet alleen dan die anderen van zijnen tijd, die, „het gebod Gods krachteloos maakten door hunne inzettingen," alle moeskruid vertienden, maar alle recht en liefde voorbijgingen, en maar niet schenen te kunnen leeren, wat het zegt: „Ik wil barmhartigheid en geen offerande;" maar was hij het Koninkrijk Gods ook gewisselijk oneindig nader dan alle die Schriftgeleerden van latere tijden, die oneindig beter dan hij zouden

weten te zeggen, wat er in den mensch moet plaats hebben, om hem dat Koninkrijk metterdaad te doen binnengaan, maar zonder van het oneindig heilig gewicht van dit eerst en groot en dubbel Godsgebod nog immer recht doordrongen te zijn geweest.

„Meester! Gij hebt wel in der waarheid gezegd, dat er een eenig God is, en daar is geen ander dan Hij. En Hem lief te hebben uit geheel het harte, en uit geheel het verstand, en uit geheel de ziele, en uit geheel de kracht, en den naasten lief te hebben als zich zelven, is meer dan alle de brandoffers en de slachtoffers." Door hier voor uit te komen, dit eenen leeraar toe te stemmen, wien hij anders zelf niet genegen was, en de ambtgenooten, van welke hij omringd was, nog veel minder, toonde deze Schriftgeleerde van een veel edeler geest te zijn dan zijn optreden had doen vermoeden, en een hart te bezitten voor de waarheid open en niet ongezind haar op te nemen, van welke zijde zij hem ook werd te gemoet gevoerd. Deze zielsgesteldheid, gepaard aan een klaar en krachtig besef van het ware wezen der godsdienst: DE LIEFDE TOT GOD EN DEN NAASTE, stelde JEZUS in staat om den Schriftgeleerde, die Hem niet genegen, die tot hier toe van Hem afkeerig geweest was, die tot Hem niet gekomen was dan „om Hem te verzoeken," in het midden van vrienden en vijanden toe te roepen: „Gij zijt niet verre van het Koninkrijk Gods!" En Hij riep het hem toe naar de behoefte van dat rechtvaardig en liefderijk hart, dat nimmer na kon laten ook aan vijanden recht te doen, en zich over allen goede, ook in zijn geringste kiem en aanvang, met eene goddelijke blijdschap te verheugen.

En zouden wel het hart en de beschouwingen van onzen Heer en Heiland veranderd zijn, sedert de dagen zijner omwandeling op aarde? Neen gewisselijk! Ook in dezen onzen tijd; tijd, nog altijd van zoo veel onkunde omtrent het Koninkrijk Gods; tijd, op nieuw, van zoo veel bestrijding van hetgeen Hem tot onzen Heer en Heiland maakt; is Hij diezelfde Rechtvaardige, die den bestrijder prijst in hetgeen waar hij te prijzen is; dezelfde liefderijke, die zich van harte verheugt in elken goeden aanvang, elke goede gezindheid, waar Hij die ook vindt.

„Gij zijt niet verre van het Koninkrijk Gods." Gewis, Hij zegt het ook nu van allen, hetzij Joden of Heidenen, hedendaagsche wijsgeeren of hedendaagsche godgeleerden, die met een overtuigd, een warm, een eerlijk hart het wezen der Godsdienst stellen in hetgeen het wezen der godsdienst is: LIEFDE; het eenige offer dat Gode kan voldoen, omdat het het eenige is, waarin de mensch zich zelven offert: LIEFDE TOT GOD uit het geheele hart; LIEFDE TOT DEN NAASTEN als tot zich zelven. Van allen zegt Hij het, die — wat zij ook in Hem bestrijden of in het evangelie voorbijzien — dit in Hem eeren, dat Hij den eisch dezer liefde op den voorgrond, dat Hij die in het helderste licht gesteld heeft, en die hem op den voorgrond en in het licht stellen met Hem en als Hij. Hij doet hun dit recht, ook waar wij het hun zouden weigeren, niet zouden durven doen, onze hoofden schudden en onze harten vasthouden, indien wij 't hun door anderen gedaan zien, gelijk wellicht ook een JAKOBUS of een JOHANNES („zonen des donders!") het hoofd geschud en het hart vastgehouden

hebben, toen hij dit recht den Farizeeschen Schriftgeleerde — en dat in het midden van Farizeesche Schriftgeleerden erger dan hij! — wedervaren liet. Hij laat het hun wedervaren, zijnen waren discipelen tot een voorbeeld, tot welks navolging het hun noch aan moed, noch aan liefde behoort te ontbreken. Hij laat het hun wedervaren, dier groote menigte, die hem niet bestrijdt, die op alle zijne woorden ja en amen zegt, die hem „Heere, Heere" en met elken eernaam noemt, waarop hij als de Zoon van God en de Heiland der wereld recht heeft, tot eene aanleiding om na te denken of zij het door gelijke belangstelling in „het eerst en groot gebod, en in bet tweede aan het eerste gelijk," ook zoo ver gebracht heeft, om insgelijks op dit getuigenis van den Hartenkenner te mogen rekenen. Hij geeft hun dit getuigenis, en met blijdschap geeft hij het hun, gelijk hij het ook geeft aan den onkundige en zich verblijdt over den eenvoudige, over het kind, die tot nog toe weinig weten, maar dit weten, dat het, om Gode welgevallig te zijn, op Liefde tot Hem en den Naasten aankomt, en die zich telkens op nïeuw en in oprechtheid voornemen, aan dezen heiligen en door hun gansche hart toegestemden eisch steeds beter te voldoen.

Ja, het was waarheid. De Schriftgeleerde, die den Heer verstandelijk geantwoord had, die met een klaar inzicht en volle overtuiging openlijk en nadrukkelijk voor hem had beleden: „Meester! gij hebt wel in der waarheid gezegd, dat er een eenig God is, en daar is geen ander dan Hij; en Hem lief te hebben uit geheel het hart, en den Naasten lief te hebben als zich zelven is meer dan alle de brandofferen en de slacht-

offeren" — die Schriftgeleerde „was niet verre van het Koninkrijk Gods;" en omdat het de waarheid was, gaf de Heiland hem dit getuigenis met blijdschap; doch niet slechts om door dit getuigenis hem recht te doen en het hart zijner rechtvaardigheid te kwijten; niet slechts met de blijdschap, die dit medebrengt, gaf Hij het hem; maar ook naar den drang der liefde, die den niet verre zijnde nog nader wilde brengen; ook met de blijdschap eener hope, welke den Schriftgeleerde wilde zien ingaan in het Koninkrijk Gods. Dit was mogelijk, het andere noodzakelijk, en daartoe was bij uitnemendheid een woord geschikt, hetwelk hem zijn gunstig, maar toch nog gebrekkig standpunt ten opzichte van dat Koninkrijk met juistheid voor oogen stelde, hem ernstig bij zich zelven bepaalde, en daardoor uit de gezegende kiem zijner naar het Koninkrijk Gods gekeerde overtuigingen de eigenaardige vrucht te voorschijn lokte.

Zou het eene ongeoorloofde onderstelling wezen, indien wij ons voorstelden, dat de Schriftgeleerde, de Farizeër, die tot hiertoe geen JEZUS had noodig gehad, die Hem tot hiertoe niet gevolgd was, nooit van Hem had willen leeren, en ook nu niet aansprak dan om Hem te verzoeken, ook tot dusverre in de zoete gerustheid had voortgeleefd, dat het Koninkrijk Gods alreede zijn deel, dat hij „een kind des Koninkrijks" was, te uitnemender naarmate hij meer dan anderen doordrongen was van de overtuiging, dat „God en den naasten lief te hebben meer was dan alle de brandofferen en de slachtofferen?" Helaas! de liefdelooze godsdienstigheid, het zielloos lippen- en handenwerk

van zoo velen, die zich zelven op nog zoo veel rampzalige wijzen bedriegen, maakt ook nog in onze dagen het zelfbedrog van hen, die ten minste een hart hebben om het wezen der godsdienst te gevoelen zoo algemeen, en vergelijkenderwijze zoo verschoonlijk, dat het wel geene te groote hardheid is, het bij dezen Farizeër onder de Farizeën in genoegzame mate te verwachten. Maar wat kon geschikter zijn om dit zelfbedrog, indien niet dadelijk te doen ophouden, althans in zijne onbelemmerde werking te storen, dan een woord zoo gulhartig gesproken, maar te gelijk zoo bedachtzaam afgewogen als dit: „Gij zijt niet verre van het Koninkrijk Gods." In het eerst moge het den hoogmoed van een hart gekrenkt hebben, dat stilzwijgend gewoon was zich veel meer toe te schrijven dan hier gezegd werd, maar bij nadenken kon het wel eens doen twijfelen of zelfs dit niet nog te veel was. Stel u in de plaats — niet van den Schriftgeleerde uit JEZUS' tijd, maar van een belijder des Christendoms uit dezen onzen tijd, doch van zulk een belijder, die de geloofsbelijdenis der Christenen in menig opzicht bestrijdt, maar gevoelt dat hij des Heilands zedeleer liefheeft, en die, met den Schriftgeleerde uit JEZUS' tijd, diep doordrongen is van de waarheid, dat God lief te hebben met geheel het hart en den Naaste als zich zelven, meer is dan alle de brandofferen en de slachtofferen — hij voegt er bij „alle de geloofsartikelen en de leerstellingen." — Stel dat gij zulk een belijder zijt, dat gij op het bezit van deze uwe krachtige overtuiging, bij uw voor het overige ongeloovig standpunt, min of meer hoogmoedig zijt geworden, ziende met hoe weinig liefde het geloof in

zoo vele (zoo gij meent en zij voorgeven) geloovigen gepaard gaat. Stel dat gij, nadat uwe warme openbaring, misschien verdediging, van uw standpunt door honderd van deze geloovigen met een bedenkelijk schouderophalen of een wegwerpend: „Gij zult er wel komen met uwe liefde!" is bejegend, eindelijk een discipel van JEZUS ontmoet, die, in de oprechtheid uwer betuiging vertrouwen toonende, den moed en de liefde heeft u te verklaren, dat gij, indien het in waarheid aldus met u gesteld is, in zijne en in zijns Heilands oogen „niet verre zijt van het Koninkrijk Gods." — Wat dunkt u? Zou u dat woord niet ongeruster maken dan alle die andere, en u als van zelf brengen tot het onderzoek, of het u met het door u ingenomen standpunt wel zoo zeer ernst is, dat zelfs dit met waarheid van u kan gezegd worden, en of u niet waarlijk, waarlijk nog veel ontbreken zou? Indien niet, het had den schijn, dat het u, met het vooropzetten van het ware wezen der godsdienst, wel om de bestrijding van anderer godsdienst, maar geenszins om het beoefenen der godsdienst te doen was.

De oprechte, eenvoudige erkentenis van het ware wezen der godsdienst in de liefde tot God en den naasten, zoo als „het eerst en groot gebod en het tweede daaraan gelijk" die eischen, kan niet altijd, kan niet lang met de miskenning van het Evangelie gepaard gaan, omdat zij met heiligen ernst gevoeld en in beoefening gebracht wordende, alle die behoeften opwekt, voor welker vervulling alleen dat Evangelie het woord, en Hij die het op aarde gebracht heeft, den wil en het vermogen heeft. De Schriftgeleerde, die

tot Jezus zeide: „Meester! Gij hebt wel in der waarheid gezegd, dat er eenig God is, en daar is geen ander dan Hij, en Hem lief te hebben met geheel het hart, en den naasten als zich zelven, is meer dan alle de brandofferen en de slachtofferen, was niet daarom „niet verre van het Koninkrijk Gods," omdat dit eene eerste, schoon op zich zelf staande goede overtuiging was, die, bij eene gemoedsgesteldheid als de zijne, hoop gaf op het stuk voor stuk aannemen van andere, nog daarenboven noodig om het Koninkrijk Gods in te gaan; het is niet door het van lieverlede voltallig maken van goede overtuigingen, dat het Koninkrijk Gods genaderd en eindelijk ingegaan wordt; maar daarom was hij „niet verre," omdat dit de groote overtuiging was, die, als zij eenmaal waarlijk begon te leven en te werken in het hart, den Schriftgeleerde in de armen van dien JEZUS voeren moest, die alleen in het Koninkrijk Gods voeren kan.

Voor het oogenblik werkte zij misschien nog weinig meer dan zelfbehagen, zelfvertrouwen; weinig meer dan een eigenaardig Farizeesch: „ik dank U, o God! dat ik niet ben gelijk de andere Farizeën, die het wezen der godsdienst in brandofferen en slachtofferen stellen;" — maar als het met deze overtuiging rechten, heiligen ernst zoude worden; als zij, met al de onverbiddelijkehid eener tot in het innigst hart doorgedrongene overtuiging, hare volmaakte vrucht zou beginnen te eischen in het leven; dan zou zij, langs den heilzaam pijnlijken weg van duizend beschamingen en eene gedurige teleurstelling, ootmoed werken; ja dien ootmoed, die „armoede van geest," aan welke het

Koninkrijk Gods is toegezegd; dan zou het komen tot dat „treuren," voor hetwelk slechts een genadige Heiland troost, tot dat „hongeren en dorsten naar de gerechtigheid, waarvoor slechts „de Heere onze gerechtigheid" verzadiging heeft. Dan zou ook deze Schriftgeleerde het hoofd komen buigen onder de ontzaglijke waarheid van dat woord: „Voorwaar, voorwaar zeg ik u, tenzij iemand wederom geboren worde, hij kan het Koninkrijk Gods niet ingaan;" dan zou ook hij na het aannemen der „aardsche dingen," hem door den mond van Jezus voorgehouden, zich gelukkig achten, door dankbaar geloof in de „hemelsche" (d. w. z. de verzoening door zijn bloed) 1), tegelijkertijd tot de wedergeboorte zijns harten en tot de blijmoedige bewustheid van zijne genadige toelating tot het Koninkrijk Gods door te dringen. Het is op dezen grond, dat de Heiland, die gezegd heeft: „Voorwaar, voorwaar zeg ik u, tenzij dat iemand wederom geboren worde, hij kan het Koninkrijk Gods niet ingaan;" dat de Heiland, die ook verklaard heeft: „Die in den Zoon gelooft, heeft het eeuwige leven, maar die den Zoon ongehoorzaam is, zal het leven niet zien;" die plechtig betuigd heeft: „Ik ben de Weg, de Waarheid, en het Leven; niemand komt tot den Vader dan door mij;" het is, zeg ik, op dezen grond, dat diezelfde Heiland tot een Schriftgeleerde, die tot nu toe zijn bestrijder geweest is, maar hem verstandelijk geantwoord heeft met betrekking tot het eerste en groote gebod en het tweede daaraan gelijk, gezegd heeft en heeft kunnen zeggen: „Gij zijt niet

1) Zie Joh. 3 : 1 en volgg.

verre van het Koninkrijk Gods." Het is op dezen grond, dat wij tot allen, die met dezelfde kracht, van dezelfde overtuiging doordrongen zijn (wie zij voor het overige wezen mogen) dat woord van onzen Heer herhalen.

Middelerwijl behouden alle die andere woorden hunne volle waarheid en kracht, en wie wij ook zijn mogen, wij zullen weldoen dit op den duur met allen ernst te bedenken; want weinig zou het iemand baten, indien hij aan die woorden getoetst, hoe na ook gekomen, nog te kort schoot. „Niet verre" is hetzelfde niet, als „Nabij genoeg." Weinig baat het deze dubbelzinnige lofspraak weg te dragen, indien wij, in plaats van haar dankbaar aan te nemen tot onze bemoediging en er tot ons zelven mede in te keeren tot onze naderbrenging, haar misbruiken tot valsche gerustheid, stilstand of vertraging op den weg naar het Koninkrijk Gods. Weinig kan het ons helpen op het gebied der godsdienst klaarder te zien, juister te gevoelen, grooter te denken dan de meesten, indien wij er nimmer toe komen kinderlijk te gelooven als de besten.

Weinig baat het nog, door een zekere oprechtheid in hetgeen wij zijn, hooger te staan dan zij, die niet zijn wat zij schijnen; weinig, door een zekere mate van liefde alle naamchristenen te beschamen; daar het toch alleen als waarachtige christenen is, dat wij deel kunnen hebben aan „de erve der heiligen in het licht." Een waarachtig Christen is niemand dan hij, wiens hart „gereinigd is door het geloof." Een waarachtig Christen is niemand dan hij, wien Jezus geworden is tot wijsheid, tot rechtvaardigheid, tot verlossing. Een waarachtig Christen is niemand dan hij, die zeggen kan,

al zegt hij het ook niet: „Ik leef; maar niet meer ik, CHRISTUS leeft in mij." Deze is verder dan „niet ver;" hij is „ingegaan." „De Geest Gods getuigt met zijnen geest," dat hij een kind des Koninkrijks, dat hij „een kind Gods" is. Hem alleen wacht het: „Kom, gij gezegende mijns Vaders! beërf het Koninkrijk, dat u weggelegd is vóór de grondlegging der wereld."

Geen rust, geen vrede dan met ons zelven, eer het zoo ver gekomen is! Geen lijdelijk wachten; geen moedeloos vertragen! De kortste weg dient ingeslagen en de beste hulp gezocht. Gods Woord wijst den weg; Gods Geest schenkt de hulp. Geen wijsheid der menschen kome tusschenbeide om ons in slaap te wiegen, af te leiden, op te houden. Dat niemand ons afschrikke, dat niets ons belemmere! Opdat onze dag niet dale en de nacht ons niet overvalle, terwijl het met ons nog niet verder is dan „niet verre."

En naar mate wij verder komen, naderen, ingaan — worde steeds dieper en dringender de verplichting gevoeld om aan vriend en vijand, aan christen en onchristen te toonen, hoe geheel wij doordrongen zijn, hoe gansch en al wij beheerscht worden door deze overtuiging: „God lief te hebben uit het geheele hart, uit geheel het verstand, en uit geheel de ziel, en uit geheel de kracht, en den naasten als zich zelven" is meer dan alles — „meer dan alle de brandofferen en de slachtofferen!" ja hoeveel beter en inniger nu, dan toen ook wij nog maar „niet verre" waren!

WAAKT EN BIDT.

Mattheus 26 : 41.

Waakt en bidt, opdat gij niet in verzoeking komt; de Geest is wel gewillig, maar het vleesch is zwak.

Deze tekst voert ons terug tot een gedeelte der Lijdensgeschiedenis, ook dit jaar reeds weder voor de Gemeente behandeld. Hij verplaatst ons in de donkere schaduwen van dat Gethsémané, waar wij nooit te dikwijls met onze gedachten kunnen vertoeven; waarvan de naam alleen voor het christelijk hart ik weet niet welke weldadige vereeniging van ernstige en troostrijke gedachten medebrengt. Hier is de ingang van den lijdensweg. Hier staan, op de knieën volbracht, de eerste schreden. Hier wordt de boordevolle beker in al zijne zwaarte gewogen op de trillende hand; hier zijne gansche bitterheid in de eerste teuge gesmaakt. Hier zien wij onzen Goddelijken Verlosser in de volle aangrijpende werkelijkheid zijner om onzentwille aangenomene, om onzentwille zoo diep in haar innigst wezen geschokte en gefolterde menschheid. Hier hooren wij hem, met de aandoenlijkste openhartigheid, zijn

nood aan zijne beste vrienden klagen, en met smeekende onderwerping zijn gansche hart toonen en uitstorten voor zijn God. Bij dezen vindt hij verhooring, versterking, troost; maar schoon hij ook bij hen „die hij liefhad" naar medelijden gevraagd, en het niet gevonden heeft, het verandert niets aan eene liefde, die zelfs deze verzwaring van lijden tot niets anders doet strekken dan tot het heil hunner ziel.

„Mijne ziele is geheel bedroefd tot den dood toe; blijft hier en waakt met mij!" Aldus heeft hij tot het uitverkoren drietal gesproken, hetwelk verwaardigd was hem onder deze schaduwen te volgen; aldus, met eene vertrouwelijkheid, welke voor dezen Petrus, voor dezen Jacobus, voor dezen Johannes! niets verheelt; aldus, naar de behoefte van een hart, dat geheel menschelijk, geheel liefderijk, ook in liefderijke menschelijke deelneming eenigen steun zoekt in de ure der benauwdheid, eenige verzachting in de bitterheid des leeds. Maar ach! dit was de nacht, dit was de ure, waarin rondom den Heiland der wereld al het booze zijne kracht, al het goede zijne zwakheid toonen moest; de nacht, de ure, waarin demonische haat voor niets terugdeinsde, maar oprechte liefde op de proef bezweek. Zij bleven, ja, de uitverkorenen, wien het gebeuren mocht, met hem te zijn ook in deze zijne verzoeking; zij bleven, maar niet om „met hem te waken;" niet om den post der liefde waar te nemen, om hem te volgen met het oog, om bij hem te blijven met het hart, om *zijne* ziel in hare droefenissen, in hare benauwdheden, in hare verzuchtingen en smeekgebeden, bij te blijven met *hunne* ziel! Niet om hem — (ach!

het eenigste dat hij van hen verlangd had, en waarmede zij hem hadden kunnen troosten), zoo menigmaal als hij hen aanzag, een oog, een gelaat te toonen, waarin hij liefde las; onmachtige, maar deelnemende, en daardoor weder niet geheel onmachtige liefde. — Helaas! wel verre van aldus „met hem te waken," konden zij zelfs in den gewoonsten zin niet wakker blijven, lieten zij zich door den slaap vermannen, sliepen zij in. — „Mijn Vader! indien het mogelijk is, laat dezen drinkbeker van mij voorbijgaan! doch niet gelijk ik wil, maar gelijk gij wilt." Deze kreet, die eenen Engel uit den hemel deed dalen om hem te versterken," wekte geen Petrus, geen Jakobus, geen „discipel dien de Heer liefhad," daar zij op een steenworp afstands nederlagen en sliepen. — „Tot hen komende vond hij ze slapende, maar schoon hij hun het zacht, het aandoenlijk verwijt niet spaarde: „Kunt gijlieden dan niet één uur met mij waken?" het strekte niet dan tot inleiding van den goeden raad, die zijne altijd voor en met hen wakende ziel hun in hare liefderijke bezorgdheid niet onthouden kon en met verschoonende zachtheid gaf: „Waakt en bidt, opdat gij niet in verzoeking komt; de geest is wel gewillig, maar het vleesch is zwak."

„Waakt en bidt, opdat gij niet in verzoeking komt; de geest is wel gewillig, maar het vleesch is zwak." Het is uit den mond des Heilands, in het aandoenlijkst oogenblik, een goede raad, een ernstige waarschuwing; niet alleen voor zijn eerste, maar ook voor latere discipelen. Voor ons ook is dit woord gesproken. Komt, laat ons

I. Zijnen welmeenenden inhoud overwegen.
II. Doordringen wij ons van de verootmoedigende waarheid, dat deze ernstige vermaning voor niemand onzer overbodig mag worden geacht;
III. Laat ons bedenken, hoezeer zij door U verdient behartigd te worden, Jonge menschen! die u op dezen dag openlijk en plechtig aan de Gemeente verbindt;
IV. Welk een heiligen nadruk zij ook voor u en ons allen aan den mond ontleent, uit welken zij tot ons komt; en
V. Hoe ontwijfelbaar het is, dat hare bestendige behartiging in dezelfde mate tot eer en zegen verstrekt, als hare tijdelijke verwaarloozing tot schade en schande.

I. Haar inhoud. — Drie dingen onderscheiden wij in dezen inhoud: de vermaning zelve; het doel der vermaning; den grond er van. Wat 's Heeren discipelen doen moeten: „Waken en bidden." Waartoe zij dit doen moeten: „Opdat zij niet in verzoeking komen." Waarom hun dit zoo ernstig geraden wordt: „Omdat de geest wel gewillig, maar het vleesch zwak is."

Wat zij doen moeten. „Waakt," zegt de Heiland, „waakt en bidt!" Tot geheel het tegenovergestelde van een naar ziel en lichaam verzonken zijn in bewusteloozen slaap, tot een zedelijk waken, een naar den geest wakker en waakzaam zijn, wordt door hem vermaand.

„Waakt." Er is ook een slapen en in slaap vallen in het zedelijk, het geestelijk leven; een toegeven aan

bedwelming, een overgeven aan zorgeloosheid, een wegzinken in vergetelheid. Dit moet niet plaats hebben. Het hart moet wakker zijn, zichzelf bewust van zijn plicht en van zijn gevaar doordrongen. De ziel moet vóór zich zien, rondom zich zien, op haar post zijn; nuchteren blijven; bedachtzaam zijn; voorzichtig; bereid; beraden; ten allen tijde zichzelve machtig en tot het goede geschikt.

„Waakt en bidt." Dit waken moet met bidden gepaard gaan. Met een doorgaand ootmoedig gevoel van afhankelijkheid, dat opziet naar hooger hulp; met een onafgebroken geloovig putten en zich laven uit de bron van hooger kracht. Zonder dit bidden is het rechte waken niet mogelijk; en het ingebeelde treft geen doel. Maar ook slechts hij kan, slechts hij durft in waarheid bidden, die aldus waakt.

Waartoe dit waken en bidden? „Opdat gij niet in verzoeking komt," zegt de Heer, met den nadruk op dit „komt." De bedoeling zal misschien beter gevoeld worden, indien wij zeggen: „Opdat gij in verzoeking niet inkomt." Verzoeking komt, verzoeking is er voor zijne discipelen. („De Satan begeert zeer hen te ziften als de tarwe.") Verzoeking tot ontrouw; verzoeking tot afval; tot slapen, waar met Hem, waar om Zijnentwil gewaakt; tot verloochening, waar Hij beleden moest worden; verzoeking tot kleinmoedig vluchten; tot overmoedig slaan met het zwaard! Dat de verzoeking komt, kan door waken niet verhinderd worden; dat zij er is, door gebed niet worden verbeden; maar het bewaart en beveiligt voor een „inkomen in de verzoeking," een toegeven aan de verzoeking, een be-

zwijken voor de verzoeking, hetwelk tot omkomen leiden kon. En waarom kon het zelfs hiertoe leiden? Wat maakt de verzoeking, wat elke verzoeking die komt en is, ook voor den discipel van Christus gevaarlijk? „De geest is wel gewillig, maar het vleesch is zwak."

„De Geest is wel gewillig." O! de Heiland weet het, en miskent het niet. (Kon Hij het in een Petrus, kon Hij het in de zonen van Zebedéus miskennen?) Waar het hart hem aanhangt, waar liefde, eenige liefde voor hem is, daar is, naar diezelfde mate een gewillige geest." Gewillig om hem liefde te toonen, om hem getrouw te zijn, hem te gehoorzamen, te behagen. Maar schoon die mensch ook niet meer alleenlijk vleesch zij, toch is hij nog veel minder alleenlijk geest. „Het vleesch is zwak." Het doet, in spijt van den gewilligen geest, zoo lichtelijk „inkomen in de verzoeking," bezwijken voor de verzoeking. — Daarom „waakt en bidt!"

II. Kan het ons wel moeielijk vallen ons te doordringen van de verootmoedigende, maar gewisse, waarheid, dat deze ernstige vermaning voor niemand onzer overbodig is?

Is ook in ons allen, is ook in den uitnemendsten onzer, is ook bij den gewilligsten geest, „het vleesch niet zwak?" Zijn ook wij allen niet van allerlei verzoekingen omringd? Wordt niet elk onzer op zijne beurt op meer of minder zware proeven gesteld? Zijn wij niet maar al te geneigd te vergeten, of ten deele te vergeten, wat ons door deze vermaning herinnerd wordt?

Is ook in ons allen, is ook in den uitnemendsten van ons, ook bij den gewilligsten geest, het vleesch niet zwak? Wie is hier de uitnemendste? Wie acht zich uitnemend? Wie vergelijkt zich met een Petrus, een Johannes, een Jakobus, in liefde tot den Heer? Ach, zij konden in Gethsémané, des gebeden, „niet één uur met Jezus waken!" Kunt *gij* het, zonder te waken in den geest? zonder u aan God vast te houden door hot gebed? Zoudt *gij* het hebben gedaan? En waar in *uw* leven iets dergelijks door Hem geëischt werdt, deedt gij het? Schaamte bedekt ons aller aangezicht. „Het vleesch is zwak." Wij weten, wij ondervonden het wel.

„Ook bij den gewilligsten geest." Wiens geest is de gewilligste? Die Jezus het meest, het innigst liefheeft. Maar laat zelfs de gewilligheid van den geest bij velen onzer niet nog veel te wenschen over? Dat was een gewillige geest, die zeggen kon, en het meende: „Heere! ik ben bereid met u in de gevangenis en in den dood te gaan!" Nochtans deed het „zwakke vleesch" in verzoeking komen. Hoe moet het gaan, waar de geest dit *niet* zegt, of het zeggende, het niet geheel meenen zou?

Zijn wij allen niet van allerlei verzoekingen omringd? Heeft de Satan opgehouden zeer te begeeren de uitverkorenen des Heeren te ziften gelijk de tarwe? Staan hem geen middelen, geen werktuigen meer ten dienste om elk onzer tot ontrouw te verlokken, te brengen tot een val? Kan geen ontijdige vaak ook onze oogen „bezwaren," geen onbescheiden dienstmaagd ons lastig vallen om eene in ons oog ontijdige belijdenis? Omringt ons niet van alle zijden de wereld met al wat uit haar,

met al wat voor oog, en vleesch, en hoogmoed des harten begeerlijk is? En zoo wij niet waken en bidden, zullen niet van tijd tot tijd, zullen niet op den duur, ook deze verzoekingen ons te machtig zijn?

Wordt niet elk onzer op zijn beurt op meer of min zware proeven gesteld? Niet alleen om in moeilijke oogenblikken bij Jezus te blijven en met Jezus te waken, maar ook om als Jezus te lijden? Neen! nooit kan ons lijden het zijne evenaren, maar wij kunnen toch ook in Gethsémané's worden ingeleid, waarin ook onze ziele „bedroefd wordt tot den dood toe," de troost onzer beste vrienden weinig en de hand Gods zwaar op ons is; waarin zeer bittere bekers ons aan den mond worden gezet. Dan is het geoorloofd om, als Hij, te bidden: „Mijn Vader! indien het mogelijk is, laat dezen drinkbeker van mij voorbijgaan." Maar dan komt het er ook op aan, als Hij, er bij te voegen: „doch niet gelijk ik wil, maar gelijk Gij wilt." Maar ach, het „zwakke vleesch" heeft tot dit bijvoegsel geen kracht; en ook aan den „gewilligen geest" zal zij ontbreken, indien de ure der beproeving in dezen „gewilligen geest" niet tevens een wakenden en biddenden geest aangetroffen heeft!

„Waakt en bidt, opdat gij niet in verzoeking komt; de geest is wel gewillig, maar het vleesch is zwak." Ach! hoe zijn wij maar al te geneigd te vergeten, of ten deele te vergeten, wat ons door deze vermaning herinnerd wordt! Hoe dikwijls maken wij ons diets, dat in ons de gewilligheid van den geest de zwakheid van het vleesch opweegt of overtreft, en nemen onzen ijver voor onze kracht, onzen wensch voor het wezen, ons

willen voor volbrengen! Hoe gaarne verbeelden wij ons stilzwijgend, dat ons vleesch wel zwak, maar toch zoo heel zwak niet is, en nu sterker dan vroeger! Voor hoe menige verzoeking sluiten wij het oog! Hoe menige beproeving stellen wij verre! Hoe dikwijls wordt bij het waken het rechte bidden, bij het bidden het rechte waken door ons verzuimd! Daarom, zoo het ons heden herinnerd wordt, dat beide voor een iegelijk onzer onmisbaar zijn, dat het een van het ander onafscheidelijk is, laat ons de herinnering met ootmoedigheid aannemen; laat haar door ons allen met den hoogsten ernst ter harte genomen worden!

III. Maar vooral ook door u, Jonge menschen! die u op dezen dag openlijk en plechtig aan de gemeente verbindt! Vooral ook door u. En zulks te meer, om de kracht en veelheid der verzoekingen op *uwen* leeftijd; de eigenaardige zwakheid van *uw* vleesch, de bedriegelijkheid van dit schoone oogenblik uws levens zelven.

Om de kracht en veelheid der verzoekingen op *uwen* leeftijd. Waartegen hebt *gij* al niet te waken, en hoe groot moet *uwe* waakzaamheid zijn? Het leven begint eerst recht, en de geheele wereld is u nieuw. Al wat in de wereld is begint eerst nu beteekenis en waarde voor u te krijgen, en van alle kanten komen tot nog toe onbekende aanvallen op uwe goede voornemens, uwe heilige overtuigingen, uwe godvruchtige beginselen; op den ootmoed, de eenvoudigheid, het geloof uws harten, de reinheid van uw wandel, de vastheid van uw keus. Hoe vele zijn, voor jongeling en jonge dochter beiden, en dat in alle standen der maatschappij, de

gevaren der jonkheid! Jonge dochter uit de groote wereld! men wil u nu „in de wereld brengen; gij gaat er „verschijnen", en zult gezien, begeerd, bewonderd, of althans gevleid worden. Jonge dochter uit de kleine wereld! gij moet nu „onder de menschen!" gij krijgt een dienst, uwe vrije uren en uitgangsdagen, en wie weet welke kameraden! Jongeling! gij zult thans op u zelven staan, op eigen wieken drijven; gij verlaat uw vaders huis, uw moeders oog. Gij wordt soldaat, gij wordt student; gij krijgt een schat van vrienden, allerlei raad, allerlei voorbeeld! Gij ziet dingen, die gij nooit gezien, gij hoort een taal, die gij nimmer gehoord hebt; gij wordt ingewijd in genietingen; waarvan gij geen denkbeeld had; de een spot met uw onnoozelheid, de andere legt toe op uw bederf, uwe jeugdige vroomheid... Ha! hoe kittelt zich de Satan een schoone bloem nog in haar knop te vernietigen. O „Waakt en bidt!" waakt en bidt, opdat het hem niet gelukke; maar de knop gespaard blijve en de bloem zich ontwikkele tot eene eere van Christus, tot een vreugd voor ons hart!

Denkt aan de eigenaardige zwakheid van *uw* vleesch! Het is alles krachtig in u, wat aan verzoekingen bloot stelt, wat „in verzoeking komen," wat voor verzoeking bezwijken doet; wat, als het er op aankomt, zwak, ach zoo zwak maakt! Verbeelding, hartstocht, zinnelijke neigingen. Al wat uwen leeftijd boven elken anderen bekoorlijk maakt, maakt haar ook zoo gevaarlijk. Die overvloed van leven, die uiterlijke schoonheid, die opgewektheid, die gloed, die kracht, dat gevoelige, indrukkelijke, vatbare, meegaande, ja ook die beminlijke zorgeloosheid en dat argeloos vertrouwen, waar-

mede het jong gemoed zich zoo gaarne en gemakkelijk, en (tenzij er „gewaakt en gebeden" worde) zoo lichtelijk ook aan den verkeerden overgeeft.

Laat u, mijne jonge Vrienden! laat u tot waken en bidden vermanen, ook op grond van de bedriegelijkheid van dit schoone oogenblik zelven, dat gij thans beleeft. Zijne bedriegelijkheid voor *u*. Wij gaan uit van de onderstelling, dat in u allen „de geest gewillig is." Het is juist deze onderstelling, die ons, wat u ook nog moge ontbreken, de vrijheid geeft om u bij de volgers van Jezus te tellen en in zijne gemeente op te nemen. Is zij ongegrond, zoo hebt gij ons bedrogen, en onze woorden (tenzij dan dat zij u, wat God geve! als een kracht der beschaming door merg en gebeente gaan) gelden u niet. Wij onderstellen, dat in u „de geest gewillig is;" dat gij het goed meent met uwe belijdenis van Christus, voor zoo ver gij haar omvang en strekking doorgrondt; dat er goede en oprechte voornemens bij u bestaan om uwe belijdenis door uwen wandel gestand te doen, uwen God gehoorzaam, uwen Heiland getrouw te zijn, en u door zijn Geest en Woord te laten leiden. Is dit zoo, dan heeft de levensure, waarin dit, in de tegenwoordigheid Gods, openlijk door u betuigd en liefderijk van u geloofd en aangenomen wordt, voor uw hart iets zeer ontroerends en heiligs. Maar dan gevoelt gij u ook gelukkig in deze ure, en, in het gevoel van uw geluk, misschien sterk. Dit is het bedriegelijke van dit oogenblik; en het meest voor hen die van het gevoeligst gestel zijn. Verhoogd gevoel, een opgewekte en hoogernstige stemming, de geestelijke wellust eener heilige ontroering, wekken zelfvertrouwen, maar zijn

geen kracht; slechts door „waken en bidden" kunnen zij de kracht verhoogen. Zonder dit, bedwelmen zij veeleer en doen daarna, als alle bedwelming, in slaap vallen. Ach, hoe velen waren enkel gevoel bij hunne aanneming en bevestiging en eerste avondmaalsviering, die daarop voor de eerste de beste verzoeking tot ontrouw bezweken! Waarom? Omdat zij *enkel* gevoel waren, en niet ook gebed en waakzaamheid. Mistrouwt uw gevoel; ook het beste en heiligste. Wacht u voor zijnen overmoed. Ook Johannes kwam van het avondmaal, waar hij „in den schoot des Heilands had aangezeten;" en het was zijn vurig gevoel, dat Petrus had doen uitroepen: „Al werden zij ook allen aan u geergerd, ik zal nimmermeer geërgerd worden!" — Nog dienzelfden nacht *sliepen* beiden in Gethsémané; loochende Petrus met eenen eed, dat hij den Nazarener kende.

„Waakt en bidt, opdat gij niet in verzoeking komt; de geest is wel gewillig, maar het vleesch is zwak!"

IV. O, welk een heiligen nadruk ontleent voor u en ons allen het woord dezer vermaning aan den mond, uit welken het tot ons komt: den dierbaren, liefderijken, gezegenden mond van onzen Heer en Heiland Jezus Christus! Van alle lippen, die het ons toeriepen, zou het ons een gulden woord van ware wijsheid zijn; maar van deze is het ons een woord der deelnemendste, der bezorgdste, der heiligste liefde! Wie moeten wij zijn, indien wij daar ons hart tegen verharden? „Waakt en bidt, opdat gij niet in verzoeking komt! De geest is wel gewillig, maar het

vleesch is zwak." In Gethsémané is het ook om onzentwil gesproken door Hem, die daar ook om onzentwil, in zoo groote verzoeking was, in zoo zwaren strijd, in droefenis en benauwdheid tot den dood; gesproken door Hem, die van waken en bidden, ook dáár en toen zulk een aandoenlijk, hartverheffend, beschamend voorbeeld gaf. In Gethsémané is het gesproken om voor erger te bewaren hen, die daar getoond hebben geen enkel uur met Hem te kunnen waken, gelijk ook wij dat wel menigmaal hebben getoond, doch die Hij om deze hunne zwakheid niet verstiet, maar sterkte, maar wapende tegen komenden nood, blijkbaar zielsgevaar, zooals hij het ook ons doen wil. In Gethsémané is het gezegd, met den mond aan dien bitteren beker, aan welken de trouwloosheid zijner liefste discipelen bitterheid toevoegde, en die niet bitter was dan door onzer aller zonde; maar zonder dat hij een oogenblik aarzelde, om hunnent en onzentwil dien beker tot den bodem toe uit te drinken. In Gethsémané, op den weg naar dat Golgotha, waar hij alle jammerlijke gevolgen van de „zwakheid des vleesches" ging verzoenen met zijn bloed, opdat „de geest," tot de hoogste liefde ontvlamd, steeds „gewilliger" worden zou! O, hoe behooren wij te waken en te bidden om den wil van Hem, die om onzentwil gewaakt en gebeden, geleden en gestreden heeft; dat Hij de vrucht van zijn woord, de vrucht van den arbeid zijner ziel, de vrucht zijner liefde zie! „De geest is wel gewillig, maar het vleesch is zwak." Zacht is zijn oordeel, maar ernstig zijne waarschuwing; en zoo wij deze in den wind slaan, zijn oordeel zal niet zacht kunnen blijven!

V. Bedenkt ten slotte, dat eene bestendige behartiging van die waarschuwing zoo zeer tot eer en zegen moet gedijen als hare tijdelijke verwaarloozing tot schade en schande strekt. Indien waarlijk „de geest in u gewillig is," uw geloof oprecht, uwe liefde voor den Heiland waarachtig, zult gij, als een Petrus, ook struikelende vorderen, en niet verworpen worden om uw val. Maar ach! welke bittere tranen zult gij, als een Petrus, weenen, die gij u hadt kunnen besparen, indien gij meer „gewaakt en gebeden" hadt. Hoe menig onzer heeft, door dit in gewichtige oogenblikken te verzuimen, zich zelven met vele smarten doorstoken, en zoo na aan verderf en ondergang gebracht, dat hij bijna tot wanhoop verviel, en de moed, om de ook nu weder tot behoudenis uitgestrekte hand nog weder aan te grijpen, bijna ontbrak. Jonge belijders van den Heere Jezus! nieuwe leden der gemeente, die Hem volgt! weest wijzer: „waakt en bidt!" Eervol is het waakzame, zegenrijk het biddende leven. Eer en zegen brengt het over u zelven en over den naam en de zaak van uw Heer. Het zij het uwe met steeds meerder ernst, steeds dieper ootmoed, waaraan een steeds blijmoediger vertrouwen zich paren zal. Waakt biddende. Bidt wakende. Staat op uw post. Houdt den slaap uit de oogen. Het is alsdan, dat men gelooven durft: „Jezus waakt, Jezus bidt voor mij." Het is alzoo, dat men „volkomenlijk hoopt op de genade, die toegebracht wordt in de openbaring van Jezus Christus." De duivel, dien gij „wederstaat," zal „van u vlieden," en de Heiland, dien gij gehoorzaamt, u met al zijne liefde omringen.

DE MARTELAREN. [1])

Hebr. XI : 35*b*—38.

En anderen zijn uitgerekt geworden, de aangebodene verlossing niet aannemende, opdat zij eene betere verlossing verkrijgen zouden. En anderen hebben bespottingen en geeselen geproefd, en ook banden en gevangenis; zijn gesteenigd geworden, in stukken gezaagd, verzocht, door het zwaard ter dood gebracht; hebben gewandeld in schaapsvellen en in geitenvellen; verlaten, verdrukt, kwalijk gehandeld zijnde; (welker de wereld niet waardig was), hebben in woestijnen gedoold, en op bergen, en in spelonken, en in de holen der aarde.

Den openbaren dwingeland
Met moed te bieden wederstand,
En op de harsenpan te treden;
Om, met het storten van zijn bloed,
Den vaderlande 't waardste goed,
De gulden vrijheid, te bereeden;

Dat is, van ouder herkomst wijd,
Bij de allertreffelijkste' altijd
Beloond met eerebeelden danklijk;
Die roem is uitgeblazen met
Geleerdheids heldere trompet,
In schrift en dichten onverganklijk.

1) Uitgesproken den 3en November 1867.

De lofkrans groenens nimmer moê,
Die komt het haar der zulken toe,
Die 't al voor 't algemeene wagen.....

Wie is zoo weinig Nederlander, wie heeft de vrijheid, wie zijn vaderland zoo weinig lief, dat deze bezielde woorden van een onzer oudste en beste dichters geen weêrklank zouden vinden in het hart? Maar hoe, indien niet slechts de burgerlijke, maar de godsdienstige vrijheid op het spel stond, en het voor deze was dat alles gewaagd en het leven niet te kostelijk geacht werd?

De lofkrans groenens nimmer moê,
Die komt het haar der zulken toe,
Die 't al voor 't algemeene wagen.....

Maar hun, die geen gevaar of nood ontzien hebben om, God ter eere en hunne medeburgeren tot heil, van de hoogste waarheid getuigenis te geven; die voor die dierbare waarheid, die voor hun allerheiligst geloof liever het zwaarste hebben geleden, dan het een oogenblik te verloochenen of te ontveinzen, en, allen ten bemoedigenden voorbeelde, hun trouw aan God en aan Zijne zaak, waarin het heil van 't algemeen meer dan in iets anders begrepen is, met den smartelijksten en smadelijksten dood hebben bezegeld — welk een krans zal men hun toewijzen?

Landgenooten! wij zijn kinderen van een geslacht, dat aan geen helden gebrek heeft gehad. Aan geen mannen, die alles voor het vaderland, alles voor de vrijheid durfden opzetten; alles overhadden voor de

gemeene zaak van hun volk en der christenheid; die bereid waren alles te wagen voor, alles te lijden om het geloof; — aan geen helden, aan geen martelaren!

Ook aan geen martelaren! — Hier gedenk ik aan, daar wij ons dien dag voor den geest roepen, op welken, vóór nu 350 jaren, de eerste stap is gedaan op den weg, die tot de door ons gezegende hervorming der kerk geleid heeft. Dat is in Duitschland geschied! Duitschland, het vaderland van den eersten en grooten hervormer, was ook van de hervorming de wieg en de bakermat; doch zoo zij ook den bloeddoop ontvangen moest, deze is haar het eerst in Nederland te beurt gevallen. Dit land is bij uitnemendheid het land harer martelaren geweest. Eere aan den saksischen mijnwerkerszoon, den erfurter monnik, den wittenbergschen geleerde! Als hij, op den 31sten October des jaars 1517, zijn 95 stellingen tegen den aflaat ter hoofdkerk zijner stad aansloeg, wist hij niet wat hij waagde. Maar toen hij, vier jaren later, op den 16den April van het jaar 1521, de poort van het oude Worms binnenreed om op den rijksdag voor den keizer te verschijnen, toen wist hij het wel. „Hij leeft nog," had hij gezegd, „die de drie mannen in den vurigen oven heeft weten te behouden. Maar behoudt Hij mij niet, wat beteekent mijn hoofd bij dat van Christus?" En „niet anders kunnende" dan God en zijn geweten hem ingaven, „stond hij daar," tot alles bereid. De Heer nochtans, met de toewijding zijns levens voldaan, eischte niet het offer van zijn bloed. Wel volgden rijksban en vogelvrijverklaring op het vrijgeleide, waarmede de keizer hem van zijn aangezicht had laten vertrekken, maar

machtige handen beschermden hem; en het bloeddorstig edict, dat allen, die ook maar in de geringste mate aanhangers zijner leer of aan zijne denkbeelden toegedaan waren, met de vreeselijkste straffen bedreigde, bleef in de Duitsche landen grootendeels een doode letter. Maar in de Nederlanden niet alzoo. Op den 1sten Juli 1523 werd te Brussel de houtmijt ontstoken, waarop Hendrik Voes en Johannes Esch levend werden verbrand, omdat zij Luthers geschriften gelezen en geprezen hadden; omdat zij hadden geleerd, dat de paus niet onfeilbaar, maar de Heilige Schrift de regel des geloofs is; dat het vormsel, de priesterwijding, het laatste oliesel geen sacramenten zijn, en niets meer dan oude gebruiken; dat in de mis geen offer gebracht wordt, nademaal Christus door ééne offerande geheiligd heeft al degenen die tot God gaan; dat de voorbidding der levenden den afgestorvenen niet baat; dat men den leeken bij de viering des avondmaals den beker niet mag onthouden. Twee jaren later had ook Noord-Nederland zijn martelaar, als te 's Gravenhage de zesentwintigjarige Jan de Bakker om geen andere misdaden een zelfde lot onderging.

Mijn land- en kerk-genooten! weet gij het wel allen, hoe groot, hoe langdurig het lijden onzer voorvaderen geweest is om des gewetens wil? Welke verzuchtingen hier zijn uitgeperst, welke tranen hier geschreid, welke folteringen aangedaan, welke verliezen geleden, welke ketenen verdragen, welke stroomen bloeds vergoten? — „Anderen zijn uitgerekt geworden, de aangebodene „verlossing niet aannemende, opdat zij eene betere „opstanding verkrijgen zouden; en anderen hebben be-

„spottingen en geeselen geproefd, en ook banden en „gevangenis; zijn gesteenigd geworden, in stukken ge„zaagd, verzocht, door het zwaard ter dood gebracht; „hebben gewandeld in schaapsvellen en in geitenvellen; „verlaten, verdrukt, kwalijk gehandeld zijnde (welker „de wereld niet waardig was); hebben in woestijnen „gedoold, en op bergen, en in spelonken en in de „holen der aarde;" met deze trekken wordt, in den brief aan de Hebreën, het lijden geschetst, hetwelk om hunne trouw aan den God en de wet hunner vaderen, in den maccabeeschen tijd, door vrome Israëlieten, onder de tiranny van een gruwelijken Antiochus Epiphanes geleden is; maar zij zijn alle toepasselijk — wat zeg ik? zij geven slechts een flauw denkbeeld van hetgeen in dat eerste vijftigtal jaren na den dag, dien wij nu gedenken, op dezen dierbaren grond om den wil der beginselen, die toen zijn begonnen gepredikt te worden, is doorgestaan. Onder Karel V, waar hij er kans toe zag, voor geen geweldige maatregelen tot het uitroeien der ketters terugdeinzende, van 1521—1555, over de 50.000, indien geen 100.000 personen deerlijk ter dood gebracht: de mans met het zwaard, de vrouwen door ze levend te begraven, de reeds eenmaal gestraften door het vuur; velen na de ijselijkste folteringen op de pijnbank, uit vrees voor het verbolgen volk, in de gevangenissen heimelijk afgemaakt, of in zakken gebonden en des nachts verdronken. De goederen verbeurd verklaard, het vluchten belet; het vragen om begenadiging eens voor al verboden; op verraad en aanbrenging hooge premiën gesteld. — Onder Filips II, die „liever niet, dan over ketters regeeren wilde,"

op de ernstigste vertoogen, de nederigste smeekingen en toenemende moeielijkheden, niet dan met verscherping der bloedbevelen, vermenigvuldiging der strafgerichten, of wel met eene „moderatie," die door het arme volk met pijnlijke scherts een „moorderatie" genoemd werd, en eindelijk met de zending van Alva geantwoord. Dit jaar, mijne landgenooten! dit jaar 1867, het driehonderdvijftigste van de grondlegging der hervorming, is het driehonderdste van de komst van Alva in de Nederlanden. Van dien Alva

> Die achttienduizend op schavotten liet ontlijven,
> En honderduizenden verdelgen of verdrijven.

Als hij kwam hadden, naar zijn eigen schrijven aan den koning, reeds 100.000 Nederlanders de erve hunner vaderen verlaten, en zwierven in Kleefsland, in Oostfriesland, in Engeland, als ballingen om; en als hij zijnen Raad van Beroerte had ingesteld — daar ging het „aan elken kant, op een vangen en spannen „van allerlei stand, allerlei sekse, allerlei ouderdom. „De galgen hingen gerist; de raden, de staken, de „boomen aan de wegen stonden overladen met lijken, „gewurgd, onthalsd, gebarnd; zoodat de menschen „nu, in de lucht tot ademschepping geschapen, als in „een gemeen graf en woning der overledenen ver„keerden. Elke dag had zijne deerlijkheid, en 't baffen „der bloedklokke, dat met den dood van namaag den „eenen, van zwager of vriend den anderen in 't hart „klonk. Aan 't bannen, aan 't verbeurdmaken der „goederen was geen end." (Hooft) — Straks volgde op

dit lijden van bijna, een strijd van meer dan een halve eeuw — de tachtigjarige worsteling, die met het bloed van Adolf van Nassau werd ingewijd.

En dit lijden, *hoe* is het door onze vaderen geleden? — O, voorzeker niet door allen met denzelfden moed, dezelfde standvastigheid, dezelfde onderwerping, dezelfde zachtmoedigheid, maar aan de schoonste proeven van dit alles ontbrak het nimmer; en, indien ook betreurenswaardige bewijzen van het tegendeel gegeven zijn, de heerschende, de algemeene geest getuigde, dat ook in deze „verdrukten en kwalijk gehandelden" de krachten van geloof, liefde en hope rijkelijk waren uitgestort en leefden. — Voes en Esch hadden het martelaarschap in Nederland heerlijk ingezet. Aan den paal gebonden herhaalden zij nog den lofzang: „Wij loven u, o God, wij prijzen uwen naam!" totdat de vlammen de stem en 't leven verstikten. Ook Jan de Bakker had een schoon voorbeeld gegeven: „De dood is verslonden in de overwinninge Christi!" riep hij op de houtmijt uit; daarna: „Heere Jezus! vergeef het hun, want zij weten niet, wat zij doen!" daarna: „O Jezus Christus, Zone Gods! gedenk mijner! ontferm u mijner!" En indien de Israëlitische geschiedenis uit het tijdvak der Maccabeërs ons eene moeder toont, die hare zonen, in plaats van hen door hare tranen te vermurwen, tot den marteldood sterkte, ook in den vader van dezen Nederlandschen martelaar is eene zelfde trouw en heilige kinderliefde gezien. „Wees welgemoed!" riep hij hem toe: „Wees welgemoed, mijn zoon! volhard in het goede: ik ben bereid, naar Abrahams voorbeeld, mijn lieven zoon, die nooit iets tegen mij misdreven heeft,

te offeren!" — En deze voorbeelden vonden talrijke navolgers. Hier was het een leeraar, die op den brandstapel het volk, dat hem ontzetten wilde, toeriep: „Lieve broeders! dat zich niemand voordoe om mij te verlossen; laat de Heer zijn werk volbrengen!" Daar een gansch huisgezin, vader, moeder, dochters en schoonzonen, die gezamenlijk tot den laatsten snik den naam des Zaligmakers aan den folterpaal bleven aanroepen. „Men ging," dit is de getuigenis van een geschiedschrijver, in het midden van dien jammertijd geboren; „men ging blijdelijk en vrijmoedelijk, alsof men ter „bruiloft en tot een heerlijk en blijd feest zoude gaan, „onder het zingen van psalmen, lofzangen en geestelijke „liederen ter dood," en de laatste krachten werden dikwijls nog gebruikt om het volk in de vertroostingen der ware godsdienst te onderwijzen en tegen de dolingen der valsche te waarschuwen. (Bor) Verlangt gij eene proeve, in welke stemming een ander soort van martelaarschap, de ballingschap in het vreemde land, gedragen werd? hoort dan dezen brief, voor nu juist driehonderd jaren, door een geringen Brielenaar, Gerrit IJsbrant, aan eene christelijke vriendin en eenen voormaligen kapelaan, uit Emden (die „herberg van Gods gemeente!") geschreven:

„Genade, vrede van God, onzen Hemelschen Vader, door Jezus, onzen eenigen Middelaar, onzen Heere! Amen.

„Eerzame, discrete, goede vrienden, Jonkvrouw, Rentmeesters en Andries Cornelisz, dienaar des Godlijken woords, binnen der stede van den Brielle. Uwer beide eerwaardigheid zult weten, dat ik met mijn huis-

gezin nog wel te passe zijn, als ik hope dat gij ook zijt; ik weet u niet zonderling te schrijven, dan dat men hier zeit, dat de Geuzen 't hoofd laten hangen en de Papisten 't hoofd opsteken. Ik laat het zoo wezen. 't Evangelie is een leeringe des kruises; Christus moest in 't paardestal geboren worden en tusschen twee moorders hangen en sterven. Wat is het? de knecht is niet beter dan zijn meester; welaan! 't is Gods maniere, gewoonte of wijze; die hij ten hemel voeren wil, die stoot hij eerst ter helle, en die hij levend maakt, doodt hij eerst." En verder: „Hierom, mijn lieve eerwaardige Jonkvrouw, mijn lieve Zuster! en Andries Cornelisz, mijn lieve broeder! laat ons vrij niet zorgen of treuren: God is met ons, en Hij houdt zijn woord, is trouw en eerlijk. Is 't dat wij, die menschen zijn, ons woord houden om der eere wille, bij God honderd duizendmaal meer; dan het gebreekt ons, dat wij Hem niet vast gelooven.

„Ik heb er thans geen twijfel aan: God zal uw begonnen christelijke leere gewisselijk wel laten voortgang hebben; laat ons Hem bidden en vast gelooven. Hierwede den Heere bevolen! Tot Emden; daags na Alderzielen (1567), bij mij, Gerrit IJsbrant.

Uw dienaar in alles wat ik vermag."

Gij ziet het: geen klacht over eigen leed, maar troost en bemoediging voor anderer weg! Het oog op God, in Hem gerust, eenvoudig en dienstvaardig.

Waarom herinneringen als deze opgeroepen nu, daar het de vraag is van dankbaar de grondlegging der gezegende hervorming te vieren en te gedenken. Waarom

in de eerste plaats, dan om ons gevoel van dankbaarheid te verhoogen, om aan onze God verheerlijkende vreugd te meer voedsel te geven?

Om ons gevoel van dankbaarheid te verhoogen. De herinnering van hetgeen de vaderen voor de hervorming, voor de vrije en blijmoedige belijdenis van den vollen troost van het evangelie der genade, voor het onbelemmerd bezit en gebruik van het Woord Gods geleden hebben, moet ons, zoo wij het eenigszins op prijs stellen, het onbetwist, het rustig, het ruim genot dezer voorrechten te hooger doen waardeeren. Welk een onderscheid tusschen het Nederland dezer dagen, waarin geen sterveling verhinderd wordt God naar zijn geweten te dienen, en geen huis zonder Bijbel behoeft te blijven, en dat Nederland der hervormingseeuw, waarin het genoeg was met zijn vrienden over God en godsdienst gesproken, of zijnen kinderen een stuk als de bergrede te hebben voorgelezen, om het hoofd op het schavot te verbeuren, of levend in de aarde bedolven te worden. Maar indien dit te bedenken onzen danktoon te hooger doet stijgen, hoeveel stof tot luide verheerlijking vinden wij niet in die liefde en trouw, waarmede Hij de zoo zwaar verdrukten en kwalijkgehandelden, onder zoo langdurige beproeving, zoo krachtig heeft ondersteund en staande gehouden, en zoo menigeen hunner tot het geven van zoo heerlijke proeven van moed en kracht en standvastigheid, die uit den geloove zijn, heeft in staat gesteld; en niet alleen daarin, maar ook in die aanbiddelijke wijsheid zijner bedeelingen, waardoor hij het hooggaand leed in deze landen op allerlei wijze

meer tot bevordering des evangeliums heeft doen gedijen. Inderdaad, het licht der hervorming, wij hebben het, met allen wie het beschijnt, naast God, aan Duitsche, Zwitsersche, Fransche hervormers te danken; maar dat dit dierbaar Nederland zoo veel eer dan andere, en zoo zeer bij uitnemendheid, het land der godsdienstvrijheid en, door deze, ook der burgerlijke vrijheid geworden is; dat het een land geworden is, waar de hervormde kerk eer en meer dan elders gebloeid heeft, en de kracht en de wijsheid van het openlijk beleden evangelie meer dan elders alles doordrongen en grooteren zegen hebben aangebracht — dat danken wij aan onze, onze martelaren; aan hun lijden, hun volharding, hun geloof; aan God, die hen door dit lijden gelouterd en tot dit geloof en deze volharding de kracht gegeven heeft; aan God, die dit lijden zoo hoog heeft doen stijgen en zulke vormen heeft doen aannemen, dat uit de overmaat des leeds ten laatste de redding, en door den aard der redding een schat van zaken geboren werd, schooner en gezegender dan in eenig ander, mede in den zegen der hervorming deelend land. Ook in Nederland is het bloed der martelaren het zaad der kerk geweest; en de ballingschap van duizenden heeft voor haar en voor het vaderland rijke en eigenaardige vruchten gedragen. En als, ondanks dit alles, ten jare 1567, na vijftig jaren lijdens, het doel der verdrukkers toch bijna bereikt scheen, „de Prins van Oranje, moedeloos en zonder uitzicht voor zich zelven of voor het Land, was afgetrokken; de Hervormden gedood, verjaagd of tot ontveinzing hunner belijdenis gebracht waren; de Hervorming met wortel

en tak uitroeibaar scheen — moest Alva uit Spanje komen, om deze berekening te doen falen, door het tot rust gebracht Land op nieuw in beroering te brengen, en den binnenlandschen krijg te ontsteken, waarin het Evangelie over de geweldhebbers der wereld zegevieren zou; om aldus door de machteloosheid zijner woede Hem te verheerlijken en [te doen verheerlijken], die gezegd heeft: „Mijn raad zal bestaan, en Ik zal al mijn welbehagen doen!" (Groen) Daarom zingen wij met het lied van Luther: „Een vaste burcht is onze God!" en met het lied voor Willem van Oranje:

Mijn schild ende betrouwen
Zijt gij, o God, mijn Heer!

„Mijn schild ende betrouwen Zijt gij, o God, mijn Heer! Op u zoo wil ik bouwen, Verlaat mij nimmermeer!" Voorzeker, de herinnering die onzen dank voor het tegenwoordig genot van de zegeningen der hervorming te hooger stemt, en ons Gods trouw en wijsheid te luider doet verheerlijken, sterkt ook ons geloof, en stemt ons tot blijden moed en vaste hope voor hare toekomst.

Nog is het licht, waarvan voor nu 350 jaren de eerste schemeringen te Wittenberg werden aanschouwd, niet tot alle christenvolkeren doorgedrongen; nog heeft het in vele landen een zwaren strijd met de duisternis. Nog zijn daar — o dat zij toch, wáár zij ook zijn, op de innige deelneming van de kinderen onzer vaderen kunnen rekenen! — nog zijn daar in dit ons wereldeel martelaars om des geloofs, om des evangeliums, om des gewetens wil. Wat de tegenwoordige tijden,

de jongste gebeurtenissen (wat misschien deze dag!) voor de protestantsche christenheid, voor de beginselen der hervorming, voor de zegepraal van het evangelie goeds of kwaads kunnen baren, is Gode alleen bekend! Ook behoeft Hij alleen het maar te weten! Die in Nederland de kerk der hervorming in bloed en tranen gevestigd heeft, die haar heeft getroost, gesteund, doorgeholpen en gehandhaafd te midden van alles en in spijt van alles, wat het blindste bijgeloof en de bloeddorstigste dweepzucht tegen haar berieden en bestonden, die haar daar, na zoo deerlijk een onderliggen, zoo heerlijk een bovenstaan bereid heeft — die kan haar ook overal vestigen, overal schragen, onder alles troosten, en aan alle kimmen uit den donkersten nacht het heerlijkst licht voor haar doen opgaan. De Nederlandsche hervormde, door zijne geschiedenis geleerd, wanhoopt aan niets. Ook niet aan dat Spanje, hetwelk voor drie eeuwen het geopend evangelie zoo hardnekkig aan zijne vaderen betwist heeft en het nog altijd zoo wreedaardig onthoudt aan zijne eigene kinderen. En indien, in Nederland zelf, die kerk, die eenmaal zoo schitterend op het bijgeloof getriomfeerd heeft, thans maar al te zeer door het ongeloof ondermijnd wordt, neen! hij kan niet gelooven, dat God zal laten varen het werk zijner handen; maar dat zij ook uit deze verzoeking gelouterd en veredeld verrijzen zal. Daartoe brenge de Almachtige de harten der vaderen weder tot de kinderen, en schenke Hij aan hen, die in haar aan het evangelie vasthouden, iets van dien moed, dien gloed, dien geest, die in hare martelaren geweest is!

„Aan hen, die in haar aan het evangelie vast-

houden." — Hoe is het te bejammeren, dat deze onderscheiding moet gemaakt worden; dat er in haar midden zoo velen zijn, van wie wij weenende zeggen moeten, dat zij dat door de vaderen zoo duurgekocht evangelie hebben losgelaten; die onroomsch zijn, maar niet hervormd, ja die van het christendom weinig meer hebben overgehouden dan den nog niet afgezworen naam! — Ai mij! welk een blos van schaamte jagen ons op den gedenkdag der hervorming diezelfde vaderlandsche herinneringen in het aangezicht, die anders geschikt zijn ons godverheerlijkend dankgevoel zoo hoog te stemmen, en den blijdsten moed, de schoonste hoop in te boezemen, gebeure wat gebeure! Hoe verootmoedigend zijn zij, bij de aanschouwing van zoo veler afval, zoo veler onverschilligheid; hoe diep verootmoedigend bij de gedachte aan eigene flauwhartigheid.

Is dit, is dit het vaderland der martelaren? dit het nakroost dier „beminde broeders in de Nederlanden," aan welke Luther, zes jaren na den dag der 95 stellingen schreef: „U is het voorrecht boven de geheele wereld gegeven, om het evangelie niet alleen te hooren en Jezus Christus te leeren kennen, maar om de eersten te zijn, die om Christus' wil schande en schade, angst en nood, gevangenis en gevaren lijden, en die nu zoo vol vrucht en sterkte zijt geworden, dat gij het zelfs met uw bloed hebt besproeid en bevestigd?" En wij, zijn wij de kinderen dier vaderen, die het hem zoo van harte toestemden, als hij volgen liet: „Ach! welk een nietige zaak is het, in de wereld gesmaad en gedood te worden, voor hen die weten, dat hun bloed kostelijk en hun dood dierbaar is in Gods oogen?" Die zich, in de

kracht des geloofs, om en voor hun geloof, op de pijnbank lieten uitrekken, en, naar het voorbeeld van de heiligen des ouden tijds, eene betere kennende, de aangebodene verlossing niet aannamen? die zich voor de eer van God en zijns Woords, bespotting en geeseling, banden en gevangenis, steeniging en verminking, dood en ballingschap hebben getroost, en met den psalm des lofs op de lippen den brandstapel om des evangeliums wil beklommen? Ach! hoe behoorde ons hart te bloeden, bij de minachting, de verguizing, de bespotting, de mishandeling, de terzijdestelling en vervolging, die nu aan dat heilig evangelie te beurt valt, in diezelfde landen, waar eertijds om het eene enkele maal te hooren verkondigen, om er één, één blad van te mogen lezen zoo vele gebeden zijn opgegaan en het leven niet te dierbaar gerekend werd! Maar hoeveel meer behooren wij onze aangezichten in het stof te verbergen, wanneer wij, ja wij, die dat evangelie hoogschatten, die er al onzen troost en al ons heil in zoeken, ons zelven maar al te zeer moeten beschuldigen, dat wij er dikwijls zoo weinig voor willen doen, en nog zoo veel minder voor willen lijden.

Fij! de hoog opgetrokken wenkbrauw en de medelijdende glimlach van den ellendigsten wereldling, van den minsten der wijzen dezer eeuw, is dikwijls reeds genoeg om ons onze belijdenis te doen schamen, en bij de kleinste persoonlijke hatelijkheid, de geringste maatschappelijke terugzetting, waarvan wij slechts vermoeden, dat zij ons om onzes geloofs wille te beurte valt, krijten wij, als of ons groot leed geschiedde, of roemen wij, als of wij gewaardigd waren om Christus'

wil zware smaadheid te verdragen! — Niet alzoo, zonen der hervorming! Niet alzoo, kinderen der martelaren! Het evangelie, uit hun bloedige hand tot u gekomen, moet u meer, moet u, gelijk hun, alles waard zijn. Ach! reeds moest het u alles waard zijn om de doorboorde hand, wier gave het is, en die van den troon der heerlijkheid zegenend is uitgestrekt over hen, die het eeren! Hij, wiens die hand is, was de *groote* martelaar; Hij is de *groote* hervormer. Hij heeft zijne ééne, heilige, algemeene, christelijke kerk gekocht door zijn bloed. Hij hervorme de hervormde kerk van Nederland, Hij alle de kerken der hervorming, tot hetgeen zij naar zijnen heiligen wil wezen moeten en door zijn Woord en Geest wezen kunnen! Hij hervorme ons allen — naar zijn beeld! Dan zullen wij, elk in zijnen weg, voor het hoogste goed der menschheid en onzer eigene ziel tot elken strijd bereid en tot alle lijden in staat zijn.

NIET MET UITERLIJK GELAAT.

Lukas XVII : 20*b*.

Het Koninkrijk Gods komt niet met uiterlijk gelaat.

Het Koninkrijk Gods komt niet met uiterlijk gelaat. Ziedaar een van die uitspraken onzes Heilands, welke meer dan vele andere op ieders lippen zijn. Of zij daarom door allen doorgrond wordt, is een andere vraag, en ook, of er van dit heerlijk woord in de christelijke gemeente niet zoo wel misbruik is als gebruik? Het is ons voornemen in dit opstel bij den waren zin, de blijkbare waarheid, de heilzame toepassing van dit woord stil te staan, en daartoe vooraf bij de gelegenheid waarbij het werd gesproken.

Het Koninkrijk Gods komt niet met uiterlijk gelaat. Dit woord was een antwoord; een antwoord op de vraag: „wanneer het Koninkrijk Gods komen zoude?" Geen rechtstreeksch antwoord derhalve; want er is gevraagd: wanneer? en het antwoord zegt hoe; of eigenlijk: hoe niet.

De vraag was geenszins gedaan door de discipelen, d. i. geenszins door hen, „wien het gegeven werd de verborgenheden van het Koninkrijk Gods te weten." Niet dat ook dezen niet wel eens wenschten die vraag

te doen, of dat zij op die vraag een rechtstreeksch en tegelijkertijd voor hunne nieuwsgierigheid bevredigend antwoord zouden ontvangen hebben; wij weten het tegendeel; maar gewisselijk zouden zij met de vraag iets anders bedoeld hebben dan degenen, door wie zij thans gedaan werd, de Farizeën.

Het is moeielijk over bedoelingen te oordeelen. Doch wij kennen de Farizeën, en weten hoe zij over JEZUS en het door Hem gepredikte Koninkrijk Gods dachten. Zij hadden er geene verwachting van. Aan hetgeen het Koninkrijk Gods, dat hun voor den geest speelde, aan hetgeen het Messiasrijk, waarin zij de vervulling der oude profetie erkennen zouden, vereischte, kon een persoon als JEZUS van Nazareth, al sprak hij ook nog zulke krachtige woorden, al deed hij ook nog zoo veel liefderijke wonderen, onmogelijk voldoen. Ook had Hij nu reeds een geruimen tijd geleerd en wonderen gedaan, maar nog zagen zij niets daarvan gebeuren!

Waar bleef toch dat Koninkrijk Gods, waarvan hij altijd gewaagde, en op welks komst JOHANNES hen reeds zoo wakker gemaakt had, zeggende: „Het is nabij?"

Schoon Koninkrijk Gods! Het rijk des Keizers van Rome was nog ver van uit; en, ondanks alle prediking en gemaakten opgang bij de volksmenigte, was Gods volk Israël nog wel niet veel wijzer of gelukkiger dan in de dagen des Doopers?

Uit deze beschouwing, welke zonder twijfel de beschouwing der Farizeën was, schijnt ook de vraag te zijn voortgekomen „wanneer het Koninkrijk Gods komen zoude?" In zulk een geest schijnt zij te zijn gedaan;

minachtend, spottend, schouderophalend. Het is eene geheel andere zaak, wanneer later de discipelen op den Olijfberg vragen: „Heere! zult gij in dezen tijd aan Israël het Koninkrijk weder oprichten?" 1) Ook in dat vragen straalt eene verkeerde beschouwing van het Koninkrijk Gods, van hetwelk zij maar niet kunnen ophouden te meenen „dat het terstond zal openbaar worden," 2) door; maar het wordt gedaan in een geest van geloof. De weetgierigheid van dit geloof kan niet bevredigd worden. Zij krijgt ten antwoord: „Het komt u niet toe te weten de tijden en gelegenheden, welke de Vader in zijne eigene macht gesteld heeft." Maar tot de schouderophalende Farizeën heet het: „Het Koninkrijk Gods komt niet met uiterlijk gelaat." De Heiland toont door dit antwoord, dat Hij hun ongeloof en de oorzaak van hun ongeloof doorgrondt. Op zichzelven stelt het, óók voor de discipelen en de geheele wereld, den waren aard van het Koninkrijk Gods, in zijn wijze van komen, in het licht.

„Gevraagd zijnde van de Farizeën, wanneer het Koninkrijk Gods komen zoude," heeft hij — de nadrukkelijke wijze, waarop de pen van LUKAS het vermeldt, wil ons een indruk geven van de groote belangrijkheid van dit woord — heeft hij hun geantwoord en gezegd: „Het Koninkrijk Gods komt niet met uiterlijk gelaat." Hij heeft er bijgevoegd: „Noch men zal niet zeggen: „Zie hier, of zie daar!" want het Koninkrijk Gods is binnen ulieden."

---

1) Hand. I.

2) Luk. 19 : 11.

„Het Koninkrijk Gods komt niet met uiterlijk gelaat." Woordelijk: „Het Koninkrijk Gods komt niet als eene zake der waarneming." Dat wil zeggen: het komt niet op zulke wijze, dat men het wel moet gewaar worden, wie men ook zij, en of men wil of niet. Het komt niet op opzienbarende, zelfs niet op algemeen in 't oog vallende wijze; niet handtastelijk, gelijk de koninkrijken dezer wereld; gelijk in uwe droomen, o Farizeën! dat Messiasrijk, waarnaar gij, altijd te vergeefs, blijft uitzien! — Zoo weinig, dat men niet kan zeggen: zie hier, of zie daar! dat men het geenszins, tot aller overtuiging, met den vinger kan aanwijzen. En wilt gij, Farizeën! een bewijs? Gij vraagt, wanneer het Koninkrijk Gods komen zal — en ziet, dat Koninkrijk Gods is komende, het is gekomen; ziet, het Koninkrijk Gods is binnen ulieden. Gelijk eenmaal tot u het woord kwam: Ziet, hij staat midden onder ulieden, dien gij niet kent; zoo kan thans tot u gezegd worden: „Ziet, het is midden onder u, wat gij niet ziet."

Het Koninkrijk Gods is geen voorwerp der waarneming, immers niet der zinnelijke. Slechts het geestelijk, het voor zijn geestelijk aanzijn geopend oog merkt het op. Het komt niet met uiterlijk gelaat. Hoe komt het dan? Op zijne eigene, stille, verborgene wijze; door inwendig krachtdoende kracht. Is dit de bedoeling van den Heere JEZUS? dit de beteekenis van zijn woord? Ja. En wij zullen trachten duidelijk te maken, hoe dat woord waar en hoe waar, dat woord is.

1°. Het is waar, mits wij wel onderscheiden.

2°. Het is waar, en wordt door de ervaring bezegeld.

3°. Het is waar, en moet wel waar zijn.

I. Het is waar, mits wij wel onderscheiden.

Eerste onderscheiding.

Het komen van het Koninkrijk Gods is iets anders dan zijne voleinding. Deze zal alleszins zijn „met uiterlijk gelaat," alleszins en voor allen „zake der waarneming" wezen, ook voor hen die dit liever niet willen. — Wij verwachten haar van de wederkomst onzes Heeren op de wolken des hemels, ten dage en ure die niemand weet, maar die „door alle vleesch te gelijk zal gezien worden." Staat niet, op eene en dezelfde bladzijde, met het woord dat wij behandelen, ook dat woord des Heeren opgeteekend: „Gelijk de bliksem, die van het eene einde onder den hemel bliksemt, tot het andere onder den hemel schijnt, alzoo zal ook de Zoon des menschen wezen in Zijnen dag 1)? En wordt niet die dag „de dag der openbaring der kinderen Gods" genoemd? — Voorwaar, het is misbruik van het antwoord des Heeren aan de Farizeën, die hem vroegen: „wanneer het Koninkrijk Gods komen zoude," indien men er het middel in ziet om zoovele andere woorden, welke van eene blinkende voleinding zijns Koninkrijks spreken, krachteloos te maken, of op zulke wijze aan te duiden dat de verwachting Zijner discipelen weinig verschillen zou van het oude lied der ongeloovigen: „Waar is de belofte Zijner toekomst? Want van dien dag, dat de vaders ontslapen zijn, blijven alle dingen alzoo, gelijk van het begin der schepping." 2) Maar zoo het einde van Gods wegen

1) Vers 24.

2) 2 Petrus III : 4.

aanschouwelijkheid, blijkbaarheid wezen zal, niet alzoo die wegen zelve, niet alzoo hunne aanvangen en uitgangspunten.

Tweede onderscheiding.

Er zijn ook in de bedeeling der tegenwoordige wereld blijkbare openbaringen van het bestaan van het Koninkrijk Gods. Zoodanige zijn de christelijke Beschaving, met geene vóór-christelijke, bij welk volk het zij, te vergelijken; de christelijke Maatschappij met hare zachte wetten en liefderijke instellingen; de christelijke Kerken vooral, in hare groote verscheidenheid van eeredienst en belijdenis.

Maar de christelijke Beschaving; hoe gaarne de wijzen dezer eeuw het ons ook zouden doen gelooven; de christelijke Beschaving is het Koninkrijk Gods niet; de christelijke Maatschappij is het Koninkrijk Gods niet; en geen der christelijke Kerkgenootschappen — ook dat niet hetwelk ons, onder alle, het meest zou aanstaan — is hetzelfde als het Koninkrijk Gods. Het Koninkrijk Gods gaf aan alle deze dingen, die een „uiterlijk gelaat" hebben, het aanzijn; maar geen dezer dingen is het uiterlijk gelaat, waaraan men het Koninkrijk Gods kent, zoodat men het recht zou hebben van te zeggen: „Zie hier, of zie daar." Het Koninkrijk Gods leeft te midden, leeft „binnen" alle deze dingen zijn eigen onzichtbaar leven; het Koninkrijk Gods gaat te midden van alle deze dingen, die in menig opzicht dikwijls eenen anderen weg gaan, zijnen eigenen onnaspeurbaren gang; het Koninkrijk Gods is de bron en de samenhang van al wat er in deze zichtbare vormen goeds aan 't licht komt; maar het mag van zich af-

werpen de verantwoordelijkheid van al wat deze zichtbare vormen gebrekkigs hebben, of waarmede zij zich bezoedelen.

Derde onderscheiding.

Het is wel waar, dat „het komen van het Koninkrijk Gods" menigmaal door zeer in 't oog vallende verschijnsels voorbereid wordt, daarvan vergezeld gaat of wordt opgevolgd. Maar deze uiterlijke verschijnselen zijn deels niet noodwendig, deels niet zeker, altijd vatbaar voor miskenning, en in allen gevalle is het komen dezer Verschijnselen hetzelfde niet als het komen van het Koninkrijk Gods. Het komen van het Koninkrijk Gods ging in JEZUS' tijd voor velen gepaard met een aanschouwen Zijner wonderen; voor anderen kwam het vóór zij nog één wonder hadden gezien; en hier zijn Farizeën die, ondanks alle wonderen, vragen: „Wanneer zal het komen?" Het komen van het Koninkrijk Gods openbaarde zich in de dagen der Apostelen, bij menig kind des Koninkrijks, door buitengewone gaven en werkingen des Geestes; in de meesten echter niet alzoo; en de Heer zelf heeft ons voorbereid op het verschijnsel, dat in den dag der dagen velen tot Hem zeggen zullen: „Heere! hebben wij niet in Uwen naam krachten gedaan en booze geesten uitgeworpen?" welke hij ten antwoord geven zal: „Gaat weg van mij; ik heb u nooit gekend." Op zeer onderscheidene tijden heeft bij menig volk, in menig land de prediking van het woord des Koninkrijks opzienbarende ontroeringen, bewegingen, schuddingen te weeg gebracht, maar die altijd voor zeer verschillende beoordeeling vatbaar bleven, en dikwijls na eenigen tijd niet dan eene on-

evenredige, indien al ondubbelzinnige vrucht achterlieten. Waar het evangelie in oprechtheid beleden, waar het heilig en liefderijk leven naar het voorbeeld des Heilands gezien wordt, daar is — zij het ook niet dan gebrekkig — daar is eene openbaring van het Koninkrijk Gods; doch het ongeloof heeft geen oogen om haar te zien, en de ootmoed het hart niet er op te wijzen.

II. Neen, het Koninkrijk Gods komt niet met uiterlijk gelaat, niet als een zake der zinnelijke waarneming, niet handtastelijk en voor allen kenbaar; maar op zijn eigene, verborgene, veelzins miskende wijze. Dit is eene waarheid in JEZUS' mond, een waarheid door de ondervinding bezegeld. Wij zagen haar voor oogen in JEZUS' tijd. Het Koninkrijk Gods was gekomen, had zich plaats gemaakt, had zich gevestigd, in het hart van zoo menig kleine in Israël, zoo menig arme van geest, zoo menig zachtmoedige, als JEZUS volgde. Het won dagelijks aan in tal en kracht. De Farizeën zagen het niet. Zij zagen geen Koninkrijk Gods in deze gereinigde melaatschen, in deze blindgeborenen die ziende geworden waren, in deze tollenaars die hunne zeden veranderd, in deze vrouwen die hare wellusten verlaten hadden, in deze twaalve, in deze zeventig, bij deze schare „die de wet niet wist." Maar ook de discipelen: wie hunner zag het in den Farizeër NICODEMUS, toen het toch ook bij hem reeds komende was, reeds kracht deed, reeds vorderde, schoon hij het voor niemand, schoon hij het zich zelven niet bekende. En ook in onzen tijd, zien wij die waarheid voor oogen:

„het Koninkrijk Gods komt niet met uiterlijk gelaat." Het is in ons midden, maar wij zien het niet, en velen onzer zien het niet. Het is in ons midden, maar velen willen van geen Koninkrijk Gods, zij willen slechts van een rijk van menschelijke voortreffelijkheid en vooruitgang weten; anderen vereenzelvigen het met de Katholieke, andere met de Hervormde kerk; anderen met een bepaalden kring van gelijkdenkenden, gelijksprekenden, en voor zooveel zij weten gelijkgezinden. Hier beschimpt men het in nauwgezette vromen, wier ongelijkvormigheid aan de wereld niet dan als huichelarij voorkomt; daar wordt het gewantrouwd in eenvoudigen, die nog niet vast zijn in de leer, in schroomvalligen wier mond nog niet overvloeit van hetgeen hun hart vervult, in zelfstandigen, die zich nooit naar anderen zullen plooien, maar christenen zijn voor hunne eigene rekening en op hunne eigene wijs. Wat al vergissingen, wat al miskenningen, die onmogelijk zouden zijn, indien daar van den aanvang af een uiterlijk gelaat was, een blijkbaar merk, waardoor het Koninkrijk Gods zich als Koninkrijk Gods aankondigde en onmiskenbaar gelden liet!

III. Het Koninkrijk Gods komt niet met uiterlijk gelaat. Het is waar, het moet wel waar zijn. De aard en het wezen van dit Koninkrijk eischen het. Het zou niet goed zijn, indien het anders ware. Het is het Koninkrijk Gods; diens Gods die een geest is en dezulken zoekt, die Hem in geest en waarheid aanbidden. 1) Het

1) Joh. IV : 23, 29.

is een Koninkrijk noch van, noch voor deze wereld uit een betere komt het, tot een betere voert het op, en het richt zich daartoe met het krachtigste tot het innigste, met den geest Gods tot des menschen geest; het is het Koninkrijk der hemelen; het is een geestelijk Koninkrijk. Het bestaat in eene innige, eene heilige gemeenschap tusschen God en den mensch. Wie zal aanwijzen, waar deze aanvangt, waar deze ophoudt? hoe lang het duren mag eer zij zichtbaar doorbreekt? hoeveel er zijn kan, dat haar openbaring onderdrukt, verbergt, voor menschenoogen twijfelachtig maakt? Het Koninkrijk Gods komt, waar het hart, een hart dat uit de waarheid is, 1) de stem van JEZUS hoort. Wie onderscheidt de harten? Wie merkt in hen op, wat zij in het eerst zichzelven nauwelijks bewust zijn? Wie ziet hen reeds inwendig gehoor geven, terwijl zij uitwendig wellicht nog bestrijden of tegenstaan? De Heer alleen, die het ook alleen zonder hunne schade zien kan. Was er een uiterlijk gelaat, dat van den aanvang af dit heilig geheim des harten verried, ach! het leven door God in stilte gekweekt, werd misschien in hetzelfde oogenblik door de menschen in het openbaar verdorven of — vertreden.

„Het Koninkrijk Gods komt niet met uiterlijk gelaat." Door inwendige kracht kan het zulks ontberen. Maar dit niet alleen. Het wint bij deze ontbering. Zijn stille gang is een zekere, een ongemoeide. Zijn miskenning door de wereld is de loutering zijner burgers. Die nog altijd de Farizeën rondom zich vragen hoort: „Wanneer

1) Joh. XVIII: 37.

komt het Koninkrijk Gods?" die heeft altijd nieuwe aanleiding tot het onderzoek: „dat Koninkrijk Gods, is het waarlijk, is het in mij gekomen?" Die den Heer hoort antwoorden: „het komt niet met uiterlijk gelaat," die leert in zichzelven alles wantrouwen, behalve wat innerlijk in hem kracht heeft en kracht doet.

En met deze opmerking komen wij tot de heilzame toepassing van het woord, dat wij in zijn waren zin en blijkbare waarheid hebben voorgesteld.

Het Koninkrijk Gods komt niet met uiterlijk gelaat:

Vraag dan niet ongeloovig met de Farizeën, wanneer het Koninkrijk Gods komen zal?

Verstout u dan niet met de in dezen nog vleeschelijke Christenen, het met den vinger aan te wijzen en te zeggen: „zie hier, of zie daar."

Keer in u zelven, en vraag, en houd niet op te vragen, of het Koninkrijk Gods, waarvan gij weet, dat het in uw midden is, ook binnen u, ook in uw binnenste is.

Vraag niet ongeloovig met de Farizeën „wanneer het Koninkrijk Gods komen zal." Christen, vraag het niet! — Ik weet wel, dat gij het niet vragen kunt zoo als zij, in volstrekt ongeloof, met minachting en spotternij. Zoo vragen het de hoogmoedigen onzer dagen, die het Evangelie in discrediet en hunne wijsheid in fleur zien — en geen schooner vooruitzicht kennen dan de Onderwerping der Stof. Maar gebeurt het niet wel eens, dat gij, juist tegenover dezen hoogmoed, kleinmoedig dreigt te worden? Dat de wijsheid dezer eeuw, op hare min-

achting, hare ondermijning, hare terzijdestelling van het Evangelie fier en het Christendom wegwerpende als eene uitgeperste vrucht, u twijfelmoedig maakt, en indien niet ongeloovig vragen, toch kleingeloovig verzuchten doet: „Wanneer zal het Rijk Gods komen? Hoe zal het kunnen vorderen, hoe voleindigd worden, bij zooveel en zulke tegenspraak, tegenstand?" Geen nood, gij kleingeloovige! Het Koninkrijk Gods komt. Slechts niet met uiterlijk gelaat. Het is gekomen; het is er, het is in het midden eener ongeloovige maatschappij; het is er, al is het er niet in eene haar ontzag inboezemende houding! Het is waar: hare oogen, het is óók waar: uwe oogen zien het niet! De wijsheid der eeuw moge het overschaduwen, zij kan het niet vernietigen! Het komt, het plaatst, het vestigt zich, waar zij het niet vermoedt, waar gij het niet verwacht. Het werkt, het wint, het vordert, ondanks alle miskenning, ondanks alle bestrijding, en in spijt van den schijn van bezwijken. Het streeft op stille, vaste wegen een toekomst te gemoet, welke de Zijne is en van niemand anders.

„Het Koninkrijk Gods komt niet met uiterlijk gelaat." Verstout u dan niet, met in dezen nog vleeschelijke Christenen te zeggen: „Zie hier, of zie daar."

Aan de „vrucht des Geestes," welke is liefde en heiligheid, het Koninkrijk Gods te herkennen, waar of bij wien zich deze vrucht ook voordoet, met een liefderijk vertrouwen zijn geringste, aanvankelijkste openbaring te gemoet te komen en aan te moedigen, ziedaar wat plichtelijk, wat een zoete plicht, wat bij uitnemendheid christelijk en geestelijk is. Maar het Koninkrijk Gods

aan het een of ander „uiterlijk gelaat" te toetsen, maar op grond van een of ander uiterlijk gelaat, hetzij kerkvorm, hetzij leervorm, hetzij levensvorm, zijne grenzen min of meer te bepalen, of het aan te wijzen als meer hier dan daar; maar het Koninkrijk Gods; zij het dan ook met een welwillend opengelaten plaatsje voor gelukkige uitzonderingen, en met luide erkenning der mogelijkheid van enkele vergissingen; het Koninkrijk Gods te willen bannen binnen den kring van naar eigen, menschelijk oordeel, beproefde heiligen, ware bekeerden, erkende broeders, echte Christenen, ziedaar wat nog vleeschelijk is en een wandelen naar den mensch, om het even door wien het geschiedt, hetzij door den Paus van Rome naar zijnen maatstaf, hetzij door die andere Pausen, Pausen dikwijls huns ondanks, die in hunnen aanhang, indien al niet de geheele, dan toch de keur der ware gemeente meenen te aanschouwen.

Een iegelijk wachte zich voor dezen strik, waarin de hoogmoed des harten zoo lichtelijk vervallen doet, en wapene zich tegen het vleeschelijk roepen: „zie hier!" of „zie daar!" Niemand late zich vangen, of verschrikken of begoochelen door iets, dat slechts „uiterlijk gelaat" is, hoe liefelijk of eerbiedwaardig dit „uiterlijk gelaat" hem ook moge voorkomen. Geloof aan het Koninkrijk Gods, ook waar gij het niet aanschouwt! En waar gij het aanschouwt, waardeer het, niet naar een bedriegelijken vorm, maar naar de onmiskenbare kracht.

Geloof, ook waar gij het niet ziet, aan het Koninkrijk Gods. Het is in ons midden. Niemand onzer vertrouwe echter op dien grond, dat het ook wel in hem,

in zijn binnenste wezen moet. Keer daartoe in uzelven, en houd niet op u deze vraag voor te houden. Het is en blijft een vraag voor het leven, en die te ernstiger terugkomt, naarmate u in anderen de schijn menigmaal bedriegt, en gij alle uiterlijk gelaat leert mistrouwen! Gij, hebt gij het wezen? hebt gij de kracht? Is in u, binnen u, dat hooren van de stem des Konings, als een bekende, een geliefde, een onwederstaanbare stem; dat hooren en gehoor geven en gehoorzamen, dat het kind des Koninkrijks kenmerkt? Blaakt uw hart voor uws Konings eer? gevoelt gij u gelukkig onder uws Konings staf? leeft in u de stille, blijde verwachting, eenmaal Zijn heerlijk, Zijn liefderijk aangezicht te zullen zien? Bedroeft het u, zoo weinig voor Hem te wezen, zoo gebrekkig te laten blijken, dat gij Hem dient en liefhebt? Gevoelt gij in uw hart de verborgen, maar levende krachten des geloofs in God, der liefde tot God, der hope op God, door Jezus Christus uwen Heer, en — bij alle nederige vrees voor het aannemen van een „uiterlijk gelaat" — vreest gij niet de werkingen dezer krachten te openbaren, waar het pas heeft door uw woord, en altijd door uw wandel? Dat elk zich dit vrage voor het aangezicht van God, en moge het antwoord blijmoedig, en tegelijkertijd ootmoedig zijn!

EEN PSALM VOOR DEN NIEUWJAARSDAG.

Psalm CXLVI.

Hallelujah, O mijne ziel, prijs den Heere! Ik zal den Heere prijzen in mijn leven; ik zal mijnen God psalmzingen, terwijl ik nog ben. Vertrouwt niet op prinsen, op des menschen kind, bij hetwelk geen heil is. Zijn geest gaat uit, hij keert wederom tot zijne aarde; te tien dage vergaan zijne aanslagen. Welgelukzalig is hij, die den God JACOBS tot zijne hulp heeft, wiens verwachting op den Heere, zijnen God, is; die den hemel en de aarde gemaakt heeft, de zee en al wat in haar is; die trouwe houdt in der eeuwigheid; die den verdrukte recht doet; die den hongerige brood geeft. De Heere maakt de gevangenen los. De Heere opent de oogen der blinden; de Heere richt de gebogenen op; de Heere heeft de rechtvaardigen lief. De Heere bewaart de vreemdelingen; Hij houdt den wees en de weduwe staande; maar der goddeloozen weg keert Hij om. De Heere zal in eeuwigheid regeeren; uw God, o Sion! is van geslachte tot geslachte. Hallelujah!

De honderdzesenveertigste psalm en de vier volgende, laatste vijftal van den geheelen bundel, hebben alle denzelfden aanvang: *Hallelujah!* d. i. *Loof den Heer!* Het zijn lofpsalmen, die naar toon en taal en inhoud

te oordeelen, allen van denzelfden tijd dagteekenen. Van welken tijd? Allerwaarschijnlijkst van den tijd der wederkeering uit de Babylonische ballingschap. Zou in het 7de vers van den psalm, dien wij voor ons hebben, het „de Heer maakt de gevangenen los" daar niet op duiden? In dat blijde, maar toch niet onvermengd blijde tijdsgewricht, hadden de Joden maar al te dikwijls gelegenheid de onbestendigheid te ondervinden dier Perzische rijksgrooten, die, naast aan den troon geplaatst, het lot van het joodsche vaderland grootendeels in handen hadden. Dit mag wel de onmiddellijke aanleiding geweest zijn tot hetgeen we lezen in het 3de en 4de vers: „*Vertrouwt niet op prinsen*" en wat daar verder volgt. De oude grieksche overzetting, tweehonderd jaren vóór CHRISTUS geboorte vervaardigd, en ook de syrische vertaling, schrijven het lied aan de profeten HAGGAÏ en ZACHARIA toe. Is het uit zulke pennen gevloeid, dan kunnen wij ons voorstellen, welke gedachte er lag op den bodem der harten, als het uit hunnen mond heette: *De Heer zal in eeuwigheid regeeren! Uw God, o Sion! is van geslachte tot gestachte. Halleluja!* Want deze harten waren van de schoone verwachtingen der Godsregeering, als Messiasregeering, vol.

Hallelujah! Geloofd zij de Heer! — Na dezen algemeenen uitroep, den gantschen volke, ja allen volken, hemel en aarde, „al wat leeft en adem heeft" toegeroepen, wekt de zanger zijne eigene ziel op, om in dien, Gode door allen verschuldigden, lof althans niet achterlijk te bijven: *O mijne ziel, prijs den Heere!* hetwelk ook hier wel niet minder zal beteekenen dan: „En gij mijn ziel, loof gij Hem boven al!" Het antwoord, dat

zij op deze opwekking geeft, is de uitdrukking van haar heiligst voornemen, haar hoogste lust, haar natuurlijkste behoefte als godvruchtige en van God beweldadigde ziel! *Ik zal den Heer prijzen in mijn leven* (d. i. zoo lang ik leef); *ik zal mijnen God psalmzingen, terwijl ik nog ben;* anders: zoo lang ik besta. Zou hier iets minders bedoeld worden dan hetgeen DAVID in den 145sten psalm (vs. 2) met deze woorden heeft uitgedrukt: „Te allen dage zal ik u loven, en uwen naam prijzen in eeuwigheid en altoos?" Dit is zeker: indien wij het „alle de dagen" onzes aanzijns hier op aarde tot onzen hoogsten lust stellen God te verheerlijken, zoo zullen wij ook verwaardigd worden het „tot in alle eeuwigheid" te doen.

Welke gedachte, welke ervaring is het, die onzen zanger op dit oogenblik dringt, zijnen volke een *Hallelujah!* zijner ziele een: *O mijne ziel, prijs den Heere!* toe te roepen? Het is de gedachte aan de onwankelbare trouw des Heeren, bij waarschijnlijk nieuwe ondervinding van menschelijke onbetrouwbaarheid. *Vertrouwt* — gaat hij voort — *niet op prinsen* (op geen vorsten of wereldgrooten), *op geen menschenkind*, bij *hetwelk geen heil is.* Hij heeft gelijk. Ook de machtigste sterveling is slechts — *een sterveling*, en zoo afhankelijk van hooger als de geringste. Ook al wil hij, hij kan niet al wat hij wil, en niet langer dan hij mag. Één wenk! zijn adem houdt op, zijn bloed staat stil, *zijn geest gaat uit, keert weder tot die hem gegeven heeft*, en *hij*, al wat van zijn heerlijkheid overblijft, *keert weder tot zijne aarde*, tot dat stof, waaruit hij genomen is. *Te dien dage vergaan zijne aanslagen;* de

hulp die gij van hem verwacht, die hij u beloofd, die hij voor u beraamd had — zijn daarheen! Uit is het met alle zijn goede of slechte plannen! Menschenmacht is onmacht, maar Gods macht is almacht. „JACOBS *God*," de God die door zijn wonderwegen en „bij Israël gekend is," is de almachtige God. Hij alleen is het vertrouwen aller vertrouwenden waardig. Die man is gelukkig, onvoorwaardelijk gelukkig te noemen, die van dezen God *zijn hulpe heeft*, in dezen *zijn heil* stelt. *Welgelukzalig is hij, die den God* JACOBS *tot zijne hulpe heeft, wiens verwachting op den Heere, zijnen God, is.* Is die God niet de almachtige Schepper, *die hemel en aarde gemaakt heeft, de zee en al wat in haar is.* Zal het hem derhalve wel ooit aan middelen of vermogen ontbreken om te helpen, te steunen, te zegenen? Is Hij niet de *Waarachtige*, die zichzelven altijd gelijk blijft, zijn woord en wet gestand doet; *die trouwe houdt in eeuwigheid?* Is Hij niet de *Rechtvaardige, die den verdrukte recht doet?* de *Barmhartige, die den hongerige brood geeft;* die zich over alle ellendigen ontfermt, en tot hunne hulp gereed is? — O gewis! *de Heer maakt gevangenen los; de Heer opent de oogen van blinden; de Heer richt gebogenen op; de Heer heeft rechtvaardigen lief; de Heer bewaart vreemdelingen;* zwervers en vertatenen neemt Hij onder zijn hoede; hij (naar het woord zijner bemoedigende belofte van MOZES' dagen af) *houdt den wees en de weduw staande, maar der goddeloozen weg keert Hij om, keert Hij ten onderste boven, keert Hij tegen hen zelven,* zoodat hunne booze raadslagen tot hun eigen verderf uitkomen! Ja, zoo is Hij, zoo doet Hij; dit zijn zijne regeeringsbeginselen, zijne rijkswetten, eeuwig,

onveranderlijk, gelijk *zijn rijk*, gelijk *Hij zelf. De Heer zal in eeuwigheid regeeren; uw God, o Sion! is van geslacht tot geslacht. Hallelujah!*

Dat is de inhoud van den 146sten psalm, die in de meer dan tweeduizend jaren, sedert hij het eerst is opgezongen, zoo vele duizenden in alle werelddeelen tot leering, vertroosting, bemoediging is geweest. Indien wij hem, naar het opschrift boven dit opstel geplaatst, tot een Psalm stellen voor den Nieuwjaardag; het is omdat hij ons leert, in welke gemoedsstemming het ons betaamt den nieuwen tijdkring aan te vangen; ons terstond daarop waarschuwt tegen eene dwaasheid, waaraan wij in al de driehonderdvijfenzestig dagen, welke de tijdkring (ofschoon wellicht niet voor ons allen!) bevatten zal, blootstaan; ons vervolgens bepaalt bij hetgeen van alle wenschelijke dingen, ook voor dit jaar, voor ons het wenschelijkst is; daarbij ons iets voorspelt, hetwelk wij ook in dit jaar gewisselijk zullen ondervinden; en ons ten laatste herinnert wat, te midden van alle onzekerheden, zeker is en blijft, een lichtpunt in alle duisternissen, en een voor den godvruchtigen bevredigend antwoord op alle vragen, waarop geen ander antwoord kan gegeven worden.

De Psalm leert ons in de eerste plaats, *in welke stemming het ons betaamt den nieuwen tijdkring aan te vangen;* immers in dezelfde stemming, waaruit hij is voortgevloeid, en door welke de Psalmist aanvangt anderen, maar vooral zich zelven, op te wekken om nu den Heer te prijzen, en zich verbindt om Hem ook voortaan en altijd te prijzen.

Hallelujah! O mijne ziel, prijs den Heere! Ja dat mag op den eersten morgen van een nieuw jaar onze eerste gedachte wel zijn, en eene gedachte die ons den geheelen dag niet verlaat. Of heeft onze ziel daartoe geen rijke stof! Daar is hij weder de Nieuwjaarsdag, waarvan wij op den vorigen Nieuwjaarsdag zoo weinig wisten, of en hoe wij hem beleven zouden, en van welken misschien menig onzer toen of later alle reden had om te vreezen, dat hij hem *niet* zoude beleven. Daar is hij weder, en wij *beleven* hem. De staat van lichamelijke gezondheid, de persoonlijke omstandigheden waaronder hij beleefd wordt, zullen bij den een veel bij die des anderen verschillen, maar het Hallelujah van den Psalm zal toch wel door menigeen op deze of dergelijke wijze kunnen worden uitgebreid:

„*Hallelujah!* Loof den Heer, gij mijn huisgezin! Den „Heer, die ons zoo velen wij nog heden zijn, bij „elkander heeft doen blijven! Die ons met elkander „dezen nieuwen tijdkring doet ingaan! *O mijne ziel,* „*prijs den Heere!* die u tot hiertoe gebracht, geleid, ge„holpen heeft; die u met moed de levensreis doet voort„zetten; die u nog spaarde voor uwe taak, voor uw „werk, voor uw huis en kring; die den tijd der genade „en der voorbereiding voor u verlengt, — wiens goeder„tierenheden elken morgen nieuw zijn!"

De behoefte aan dankbare godsverheerlijking moet zoo groot en levendig zijn, dat zij (wel verre van zich door eene oogenblikkelijke uiting eenigszins bevredigd te gevoelen) tot de vernieuwde gelofte van een voortdurend en onafgebroken prijzen van den Heer dringt. *Ik zal den Heer prijzen in mijn leven; ik zal mijnen God*

psalmzingen, terwijl ik nog ben! Ja, ook dat moet in het hart zijn. Wie is er niet altijd veel in te kort gekomen telken jare, ook in het verleden jaar? Wie heeft het niet dikwijls vergeten, of veel te flauwhartig gedaan? En niemand weet voor hoe lang of kort hij nog gelegenheid zal hebben datgene te doen op aarde, wat hij toch zoo gaarne eeuwig in den hemel zou wenschen te doen! Misschien zijn er ernstige wenken in klimmenden leeftijd en toenemende zwakte! Maar heeft men ook niet in het vorig jaar weder zoo vele jonge krachtige menschen zien sterven! „O God, leg toch uw lof op onze lippen, uwe verheerlijking in ons hart! En zoo wij die ooit ondankbaar vergeten, o herinner ons toch, dat wij het u op den eersten dag des jaars beloofd hebben, wat wij schuldig zijn u te beloven, en zoo gaarne beloven: *Ik zal den Heere prijzen in mijn leven! ik zal den Heere psalmzingen, terwijl ik nog ben!*"

Terwijl ik nog ben. — Wat zijn wij? Wat is de sterkste, de vermogendste, de voortreffelijkste onder de menschen? Dit te vergeten is de dwaasheid, waaraan wij dagelijks blootstaan; maar waartegen ook deze 146sten psalm dadelijk waarschuwt. *Vertrouwt niet op prinsen, op eens menschen kind, bij hetwelk geen heil is. Zijn geest gaat uit; hij keert wederom tot zijne aarde; te dien dage vergaan zijn raadslagen.* Ja zoo is het; en er is niets, dat wij beter weten, en meer en pijnlijker ondervonden hebben. En toch! God alleen weet, hoeveel meer er, elken eersten dag van 't jaar, op vleesch en bloed, op stof en assche, op menschen, wier adem in hunnen neus is, en die als in een droom voorbijgaan, gerekend wordt, dan op Hem, den Almachtigen,

Hem, den Eeuwig getrouwen, den Alwijzen! „Van de menschen moeten wij 't niet hebben," is gemakkelijk gezegd, vooral na een pas ondervonden teleurstelling; maar het altijd te onthouden — ook op het oogenblik, dat menschenhulp zoo afdoende, menschenstem zoo zeker schijnt, is eene andere zaak! Ach, zoo velen hebben aan ééne smartelijke ondervinding in dit opzicht niet genoeg gehad! Het is noodig geweest, dat de ééne menschelijke steun na den anderen hun ontzonk om hen te leeren, waar zij hun vertrouwen onbepaald te plaatsen hadden, waar niet dan voorwaardelijk en ondergeschikt. Wie zal wijzer zijn? Hij, die aan het woord van onzen Nieuwjaarspsalm gedenkt, en niet vergeet het op zichzelven toe te passen.

Menig menschenkind is zijn eigen *prins*, op welken hij vertrouwt. „Hij heeft niemand noodig," zegt hij: „hij is zoo dwaas ook niet zijn heil van anderen te wachten, hij heeft alle hulpbronnen in zichzelven." Zijn geestkracht, zijn doorzicht, zijne schrandere wijsheid zal.... Zal wat? Den levensadem ééne minuut langer in zijn neusgaten ophouden, dan God bepaald heeft? Of de hand afkeeren, die hem nederwerpt op 't ziekbed of, door zijne denkkracht aan te tasten, hem levend dood doet zijn? Sterveling, steun niet op sterfelijke menschen! Ook niet op dien sterfelijken mensch, die gij zelf zijt! Er is een beter steun voor u. Bij dien is heil. *Welgelukzalig is hij, die den God* JACOBS *tot zijne hulpe heeft, wiens verwachting van den Heere zijn God is; die den hemel en de aarde gemaakt heeft, de zee en al wat in haar is; die trouwe houdt in eeuwigheid!*

Met deze woorden bepaalt de psalm, dien wij tot Nieuwjaarspsalm stellen, bij hetgeen, *van* alle wenschelijke dingen, en *boven* alle dingen, voor allen het wenschelijkst is.

Van de hulpe van den Almachtigen God verzekerd te zijn; op den eeuwig getrouwen God in allen nood der ziele en des levens staat te maken, en te mogen maken, omdat de Almachtige, die getrouwe God, zoo zeker *onze* God is (d. i. de God voor wien wij wenschen te leven), als wij *zijne* menschenkinderen zijn en niet leven dan door Hem — ziedaar het hoogste goed, dat wij hebben kunnen, ziedaar „alle heil en zegen;" want het *maakt* alles tot heil en zegen, ook het onheil, ook het gemis, ja alle leed en kruis. *Welgelukzalig is hij, die den God* JACOBS *tot zijne hulpe heeft, wiens verwachting van den Heer, zijn God, is; die den hemel en de aarde gemaakt heeft, de zee en wat daarin is; die trouwe houdt tot in eeuwigheid!*

Tijdelijk goed maakt niet rijk; aardsche voorspoed maakt niet gelukkig; tijdelijke rust en genoegen en genot bevredigen niet; maar een God aan zijn zijde, het oog op God, een God voor zijn hart te hebben, en dezen God, die waarlijk *is*, die zich in zijn woord, zijn wegen, zijn werken aan ons geopenbaard heeft en nog steeds blijft openbaren; den God, wien de schepping, den God, wien de Godsregeering predikt; den God JACOBS, den JEHOVAH des Ouden Testaments, den God en Vader van onzen Heere JEZUS CHRISTUS, en in Hem den Vader van allen, die door Hem de vergeving der zonden en de vrijmoedigheid om tot den Vader te gaan gevonden hebben: dat is een rijkdom,

een geluk, een vrede — tot welke men, maar met allen biddenden ernst der ziel, moet trachten door te dringen in dit jaar, indien men ze nog niet kent, en aan welke men (ook bij de grootste ontberingen, den bittersten jammer en de smartelijkste onrust naar het uitwendige) nu reeds genoeg heeft, indien men ze bezit. Genoeg tot iedere taak en elken plicht, waartoe men is of kan worden geroepen; genoeg voor het gansche jaar, en al wat dat medebrengt; genoeg voor het gansche leven en ook in het sterven genoeg.

Voor tweeduizend jaren was de God, die den hemel en de aarde gemaakt heeft, de zee en al wat in haar is, in Israël bekend als de rechtvaardige God, die den verdrukte recht doet, als de barmhartige, die zich ontfermt over alle ellendigen, zijn beschermende hand uitstrekt over alle verlatenen; *hongerigen brood geeft, gevangenen bewaakt, de oogen van blinden opent, vreemdelingen bewaart, wees en weduw staande houdt;* den rechtvaardigen zijne liefde toont, maar *der goddeloozen weg omkeert.*" En ook de ondervinding van het jaar onzes Heeren 1868 zal ons geen anderen God toonen. — *Verdrukte!* hij zal u *recht doen!* immers zoo gij waarlijk ten onrechte verdrukt wordt. Zoo uwe verwachting van hem is, en gij niet, meer dan op hem, uw vertrouwen stelt op *prinsen*, op *menschenkinderen bij welke* geen *heil* is. — Gij hebt (zegt gij) reeds lang op recht gewacht, maar het blijft onrecht; doch geef nu in dit nieuwe jaar uwe twistzaak eens waarlijk geheel, van ganscher harte, geloovig en geduldig in zijne hand. En gij zult zien, wat hij doen zal! — *Hongerige!* hij zal u *spijzen.* Het brood en het water dergenen, die hem vreezen,

zal ook dit jaar gewis zijn. Den honger der ziele, „den honger en de dorst naar de gerechtigheid" (och, of zij velen verteerden!) die zal hij overvloedig verzadigen. — *Gevangene!* (en ook hij is een gevangene, die nog verstrikt is in de banden der zonde, nog gebukt gaat onder het juk der wereld)! zoo gij het van hem begeert, hij zal u zijne hulp tot verlossing toonen! — *Blinde!* blindgeborene, op uwe smeekstem zal hij u het zielsoog openen! — *Nedergebogene* onder uw leed, nedergebogene onder uwe schuld, nedergebogene in het gevoel uwer zwakheid! hij is machtig u op te richten; en zeker zal hij het doen, zoo gij maar zijne u toegestokene hand geloovig en dankbaar aangrijpt! — *Rechtvaardige*, niet in eigene oogen rechtvaardig, maar in het oog zijner genade, om diens JEZUS' wil, die uwe rechtvaardigheid is, en wiens rechtvaardigheid gij u ten voorbeeld stelt! wat gij ook ondervinden moogt, wat Hij u ook moge aandoen, ja zelfs wanneer Hij u de kastijding niet spaart, die gij als kastijding erkent, gij zult in alles ondervinden, dat Hij u lief heeft. — Zwerver door dit leven, verlatene van de menschen, *wees en weduw!* gij zult ook dit jaar ervaren, dat er voor u bijzondere beloften zijn, bijzondere beschermingen, bijzondere vertroostingen, zachte, doordringende blijken van een innig, een Goddelijk medelijden — zoo gij waarlijk belijdt, dat gij gasten en vreemdelingen zijt op aarde en het oog naar het Vaderhuis opheft; waarlijk zulke weduwen en alleen gelatenen zijt, die op God hopen en blijven in smeekingen en gebeden nacht en dag. — Ook zal de *goddelooze* het ervaren, dat God *zijnen weg omkeert.* Zelfs waar anderen het niet zien, zal hij

zelf het zien, en schoon hij het zich ontveinst, hij zal het nochtans gevoelen.

Dit alles is zoo zeker, als het zeker is, dat er een God is, dat JEHOVAH God is, en dat God regeert, en eeuwig zal regeeren. En ziedaar *wat, te midden van alle onzekerheden, zeker is en blijft;* een *lichtpunt in alle duisternissen*, en een *voor de godvruchtigen bevredigend antwoord op alle vragen, waarop geen antwoord kan gegeven worden.* Onze psalm herinnert ons daaraan ten slotte.

De Heer zal in eeuwighcid regeeren; uw God, o Sion! is van geslachte tot geslachte. Dit is de laatste gedachte van den Psalmist, waarin al de vorige zich oplossen. Daardoor eindigt hij, gelijk hij begon, met een vroolijk en krachtig *Hallelujah!*

De Heer regeert; *Hij zal in eeuwigheid regeeren.* Niemand zal Hem de regeering ontwringen, niemand Zijne wetten veranderen, niets Zijne raadsbesluiten wijzigen. Alles, allen zijn in Zijne handen, gelijk onder Zijn oog! Ziedaar een punt dat vast staat, te midden van al wat bewegelijk is; iets dat wij zeker en eens voor al weten, bij het vele dat wij niet weten! Uw God, o Sion! (de aan u, o Gemeente Gods! geopenbaarde, door u beledene God!) is van geslacht tot geslacht.

En ziedaar niet alleen een *vast* punt, maar een *licht*punt. Het is een vroolijk Hallelujah waardig! Wederom zegt een andere psalm: „De Heer regeert; de aarde verheuge zich! dat alle eilanden zich verblijden." Want te zeggen dat de Heer regeert, dat Hij in *eeuwigheid regeeren zal*, is te zeggen dat de hoogste wijsheid, de

heiligste rechtvaardigheid, is te zeggen dat eene Almachtige Liefde het wereldbestuur in handen heeft en houden zal; dat geen enkele vergissing kan worden begaan, geen enkel belang worden vergeten; dat alles zijn zal zoo als het voor allen het best is. Te zeggen: *uw God, o Sion! is van geslacht tot geslacht!* is te zeggen dat het tegenwoordige geslacht, op Gods tijd, gerust zijn hoofd kan nederleggen, wetende in wiens goede, trouwe, wijze handen het zijne kinderen en kindskinderen achterlaat.

Kome dan, ook bij het ontsluiten van een nieuwen jaarkring, eene menigte van vragen op, waarop niemand het antwoord geven kan, dat door velen verlangd wordt; vragen voor eigen lot en leven; vragen voor het huisgezin; vragen voor kerk en vaderland; vragen der innigste belangstelling, der hoogste bezorgdheid zoowel als eener ijdele nieuwsgierigheid: de godvruchtige, die in de godsregeering gelooft, heeft een antwoord dat hem bevredigt: *De Heer regeert; de Heer zal regeeren.* Het bevredigt hem, o ja! volkomen! Want het is naar zijne innigste overtuiging hetzelfde, alsof hij zeide: „De Heer zal voorzien. De Heer zal het maken. Het zal alles wèl zijn." O, dat hij het voor waarheid aanneme, die het nog niet bij ervaring weet! Bij dit antwoord eener geloovige onwetendheid klopt het hart geruster, dan of ons een blik in eene toekomst vergund werd, waaraan toch niemand iets veranderen kan.

Dat dan die godsvrucht de onze zij, die op dit standpunt staat, die dit lichtpunt ziet, die dit antwoord in 't hart draagt, en daarbij vrede vindt; vrede bij alle onwetendheid, bij alle bezorgdheid, te midden van al

wat dreigt of verbijstert. Deze godsvrucht betaamt allen, die daar belijden, dat zij in God gelooven. Dit *is* in God gelooven. Deze godsvrucht kan geen christen moeielijk vallen, die in God een Vader ziet, een Vader heeft, indien hij waarlijk een christen is. Deze godsvrucht legt een onafgebroken, een eeuwig *Hallelujah!* in den mond. Onafgebroken? Helaas, die dien schat heeft, heeft hem hier op aarde in een aarden vat. Ook hij die het stevigst staat, kan voor een oogenblik van zijn standpunt worden afgedrongen; een wolk kan er komen tusschen het oog en het lichtpunt, waaraan het zich hecht. Daarom: „zijt niet hoog gevoelende, maar vreest!" Daarom: bidt en waakt, gij, die staat en het licht ziet. Zoo zult gij staande gehouden worden, en in het, bij oogenblikken, geslingerd hart altijd het *Hallelujah!* wedervinden, dat God zelf daarin gelegd heeft.

LIJDEN DE WEG TOT HEERLIJKHEID. [1])

Het is onder zeer bijzondere omstandigheden, dat wij heden ons paaschlied aanhieven en den tweeden paaschdag vieren. Het is de Eerste van Grasmaand, en een vaderlandsche gedenkdag valt met het christelijk kerkfeest samen. Wat heden voor driehonderd jaren met den Briel heeft plaats gehad, is het onderwerp geweest, waarmede men, sedert weken en maanden reeds, de geheele natie, uit allerlei oogpunt, heeft beziggehouden, en is in alle zijne bijzonderheden te bekend, dan dat wij het u te dezer plaats met eenige uitvoerigheid zouden behoeven te herinneren.

De herdenking er van gaat niet alleen in den Briel, maar in bijna alle vaderlandsche steden met groot en openlijk vreugdebedrijf gepaard. En wèl mag met blijdschap door geheel het volk van Nederland herdacht worden de schoone dag, die het kleine Brielle tot de *„Eersteling der Nederlandsche Vrijheid"* gemaakt en aan den benarden toestand, waarin deze gewesten onder den ijzeren schepter van den Spaanschen dwingeland en het bloedige zwaard van den door hem gezonden beul verkeerden, eene wending gegeven heeft, die met hunne trapsgewijze, die met hunne volledige verlossing geëindigd is. Het was eene weldaad van denzelfden God, die Christus uit de dooden heeft opgewekt, en

1) Gehouden op den Tweeden Paaschdag 1872 in de Nicolai-kerk te Utrecht.

voor eene verdrukte, gefolterde, ter dood veroordeelde, in zijn bloed vertredene natie een eerste gewaarwording van herleving. Wel mag hij in het heiligdom, wèl mag hij op een paaschfeest herdacht worden. De Eerste van Grasmaand van het jaar onzes Heeren 1572 behoort bij uitnemendheid tot die dagen, aan welke wij het onder zijn genadig bestuur te danken hebben, dat zijn evangelie hier open voor ons ligt; dat evangelie, waaruit wij „Hem kennen en de kracht zijner opstanding," en dat wij Hem dienen en belijden mogen „zonder vreeze." Dit voorrecht; o dat het op dezen dag door geen Nederlander vergeten worde! dit voorrecht is meer dan alle burgerlijke vrijheid waard. Het is het hoofdkleinood, het is de „parel van groote waarde," waarvoor onze vaderen goed en bloed opgezet, waarom zij tachtig jaren geworsteld, en die zij in het tegelijkertijd veroverd goud der burgerlijke vrijheid gezet hebben. Het zij ook ons het hoogste en dierbaarste, waar wij God het vurigst voor danken, en dat Hij ons geve onbeschadigd, maar niet ongebruikt, over te brengen tot onze kinderen.

„Moest de Christus niet deze dingen lijden, en alzoo in zijne heerlijkheid ingaan?" 1)

Van het voor deze morgenure ter behandeling aangewezene gedeelte der paaschgeschiedenis kies ik ditmaal niet dan deze eene vraag van den Verrezene tot mijn tekst; en zulks, omdat wij door deze vraag bepaald worden bij een vast, een zegenrijk beginsel in de gods-

1) Luk. XXIV : 26.

regeering, hetwelk, gelijk het door hetgeen wij met den Christus zien plaats hebben, in het treffendst licht gesteld en in de geschiedenis zijner Gemeente gehandhaafd wordt, niet minder blijkbaar is in de geschiedenis van ons Volk en Vaderland; een beginsel, waarvan de nooit overbodige herinnering ook in dezen tijd groote beteekenis heeft beide voor Land en Kerk; dit beginsel namelijk: LIJDEN DE WEG TOT HEERLIJHHEID.

I.

„Moest de Christus niet deze dingen lijden, en alzoo in zijne heerlijkheid ingaan?"

Zoo sprak, op den morgen zijner verrijzenis, de in zijne heerlijkheid ingaande Christus zelf tot discipelen, die op het punt waren het geloof, dat hij de Christus was, op te geven, omdat „hunne overpriesters en oversten hem hadden overgeleverd tot het vonnis des doods en hem gekruisigd hadden; en indien hij het vroeg met berisping van hun onverstand en de traagheid hunner harten" om te gelooven al hetgeen de profeten gesproken hadden; indien hij, „begonnen hebbende van Mozes en alle de profeten, hun daarop uitleide, in alle de Schriften, wat van hem geschreven was," — dat het van hem was *geschreven*, was de reden wel niet, dat het *alzoo moest geschieden*, maar dat het niet anders geschieden kon de reden, dat het *alzoo was geschreven.*

LIJDEN DE WEG TOT HEERLIJKHEID, het is (immers in die menschenwereld, die hare oorspronkelijke heerlijkheid verloren heeft) een vast, een onwrikbaar beginsel der godsregeering, en dat wel op de indrukwekkendste wijze op *hem* moest worden toegepast, die

zich met deze menschenwereld op ééne lijn had komen stellen, om (haar leven levende en in haar lot deelende) dàt voor haar te zijn, wat hij niet dan op deze wijze voor haar wezen konde. Alle heerlijkheid, die hier op aarde gezien wordt, elke betrekkelijke heerlijkheid, mag niet dan uit een evenredig lijden te voorschijn komen; en het ontbreekt der natuurlijke wereld niet aan afspiegeling en zinnebeeld van dit verschijnsel in de zedelijke. De moederlijke heerlijkheid mag van geen vrouwelijk voorhoofd stralen, dan na het doorstaan der bange barenssmart; en „indien het tarwegraan in de aarde niet valt en sterft, zoo blijft het alleen; maar indien het sterft, zoo brengt het vele vruchten voort." Ook dit heeft de Christus gezegd; en indien het, in het heiligst opzicht en in ongeëvenaarde mate, in Hem is in het licht gesteld, die „aan het kruis verhoogd allen tot zich trekt," niemand heeft in eenige mate of in eenig opzicht de heerlijkheid der vruchtbaarheid voor anderen, der zegenverspreiding, der macht over harten en zielen gehad, die den prijs van het daartoe staande lijden niet had betaald, die zich daaraan had onttrokken.

„Moest de Christus niet deze dingen lijden en alzoo in zijne heerlijkheid ingaan?" Zonder kruis geen kroon. Ook voor zijne Gemeente niet, die op aarde *zijn* lijden moet lijden, om in den hemel in *zijne* heerlijkheid te deelen! Ook voor geen enkele ziel, die hij door zijn bloed gekocht heeft, en die niet dan door de „gemeenschap zijns lijdens en gelijkvormigheid aan zijnen dood" doordringen kan tot „de kracht zijner opstanding!" Zij zijn voorbeeldingen van den Christus geweest die Jozefs, die door hunne broederen verkocht, die Davids, die door Saul

zijn vervolgd geworden; zij zijn zijne nabeeldingen de Paulussen, die „de overblijfselen zijner verdrukkingen vervullen in hun vleesch." LIJDEN DE WEG TOT HEERLIJKHEID, het is de wet, het is de leus, het is de geschiedenis der kerk van Christus in het groot en in het klein, in het betrekkelijke en in het volstrekte. De glans van aardsche heerlijkheid, waarin zij schitteren mocht, toen de eerste christenkeizer zijne beschermende, zijne verheffende hand over haar uitstrekte, gebeurde haar niet dan na de drie eeuwen van vernedering en bloedige vervolging — en de dag harer ware, harer hemelsche heerlijkheid breekt niet aan, voor de gansche reeks en opvolging der haar voorspelde verdrukkingen vervuld is.

LIJDEN DE WEG TOT HEERLIJKHEID. Geen eeuw, geen tijd, geen kring, geen leven is er, waarin niet dit beginsel der godsregeering op aarde wordt gehandhaafd! Hoe blijkbaar is het, gelijk in de geschiedenis van de Kerk van Christus, zoo ook in die van ons Volk en Vaderland, en dat te meer voor zoover de geschiedenis van ons Volk en Vaderland de geschiedenis is der Vaderlandsche Kerk, en door de behoefte aan de vrije belijdenis van het evangelie van Christus beheerscht wordt! O mijne landgenooten, mijn medebelijders naar de Schriften van het evangelie des kruises en der verrijzenis! wat is er niet geleden, eer het op dezen dierbaren bodem tot de heerlijkheid dezer vrijheid, en met haar tot die van alle vrijheden, en door haar tot al die kracht en grootheid, bloei en welvaart kwam, waardoor dit kleine land heerlijk geweest is onder de landen dezer wereld, en waarvan de naglans ons nog verkwikt! Hoeveel bloeds vergoten in die veertig jaren van *lijden*

vóór dien Eersten van Grasmaand van dat onvergetelijk jaar 1572; hoeveel bloeds in die zesenzeventig jaren van *strijd*, die nog volgen moesten, eer het uit zoo groote nood en dood verrezene Nederland zijnen inwoners het *vrede* kon toeroepen! Bloed van burgers, van edelen, van vorsten, van helden, van martelaren — honderdduizend martelaren om de belijdenis van het evangelie door beulshanden omgebracht — en, met de tranen van honderdduizend ballingen om des Woords wil, roepende tot God! Helaas, ook de dag van Brielle, ook het stout bedrijf onzer redders is bezoedeld geweest met bloed, dat niet de nood maar de wraak heeft doen vergieten; maar wat was het bij hetgeen er alom geleden werd in een land, waar „de galgen gerist hingen, de raden, de staken, de boomen aan de wegen met lijken verladen stonden, gewurgd, onthalsd, gebarnd; zoodat de menschen nu, in de lucht tot ademschepping geschapen, als in een gemeen graf en woning der overledenen verkeerden, en elke dag zijn deerlijkheid had!"

II.

LIJDEN DE WEG TOT HEERLIJKHEID. In dit beginsel der godsregeering op aarde erkennen wij een *zegenrijk* beginsel. Lijden is de rechte voorbereiding; doorgestaan lijden verhoogt het genot.

De rechte voorbereiding. Het noodig zuiveringsbad. Het nuttig oefenperk.

Het noodig zuiveringsbad. Hier kunnen wij niet denken aan den Christus. Zijn lijden was niet noodig dan voor ons. Maar indien hij voor ons geleden heeft, opdat wij in zijn heerlijkheid deelen zouden — de door hem verloste

zondaar is voor de heerlijkheid van zijnen hemel niet geschikt, ten zij hij Hem het kruis op aarde hebbe nagedragen. Er is nog eene andere reiniging noodig dan die door „zijn bloed, dat van alle zonden reinigt." De reiniging door verzoening moet beantwoord en bekroond worden door „eene reiniging van alle besmetting des vleesches en des geestes, waarbij de heiligmaking voleindigd wordt in de vreeze Gods." En hiertoe wordt iets van dienzelfden *doop* vereischt, met welken de Christus is gedoopt geworden. „Wie zou de afdwalingen verstaan? Reinig mij van de verborgene afdwalingen?" Om ze te leeren verstaan, om deze bede verhoord te zien, is de weg der velerlei beproeving de beste, en voor velen de eenige.

Maar op den weg des levens den hemel te gemoet, moet niet slechts afgelegd en afgeleerd worden, er moet ook worden geleerd en aangewonnen. Het lijden is leerzaam; het sterkt, het oefent. Het is het nuttig oefenperk voor alle krachten, gaven, en door God verwekte deugden; het oefenperk, waarin het zedelijk, het godsdienstig karakter best gevormd worden en tot zijn schoonste ontwikkeling komen kan. „Acht het voor groote vreugde, mijne broeders! wanneer gij in velerlei verzoekingen valt, wetende dat de beproeving uws geloofs lijdzaamheid werkt." Gewis; en niet slechts lijdzaamheid, maar ook wijsheid, maar ook geloofsversterking, veerkracht, kloekmoedigheid, en dat diep gevoel van afhankelijkheid, hetwelk niet wijkt van de bron der hoogere kracht. En waar *gezamenlijk* wordt geleden, o welke krachten der liefde worden daar en opgeroepen en versterkt! Hoe heerlijk is dit alles ge-

zien in de bloeiende Kerk, in dien krachtigen Staat, die op dezen van bloed en tranen doorweekten grond in de 17de eeuw uit de smeltkroes der 16de is te voorschijn gekomen. Welk een geloofskracht was er onder en door het lijden ontwikkeld, welke karakters, welk een nationaal karakter gevormd, welk een eendracht verkregen, welke banden tusschen vorst en volk geknoopt! Dat alles, waardoor het Gemeenebest der Nederlanden groot en achtbaar was in de oogen der volkeren, en het blijft in die van een bewonderend nageslacht — die ernsthafte godvruchtigheid, dat vast geloof, die innige gehechtheid aan het Evangelie; die fiere vrijheidszin, koene moed en mannelijke trouw; dat gezond verstand, dat schrander doorzicht, die veelzijdige ontwikkeling; die geschiktheid tot veel, uitmuntendheid in niet weinig — het verried alles den bitteren maar gezonden en voedzamen wortel, waar op het gegroeid was, en die gansche rijke oogst, die volle schoven van welvaart, macht en eere, die het juichende maaien mocht, zij smaakten naar den zegen der tranen, waaronder zij waren gezaaid.

Doorgestaan lijden verhoogt het genot der heerlijkheid. Vraagt *dit*, M. H.! vraagt *dit* „den zielen onder het altaar, den zielen dergenen, die gedood zijn om het woord Gods en om het getuigenis dat zij hadden;" vraagt dit dengenen „die uit de groote verdrukkingen komen, en hebben hunne lange kleederen gewasschen, en hebben hunne lange kleederen witgemaakt in het bloed des Lams!" Nu, daar zij „voor den trooon Gods zijn, en Hem nacht en dag in zijnen tempel dienen, en Hij die op den troon zit hen overschaduwt;" nu, daar zij „niet meer hongeren noch dorsten, noch de zon op hen valt,

noch eenige hitte; nu, „daar het Lam ze weidt en hun een leidsman is tot levende fonteinen der wateren;" nu, „daar God alle tranen van hunne oogen heeft afgewischt!" Vraagt dit den martelaren van den Nederlandschen grond, die „blijdelijk," die „vrijmoedelijk," die „alsof zij ter bruiloft, alsof zij tot een heerlijk feest gingen," het rad en den brandstapel beklommen — nu, daar zij aanzitten aan de bruiloft des Lams, nu daar het heerlijk feest, waarvan zij te midden hunner folteringen een voorsmaak hadden, volkomen genoten wordt en niet eindigt.... Maar ook gijzelv', gij weet het wel. De rechtvaardige God laat het ook op aarde aan geen ondervindingen ontbreken, dat het duurst gekocht geluk den zoetsten smaak bezit.

III.

LIJDEN DE WEG TOT HEERLIJKHEID. Dit *vast*, dit doorgaand beginsel in de godsregeering op aarde, waarin wij ook een *zegenrijk* beginsel erkennen, is een beginsel, waarvan de herinnering *nooit overbodig*, en ook in *dezen onzen tijd voor Land en Kerk van groote beteekenis is.*

Zij is nooit overbodig. Integendeel; hare herhaling is, ondanks alle bekendheid en ervaring, telkens op nieuw nuttig en gepast. De noodzakelijkheid van het lijden van den Christus is altijd het moeielijkst geloofsartikel geweest, en „het roemen in de verdrukking" de groote geloofsproef.

„Moest de Christus niet deze dingen lijden, en alzoo in zijne heerlijkheid ingaan?" had op den dag zijner verrijzenis de in zijne heerlijkheid ingaande noodig aan discipelen te vragen, die geërgerd waren door zijn lijden.

Zijn lijden was door de profeten voorzegd; maar er was een „onverstand en een traagheid van harte" om deze, deze voorzeggingen der profeten te gelooven; gelijk er een „verzinnen, niet der dingen die Gods zijn, maar die der menschen zijn," geweest was, hetwelk, als hij met eigen mond zijnen discipelen had begonnen te „vertoonen, dat hij moest opgaan naar Jeruzalem en veel lijden van de ouderlingen en overpriesters en schriftgeleerden, en gedood worden," hem bestraffende had uitgeroepen: „Heere! zijt u genadig; dit zal u geenszins geschieden." In den diepsten grond zijns harten gelooft de mensch, ook de geloovige mensch, slechts hetgeen hij wil, en waar hij (ook bij de onmiddellijk gevoelde gevolgtrekkingen) aan wil. Het rechte willen moet van Hooger in hem gewerkt worden, en wordt niet op alle punten tegelijk gewerkt. En zoo is er dan, ook bij discipelen des Heeren, in spijt van al wat de profeten gesproken hebben en hij zelf met de ondubbelzinnigste woorden verklaard heeft, nog dikwijls en dikwijls juist dan, wanneer het tegendeel meest vereischt wordt, een „onverstand en een traagheid van harte om te gelooven", om zich geheel van de waarheid en de noodzakelijkheid te doordringen, dat er ook voor hen en de hunnen geen weg tot heerlijkheid is dan een weg van leed; een „verzinnen, niet der dingen die Gods, maar die des menschen zijn," een menschelijke beschouwing, die tegenover de goddelijke wijsheid gevoelt en beweert, dat er sommige dingen zijn, die te vreeselijk zijn om te gebeuren, te smartelijk om noodig te wezen!

Van waar anders bij menschen, die aan God gelooven, die van jongs af de Schriften geweten hebben,

op het aanschouwen, het ondervinden van een naar menschelijk oordeel onverdiend leed, zoo veel kwalijk verbloemde berisping van de „ondoorgrondelijke wijsheid Gods?" Van waar anders dat zij, die van niets zoo zeer doordrongen moesten zijn dan van het hun zoo bestendig voorgehoudene, „dat wij door vele verdrukkingen moeten ingaan in het Koninkrijk Gods," nog zoo menigmaal betrapt worden „zich vreemd te houden over de hitte der verdrukking, die hun geschiedt tot beproeving, als of hun iets vreemds overkwame?" Van waar anders, dat de lijdende en strijdende kerke Gods, in zoo menige verzuchting, zoo menige klacht, zoo menige poging, telkens en telkens wederom de ontijdige begeerte verraadt reeds hier op aarde de triomfeerende, eenigermate de triomfeerende te wezen?

LIJDEN DE WEG TOT HEERLIJKHEID. De herinnering van dit beginsel der godsregeering, nooit overbodig, is ook in dezen onzen tijd van de grootste beteekenis voor Land en Kerk.

Wat het Vaderland betreft: het verkeert in dezen onzen tijd noch in een toestand van lijden, noch in een staat van heerlijkheid.

Niet in een toestand van lijden. Geen vreemde overheersching geeft hier de wet. Oranje leeft; niemand verdrukt ons. Niemand verhindert ons God naar de overtuiging van ons geweten te dienen en te vereeren. Niemand belemmert ons in de uiting van onze gedachten door mond of pen of gedrukte letter. Wij leven in vrede met alle onze naburen, en beleven geen geweldige verstoringen der binnenlandsche orde en rust! Er is veel welvaart in het land, al deelen niet alle standen

der maatschappij in evenredige mate in het toenemen van den nationalen rijkdom, en veel welwillendheid tot verzachting dezer onevenredigheid. Ik geloof, dat men met recht zeggen mag, dat dit kleine land nog altijd een der gelukkigste is van ons werelddeel, en dat het Nederlandsche volk over het geheel vrijer, geruster en ruimer leeft dan de meeste andere. De liefderijke God, die ons „niet doet naar onze zonden, niet vergeldt naar onze ongerechtigheden," zij er ootmoedig, zij er vurig, zij er bestendig voor gedankt, en zijne goedertierenheid niet moedwillig verbeurd, zijne lankmoedigheid niet roekeloos getergd door het voeden of opwekken van ontevredenheid, hetwelk niet dan het werk is van slechte christenen en slechte vaderlanders. Maar indien de toestand van ons dierbaar Vaderland in dezen onzen tijd geenszins een toestand van lijden is — ver van daar! — het verkeert evenmin in een staat van heerlijkheid; ik bedoel van die heerlijkheid, die een land als land hebben kan, die eenmaal het deel van Nederland is geweest! Onze plaats onder de volkeren van Europa hebben wij nog, maar de eereplaats van vroeger niet meer; vrij zijn wij nog, maar niet meer groot; onafhankelijk nog, maar niet meer machtig; wij hebben in invloed, maar ook in karakter, in uiterlijk aanzien, maar ook in inwendige kracht, in waardeering niet alleen, maar ook in waarde verloren. Van het toppunt van onzen nationalen voorspoed dagteekent het verval van die nationale heerlijkheid, waartoe het diepst en langdurigst nationaal lijden de weg was geweest.

Welnu! Velen beweren, dat het niet anders kan of Nederland gaat, met alle kleine staten, zware tijden van

nabij tegemoet. God kan ze afwenden, en alle menschelijke wijsheid ook in dezen te schande maken. Maar indien niet — wij hebben dezen troost, dat wat op zachte wegen is verloren gegaan, op harde wegen kan worden teruggevonden; dat, zoo er nog iets van het oude metaal overig is, de heftigste schudding dat het best zal doen bovenkomen, en de heetste smeltkroes het meeste tot zijne loutering uitwerken.

En nu de Kerk; onze kerk; de Nederlandsche Hervormde kerk, die wij, om de geschiedenis harer geboorte te eener dracht met het gemeenebest der Nederlanden, nog zoo gaarne de Vaderlandsche kerk blijven noemen! Laag is zij van de hoogte afgedaald, waarop zij in den bloeitijd van dat gemeenebest stond. Zij is (het zij zoo!) niet meer de heerschende van weleer; zij is ook niet meer de ontziene van later, noch zelfs de geëerde van voor korts. Welke kerk is meer in eere, bij den geest en de stemming der tegenwoordige maatschappij? — Dat zij minder bekommerd zij over hare eere dan over hare eerwaardigheid! Deze lijdt veel onder de verdeeldheden die haar verscheuren, onder de onverschilligheid die haar ondermijnt, onder den wereldzin die zich in haar geheele wezen openbaart. Maar ach, hoeveel heeft in haar dat evangelie te lijden, dat zij geroepen is te verkondigen en in eere te stellen, en dat in haar midden zoo veelvuldig miskend, mismaakt, en ook misbruikt wordt! Verheerlijkte martelaren! wat gevoelt gij, indien gij het weet, dat op dit Nederlandsch Paaschfeest, waarop men uwer gedenkt, in zoo menig heiligdom door uw getuigenis gezuiverd of op uw asch verrezen, de verrijzenis geloochend wordt van Hem, die gezegd

heeft: „Moest de Christus niet deze dingen lijden, en alzoo in zijn heerlijkheid ingaan?"

Geen nood nochtans voor dat evangelie! Geen nood, ook voor *die* kerk, die in alle kerken aan dat evangelie vasthoudt en het in waarheid en oprechtheid belijdt en beleeft. De heerlijkheid van dat evangelie is niet te verdooven, en na tijdelijke verduistering schittert zij telkens weder met nieuwen glans. En *die* kerk, het lijden der miskenning, het lijden der terugzetting, het lijden der afwijzing van haar dienst en troost, dat haar bitterst lijden is, zal haar niet schaden, maar heiligen. En gewisselijk, indien daar voor Nederland een dag van benauwdheid, van persende, van algemeene benauwdheid aanstaande is, dan komt er ook een dag, dat men in Nederland weder van alle kanten naar *haar* evangelie vragen en *haar* in eere herstellen zal.

Met deze voorzegging, M. H.! welke geloof en ervaring mij ingeven, besluit ik mijne godsdienstige en vaderlandsche toespraak op dezen Tweeden Paaschdag, op dezen Eersten April. Viert verder dezen dag, zooals uw christelijk, uw vaderlandsch hart u ingeeft. Bewaart bij alle vreugdebedrijf, de matigheid, den ernst en de waardigheid. Tergt geen landgenoot, wiens overtuiging hem niet toelaat geheel en van harte in uwe vreugde te deelen. Vergeet niets van hetgeen de dankbaarheid aan God van u eischt. Houdt *Hem* voor oogen, die „door lijden in zijne heerlijkheid is ingegaan," en die recht heeft al uw blijdschap te heiligen, gelijk hij gezind en gereed is al uw leed te verzachten en in alle toekomstige droefenissen u te troosten.

TABITHA. [1]

Handelingen IX : 36—42.

En te Joppe was eene zekere discipelin, met name Tabitha, hetwelk, overgezet zijnde, is gezegd Dorkas. Deze was vol van goede werken en aalmoezen, die zij deed.

En het geschiedde in die dagen, dat zij krank werd en stierf; en als zij haar gewasschen hadden, leiden zij haar in de opperzaal.

En alzoo Lydda nabij Joppe was, de discipelen, hoorende dat Petrus aldaar was, zonden twee mannen tot hem, biddende dat hij niet zou vertoeven tot hen over te komen.

En Petrus stond op, en ging met hen; welken zij, als hij daar gekomen was, in de opperzaal leidden. En al de weduwen stonden bij hem weenende en toonende de rokken en kleederen, die Dorkas gemaakt had, als zij bij haar was.

Maar Petrus, hebbende *hen* allen uitgedreven, knielde neder en bad: en zich keerende tot het lichaam, zeide hij: Tabitha, sta op! En zij deed hare oogen open, en Petrus gezien hebbende, zat zij overeinde.

En hij gaf haar de hand, en richtte haar op, en de heiligen

---

1) Uitgesproken te Utrecht, des Zondags na de begrafenis van Mejonkvrouwe Anna Henriette Swellengrebel, Directrice van het Diaconessenhuis. Overleden 30 Mei 1874.

en de weduwen geroepen hebbende, stelde hij haar levend voor *hen*.

En *dit* werd bekend door geheel Joppe, en velen geloofden in den Heer.

Wat hebben wij hier?

Een liefelijk vrouwenbeeld. Een aandoenlijk treurtooneel. Een heerlijke openbaring van de macht en liefde des verhoogden Heilands.

Een liefelijk vrouwenbeeld.

„Te Joppe;" gij kent de plaats op de kust der Middellandsche Zee: het Jafo van het Oude Testament; het Jaffa der nieuwere tijden; de haven, waaruit Jona den last des Heeren om naar Ninive te gaan poogde te ontvluchten; de stad, door zoo menige belegering in vroeger en later dagen vermaard; „te Joppe was een zekere discipelinne met name Tabitha, hetwelk overgezet zijnde;" want in deze havenstad werd veel Grieksch gesproken; „hetwelk, overgezet zijnde, is gezegd Dorkas." De overzetting van den naam en het gebruik van den naam in beide talen, doen denken, dat het een bijnaam geweest is, of een eigennaam, van welken men gevoelde, dat hij zoo recht gepast was voor haar, die hem droeg. De beteekenis is die van eene hinde, of gazelle; en dit brengt ons eene vrouwelijke gestalte voor den geest, slank en rank, vlug en bevallig in elk harer bewegingen; een gelaat, bovenal door een zacht, een vriendelijk en doordringend oog aantrekkelijk.

Maar meer dan de naam Dorkas of Tabitha, haar door menschelijk welgevallen gegeven of toegekend, zegt de titel, haar geschonken in de Heilige Schrift:

deze titel: „discipelinne." Dit is, waar hij met recht wordt toegepast, een eernaam, en de schoonste eernaam voor een vrouw, voor een godsdienstige, een christelijke vrouw. „De bevalligheid is bedrog en de schoonheid is ijdelheid, maar eene vrouw, die den Heere vreest, die zal geprezen worden!" Geen innemender houding dan die, waarin eene Maria nederzit aan de voeten van Jezus; geen schooner oogen dan die opzien tot Hem. Menige vrouw onzes tijds, ofschoon in het christendom opgevoed, begint zich boven het nederig geloof harer moeder verheven te achten; menige christelijkgezinde, met het leerling-standpunt niet recht tevreden, haakt er naar op te treden als leerares. Gene maakte zich vrij van Christus; deze van hare kunne. Maar er is geen grooter eere voor eene vrouw dan christin, geen grooter eere voor eene christin dan vrouw te zijn, en de vereeniging van beide ligt in den eernaam: „discipelinne."

Deze discipelinne was „vol van goede werken en aalmoezen, die zij deed."

Velen zijn vol van goede woorden en van deelnemende betuigingen, die tot weinig leiden; maar deze „discipelin" schijnt geen groote praatster, zij blijkt niet alleen een trouwe hoorster, maar ook een gehoorzaam doenster des Woords geweest te zijn. Haar geloof was in liefde werkzaam, in liefdewerk overvloedig. Wat zij liefderijks deed, kwam uit een hart vol liefde; wat in haar liefderijk hart opkwam, dat *deed* zij. Men kan goede werken, vele goede werken doen, zonder er „vol" van te zijn; zonder dat er daarbinnen een bron is, waaruit zij vloeien en overvloeien; men

kan aalmoezen doen, giften en gaven uitreiken, men kan „al zijne goederen tot onderhoud der armen uitdeelen" en — een apostel heeft het verklaard — „de liefde niet hebben," maar een prikkel van eerzucht, van baatzucht, van zelfvoldoening, de ijdele hoop om daarmede een hemel te verdienen, die slechts door genade geopend wordt: zulke aalmoezen en goede werken hebben hun loon weg, en kunnen Gode niet behagen. Maar aan den anderen kant: „indien iemand zegt, dat hij het geloove heeft, en heeft de werken niet — kan het geloof hem zaligmaken? Het geloof, indien het de werken niet heeft, is bij zichzelven dood." De ware discipelin is ook een navolgster haars Heeren. Zij doet wat zij van hem geleerd, van hem gezien, zelve van hem ondervonden heeft. Zij ontfermt zich, gelijk zij ontfermd is geworden.

Van Tabitha blijkt niet, dat zij over eenen anderen overvloed dan overvloed van liefde te beschikken had. Integendeel, zij schijnt niet rijk, niet zeer vermogend geweest te zijn, hetwelk voor zoo velen een reden of genoegzame verschooning schijnt om de milddadigheid aan anderen over te laten. Maar aan de armen, die de Heer „in Zijne plaats had nagelaten" deed zij „wat zij konde." De degelijke vrouw, de jonge dochter, die eene verstandige moeder gehad heeft, heeft zulk een grooten schat in hare handige hand, in hare kunstrijke vingeren! De handen, die er van weten „naar de spille te worden uitgestoken, de handpalmen, die den spinrok vatten," zijn altijd in staat „zich uittebreiden tot de ellendigen, zich uittesteken tot de nooddruftigen;" en er wordt misschien nog meer en beter welgedaan

met de naald dan met de beurs. Tijd en vlijt over te hebben voor ongelukkigen, bewijst vaak ruim zoo veel voor een liefderijk hart als goed en gaven. Menige behoeftige weduwe droeg — geen aflegger van de groote dame, aan hare eigene voorstelling overgelaten, maar — een rok of een kleed, met eigen hand voor haar door Tabitha vervaardigd; door Tabitha, die voor eigen opschik gewis niet zoo veel noodig of overhad als vele vroegere en latere, ook zoo zij meenen, christelijke vrouwen, maar die, „in een eerbaar gewaad, met schaamte en matigheid zichzelve versierde, niet in vlechtingen des haars, of goud, of paarlen, of kostelijke kleedinge; maar ('t welk de vrouwen betaamt, die de godvruchtigheid belijden) door goede werken."

Ach, welk een treurtooneel gaat zich voorbereiden! „Het geschiedde in die dagen dat Tabitha krank werd." Het is niet beloofd, dat zij, die zich „verstandelijk," die zich edel en liefderijk „gedragen jegens de ellendigen," niet krank zullen worden, maar wel „dat de Heer hen ondersteunen zal op het ziekbed, dat hij in hunne krankheid hun gansche leger veranderen," zacht spreiden, tot iets gansch anders maken zal dan het voor anderen is. Dit is zonder twijfel ook met Tabitha het geval geweest. Die met haar geweest was in de binnenkamer, waar de „discipelin" in het verborgen Zijn aangezicht zocht; die haar met welgevallen gadegeslagen had in het werkvertrek, waar de weldoenster voor hare weduwen bezig was; die zal wel in nadruk met haar geweest zijn, daar zij krank ternederlag, en het haar aan geen troost, geen gemeenschap, geen verzachting

uit den overvloed zijner liefde hebben laten ontbreken. Het behaagde hem echter niet, haar in het leven te behouden. „Tabitha stierf." Van ouderdom niet, maar van eene krankheid, die haar in 't midden van hare werkzaamheid afsneed. De discipelin, die door haar voorbeeld nog zoo lang en voor zoo velen tot zegen had kunnen zijn, de weldoenster van Joppe, lag op haar doodbed neder. „Waarom toch, Heer?" zal, gelijk later zoovele malen bij sterfgevallen als deze, die niet zeldzaam zijn, de vriend van het Koninkrijk Gods met de beroofde menschheid en de treurende liefde gevraagd hebben — maar de Heer antwoordt niet van Zijne daden. Daar leefde ook wel in Jopppe menig goddelooze, die slechts voor zichzelven schatten vergaderde, voor anderen nutteloos en onverschillig voort; ook daar werd wel menige ellendige gevonden, die verlangend naar de ure der verlossing uitzag, maar wier leven nog maar altijd werd gerekt — maar hier lag Tabitha, voor het graf gewasschen, voor het graf toegericht, koud en roerloos in de opperzale; hare vriendelijke oogen gesloten; hare werkzame handen verstijfd!

Dit sterfgeval is een algemeene ramp. De geheele gemeente van Christus, al wat in Joppe discipel is, voelt zich in 't hart getroffen door het verlies van deze, deze discipelin. Men stroomt naar 't sterfhuis, maar — zelf elk om 't zeerst troost behoevende, is men tot onderlinge vertroosting buiten staat. De apostel Petrus is te Lydda, waar de Heiland, op zijn woord, den geraakten Eneas gezond gemaakt heeft. O, zoo hij hier geweest ware! Maar *nog* moet hij komen! zoo spoedig mogelijk komen! deze droefenis zien, woorden van troost

en bemoediging spreken; en misschien.... Ach! de hoop zou zoo gaarne, maar durft niet verder gaan.

„Lydda is nabij Joppe." Twee mannen" worden afgezonden om den apostel te „bidden," met allen aandrang te verzoeken, dat hij, zonder uitstel, „zonder te vertoeven," tot de bedroefde gemeente overkome. Hij weigert niet; hij zoekt geen uitstel. „Hij staat op; hij gaat met hen." Schoone roeping van den dienaar Gods bij het ziek- en sterfbed, en ook in het klaaghuis, waar men hem verlangt! Leerrijk apostolisch voorbeeld!

Petrus komt te Joppe. Hij bereikt het klaaghuis. Ach, welk een treurtooneel doet zich hier aan zijne oogen voor! Hoe verdringen zich om zijne handen te grijpen, om het betraande oog tot hem op te heffen, de tweeërlei treurenden! hier de verslagene gemeente, die haar schoonste sieraad verloren heeft; daar de bedroefde beweldadigden, die onder tranen en snikken hare verborgenste liefdedaden aan den dag brengen. „Dit kleed," roept eene arme weduwe den Apostel toe, „heeft zij zelf voor mij gemaakt." „Dezen rok," snikt een andere, „dezen rok, met haar eigen hand." „Toen zij bij ons was!"... barst een derde uit, en werpt nog weder zoo droevig een blik op het bleek gelaat der ontslapene engel, die daar nog nederligt — maar toch niet meer „bij haar is!" —

O, M. G.! Hoe schoon is de dood, hoe dieptreffend de uitvaart, hoe hartelijk, hoe waarachtig de beweening van een voorbeeldig discipel van Christus, van een weldoener der menschheid! Van zulk een discipel, wiens geloof boven alle verdenking verheven, omdat het van liefde overvloedig was; van zulk een weldoener,

van wien men overtuigd kon zijn, van wien men gevoelde, dat zijn hart was in de weldaden, die hij bewees! Wat is de lauwerkrans, gehangen aan de lijkbaar van dichter of held, wat de lofrede, gehouden over de opene groeve van wijsgeer of onderzoeker der eeuw, bij de tranen der beweldadigden, bij de ontroering eener gansche gemeente? In deze hulde mengt zich geen wanklank. Aan dit eerbewijs knaagt de nijd niet. Hoe dierbaar, hoe onmisbaar, hoe onvergetelijk voor velen kan zich ook de vrouw maken, de vrouw als Tabitha, zonder huisgezin, zonder echtgenoot; welke liefdebanden kan zij leggen voor de eeuwigheid; hoe hartelijk kan zij beweend worden als een moeder van velen, die een discipelin van Jezus is, en het zich betoont; die zich, gelijk Hij, over eene lijdende menschheid ontfermt; die zich, met een oog op Hem, uit hetgeen zij is en kan, eene christelijke levenstaak weet te vormen, en daarin, aan Zijne hand, volhardt tot den einde toe! — Wij weten het, M. G.! wij die wederkeeren van het pasgesloten graf der voortreffelijke, die levenslang een sieraad dezer gemeente, en dertig jaren lang de toevlucht, de hulp en troost der kranken geweest is; die in Nederland het voorbeeld gegeven heeft van eene toewijding, waarvan het geloof de kracht, en de verzachting en genezing van veel lichamelijk en zieleleed het doel en de vrucht is geweest; en die niet slechts mede den grond heeft gelegd, maar tot aan haren laatsten snik de ziel geweest is van eene stichting, die daar staat, en de eeuwen verdure als eene eere voor onze stad, een zegen voor de lijdende menschheid!

Zij waren bij dat graf, die vroeger en later door haar

voorbeeld getroffen, getrokken, tot navolging bewogen zijn, en met haar en onder hare leiding, het werk der liefde gewerkt hebben. Dat de Heer, dien ook zij dienen, ze vertrooste, versterke, bemoedige om ook onder deze smart en bij dit gemis „goeddoende niet te vertragen," totdat ook voor haar de dag komt, dat zij met haar „oogsten" zullen!

Zij waren bij dat graf, zij waren er in grooten getale, die langer of korter onder de koesterende vleugelen van hare liefde geweest, die van de hulp en den troost, van dat middelpunt van ontferming, dat zij gesticht had, uitgegaan, genoten hadden, en het, met tranen op de wangen en kloppende harten, elkander herinnerden of tot anderen er van spraken. Dat de dankbare herinnering nimmer ophoude! Dat zij rijk moge zijn aan dien zegen, welke het herdenken eener liefde, aan de liefde des Heilands ontstoken, geëigend is aan te brengen voor het innigst hart! Maar o, dat ook velen, zeer velen, onder de discipelen en discipelinnen des Heeren tot jaloerschheid van dit leven en van deze nagedachtenis mogen verwekt worden! Er is voor den mensch wat anders te doen dan de ijdelheid te dienen en voor de wereld te leven; maar er is ook voor den christen wat meer en beters te verricbten dan door de meesten verricht wordt. Hoe menig vrouwlijk leven, gaat grootendeels in de beuzelen, in het zij wereldsch, het zij geestelijk tijdverdrijf voorbij, of verkwijnt onder den druk van onvervulde wenschen en teleurgestelde verwachtingen; hoe menig eene, die zich een schat van liefde en dank had kunnen vergaderen, zinkt arm aan dezen in het graf, door weinigen, door bijna niemand betreurd!

„Zalig zijn de dooden, die in den Heere sterven," van wie „de Geest zegt, dat zij rusten," en wie „hunne werken volgen;" de dooden, van wie een menschelijk oordeel zegt, dat zij te vroeg gestorven zijn, en die eene plaats open laten, van welke de Gemeente van Christus verlegen vraagt: „Wie zal haar vervullen?"

Wij keeren terug tot „de opperzale," waar men de ontslapene Tabitha gelegd heeft; waar het aandoenlijk treurtooneel, dat wij geschetst hebben, den ingeroepen apostel omringt. Wat zal hij zeggen? Wat zal hij doen? Hij doet, wat hij zijnen Heer heeft zien doen, toen hij hem in het klaaghuis van Jaïrus gevolgd was: hij verwijdert de weenende schare; daarna doet hij, wat hij Hem heeft hooren doen bij het graf van Lazarus, en verheft zijn hart tot God. Maar niet als de Zoon heft hij de oogen opwaarts en zegt: „Vader! ik dank u, dat gij mij gehoord hebt — doch ik wist, dat gij mij altijd hoort;" maar als een dienstknecht „knielt hij neder" in afhankelijkheid en met onderwerping. Doch er is geloof en hoop in zijnen gewis diep ontroerden geest. Hij gevoelt, dat hij verhoord wordt; dat er kracht van den in den hemel verhoogden, maar naar zijne Godheid, majesteit, genade en geest altijd nabijzijnden Heiland uitgaat om op te wekken. Hij rijst op van zijne knieën. Hij keert zich tot de doode. „Tabitha," zegt hij in de kracht zijns Heeren: „Tabitha, sta op!" Daar worden die schoone oogen opgeslagen. Daar ziet Petrus, dat zij hem zien. De lieve gedaante rijst overeinde. Hij geeft haar de hand; hij richt haar op. Treedt nu nader, gij heiligen en beminden, die het denkbeeld van deze uit-

nemende heilige en beminde uit uw midden te moeten missen niet kunt verdragen! Wischt uwe tranen af, gij weduwen, die met deze weldoenster alles meent te hebben verloren! Het leven is tot Tabitha wedergekeerd. Hij, in wien zij geloofd, dien zij gediend, wien zij nagevolgd heeft, heeft het haar wedergegeven: Tabitha is weder bij u!

Dit is eene heerlijke openbaring van de macht en liefde des verhoogden Heilands, bij welke wij ons herinneren moeten, dat wij in de apostolische eeuw zijn; in de dagen der indrukwekkende grondlegging zijner kerk, als hij het woord, dat zijne dienstknechten nu aan de geheele wereld te brengen hadden, „bevestigde door teekenen, die daarop volgden." Het vaste gebouw van God staat, en wij hebben machtsopenbaringen als deze niet meer te wachten. Het wonder heeft opgehouden. Maar schoon het wonder opgehouden heeft, de macht, de macht en de liefde zijn dezelfde gebleven; en schoon geen teekenen als deze meer geschieden, de openbaringen zijner heerlijkheid blijven niet achter, waardoor het geloof zijner discipelen versterkt wordt. Neen! zij blijven niet achter. Niet in het klaaghuis, waar men het hart tot Hem verheft, en boven bidden en denken vertroost, gesterkt en tot vertroosting in staat gesteld wordt! Niet bij het graf, dat zich over dierbare dooden sluit, maar op welks rand menigmaal dingen in harten omgaan, die daar anders niet voor geopend waren: dingen die gezegend en vruchtbaar zijn voor tijd en eeuwigheid! Niet op de ledigstaande plaatse, die ook door haar ledigstaan zoo welsprekend zijn, zoo naar alle kanten prediken kan, en zoo wonder-

baar, boven alle verwachting en hoop kan vervuld worden! Het is zoo dikwijls gezien, dat de alles machtige Heiland, door het wegnemen van een steun, nieuwe krachten te voorschijn riep, nieuwe gaven ontwikkelde; dat hij een onmisbaren doode deed herleven in eenen levende, dien men niet had gekend; dat hij een dubbel deel des geestes van den ten hemel gevarene op den zwakken, radeloozen vriend en volgeling vallen deed! Het is een op allerlei wijze zich herhalend en bevestigend beginsel in zijn koninkrijk, dat het tarwegraan, door in de aarde te vallen en te sterven, vele vruchten voortbrengt. In alle dezen komt het op gelooven en nederknielen aan.

Wie zal de blijde verrassing, wie de onuitsprekelijke vreugde malen, die voor de heiligen en de weduwen te Joppe zoo groote droefheid verving? Nooit was smartelijke weeklage in blijderen rei veranderd; nooit waren tranen van diepe smart in tranen van inniger blijdschap en erkentenis omgezet! Neen, het zal hier aan geen godverheerlijkende klanken, aan geen teedere omhelzingen, aan geen verscheidenheid van uitdrukkingen van verbaasdheid, ontroering, liefde en aanbidding hebben ontbroken! De Heilige Schrijver zwijgt er van, en laat het aan onze verbeelding over. Hij vermeldt alleen, hoe de groote beproeving, die een oogenblik over de gemeente te Joppe gekomen was, door de nieuwe openbaring van liefde en macht des verhoogden Heilands, waartoe zij de aanleiding was geweest, meer tot bevordering des evangelies gekomen is en tot uitbreiding van het koninkrijk Gods heeft gestrekt. „Dit," schrijft hij, „werd bekend door geheel Joppe, en velen

geloofden in den Heere." Joppe was (wij herinnerden het u) eene zeeplaats. Wie zal zeggen, hoe ver en wijd de schepen uit hare haven het verhaal der treffende gebeurtenis verspreid hebben, en welke vrucht het al dadelijk, ook buiten de grenzen van het Joodsche land moge gehad hebben? Zoo bouwt door lief en leed de Heer zijne kerk.

Maar deze Tabitha; deze discipelin, die haar leer- en proeftijd met eere reeds scheen te hebben doorgestaan, om tot hooger bevorderd te worden; deze weldoenster, die hare aardsche taak scheen te hebben volbracht en tot de hemelsche ruste te zijn ingegaan — was ook voor haar deze openbaring van des Heilands macht eene openbaring van zijne liefde? Wij behoeven wel niet te denken, dat zij, met wie zijne wijsheid dit voorhad, terstond na het ontslapen tot de volle gelukzaligheid zijner heiligen zal zijn opgevoerd geweest; misschien is het haar, na het plotseling of langzamerhand ophouden van de smarten van het ziekbed, na het wegzinken in de bewusteloosheid des doods, na de onbeschrijfelijke gewaarwording van dat oogenblik, dat zij al of niet gevoelde sterven te wezen, eenigermate gegaan als den apostel Paulus, die, „of het in het lichaam of wel buiten het lichaam geschied was," wist hij niet te zeggen, voor eenige oogenblikken, hoe vele wist hij evenmin, „opgetrokken was geweest in den derden hemel, opgetrokken was geweest in het paradijs, waar hij gehoord had onuitsprekelijke woorden, die het den mensch niet vergund is uit te spreken." Maar ook al heeft het hemelsche geluk zich hiertoe voor haar bepaald, kon wel het terugroepen tot het leven op

aarde door haar als een weldaad worden aangenomen? kon het een stoffe van vreugde en dankzegging voor Tabitha zijn? Juist zoo veel, M. G.! en juist zoo weinig, als een Paulus zich gelukkig kon achten, na eene ondervinding, na eene verkwikking, een voorsmaak des hemels als die hem gegund was geweest, den goeden strijd weder op te nemen, den loop weder voorttezetten, den doorn in 't vleesch te gaan gevoelen, en den raad des Heeren hier op aarde uit te dienen.

Het geluk van den waren discipel is daar te zijn, waar zijn Heer hem roept, waar zijn Heer hem plaatst; is, dat te doen en dat te leeren, wat er voor hem, naar Diens bestel, nog te doen en te leeren is. De groote les is zelfverloochening, op ieder punt en op allerlei wijze. Deze Tabitha zal niet geklaagd hebben, ziende op een Heiland, die van den berg zijner kortstondige verheerlijking was afgedaald om den kruisberg op te klimmen, en zich gevoelende, *overal* gevoelende, in Zijne hand. Maar zekerlijk, zekerlijk! „ontbonden" en alzoo „met Christus te zijn, dat is zeer verre het beste!" Ligt dan een dierbare, die in hem geloofd heeft, op het kille doodbed neder; daalt dan een onmisbare, die voor Hem leefde, in het donker graf: o, wenscht ze niet terug, benijdt, betwist ze de volkomene gelukzaligheid niet! Uw geloof, uw leven zij gelijk het hunne: uw einde zal als het hunne zijn. Er komt eene openbaring van de heerlijkheid des Verhoogden; er komt een opstanding, er komt een wederzien, bij welke al wat te Joppe gezien en gesmaakt is niet is te vergelijken.

DE WIJSHEID, DIE VAN BOVEN IS. [1])

Jacobus III : 17.

„De wijsheid, die van boven is, die is ten eerste zuiver,
„daarna vreedzaam, bescheiden, gezeggelijk, vol van barm-
„hartigheid en van goede vruchten, niet partijdiglijk oor-
„deelende, en ongeveinsd."

G. T.

Nu, daar het burgerlijk jaar bijna drie vierden van zijnen weg heeft afgelegd, vangt voor de Hoogeschool een nieuw jaar aan. Ik wensch haren Verzorgers, ik wensch mijnen Ambtgenooten, ik wensch der academische Jongelingschap, die het met mij in gezondheid mogen intreden, daarmede geluk, en Gods alvermogende hulp en zegen bij de hervatting onzer werkzaamheden. Ik vraag daarvoor uw aller belangstelling. Daar is den Staat, daar is der Kerk, daar is der Maatschappij, daar is elk uwer, en menig uwer in het bijzonder, veel aan gelegen, dat het der Hoogeschool welga; dat het zaad van elke wetenschap, en in de eerste plaats der heiligste wetenschap, overvloedig op haren akker worde uitge-

1) Gehouden te Utrecht in de Domkerk ter opening van het Academiejaar 1875—1876.

strooid; dat het in goede aarde valle, krachtig opga, en te zijner tijd vruchten drage, dertig, zestig, honderdvoud; dat de ware wijsheid er gekweekt worde; reine zeden haar versieren; een goede geest haar beziele. Voor dit alles verlangen wij uwe deelneming, behoeven wij uwen medearbeid in den gebede.

Die de vaderlandsche Hoogescholen gesticht hebben, hebben ze zich niet kunnen voorstellen dan in het innigst verband met de Nederlandsche Hervormde Kerk; vandaar de academieprediking in hare heiligdommen; vandaar de godsdienstige opening der academiejaren in het midden der Gemeente. Lang moge dit verband, lang dit godsdienstig gebruik duren; gezegend moge het voor beide zijn! Ook ditmaal mijne Hoorders! daar ik een woord tot mijnen tekst kies voor de gelegenheid, naar mij dunkt, niet ongepast, maar waarvan ook de herinnering te allen tijde, voor allen groot nut kan hebben. Gij leest het in den Algemeenen Zendbrief van hem, die zich in den aanvang daarvan noemt „een dienstknecht Gods en des Heeren Jezus Christus," den Zendbrief van Jacobus, hoofdst. 3 : 17.

Niet van kennis, niet van wetenschap, niet van geleerdheid spreekt onze tekst, maar van iets veel edelers, veel kostelijkers dan dit alles, van hetgeen „het voornaamste" en onmisbaar is: wijsheid.

Kennis wordt door onderwijs aangebracht, wetenschap door onderzoek verkregen, geleerdheid door tijd en vlijt verzameld en vermeerderd; maar wijsheid is eene zielshoedanigheid, die eenen geleerde zou kunnen ontbreken,

die een ongeleerde bezitten kan, en die haren bezitter in staat stelt, waartoe ook de uitgebreidste kennis, de grondigste wetenschap hem niet kunnen in staat stellen, altijd en in alles het betere boven het slechtere te kiezen, „zijn weg te verstaan," zijn belang in te zien, de beste middelen te kiezen tot de beste oogmerken. Kennis is macht, wordt gezegd; maar zij is het niet zonder wijsheid. Wetenschap veredelt; maar niet, waar wijsheid ontbreekt. Geleerdheid zonder wijsheid maakt breed, niet groot. Hij is een dwaas, die de kennis verwaarloost, de wetenschap veracht, met geleerdheid den spot drijft; maar niet minder dwaas is hij, die de wijsheid niet hooger stelt dan deze allen.

Van wijsheid spreekt ons tekstwoord. Van ware, van de ware wijsheid. Niet van haar valschen schijn, laatdunkende, boudsprekende waanwijsheid, misgeboorte van hoogmoed en zelfbedrog; niet van die kortzichtige wijsheid, die niet verder ziet en voor niet meerder deugt dan voor dit aardsche leven; levenswijsheid van den mensch, die zijn hoogst belang niet verstaat en voor de wereld leeft; niet van die gebrekkige wijsheid, waartoe de menschelijke natuur, ook in haar ongereinigden toestand, zich nog verheffen kan zonder zich, door haar, boven dien toestand te kunnen verheffen; allerminst van die averechtsche wijsheid, die door den geest des kwaads, den vader der leugenen zelf schijnt ingegeven, om de zondige begeerlijkheden op de, zoo zij hoopt, straffelooste wijze te dienen, en de snoodste ontwerpen op het sluwst te volbrengen. De „dienstknecht Gods en des Heeren Jezus Christus" heeft aan dezen gedacht in de woorden, die aan ons tekstwoord

zijn voorafgegaan; maar hier spreekt hij van de wijsheid, die van boven is, die van God komt, die derhalve niet dan in het voor God geopende hart gevonden worden en wonen kan, en dezen haren goddelijken oorsprong door hare heerlijke eigenschappen verraadt. Dat is de ware wijsheid, die voor meer dan één leven, die tot alles genoegzaam is; de wijsheid der wedergeborenen; de wijsheid zooals de „dienstknecht Gods en des Heeren Jezus Christus" ze kent, en bij zijne lezers, ook bij u en mij, mijne Hoorders! verlangt.

Het karakter van deze wijsheid wordt in ons tekstwoord met zeven kenmerkende trekken geschetst. De eerste wordt van de volgende onderscheiden, als die haar beginsel uitdrukt en de gesteldheid verraadt van het harte, waarin zij woont.

„De wijsheid, die van boven is, die is ten eerste zuiver." Zuiver in haar oogmerken, haar beweegredenen, haar strekking; zonder inmengsel van beginselen of bedoelingen, die vervalschen; vrij van ongerechtigheid en vuile smetten; niet toegefelijk voor welke zonde het zij, maar staande naar heiligheid, beide des harten en des levens. Het is de wijsheid van het, door het geloof in God, gereinigde hart, dat Hem lief heeft met eene onbaatzuchtige, met eene onverdeelde liefde; dat geheel voor Hem, en niet tegelijkertijd dubbelhartig en overspelig, voor de wereld klopt; dat niets dan zijn welgevallen verlangt, niets dan zijne eere zoekt. Een gewijde wijsheid, kuisch als de huwelijkstrouw, priesterlijk rein; zuiver, niet slechts in den zin van onbezoedeld, maar naar haar inhoud, doel en wezen, gelijk van afkomst, rein.

De trek, die haar innerlijke eigenaardigheid, die haar bestaan en wezen, voor het oog van God en met betrekking tot Hem, uitdrukt, is aangegeven: een zestal trekken, waaraan de „wijsheid, die van boven is," in hare verhouding tot de menschen kennelijk is, volgt. „De wijsheid, die van boven is, die is ten eersten zuiver, daarna (dit is de eerste trek van het zestal) daarna vreedzaam." De heilige zedelijke ernst gaat bij haar met blijkbare, met ondubbelzinnige, met vriendelijke en aantrekkelijke vredelievendheid gepaard. Dit is de zachte glans van dat zuiver metaal. Zij, die deze wijsheid bezitten, doen al wat zij vermogen om den vrede te bewaren, waar hij bestaat, en om den vrede terug te voeren, waar hij verloren is. In staat en kerk, in huisgezin en maatschappij, in alle betrekkingen, alle onderhandelingen, maakt „de wijsheid, die van boven is," hare bezitters vreedzaam. Ook waar de zuiverheid dezer wijsheid hare ergernis niet kan ontveinzen; waar haar heilige ernst aan de ongerechtigheid hare bestraffing niet mag onthouden; waar het bewaren van den vrede met God de verbreking van den vrede met menschen eischt, is het haar, en onmiskenbaar, om den vrede, maar om een hoogeren en beteren vrede te doen.

Bescheidenheid is een derde kenmerk; eisch en vrucht der vredelievendheid. „De wijsheid, die van boven is, die is bescheiden." „Dat is," zeggen onze Randteekenaars, „niet handelende naar het uiterste recht, maar gaarne van haar recht wijkende." De bescheidene weet van onderscheid te maken; hij verhit zich niet over meeningen; hij dringt de zijne niet op, noch hecht er

hooger gewicht aan dan zij waardig zijn; hij overdrijft anderer meeningen niet boven hunne bedoeling, noch stelt ze misvormd ten toon; hij spreekt in den omgang niet uit de hoogte; hij toont, bij tegenspraak, geen slecht humeur. „De wijsheid, die van boven is," verbiedt het. Zij is de hoogste humaniteit, uit het beste beginsel; „in reinheid, in kennis, in lankmoedigheid, in goedertierenheid, in den Heiligen Geest en ongeveinsde liefde."

En ook in ootmoedigheid. „De wijsheid, die van boven is," dit is een vierde trek, „die is gezeggelijk." Zij laat zich gezeggen. Zij wil nog altijd leeren. Goeden onderwijzingen niet alleen, maar ook goeden vermaningen geeft zij gaarne plaats. Zij is niet stijfhoofdig, maar voor overtuiging vatbaar, niet eigenzinnig maar meegaande. Er is eene zwakke, eene misdadige meegaandheid, die aan recht en waarheid te kort doet; maar er is een loffelijk zwichten voor goede redenen en billijken aandrang, een Gode behagelijk opgeven, waarbij men niet dan zichzelven, en geen beginsel verloochent. „De wijsheid, die van boven is," leert dit onderscheiden en doen.

Zij leert meer dan dit. „Zij is vol van barmhartigheid en van goede vruchten." Inwendig geneigd tot al wat vriendelijk en goed is, zoowel tot verlichting van noodlijdenden als tot vergiffenis van kwaadwilligen, en dit metterdaad betoonende bij elke geschikte gelegenheid, die zich voordoet; „rasch om te hooren, traag om te spreken, traag tot toorn," is zij de wijsheid van „den zuiveren en onbevlekten godsdienst voor God en den Vader, welke weezen en weduwen bezoekt in hunne

verdrukking," en niet vindingrijk in redenen om „het hart toe te sluiten voor eenen broeder." Ook leert zij haren bezitter niet slechts, „zich zelven onbesmet bewaren" van een zondige wereld, maar ook, in die zondige wereld, „het kwade te overwinnen door het goede."

Een zesde kenmerk: „Niet partijdiglijk oordeelende." Niet uit een willekeurig standpunt, naar eigenen maatstaf, naar genegenheid of ongenegenheid, met aanzien des persoons. „De wijsheid, die van boven is," is ongeschikt een partijhoofd te vormen; want om dit te zijn en te blijven, is partijdiglijk oordeelen een volstrekt vereischte. Zij vormt eerlijke harten, die het kwade in den geestverwant niet verbloemen, en het goede in den tegenstander niet verdacht maken. Van elk lichtvaardig, scherp, gestreng oordeelen van des naasten woorden en werken houdt zij terug.

Ten slotte: „Zij is ongeveinsd." Dit laatstgenoemde is het minste niet. Hoe ook verfoeid, de geveinsheid zit zoo diep in de menschelijke ziel als de overtuiging van hetgeen zij wezen moest, en niet is. Maar „de wijsheid, die van boven is," vervolgt haar in elken schuilhoek en drijft haar meer en meer uit. Zij schuwt allen valschen schijn, elke vermomming, alle bedekking, iedere gemaaktheid. Zij kan zich niet vereenigen met zekere wijzen van doen, welke de wereld wijsheid acht, maar die listig zijn en valsch. Zij is oprecht, openhartig, bestendig, eenparig; zij blijft zich zelf gelijk. „Voorzichtigheid als der slangen" mag haar niet vreemd zijn: „duivenoprechtheid" is haar eigen.

O, gewisselijk! de wijsheid, die aan deze trekken kenbaar is, die dit alles vereenigt, zij kan geen vrucht van menschelijken bodem zijn; geen voortbrengsel eener zondige wereld, hoe ook beschaafd en verfijnd; geen slotsom van lange ervaring, door schade en schande gerijpt; zij moet „van boven," zij moet van God zijn, van „den Vader der lichten," van wien alleen „alle goede gave en volmaakte gifte" afkomt, wiens goddelijke deugden zij verkondigt, uitdrukt en deelachtig is.

Toch kan zij op aarde gevonden, toch kan zij in zwakke menschen gezien worden; toch behoort zij gezien te worden in de Gemeente van Hem, in wien zij in haren schoonsten glans, in wien zij in den luister der volmaaktheid gezien is, den reinen, heiligen Jezus, die het „Zalig zijn de reinen van harte," het „Zalig zijn de vreedzamen," het „Zalig zijn de barmhartigen," het „Leert van mij, dat ik zachtmoedig ben en nederig van harte" van eeuw tot eeuw in haar midden herhalen blijft; die, in de dagen zijns vleesches, „niet getwist, niet geroepen heeft, noch zijne stem verheven op de straten; het gekrookte riet niet verbroken en de rookende vlaswiek niet uitgebluscht;" die uit vijandelijken mond den lof mocht aannemen: „Meester! wij weten, dat gij „waarachtig zijt en naar niemand vraagt; want gij neemt „den persoon des menschen niet aan;" en die, indien hij kwalijk gesproken had of had kunnen spreken, zich zou hebben laten gezeggen door den nietswaardigen woesteling, die het „Antwoordt gij aldus den Hoogepriester?" met een slag in zijn heilig aangezicht had doen gepaard gaan. Zij behoort gezien te worden bij de bevoorrechten, die hem niet slechts belijden als hun

Meester, hun Voorbeeld, hun Heer, maar hem ook danken als den Heiland, die hen verlost heeft niet alleen van de straf, maar ook van de macht der zonde; die hun den Geest der reinigmaking verworven heeft, waarvan de vrucht is „liefde, blijdschap, vrede, lankmoedigheid, goedertierenheid, goedheid, trouw, zachtmoedigheid, zelfbeheersching;" en die hun door dienzelfden „dienstknecht," die hun „de wijsheid, die van boven is," met zoo innemende trekken gemaald heeft, altijd weder laat toeroepen: „Indien iemand van U wijsheid ontbreekt, dat hij ze van God begeere, die een' iegelijk mildelijk geeft en niet verwijt, en zij zal hem gegeven worden."

Helaas, mijne Hoorders! de wijsheid „ontbreekt" maar al te zeer in deze 19e eeuw onzer, toch christelijke, jaartelling; en hoe zou ze „van God begeerd worden" door een geslacht, dat zich door hare toongevers meer en meer laat inprenten, niets meer van God te begeeren en weinig meer aan God te gelooven. De wijsheid ontbreekt maar al te zeer, namelijk de ware, „die van boven is;" die „ten eerste zuiver," gewijd, godsdienstig is. Goddelooze wijsheid is er genoeg, die openlijk met God en godsdienst den spot drijft, en ongewijde, die, voor het hemelsche onverschillig, niet dan aardsche belangen dient, algemeen; ook aan waanwijsheid, schijnwijsheid, eigenwijsheid, ontbreekt het niet; maar het getal dergenen, die aan iets beters behoefte gevoelen, schijnt met den dag te verminderen. De geest der eeuw wil het met het zijne doen. Met het licht zijner wetenschap, de macht zijner kennis, de invloed

zijner geestbeschaving, het noodwendig proces der ontwikkeling! Het moet uit den mensch komen, wat den mensch, wat de menschheid volmaken en gelukkig maken zal. „Van God niet, maar uit Uzelven; Religie niet, maar Humaniteit!" ziedaar wat de wijsheid, die van beneden is, in onze dagen luidkeels en overal predikt. En hoe het daarbij met de vreedzaamheid, de bescheidenheid, de gezeggelijkheid en het onpartijdig oordeelen staat, dat mogen de tijdschriften en dagbladen u leeren, die een getrouw verslag geven van wat er in de politieke, de wetenschappelijke, de maatschappelijke wereld omgaat, en er hun oordeel over zeggen.

En de godsdienstige, de kerkelijke wereld? (Helaas! mijne Hoorders! dat ook de kerk onzer tijden maar al te zeer, ach meer en meer, een wereld geworden is!) Ach! ook daar, waar men nog naar „boven" ziet en aan God gelooft; waar men den naam van Christus nog met eerbied noemt, en zich schaart om het woord zijner „dienstknechten;" waar men gerekend wil worden tot degenen, die de godzaligheid belijden; waar men het doet — welke beschamende, welke bedroevende, welke tegenover eene spottende en onverschillige wereld de eer van godsdienst en christendom prijsgevende verschijnselen doen zich ook dáár voor, die maar al te zeer bewijzen „dat de wijsheid, die van boven is," aan velen, en jammerlijk, ontbreekt! Is het niet hier en daar, alsof men in den Brief van Jacobus gelezen had: „De wijsheid, die van boven is, die is ten eerste leerstellig; daarna strijdlustig, hoogmoedig, onhandelbaar, partijziek?" Is het elders niet, alsof bij haar van „zuiverheid, van barmhartigheid en van goede vruchten" geen

spraak was? En hoe veelvuldig, hoe nadrukkelijk komen, ook voor de Gemeente onzer dagen, de ernstige vermaningen te pas, met welken in verband, wij het beeld der hemelsche wijsheid geteekend vinden met trekken, die ook ons beschamen! Vermaningen als deze: „Weest niet vele meesters, mijne broeders! wetende dat wij te meerder oordeel zullen ontvangen. — Ziet een klein vuur, hoe grooten hoop houts het aansteekt. De tong is ook een vuur, een wereld der ongerechtigheid, een onbedwingelijk kwaad, vol van doodelijk venijn. Door haar looft men God en den Vader, en door haar vervloekt men de menschen, die naar de gelijkenis Gods gemaakt zijn. Uit denzelfden mond komt voort (die) zegening, en (deze) vervloeking. Dit moet, mijne broeders! alzoo niet geschieden. Welt ook een fontein, uit een zelfde ader, het zoet en het bitter? Kan ook, mijne broeders! een vijgeboom olijven voortbrengen, of een wijnstok vijgen? Alzoo kan geen fontein zout en zoet water voortbrengen. — Wie is wijs en verstandig onder u? Die bewijze uit zijnen goeden wandel zijne werken in zachtmoedige wijsheid. Maar indien gij bitteren nijd en twistgierigheid hebt in uw harte, zoo roemt niet, en liegt niet tegen de waarheid. Deze is de wijsheid niet, die van boven afkomt, maar is aardsch, natuurlijk, duivelsch. Want waar nijd en twistgierigheid is, aldaar is verwarring en alle booze handel."....

Dan volgt de schets der „wijsheid, die van boven is," met trekken, heb ik gezegd, die ook ons beschamen. Mocht ik het niet zeggen, mijne Hoorders? niet zeggen

uit uw aller naam? Och, laat ons tot ons zelven inkeeren! Het is onmogelijk blind te zijn voor het geen rondom ons ontbreekt en meer en meer gaat ontbreken; het is noodig den geest des tijds, tegen welks heillooze invloeden wij ons hart en ons dierbaarst goed te beschermen hebben, te onderscheiden en onder de oogen te zien. Het is natuurlijk ons over verschijnselen, die bedroevend zijn, te bedroeven; maar zoo er iets, zoo er een aanvang in ons zijn zal van die „wijsheid, die van boven is," dit alles moet geschieden zonder zelfverheffing, gelijk zonder onrechtvaardigheid en zonder onbarmhartigheid. En hiertoe is noodig, wat ook voor de eigene ziel en zaligheid zoo noodig is: het onderhouden der verootmoedigende gedachte van hetgeen wij zelven wezen moesten, wezen konden, en niet zijn.

O mijne Geliefden! Het karakter van onzen tijd is maar al te zeer dat van een godsdienstlooze wijsheid, en maar al te weinig dat van een wijze, zachtmoedig wijze godsdienstigheid; maar hoe is het met *uwe* godsdienstigheid? hoe staat het met *uwe* wijsheid? Ziet, ziet uw aangezicht in den spiegel, dien de „dienstknecht Gods en van Jezus Christus" u hier voorhoudt, en beproeft of gij de oogen niet moet nederslaan! „De wijsheid, die van boven is, die is ten eerste zuiver." Het is de wijsheid van het gereinigde, het geheiligde hart; van het onverdeelde hart, dat niets lief heeft boven God, niets stelt boven zijn welgevallen, niets zoekt dan zijn eere. Hoe is het met dit eerste? Ach! zou er onder u niemand zijn, die zeggen moet: „Het is bij mij niet; ik gevoel iets voor God; ik heb behoefte aan God; ik dank God; ik bid God; ik heb eerbied

zijn Wet; ik zoek troost bij zijn Evangelie; ik wil godsdienstig zijn — maar ik voel toch ook nog veel voor de wereld; mijn hart is nog verdeeld; mijne gevoelens zijn een mengsel; ik hink op twee gedachten; de godsdienst is een bestanddeel in mijn zieleleven, maar zij is het leven mijner ziel nog niet?" En zouden er onder u ook niet velen zijn, die zelfs dit nog niet konden zeggen?

„De wijsheid, die van boven is, die is ten eerste zuiver, daarna vreedzaam, bescheiden, gezeggelijk, vol van barmhartigheid en van goede vruchten, niet partijdiglijk oordeelende en ongeveinsd?" Hoe is het met dit „daarna?" Met dit „daarna," hetwelk „de wijsheid, die van boven is," teekent als de wijsheid van het godvruchtig liefderijk hart; als de „intelligentie der liefde" zelf, zich van haar taak en roeping volkomen bewust, en daarvan bestendig en onder alle omstandigheden vervuld? Is er iemand onder ons, die deze optelling uit kan staan, zonder dat zijn geweten spreekt, zijn hart hem beschuldigt? Wie uwer bezit al deze schoone, deze onmisbare eigenschappen in gelijke mate, en vereenigt ze tot een samenstemmend, een ineensmeltend geheel? Wie heeft het in een van allen tot eenigen trap van volkomenheid gebracht? Ach, ook de uitnemendste uwer siddert van de gedachte zich dit een oogenblik in te beelden, en valt bij den voorgehouden spiegel neder met de ootmoedige bede: „O God, wees mij zondaar genadig!"

Dat het ons aller bede zij, mijne Geliefden! De bede van hem, die niets heeft, en van hem, die iets heeft van deze voorgestelde volkomenheid. Van al wat gehoord is, zij dit voor elk onzer het einde. Maar laat het niet

alleen een bede zijn om de genade, die vergeeft hetgeen ontbreekt, maar in éénen adem, met dezelfde hartezucht, ook om de genade, die het geven wil! Want wij moeten het hebben. Het moet ons versieren. Het moet ons gelukkig maken. Het moet, door ons, God verheerlijken, en een zondige, een van hem afkeerige wereld aan zijne voeten helpen brengen. De genade, die vergeeft, zij is te verkrijgen; haar onderpand is in het kruis van Christus. De genade, die geven wil, zij is gewaarborgd door dit woord zijns monds: „Zalig zijn die hongeren en dorsten naar de gerechtigheid; want zij zullen verzadigd worden."

Wat voor allen gezegd is, zij inzonderheid voor u gezegd, Edelaardige Jongelingschap! voor wie zich weder een nieuw academiejaar opent; allerbijzonderst voor u, op wie de Kerk hare hope vestigt, in wie zij hare toekomstige leeraars en voorgangers te gemoet ziet; maar niemand van u kan „de wijsheid, die van boven is," ontberen.

Gij behoeft die, te midden van de verzoekingen uwer jonkheid; gij behoeft die, ter vorming van een uwer roeping waardig karakter; gij behoeft die, tegenover die wijsheid in eigen oogen, waartoe het overmoedig gevoel der jeugd, bij gebrek aan levenservaring, zoovelen verleidt, en die, naar het Woord des wijzen, „van een zot meer verwachting doet hebben dan van hen." Gij behoeft die, tegenover de leeringen en vervoeringen der eeuw, welker kinderen gij zijt. Gij kunt die niet missen voor den vrede van uw hart, de kracht van uw geest, het geluk van uw leven, de behoudenis uwer ziel.

Wat gij voor deze noodig hebt, kan geen kennis, ook die van het heiligste niet, geen wetenschap of geleerdheid, zelfs geen godgeleerdheid, geen geestbeschaving, geen aangeboren begaafdheid, geen natuurlijke beminnelijkheid, geen enkele soort van menschelijke wijsbegeerte, geenerlei maat van ongewijde deugd u geven; maar „de wijsheid, die van boven is" alleen. Staat dan naar deze, in den weg, dien het Evangelie van Christus u aanwijst; oefent u in deze, in de kracht des Heiligen Geestes! En zegt niet in uw hart: het is nog tijds genoeg. Wat weet gij van den tijd? Wij openen heden het academiejaar ter ernstiger plaatse; maar ter niet minder ernstige plaatse *was* het reeds geopend; en de eerste les, die verleden Maandag gegeven werd, werd gegeven bij het graf, waarin een uwer nederzonk. Neemt het ter harte, en helpe u God! AMEN.

ZELFVERHEERLIJKING. [1])

Daniël IV : 28—31.

Dit alles overkwam den koning Nebukadnézar.

Want op het einde van twaalf maanden, *toen* hij op het koninklijke paleis van Babel was wandelende,

Sprak de koning en zeide: Is dit niet het groote Babel, dat ik gebouwd heb tot een huis [2]) des koninkrijks, door de sterkte mijner macht en ter eere mijner heerlijkheid!

Dit woord nog zijnde in des konings mond, viel er eene stem uit den hemel: U, o koning Nebukadnézar! wordt gezegd: Het koninkrijk is van u gegaan.

De naam en de geschiedenis van Babel komen in de Heilige Schrift niet voor dan als een ontzettende toelichting op het woord des Wijzen: „Hoovaardigheid is vóór de verbreking, en hoogheid des geestes vóór den val." Op eene harer eerste bladzijden, zien wij het godsgericht der spraakverwarring een schielijk einde maken aan den trotschen bouw, waarmede de overmoed van menschenkinderen zich in 't hoofd gesteld had god-

1) Gehouden in de Domkerk den 28 November 1875, Utrechts Gedenkdag van Nederlands Verlossing van de Fransche Heerschappij.

2) d. i. Zetel.

delijke raadslagen te verijdelen. Van eene der laatste klinkt ons het: „Zij is gevallen, zij is gevallen, de groote Babylon!" tegen, als eene hymne der hemelsche rechtvaardigheid over eene, die haar lang getergd en met valsche gerustheid gebrald had: „Ik zit als eene koningin, en ben geen weduwe, en zal geenen rouw zien!" Hier is het een koning van Babel, die „groot en sterk is geworden, wiens grootheid zoo gewassen is, dat zij reikt aan den hemel en zijne heerschappij aan het einde des aardrijks," en die, daar zijn hart zich verheft, van dit toppunt zijner macht en heerlijkheid, in één oogenblik, in den afgrond der diepste vernedering wordt nedergestort.

Hij was gewaarschuwd geweest, deze koning van Babel; deze Nebukadnézar, die zoovele volken gekrenkt, die Jeruzalem en zijnen tempel verwoest had, en het volk van God gevankelijk naar zijne landen afgevoerd; gewaarschuwd een jaar te voren, daar hij „gerust was in zijn huis en in zijn paleis voorspoedig;" gewaarschuwd door een droom, die hem „vervaard" had; door gedachten, die hem op zijn koninklijk bed ter napeinzing, door gezichten zijns hoofds, die hem ter ontraadseling gegeven waren en hem „ontroerd" hadden. Hij had zijn aanstaanden val in een beeld gezien, dat geen zijner Chaldeeuwsche wijzen hem had kunnen, dat een dienaar van den waren God hem had durven uitleggen. In het beeld van „een grooten, sterken, ten hemel reikenden, over de geheele aarde zichtbaren boom; zijn loof was schoon en zijne vruchten waren vele; er was spijs aan denzelven voor allen; onder hem vond het gedierte des velds schaduw, en de

vogelen des hemels woonden in zijne takken, en alle vleesch werd daarvan gevoed. Maar ziet! een Wachter, een Heilige des hemels, daalde af van den hemel; zijne stem was met kracht, en hij riep: Houwt af dien boom en kapt af zijne takken; stroopt af zijn loof en verstrooit zijne vruchten, dat de dieren van onder hem wegzwerven en de vogelen van zijne takken! Doch laat den stam met zijne wortels in de aarde, en met een ijzeren en koperen band in het teedere gras des velds, en laat hij in den dauw des hemels nat gemaakt worden, en zijn deel zij met het gedierte en het kruid der aarde. Zijn hart worde veranderd, dat het geens menschen hart meer zij, en hem worde een beestenhart gegeven; en laat zeven tijden over hem voorbijgaan." — Helaas! de welmeenende raad was in den wind geslagen, die de godsman op zijne vrijmoedige verklaring van het hartontzettend droomgezicht had laten volgen; de ernstige vermaning om de wegen der onbeperkte heerschzucht te verlaten, en despotische willekeur door eene regeering van rechtvaardigheid en barmhartigheid te vervangen: „Daarom o koning! laat mijn raad u behagen: en breek uwe zonden af door gerechtigheid, en uwe ongerechtigheden door genade te bewijzen aan de ellendigen; of er verlenging van uwen vrede mocht wezen!" — De verlenging van den vrede werd niet gezocht; nog een jaar lang de macht des hemels door dat bedreigde hoofd getart!

Daar wandelt koning Nebukadnézar, op eenen schoonen dag, op het plat van zijn reusachtig paleis; daar laat hij zijne oogen weiden over die ontzaglijke stad, wier wedergade de oude noch de nieuwe wereld ooit gezien

heeft; die stad, honderdentwintig stadiën lang en breed, die hij met eenen muur omringd had, driehonderd voeten hoog; die stad, doorsneden van den trotschen Eufraat, over welken hij een brug van twaalfhonderdenvijftig schreden geslagen, en onder welks bedding hij een doorgang gegraven had, die even als de brug hare beide helften in gemeenschap hield; die stad met hare vier maal vijfentwintig poorten en zeshonderdzesenzeventig wijken met enkel huizen van meer dan ééne verdieping; met haren kolossalen tempel van Bel, hare hangende tuinen, die wonderen der wereld, hare rijke en talrijke paleizen. „Is dit niet" — roept hij uit — „is dit niet het groote Babel, dat ik gebouwd heb tot een huis des koninkrijks, door de sterkte mijner macht en ter eere mijner heerlijkheid!" En nog is het hoogmoedig woord niet geheel van zijne lippen, als die stem uit den hemel valt: „U, o koning Nebukadnézar! wordt gezegd: Het koninkrijk is van u gegaan. En men zal u uit de menschen verstooten, en uwe woning zal bij de beesten des velds zijn; men zal u gras te smaken geven als den ossen, en er zullen zeven tijden over u voorbijgaan, totdat gij bekent, dat de Allerhoogste over de koninkrijken der menschen heerschappij heeft, en dat Hij ze geeft aan wie Hij wil." En alzoo is het geschied.

Hier, M. H.! kunt gij niet nalaten te denken aan zoo menigen „gewelddrijvenden goddeloozen, die zich uitbreidde als eene groene inlandsche boom, maar die doorging, en zie! hij was er niet meer; men zocht hem, en zijne plaats werd niet gevonden!" Aan zoo menigen hoovaardigen veroveraar en machtigen heerscher, dien „de hoovaardij als een halsketen omringde,

het geweld als een prachtgewaad bedekte, die zijn mond tegen den hemel zette en wiens tong op aarde verwoestte," maar die „in een oogenblik te niet werd, als God in den hemel opwaakte, en zijn beeld (zijn schaduwbeeld!) verachtte!" Maar hoe zou u, u mijnen Landgenooten, op eenen dag als dezen, niet in de eerste plaats voor oogen staan het beeld van dien Dwingeland, voor wiens machtig zwaard de halve wereld gezwicht, onder wiens looden schepter het dierbaar vaderland zoolang, en tot zieltogens toe, verzucht had, en wiens onverwachte val uwen vaders, uwe moeders dat woord op de lippen lei, hetwelk (nadat de tijden des gerichts over hem vervuld waren) eenen Nebukadnézar zelf werd afgeperst: „Nu prijs ik en verhoog en verheerlijk den Koning des hemels, omdat al zijne werken waarheid en zijn paden gerichten zijn; en hij is machtig te vernederen degenen, die in hoogmoed wandelen." — Voor Moskou was, in een wolk van sneeuw, de Wachter des hemels verschenen, die geroepen had: „Houwt af dien boom, kapt af zijn takken, stroopt af zijn loof en verstrooit zijne vruchten; dat de dieren van onder hem wegzwerven en de vogelen van zijne takken!" Bij Leipzig, had de bijl door top en takken gewoed. Bij Waterloo viel de stem uit den hemel: „Het koninkrijk is van u gegaan!" en werd de band gesmeed, die den veroveraar van twintig kronen aan de rots van St. Hélena vastklonk. — En die, na hem, uit zijn geslacht, op het toppunt van grootheid, zoo niet van de wereldheerschappij, dan toch van de uitbreiding zijner macht van de Seine tot de Spree gedroomd heeft, is het niet beter vergaan.

Gewis, hier aan denkt gij met mij, tot Gods eer en heerlijkheid, en met dankbare harten, omdat deze vernedering onze verlossing geweest is, en sedert tot op dezen dag geen dwinglandij of verdrukking in deze landen gekend is. Maar, mijne Tijd- en Landgenooten! ik denk daarbij nog aan iets anders, dat ik u in deze dagen onzes vredes niet onthouden mag.

Als ik, in den tijd, dien ik met u beleef, in deze tweede helft der in zoo menig opzicht groote en ontzagwekkende Negentiende Eeuw, door de bladzijde der Schrift, die ik voor u heb opgeslagen, bij dien Nebukadnézar bepaald word, die daar is gelijk „een groote en sterke boom, wiens hoogte aan den hemel reikt, en die gezien wordt tot aan het einde der gansche aarde; wiens loof schoon en wiens vruchten vele zijn, en aan welken spijs is voor allen; onder welken het gedierte des velds schaduw vindt, in wiens takken de vogelen des hemels wonen, en van wien alle vleesch gevoed wordt" — dan is hij mij, onder dit beeld, het beeld van die groote en ontzagwekkende Eeuw zelf, in hare hoogstrevende, wijdstrekkende, voor niemand verborgene macht en heerlijkheid; in den rijkdom en de verscheidenheid van haar vruchten, het veelomvattende van haar zorgen, en het onbegrensd vertrouwen, dat hare krachten, hare werken, hare wonderen inboezemen aan hoog en laag. Maar als ik dan dienzelfden Nebukadnézar, die te Jeruzalem het heiligdom vernield heeft van een God, wiens macht hij sedert heeft leeren kennen, en het harde brood der ballingschap eten doet aan een volk, welks zedelijke meerderheid hij ondervindt — ondanks de onheilspellende wenken, die hem van diens Gods

wege gegeven en de ontroeringen, die door zijn geest gegaan zijn, en in weerwil van den beteren raad, die hem door den mond der godsvrucht gegeven wordt — de ongerechtigheden zijner heerschappij zie vergeten, om zich slechts in hare stoffelijke werken en wonderen te verlustigen, en hem, op het dak van zijn paleis wandelende, in zelfverheerlijkenden hoogmoed uit hoor roepen: „Is dit niet het groote Babel, dat ik gebouwd heb tot een huis mijns koninkrijks, door de sterkte mijner macht en ter eere mijner heerlijkheid!" — dan hoor ik daarin ook *haren* geest: den geest eener Eeuw, die niet vraagt welke heiligdommen zij verwoest, welke plantingen Gods zij uitrukt, maar slechts wijst op de paleizen, die zij bouwt, op de hangende wondertuinen, die zij aanlegt; wie de ontzettendste teekenen der tijden slechts een korte, een voorbijgaande ontroering baren; die de roepstemmen tot bekeering, waar zij zich verheffen, in den wind slaat, en hare zedelijke gebreken door haar stoffelijke weldaden rijkelijk vergoed acht; die op de hoogten der aarde treedt, en haren blik latende weiden over hare spoorwegnetten en telegraafwebben, over hare uitgebouwde steden en vermenigvuldigde handelswegen, over hare grootsche stichtingen tot vermindering van het leed, tot vermeerdering van het genot, tot uitbreiding van allerlei kennis, in de opgetogenheid over de tallooze vindingen, gewrochten, wonderen harer wetenschap, harer kunst, harer nijverheid, zichzelve luidkeels verheerlijkt en God vergeet.

En zie ik dan, M. G.! zie ik dan dienzelfden Nebukadnézar tot zulk een ontzettend voorbeeld gesteld van de onverbiddelijke waarheid van dat woord der ervaring

en der erkentenis van Gods rechtvaardige gerichten: „Hoovaardij is vóór de verbreking, en hoogheid des geestes vóór den val;" zie ik, op eenen enkelen wenk des Almachtigen, het koninkrijk van hem gegaan, en al „de sterkte zijner macht" geweken; zie ik dien halven god uit de menschen verstooten, en met de dieren des velds gelijkgesteld, aan welken hij in één oogenblik tijds gelijk geworden is door berooving van dat heerlijk vermogen, zonder hetwelk de koning van gisteren heden zelfs geen mensch meer vertoont — dan sidder ik bij de gedachte, dat de geest der zelfverheerlijking, die de geest onzer Eeuw is, eerlang lang genoeg de heerlijkheid Gods kan hebben naar de kroon gestoken; dat op een wenk des hemels, die de bijl te voorschijn roept, de hooge boom geveld, zijn takken gekapt, zijn loof afgestroopt, zijn vruchten verstrooid zullen worden; dat, onder den druk der ontzettendste gebeurtenissen, de Eeuw van zoo grooten roem in wetenschap, kunst en verstandsontwikkeling, door (wie weet het?) wellicht zeven tijden eener nieuwe barbaarschheid zal worden vervangen.

Geliefde Landgenooten! wat dunkt u? Is de Nederlandsche natie, is, in hoogere en lagere kringen, ons volk van den geest der zelfverheerlijking, die de geest der Eeuw is, onaangeroerd, onvervoerd gebleven? Voert hij ook in ons vaderland niet den toon in de redenen, de boeken, de bladen der leidende richtingen, en, waar ook andere stemmen gehoord worden, den boventoon? Is het ook onder ons geen zaak hem eenigszins te ontzien, indien men er tegen opziet als een slechthoofd bespot, als een verachter der wetenschap veracht te worden? Zien wij hem niet van tijd

tot tijd het hof gemaakt door dezulken, die beter weten wien de eer van alles toekomt? Zijn de sofismen dat kennis macht, dat genot geluk is, dat het, niemand anders, maar der wetenschap gelukken zal eenmaal aan alle menschelijke ellende een einde te maken, en de gouden eeuw, ten onrechte aan het begin der tijden geplaatst, aan het eind der eeuwen te verwezenlijken, niet bijna in ieders mond? — Er is, er is een oog voor hetgeen nog aan de volkomenheid van het volksgeluk ontbreekt, voor de onevenredigheid in het genot der vruchten van den volgeladen boom, van welken voorals nog niet *alle* vleesch gelijkelijk gevoed wordt; maar is het er ook evenzeer voor de zedelijke en godsdienstige behoeften, en voor hetgeen in stand gehouden, gedaan en bevorderd diende te worden, niet alleen tot hare bevrediging, maar ook tot hare opwekking? Helaas, M. H.! indien wij letten op de uitingen van den algemeenen geest, is het ons dan niet, alsof het groote Babel van stoffelijke en verstandelijke ontwikkeling, dat men gebouwd heeft en voortgaat te bouwen, gebouwd moest worden ten koste van het Jeruzalem, dat verwoest is, van den godsdienst, dien men ondermijnt, en van de zedelijkheid, die men zonder dezen zou willen, maar niet vermag staande te houden? En wie vraagt daarbij naar de verzuchtingen van een volk van God? Neen voorzeker, indien er een dag komen moet, waarop de Nebukadnézarsgeest dezer Eeuw gestraft en vernederd worden zal, een dag, waarin de stem uit den hemel valt, die daar uitroept: „Het koninkrijk is van u gegaan!" een donderslag, die de brandstof ontsteekt, welke allen wel weten rijkelijk

onder den grond verborgen te wezen, waarop hij zijn wonderen doet en zijn reuzenwerken sticht; een donderslag, die tijden van verbreking, verwoesting, verwildering, verstomping, tijden, waarin de hooggeprezene en zich zelve verheerlijkende „humaniteit" in haar tegendeel omslaat, en de nagels van het wilde dier, dat nog altijd getemd, maar niet herschapen, in haren boezem ademde, uitwassen en rondom zich grijpen — niemand onzer durft beweren, dat Nederland, in zulk een dag, van het oordeel der goddelijke gerechtigheid verdient uitgezonderd te worden, omdat het niet of weinig gedronken heeft uit den zwijmelbeker der zelfverheffing, waaruit de geest dezer Eeuw voorspoedige volkeren drenkt.

„Daarom, o koning! laat mijn raad u behagen, en breek uwe zonden af door gerechtigheid, en uwe ongerechtigheden door genade te bewijzen aan de ellendigen; of er verlenging van uwen vrede mocht wezen!" — Dat was, na het aanzeggen der rechtvaardige godsgerichten, het woord van den dienaar Gods tot den koning Nebukadnézar, die als veroveraar en despoot, behalve zijne menschelijke, zijne eigenaardige zonden en ongerechtigheden dreef en op 't geweten had; de goede raad der godsvrucht, voor den hoogmoedigen te vergeefs. Helaas! de eigenaardige zonden in onzen tijd, van ons volk, zij worden niet alleen door den hoogmoed beschermd, maar zij wortelen bijna allen in den hoogmoed. Welke zijn zij? Waarover wordt door allen geklaagd, en ook door dezulken die er grootelijks in deelen? Niet voorzeker over een algemeen gebrek aan barmhartigheid

jegens ellendigen, die in Nederland nog altijd een nationale deugd mag heeten — een deugd echter, die ons nog meer versieren zou, indien zij niet tegelijkertijd een deel was van onzen nationalen trots — maar over een algemeen gebrek aan gehoorzaamheid, ondergeschiktheid, bescheidenheid, tevredenheid; over een algemeene zucht om zich boven orde en wet, tucht en eischen der welvoegelijkheid te verheffen; zijn leeftijd vooruit te zijn; zijn stand zich te schamen; over een toenemende behoefte aan kostbaren opschik, kostbare genietingen, blinkend vertoon van rijkdom en weelde; over een wedijver van eergierige hartstochten, die, voldaan wordende, de hoofden doen duizelen en, teleurgesteld, de harten verbitteren. Helaas! de hoogmoed des harten, die van dit alles de bron en de prikkel is, en die in de maatschappelijke toestanden, welke de geest des tijds te voorschijn roept, in de stoffelijke weldaden, welke hij met milde hand om zich strooit, rijkelijk voedsel vindt, is de oorzaak ook van die deels drieste, deels lichtzinnige verwerping van hooger waarheid, vaa die ijskoude spotternij met het heilige, van die jammerlijke verdooving van het godsdienstig gevoel, tot zelfs in de harten van het vrouwelijk geslacht — laat mij zeggen, van dien opstand tegen Gods Wet en afval van Gods Evangelie, waarvan de teekenen openbaar zijn en wezen willen.

Gode zij dank! wat de algemeene geest is of meer en meer wordt, is daarom nog niet aller geest; en ook is er een Geest boven den algemeenen geest, die machtig is hem te veranderen.

De algemeene geest is nog niet aller geest. Ook nu nog is er „goeds in Juda." Ook nu nog zijn er (och, of de Alwetende die bij vele duizenden tellen mocht!), die de knieën voor dezen Baäl niet gebogen hebben; die van het vele, groote, schoone en bewonderenswaardige, dat onze Eeuw mag voortbrengen, in de eerste plaats Hem de eer geven, die de stof geschapen en de krachten daarin gelegd heeft, waarmede het verstand werkt en het vernuft wonderen doet — en van wien ook dat denkvermogen zelf is, dat Hij geven en ook van het machtigste hoofd, als van eenen Nebukadnézar, terugnemen kan; die een hooger goed kennen, dan het prachtigste Babel, dat hoogmoed en zinnenlust bouwen, in zijn beste en edelste wijken kan aanbieden; die den schat van het ootmoedig godgeloovig hart niet voor den roem der hoogste wereldwijsheid zouden willen missen. Zouden ze hier niet zijn? In dit heiligdom aan de verheerlijking Gods gewijd, en waar niet dan het Evangelie van Christus gepredikt wordt? Zouden zij onder u niet zijn, Land- en Stadgenooten! op dezen dag des Heeren in grooten getale tezamengevloeid om de weldadigheden des Heeren over stad en land te gedenken in zijn tempel, om Hem te danken voor de verlossing van Nederland voor nu tweeënzestig jaren, waarop geen nieuwe verdrukking gevolgd is? — Ja hier zijn ze, ik verwacht, ik onderstel ze onder u de rijken, die in hunne vernedering, de nederigen die in hunne hoogheid roemen; de wijzen, die gevangen geven alle verstand tot de gehoorzaamheid van Christus; de vaders, die hunne kinderen opvoeden in de leering en vermaning des Heeren; de moeders, die geen hoogere

eerzucht hebben dan goede moeders te zijn; kinderen die hunne ouders eeren; dienstbaren die hunne meesters onderdanig zijn, in alles welbehagelijk, niet tegensprekende, niet onttrekkende, maar alle goede trouw bewijzende, opdat zij de leere Gods onzes Zaligmakers in alles mogen versieren! Hier ouden van dagen, die met het gezag hunner ervaring en door de kracht van hun voorbeeld winste doen voor het koninkrijk Gods; hier jongelingen, die, te midden van de verleidingen der jonkheid en de vervoeringen der Eeuw, zich het Evangelie van Christus niet schamen, maar daarin hun steun zoeken en hun kracht. Is het zoo, Mijne Geliefden? O, het *zij* zoo! Het *zij* zoo in den nadrukkelijksten zin en in de grootste mate! Het *zij* zoo tot Gods eer, eigen zaligheid, en om des lieven vaderlands, om der verlenging zijns vredes wil!

Maar wat niet is, God kan het maken, door „de sterkte *zijner* macht en ter eere *zijner* heerlijkheid!" Hij kan onder ons, hij kan overal in den lande, het getal vermeerderen dergenen, die dezulken zijn, die dezulken wezen willen; hij de kracht vermeerderen, die zij doen, en die kracht tot steeds meerderen doen uitgaan. Ja meer dan dit kan geschieden. Daar is een Geest boven den algemeenen geest, die machtiger is dan hij, die machtig is hem om te zetten en te veranderen. Het is waar, dat groote veranderingen in den geest eens tijds, in den geest eens volks, doorgaans niet plaats hebben dan onder de werking van wereldgebeurtenissen, van volksrampen, die allen aangrijpen, alles schokken en, in de algemeene ontroering, het beste boven brengen en het slechte ontvankelijk maken

voor het goede. Dat de voorwaarden tot zulke gebeurtenissen voorhanden zijn, de voorbereidingen gezien worden, wij gaven het te kennen, en wie durfde het tegenspreken? Toch is de Geest van God aan deze ontzettende middelen niet gebonden. En het betaamt den christen niet daaraan te twijfelen door ongeloof, maar in het gebed, dat de liefde ingeeft, te volharden met geloof. Dat gebed moet te vuriger zijn, naarmate de goede raad meer versmaad wordt. Och, of het verhoord werde, en voor den geest van hoovaardigheid, die vóór de verbreking gaat, een geest van boetvaardigheid worde uitgestort, die op verlenging van vrede mag doen hopen!

En voorts, M. G.! hetzij zijne genade het dierbaar vaderland spare, hetzij zijne rechtvaardigheid daarover oordeelen brenge, die tot verootmoediging leiden, wij hebben ons te „buigen voor den Allerhoogste;" wij hebben „te prijzen en te verheerlijken den Eeuwiglevende, omdat zijne heerschappij is eene eeuwige heerschappij en zijn koninkrijk is van geslachte tot geslachte; en al de inwoners der aarde zijn als niets te achten; en Hij doet naar zijnen wil met het heir des hemels en met de inwoners der aarde; en er is niemand, die zijne hand kan afslaan, of tot Hem zeggen: „Wat doet gij?" AMEN.

I.

OP DEN DAG DER BEGRAFENIS. [1])

17 Juli 1876.

Ofschoon de dood uw fakkel bluschte
In ver verwijderd oord,
Hier moet de plaats zijn van uw ruste;
Hier waar gij thuisbehoort;
Hier, waar wij u met liefde ontvangen,
Met blijdschap bij de smart,
Met tranen op de bleeke wangen,
Maar met een dankbaar hart.

Hier zult gij zacht en vredig slapen,
In vaderlandschen grond.
Te midden, Herder! van de schapen,
Die u Gods liefde zond.
Hier zult gij in de sluimring deelen
Van haar, die stil en blijd'
U, den Verzorger van zoo velen,
Haar zorgen had gewijd.

---

1) Ter Nagedachtenis van Otto Gerhard Heldring.

Hier zal u 't kerkje schaduw schenken,
Door uwe hand gebouwd,
Waar gij de woorden en de wenken
Des Hemels hebt ontvouwd;
Hier staan, als opgerichte steenen
Eerbiediglijk geschaard,
De vier gestichten om u henen,
Die zeggen wie gij waart.

Hier zullen kindren, vrienden, broedren
Verzamen keer op keer,
En diep bewogene gemoedren
Zich wenden tot den Heer,
Om kracht als uwe kracht te vinden,
En moed, uw' moed gelijk,
Tot leven, werken, onderwinden,
Volharden, koninklijk!

o Gij, Gezegende des Heeren,
Man Gods en Menschenvrind,
Schoon Voorbeeld, dat wij noode ontberen,
Hoe hebben we U bemind!
De krans verwelkt, na korte stonde,
Die hier uw lijkbus tooit;
Maar 't hart, dat u waardeeren konde,
Vergeet zijn Heldring nooit.

II.

Den volgenden Zondag.

IN DE KERK OP DEN VLUCHTHEUVEL.

23 Juli.

Hand. 13 : 36*a*.

David, als hij in zijnen tijd den raad Gods gediend had, is ontslapen

Zoo bevinden wij ons dan weder in dat kerkgebouw, waar verleden Maandag die lijkkist stond, door liefde en achting met bloemen en kransen overdekt.

Konden wij het ons eigenlijk wel recht voorstellen, dat zij het dierbaar overschot bevatte van den man, die aan deze zelfde plaats, zoo menigmaal en nog zoo kort geleden, het woord des levens verkondigd had?

Helaas! het was maar al te waar; die mond was gesloten, voor altijd gesloten, wiens hartetaal u voor nu slechts vijf weken geleden nog zoo diep ontroerd had, als hij u bepaalde bij de kracht en de beteekenis van hetgeen van den eersten Bloedgetuige geschreven staat: *Als hij dat gezegd had, ontsliep hij.* — Allen, die hem toen gehoord hebben, hebben wel opgemerkt, hoe diep ontroerd de spreker zelf daarbij was. Velen hebben uit zijn toon en woorden verstaan, dat hij vol was van

eigen doodsgedachten; dat hij in de lichaamszwakte, die hem drukte, zijn einde inwendig voelde naderen; dat hij in de overtuiging sprak na dezen niet veel meer te zullen spreken.

En zoo is het ook geweest. Wat hij toen te zeggen had, heeft hij nog voluit *kunnen* zeggen, ofschoon het naderhand wel gebleken is, dat het hem groote inspanning heeft gekost en met veel moeite geschied is. Nog ééne dierbare taak, de aanneming tot Lidmaten van een negental kweekelingen der Normaalschool, heeft hij mogen vervullen: — toen was alles gezegd en gedaan, wat hij in uw midden, wat hij *op aarde* te zeggen en te doen had! Met een duizelend hoofd en knikkende knieën ging hij uit uw midden weg, om, naar den raad van den arts en den wensch van die hem liefhadden, de herstelling zijner geschokte gezondheid in vreemde lucht te beproeven. Gij zaagt hem niet weêr. Nauwelijks was hij ter plaatse zijner bestemming aangekomen, of de noodlottigste verschijnselen vertoonden zich; — één dag lijdens — eenige dagen van bewusteloos nederliggen, in het midden van den bedroefden kring zijner kinderen — en Heldring, *als hij in zijnen tijd den raad Gods gediend had, is ontslapen* — en wij hebben hem gelegd, waar hij gewenscht had, dat zijn stof zou rusten, in de schaduw van dit kerkje, aan den voet van dezen Vluchtheuvel, aan de zijde zijner dierbare huisvrouw, die wij ook zoo goed gekend en zoo hoog geacht hebben.

Vele woorden zijn in die aandoenlijke oogenblikken door velen gesproken, en allen kwamen zij uit het diepe, warme hart. Het was de taal der liefde, der

dankbaarheid, der innigste hoogachting. Maar, na al wat gezegd is, hoe veel bleef er nog te zeggen! Hij was zulk een buitengewoon man, die Otto Gerhard Heldring, en die *raad Gods*, *dien hij diende*, had hem in zijnen tijd tot zoo vele en groote dingen geroepen. Wie zal hem geheel schetsen in zijne onvergelijkelijke eigenaardigheid, in zijne zeldzame veelzijdigheid, zoo als zijn beeld u en mij voor oogen staat, zoo als wij allen hem zoo wèl, zoo als velen onzer hem zoo lang gekend hebben? Dat ernstig voorhoofd; dien doordringenden blik; dien mond, waarom een fijne glimlach speelde; een gelaat, tegelijkertijd uitdrukking van de sterkste wilskracht en van het zachtste gevoel, van diepe gedachten en speelzieke luim; die forsche stem, zoo vol nadruk; die taal zoo vol klem; spreuken van diepen zin; wonderspreuken niet zelden, maar uit de diepste levenservaring geboren, en door deze ook gerechtvaardigd. Dat hart vol liefde, waaraan niets menschelijks vreemd was, dat zich in alles verplaatsen, iedereen begrijpen kon, allen wilde te gemoet komen en helpen. Dien rijken geest vol van de nuttigste, de bruikbaarste, de gereedste kennis. Die helderziende en kloekhartige wijsheid, vrucht van zelfkennis en ervaring; kort van raad, krachtig van daad, koen in het banen van wegen, gelukkig in het vinden van middelen. Dien practischen zin in het beramen, die tactvolle behendigheid in het uitvoeren. Dien door geen zwarigheden afteschrikken geloofsmoed, die hem „bergen deed verzetten" en „den moerbeziënboom in de zee planten;" die ingewanden der barmhartigheid, door de ontfermingen Gods ontstoken, en waarvan de gloed door

geen smartelijke, door geen herhaalde teleurstellingen kon worden verdoofd. Die godsvrucht des harten, tot geen schijnvertooning in staat, maar zichzelf gelijk in lief en leed, en van geheel dat rijk en werkzaam leven de zich nooit verloochenende ziel en kracht!

Wie zal van dat werkzaam leven de veelvuldige werkzaamheid opnoemen en naar waarde voorstellen?

Wie volledig zeggen wat Heldring, *in zijnen tijd den raad Gods dienende*, voor zijnen tijd en voor zijn volk, voor God en den naaste heeft willen zijn en geweest is?

Veertig jaar is hij de getrouwe herder en geliefde leeraar van de gemeente te Hemmen geweest; maar *een halve eeuw* heeft hij in deze Betuwe het Evangelie verkondigd, met een eenvoudigheid, een kracht en een waarheid, die voor ontelbaren in en buiten dezen kring tot zegen is geweest.

Voor dertig jaren stichtte hij Steenbeek, later Talitha Kûmi, Bethel, de Normaalschool, en van het oogenblik der stichting tot zijnen laatsten snik, droeg hij deze stichtingen op zijn hart, waakte hij over haar, was hij van hare bevolkingen de diep geëerbiedigde vaderlijke vriend, en voor hen, die zijn wijze keuze aan haar hoofd geplaatst had, de bezielende raadsman, de onmisbare steun.

Maar *wie* al niet heeft zijn steun, zijn raad, zijn voorlichting en bezieling gezocht, en *wat* heeft hij al niet gedaan en bewerkt buiten den kring van zijne gemeente, dit „midden zijns volks," deze gestichten?

Aan zijne deur werd door niemand te vergeefs geklopt.

Honderden uit alle kringen der maatschappij heeft hij ten dierste aan zich verplicht; is hij tot troost, tot

hulp, tot raad, tot redding, tot een zegen voor de eeuwigheid geweest.

Hij heeft, naar *den raad Gods*, aan het Vaderland degelijke mannen, aan de Heidenwereld krachtige zendboden, aan de Kerk geachte leeraars gegeven of wedergegeven, die zij zonder hem nimmer zouden gehad hebben, die op het punt waren voor dezen en voor zichzelven verloren te gaan.

Zijn tijd was een woelige tijd; een tijd van heftigen strijd; van sterke tegenstellingen van goed en kwaad op maatschappelijk, op zedelijk, op godsdienstig en kerkelijk gebied.

Welk kwaad was er, dat hij niet met mond en pen heeft pogen tegen te gaan; welk goed, dat hij niet heeft bevorderd met woord en daad? Hij de openlijke bekamper van dronkenschap en ontucht; van ongeloof en bijgeloof; van lauwe onverschilligheid, dweepzieke vroomheid, steile leerstelligheid; hij de moedige voorstander van het christelijk onderwijs, het recht der gemeente, de uitbreiding van het godsrijk, en de werken der barmhartigheid naar het woord en den geest van het Evangelie.

Waar een volksnood trof, waar een volksbelang besproken werd, waar een volkszonde met toenemende kracht om zich begon te grijpen, waar in een of ander opzicht een goede beweging in gang kwam, daar was Heldring op het mat, en niet maar om zich te vertoonen, maar om te doen wat gedaan kon worden, en getrouw te volharden tot den einde toe.

In dit alles heeft hij *den raad Gods* gediend, en *willen* dienen. Met een hart voor het schoone en goede

ook op letterkundig gebied, en met geen geringe mate van oorspronkelijk vernuft begaafd, is zijn eerst optreden, niet zonder toejuiching, als humoristisch schrijver geweest; en zijn groote belangstelling in den vaderlandschen grond scheen voor een tijd van hem een man te maken, die aan de kennis zijner geschiedenis en oudheden op den duur gewichtige diensten zou kunnen bewijzen; niet weinig boeiden hem de studie en de belangen van den landbouw; maar, hoewel altijd een vriend van wetenschap en letteren blijvende, en er nooit toe gekomen om op iets, dat tot veredeling van den geest kan medewerken, met minachting te kunnen nederzien — zoo ras hij de roeping, die hij sedert gevolgd is, als de zijne erkende, wijdde hij zich met al zijne krachten en gaven, ja met geheel zijn wezen daaraan toe; en dat niet in de vervoeringen van een geestdrift, die zich zelve tegelijkertijd behaagt en bedriegt, maar met de veerkracht en de kalmte der gehoorzaamheid aan eene inwendige stem, stem des gewetens, stem van God! Dies bleef hij ook volharden. Dies kon hij ook tot den einde toe, bij al wat zijn veelzijdige werkzaamheid aan zorg en strijd medebracht, de *rustige* man blijven, dien wij hem gekend hebben; de man zonder drukte, die zichzelven nooit voorbijliep, bij wien alles van zelf scheen te gaan, die al wat hij had, bij de hand had.

En nu moeten wij hem missen! Kunnen wij het? Met onderwerping? Niet zonder troost, bij ons verlies? Niet zonder moed, bij ons gemis?

Onderwerping betaamt ons. Diezelfde *raad*, dien *hij*

in zijnen tijd gediend heeft, heeft hem op Gods tijd van ons weggenomen! Op Gods tijd, dat is op den *besten* tijd! Daarvan kunnen wij, door het geloof in zijne liefderijke wijsheid, zijne heilige liefde, volkomen zeker zijn! En Heldrings tijd is niet *kort* geweest. Hij is niet afgesneden in de helft zijner dagen. Hij is ouder geworden dan velen, dan de meesten. Tweeenzeventig jaren zijn hem toegemeten geweest. Een halve eeuw heeft hij in den wijngaard des Heeren gearbeid; en hij is bewaard geworden voor (hetgeen *hij* niet zou hebben kunnen *verdragen*) zijne werkzaamheid, voor (hetgeen *wij* niet zouden hebben kunnen *aanzien*) zichzelven te overleven. Kort en maar weinig heeft hij geleden, nadat zich de kwaal geopenbaard had, die hem op nog zoo *veel* lijdens en op het vrij gebruik zijner vermogens zoude hebben kunnen te staan komen. Van zijne kinderen is zijn sterfbed omringd geweest; maar de smart des afscheids, gelijk de bittterheid des doods, is hem gespaard. Hij is *ontslapen*. Dat voor hem, wien het leven Christus was, het ontwaken heerlijk geweest is, weten wij. Ook de vurige wensch, dat zijn dierbaar stof in ons midden rusten zoude, is vervuld. Voorwaar, wij hebben meer te danken dan te klagen; zoo wij met reden treuren, murmureeren zou onverschoonlijk zijn. En indien wij onzen vriend waarlijk liefgehad hebben, moet het ons dan niet troosten, dat ons verlies zijne winst is; dat hij is ingegaan in „de ruste, die daar blijft voor het volk van God;" dat hij het nu *weet*, waarnaar hij, toen hij de laatste maal aan deze plaats met u vergaderd was, zingende met u gevraagd heeft:

Hoe zal 't mij dan, o dan eens zijn?

dat hij het *Wèl! gij goede en getrouwe dienstknecht!* van de lippen des getrouwsten Meesters heeft gehoord! Dat is een heerlijke troost. Maar ook op dezen mag zich ons hart te goed doen, dat de naam van onzen geliefden vriend niet spoedig op aarde vergeten zal worden; dat hij met achting en dankbaarheid zal worden genoemd, zoolang *Hoenderloo* op de Veluwe, dat hij door een put te graven en een school te bouwen tot een dorp gemaakt heeft, en waar hij den grondslag van het *Doorgangshuis* gelegd heeft; zoolang *Zetten* in de Betuwe, waar hij den *Vluchtheuvel* heeft opgeworpen en op zijn top deze *Kerk* geplant, in Nederland zullen genoemd worden en bestaan; zoolang de *drie Huizen van Barmhartigheid*, die hij hier heeft doen verrijzen, de toevlucht en de redding zullen blijven van de gevallenen, de verwaarloosden, de verlatenen, ook in volgende geslachten; zoolang de *Kweekschool voor Onderwijzeressen in Christelijken zin en geest* van geslacht tot geslacht een bron van zegen blijven zal voor zoo menige school en zoo menig huisgezin; zoo lang het *Nederlandsche* volk zich op zijne verkwikkelijke, op Heldrings wenk geborene *Zendingsfeesten* zal vereenigen; zoolang Heldrings inzichten en wijze van doen, gelijk nu, in zoo menig reddingsgesticht in *Duitschland*, in eere gehouden en in toepassing zullen worden gebracht.

Toch komt telkens en telkens de vraag weder met een zucht bij ons op: „Maar wat zal intusschen ons gemis vergoeden? wie de plaats innemen, die Heldring onder ons ledig gelaten heeft?" Schept moed, Geliefden! Wapent u als ik met de overtuiging, dat die *raad Gods*, welken onze Heldring in zijnen tijd gediend

heeft, in den nood *aller* tijden voorziet, en ons geen weezen laten zal. Heb ik het u verleden Maandag niet, als het eerste woord, dat gehoord moest worden, toegeroepen over zijn lijkbaar: *Jezus Christus is gisteren en heden dezelfde en in der eeuwigheid? — De Heer zal voorzien;* dat was, bij de gedachte aan een opvolger, het laatste woord in den laatsten brief, dien ik van hem ontving, de vastheid van wiens geloof, in de meer dan dertig jaar, waarin ik trotsch geweest ben hem mijn vriend te mogen noemen, mij zoo menigmaal beschaamd heeft.

Ach! hoe vele beschamingen vernieuwen zich voor ons gemoed, bij de herinnering aan het leven en werken van dezen voortreffelijken, te voortreffelijker omdat hij zich zijner voortreffelijkheid in het minst niet bewust was, en met den ongemaaktsten eenvoud aan God de eere liet. Hoe krijgt, wat zijn voorbeeld, wat zijn mond ons geleerd heeft, voor ons hart dubbele, driedubbele kracht door zijn dood! Zou het alzoo menig onzer niet nog wel *nut kunnen zijn, dat hij wegging?* Zou, door de smart over zijn gemis, de nawerking van zijn geest en woord, voor dezen of genen (voor velen misschien) niet nog vruchtbaarder kunnen worden dan zijne tegenwoordigheid? Verpleegden van Steenbeek en Bethel! Kinderen van Talitha! zijn er onder u stugge harten, weerbarstige gemoederen, die den goeden Ds. Heldring, dien zij toch niet anders konden dan liefhebben, vóór zijn verscheiden de vreugde niet gegund hebben, dat hij in hen wat beters mocht zien opkomen en doorwerken, dat tot het allerbeste leiden kon — o! zoo zij nu met tranen moeten erkennen, dat het daarvoor te

laat is, zou deze gedachte het stugge, het weerbarstige hart nú niet kunnen doen bezwijken? Zoodat, bij de tranen der smart over het gemis van den godsgezant, ook die der *droefheid naar God* begonnen te vloeien; *der droefheid naar God, die een onberouwelijke bekeering tot zaligheid werkt?* — Dan is er hoop op een zalig wederzien voor den troon van den Heiland.

En gij zijne Medearbeiders, zijne Medearbeidsters tot hiertoe in het werk des geloofs en der liefde, waarvoor hij u gewonnen heeft, waarin hij u is voorgegaan en gesterkt heeft tot den einde toe! rijst er niet een stem uit zijn graf, die met nieuwen, onweerstaanbaren nadruk het woord des apostels tot uwe harten brengt:

Laat ons goeddoende niet vertragen, want te zijner tijd zullen wij maaien, zoo wij niet verslappen?

Goeddoen! Wie heeft het meer gedaan dan Otto Gerhard Heldring?

Vertragen, verslappen! Geen grievende teleurstelling, geen medelijdende glimlach, geen berg van bedenkelijkheden, geen klimmende leeftijd heeft er *hem* toe kunnen verleiden.

Zaaien als hij, om met hem te maaien! Heerlijk uitzicht, schoone taak, waarin God u sterke.

En gij, zijne Zonen, die den naam des besten Vaders in eere hebt te houden! woekert met de kostbare nalatenschap van zijn woorden en werken, met de heilzame indrukken van zijn voorbeeld en omgang, die gij omdraagt in uwen geest! *Dient den raad Gods in uwen tijd*, elk in zijnen weg, elk met zijne gave; dient hem met bewustheid, met gehoorzaamheid, uw hart er mede vereenigende. Dient hem met zegen voor u zelf,

dient hem lang! Wie uwer van zijn vaders geest het meest heeft opgenomen en dat meeste het best te werk stelt, zal de gelukkigste onder u zijn.

Voorts mijne Geliefden! laat ons allen bedenken, dat wat wij in den onvergetelijken gezien, wat wij van hem geleerd hebben, dat ook de heilzame indruk, dien zijne wegneming op ons hart en geweten kan hebben gemaakt, en de goede en ernstige gedachten, die zijn verlies en gemis in onze gemoederen doet oprijzen, gaven Gods zijn, die wij ook Gode hebben te verantwoorden. Laat er ons winst mede doen voor onze ziel, winste voor Hem en zijn zaak, die de zaak der menschheid, die ons aller zaak is. Misschien is de ure der rekenschap voor *menig* onzer kort op handen. Och, dat *niemand* onzer, als zij slaat, met siddering het oordeel over den *luien dienstknecht* hebbe te gemoet te zien! Daartoe helpe ons God met zijn Genade en Geest om Christus onzes lieven Heilands wil!

HOUD DAT GIJ HEBT. [1])

Het is en blijft in Nederland bij de kerken der Hervorming eene loffelijke gewoonte om, hetzij op den laatsten Zondag der Octobermaand, hetzij op den eersten in November, den 31sten October van het jaar 1517 „te gedenken in hare tempels." Den 31sten October van het jaar 1517, waarop Hij, „die gezegd heeft dat het licht uit de duisternis schijnen zou," het al te jammerlijk verduisterde licht van zijn heilig Evangelie op nieuw door de dikke nevelen, die het sinds zoolang bedekt hadden, deed doorbreken, en de schemeringen gezien werden van den schoonen dag, die bestemd was over de christenvolkeren op te gaan en een nieuw leven te wekken uit slaap en dood. In Saksen, waar zij ontstaan waren, werden de eerste bewegingen van dat nieuwe leven gezien, maar welhaast zijne werkingen in geheel het midden en noorden van ons werelddeel gevoeld, en ook deze lage landen daardoor niet onaangeroerd gelaten — dit dierbaar Nederland, waar het bestemd was, in zijne jonge kracht, niet alleen de macht des bijgeloofs, maar ook het juk der dwinglandij te ver-

1) Gehouden op den gedenkdag der Kerkhervorming, 1876.

breken en een edelaardig volk tegelijkertijd te helpen aan hemelsche troost en burgerlijke vrijheid.

Als l.l. Dinsdag de in ons midden overgeblevene en sedert van elders weder aangegroeide, en met een ijver, die ons eensdeels moet beschamen, steeds nieuwe kerken bouwende roomschgezinde gemeente zich gereed maakte om den volgenden morgen het feest van Allerheiligen te vieren, herinnerde zich de protestant met dankbaarheid aan Hem, die uit de duisternis tot het licht en van het kleine tot het groote voert, den stouten stap van den Augustijner Monnik, niet als een heilige door hem gehuldigd, maar als uitverkoren werktuig in de hand des Heeren naar waarde geschat; den stouten stap van Maarten Luther, door hem gedaan in den avond van den laatsten October van dat 18e jaar der 16e eeuw, hetwelk bestemd was op de aarde onvergetelijk te zijn en waardig is in den hemel herdacht te worden. Of werden toen niet, met welberaden ernst, aan Wittenbergs slotkerk door hem die 95 Stellingen aangeslagen, waarin de voor zijn eigen hart weder waarheid gewordene evangeliewaarheid de groote en zegevierende worsteling met dwaling en miskenning aanvaardde? Den volgenden dag stroomde de Wittenbergsche gemeente, stroomde de schare der bedevaartgangers uit alle oorden van Europa naar het heiligdom. Daar lagen ter eere van het feest, in hun prachtigen opschik van goud en edelgesteente, de boven goud en edelgesteente geschatte overblijfsels der heiligen, welke de kerk rijk was, ten toon, en milde aflaatbrieven, die haar verrijken zouden, te koop. Gelijk van jaar tot jaar werden de eerste aangebeden en de laatste ge-

kocht; maar ook die opzienbarende Stellingen aan de deur der kerk bleven niet onopgemerkt, hielden velen staande, troffen niet weinigen. Niet tevreden ze gelezen te hebben, niet tevreden er voor zich zelven kennis van te hebben genomen, schreef menigeen ze af tot eigen nadere overweging, tot mededeeling aan anderen. Gezegende opmerkzaamheid! vruchtbare schrijfstift! De Engelen Gods juichten u toe. De Engelen Gods, van welke men straks niet kon nalaten te gelooven, dat *zij* zich met het rondbrengen en verspreiden der nieuwe; want nieuw waren zij weder geworden; der nieuwe waarheden belast hadden, om de snelheid waarmede het werk zich had medegedeeld en vermenigvuldigd; zoodat wat daar op dien 31sten October aan de kerkdeur te Wittenberg gelezen was, in veertien dagen in geheel Duitschland, in vier weken aan de gansche christenheid bekend was, in alle kloosters was doorgedrongen, aan alle scholen van geleerdheid hoofden en harten vervulde. Geen telegrafisch net spotte nog met den tijd, geen spoorwegnet met de afstanden; geen snelpers was de jonge drukpers nog; maar te Jeruzalem, in Spanje, in Nederland, las men, bijna gelijktijdig, en een iegelijk in zijn eigene taal, woorden als deze: „De waarachtige en kostelijke schat der Kerk is het heilig Evangelie der heerlijkheid en der genade Gods." De 62ste van Luthers Stellingen.

Medechristenen! het is de Heer, die voor dien onschatbaren schat de harten wederom geopend heeft; die oogen gegeven heeft om hem te zien, handen den moed geschonken zich rechtstreeks naar hem uit te strekken.

Het is de Heer, die, in den armsten tijd, in den

hoogsten nood, wederom duizenden van ellendigen door dezen schat rijk gemaakt heeft voor tijd en eeuwigheid.

Hij heeft het licht, hij heeft de gaven, hij heeft de krachten geschonken, hij den moed en de trouw, hij de vastheid des geloofs en de vurigheid der liefde, waardoor de strijd heeft kunnen gestreden, de worsteling heeft kunnen volgehouden worden, waarbij het om niets anders dan om het verbreiden, om het algemeen maken van dien schat te doen was. Het heldenwerk der hervorming zijner zoo jammerlijk misvormde kerk was het zijne. Hij heeft de wijsheid, hij de kloekheid verleend tot het moedig verzet tegen menschelijk gezag op het gebied des gewetens; hij het licht op den kandelaar herplaatst, hetwelk alleen kon vóórlichten en troosten in leven en in sterven.

Landgenooten! het was de Heer, die de stralen van dat licht ook en weldra tot uwe landpalen heeft doen doordringen; die dien schat onder het bereik van ook uwe vaderen gebracht heeft; die hen, meer dan eenig ander volk, in de gelegenheid gesteld heeft voor het behouden van dien schat hun bloed met vreugde te vergieten. Ook op dezen bodem is, bij het flikkeren der martelvuren en onder het woeden van den krijg, eene Hervormde Kerk op het fondament der apostelen en profeten door God gegrondvest. Door zijne genade en onder zijne bescherming is 'er in Nederland nog eene protestantsche bevolking, eene protestantsche kerk tot op dezen dag. Voorzeker, dit is een gedenkdag, dit een dankdag waard. Storten wij ons hart voor Hem uit, maar bidden wij ook om dezen zegen, dat wij ons aandeel in den hervormingszegen mogen waar-

deeren en ons waardig betoonen — immers niet moedwillig of roekeloos mogen gaan verbeuren.

GEBED.

Openb. III : 11*b*.

Houd dat gij hebt, opdat niemand uwe kroon neme.

Ik heb, als gij ziet, het boek der Openbaring van Johannes niet opgeslagen om u, naar aanleiding van dezen gedenkdag, te bepalen bij gestalten of te onderhouden over voorzeggingen, daarin voorkomende, welke vooral in de hervormingseeuw, maar ook later, met meer of minder grond op Rome en het Pausdom zijn toegepast. Over Rome en het Pausdom wil ik weinig, veelmeer wensch ik tot u als hervormden te spreken. Bepaald te worden bij hetgeen gij als protestantsche christenen hebt, immers kunt hebben, zal u profijtelijker zijn dan wederom te hooren, wat genen missen of verwerpen; wat zij te veel en tot hunne schade hebben, gaat u bijlange zooveel niet aan, als wat gij u beijveren moet, indien gij het hebt, ook te behouden. Ik heb geene roeping om hen te oordeelen, maar wel om u en mij zelven in den naam des Heeren te vermanen: „Houd dat gij hebt, opdat niemand uwe krone neme!" Dat woord door den Heer der Kerk zelven, na een voorafgaand ontzaglijk: „Zie, ik kome haastelijk!" tot zijne gemeente te Filadelfia gesproken, nemen wij aan als tot de kerken der Hervorming, en in deze tot ons, als hare leden gericht.

Wat hebben de kerken der Hervorming?

Hoe kunnen zij het houden?

Wat staat te wachten, indien zij het zich laten nemen?

Wat hebben de kerken der Hervorming? Wat had de Gemeente te Filadelfia? Zie in het opgeslagen Hoofdstuk het 8ste vers. Zij wordt geprezen door den Heer, omdat zij „Zijn Woord bewaard en Zijn Naam niet verloochend heeft." Zij bezat het Evangelie der genade; zij droeg in haar hart het Woord van Vrede door het bloed des kruises. Zij kende en beleed den eenigen Naam, die onder de menschen gegeven is, door welken zij moeten behouden worden. Ziedaar wat zij had; ziedaar wat uitmaakte haar rijkdom en haar eere, haar schat en haar kroon. Ziedaar wat de ware Kerk van Christus altijd heeft, altijd hebben moet. Haar gansche rijkdom is in dat Woord; al hare eere in de belijdenis van dezen Naam. Maar waar was deze schat, wat was er van deze kroon in de kerk der middeleeuwen, in de eeuw waarin een Luther, een Zwingli, een Calvyn optraden? Helaas! wat was er van het Evangelie der genade, wat van de belijdenis van den Naam des Zaligmakers geworden? Moedwillige bestrijding niet, maar jammerlijke onkunde en algemeen zedenverval hadden voor het licht van dat Evangelie de oogen der christenwereld verblind, die belijdenis in haren mond doen ontaarden. Het christelijk geweten was ingesluimerd, en het Godswoord, alleen in staat om het weder op te wekken en wakker te houden, verloren. Hoogmoed heerschte; onkunde gehoorzaamde; valsche gerustheid en zondige begeerlijkheid juichten beide toe. Nog altijd werd aan het behoud der ziel

gedacht; nog altijd werd zij begeerd en verkondigd. Maar den weg, het middel, den eenigen Middelaar als eenigen Middelaar — men kende ze nog slechts in de dichte bosschen van Moravië, in de stille valleiën van Piemont.

In de plaats van het Godswoord was het menschenwoord, in de plaats van eigen overtuiging en gewetensdrang het gezag der Kerk gekomen. Voor den éénen Koning der Kerk, de Paus; voor den éénen Hoogepriester, vele priesters; voor de ééne offerande, eene oneindige offerdienst. In de plaats van het geloof, de goede werken; in de plaats der goede werken, willekeurige penitentiën; in de plaats der penitentiën, een handvol geld. Voor Golgotha, de biechtstoel; voor het bloed des kruises, een aflaatbrief; en op de muren van een christelijk bedehuis, vijftien eeuwen na Christus' geboorte, dit woord een nieuwigheid: „De waarachtige en kostelijke schat der Kerk is het heilig Evangelie der heerlijkheid en der Genade Gods!" De waarde van dien schat had de Augustijner Monnik leeren kennen, als de door hem opgedokene Schrift hem dat woord had toegeroepen: „Niet uit de werken, maar uit het geloof wordt de mensch gerechtvaardigd voor God!" Nu wist hij, wat genade was. Nu kende hij het Evangelie; nu doorgrondde hij dien eenigen naam: Zaligmaker, Behouder. Nu ging, naar zijn eigen betuiging, niet alleen de Heilige Schrift, maar de poort des hemels voor hem open. Nu kende hij een geloof, „dat de heerlijkheid Gods ziet." Maar nu ook was door het aanbiddelijk Godsbestuur de kiem der Kerkhervorming (die in een hart, een troost- en heilbehoevend hart

gelegd, en niet door een kerkvergadering bewerkt moest worden) gelegd. Want niet voor zich zelf alleen wilde dat hart het Woord, dien Naam, den Schat van vertroosting kennen, die een barmhartig God het had doen kennen en verstaan. Alle harten moesten het weten, alle zondige stervelingen het vernemen, allen, die christenen genaamd waren, het met hunne eigene oogen in de Heilige Schriften lezen: dat de rechtvaardige door het geloove leeft en leven zal; de geheele christenheid wederom met vrije hand en onbelemmerd putten uit den overvloed, die haar gegeven was en nu wederom geopend werd in het Evangelie der heerlijkheid en der Genade Gods. Daar ving de prediking aan; daar werd de strijd aanvaard; daar vloeiden in de taal, in welke hij geboren was, de woorden Gods uit de pen des vaardigen schrijvers. Daar gingen de oogen van duizenden open; daar ontwaakten de conscientiën. De volkeren geraakten in beweging; vorsten ontblootten eerbiedig het hoofd; scholen en kerken wedergalmden; der „boodschappers van goede tijding werd een groote heirschaar;" een schaar van martelaren stond gereed — de kerkhervorming was daar. Ja, de kerkhervorming was daar, rijk door dezen schat: „het Evangelie der heerlijkheid en der genade Gods," gekend, gelezen, bewaard in de hervondene, heropende, herkregene Schrift. De kerkhervorming was daar, fier op deze kroon: „de belijdenis van een Zaligmaker, die de eenige Zaligmaker is, en die zaligmaakt een iegelijk die gelooft."

Is dit M. G.! is dit en niets anders, dit en niets minders de schat en de kroon der Kerkhervorming; is het dit, wat de Kerken der Hervorming als kerken der

hervorming (naar de geschiedenis van haar ontstaan en als reden van haar bestaan tegenover de kerk van Rome) hebben, en houden moeten om te blijven, wat zij geroepen werden te zijn: ware kerken van Christus — o, dat zij dan ook haren rijkdom en hare eer in niets anders, niets minders stellen! In niets dat bijkomstig, in niets dat ondergeschikt, in niets dat niet op zichzelf, dat slechts om den wil hiervan, zijne beteekenis heeft en zijne waarde. Geen uitwendige glans, geen vorstelijke bescherming, geen staatkundig, geen maatschappelijk overwicht kunnen haar iets wezenlijks toebrengen. Vrijheid van onderzoek, vrijheid van geweten, klare kennis, verstaanbare eerdienst, hebben voor haar slechts waarde, omdat Gods heilswoord er het voorwerp, zijne verheerlijking door de luide belijdenis van het Evangelie der genade er het doel en de vrucht van is. Op dat Woord blijven zij steunen, door die belijdenis bloeien! Dit is het, wat haar te hebben gegund en gegeven is; dit wat zij houden moeten, opdat niemand hare kroon neme!

En hoe zullen zij het houden, hoe dezen schat en deze kroon bewaren, bij de talrijkheid harer belagers, bij de vele verzoekingen, waaraan zij zijn blootgesteld? Hoe houden wat zij hebben, tegenover het nog altijd machtige en ontzaginboezemende Rome, de dagelijks driester en afkeeriger wijsheid der eeuw, de zondige, de afvallige neigingen in haar eigen boezem? Hoe, dan door het waarlijk te hebben — eerbiedig te bewaken — metterdaad te gebruiken?

Door het waarlijk te hebben. Geliefden! behoef ik

het te zeggen? Een kerk der Hervorming heeft niet waarlijk wat zij heeft, indien zij het niet lief-, indien zij er geen hart voor heeft, indien haar hart er niet aan hangt. Dit is een „hebben als niet hebbende," prijselijk en apostolisch, waar van het goed der wereld sprake is, maar verderfelijk, waar het geestelijke schatten geldt; ja verderfelijker dan het ontberen, want ontberen kwelt, maar deze wijze van hebben bedriegt. Men heeft den schat niet, al heeft men den akker, die hem heeft, indien men hem niet opgraaft en blijde tot zich neemt; men heeft de parel niet van groote waarde, indien men hare waarde miskent, en met paarlen van minder waarde of wel met valsche paarlen pronkt. Men heeft de Heilige Schriften niet, die men „van jongs af geweten heeft," indien men ze niet als de Heilige Schriften waardeert, ze niet onderzoekt, tracht te verstaan, haar inhoud niet ter harte neemt, indien zij niet dierbaar worden gehouden als een gave Gods, onmisbaar in verband met het eeuwig leven. Gij hebt niet „het Evangelie der heerlijkheid en der genade Gods," indien het U niet heeft, door de onontbeerlijkheid zijner vertroostingen en den onwederstaanbaren eisch zijner geboden. Men heeft niet de belijdenis der rechtvaardigheid, die uit het geloof, men heeft niet de belijdenis van „den eenigen Naam, die onder de menschen gegeven is, door welken wij moeten behouden worden," indien deze belijdenis niet is de vreugd van het hart, de kracht van het innerlijk leven; indien deze Naam niet dierbaar en heilig is boven „allen naam die genoemd wordt." Slechts liefhebben is hier hebben, en de voorwaarde tot houden.

Oprechte liefde troetelt niet met haar voorwerp, maar, om het te behouden, waakt zij. „Houd wat gij hebt" wil zeggen: „Laat u niet berooven; zorg dat gij niet verliest." Waar men deze waarschuwingen ter harte zal nemen, moet op elken vijand, elk gevaar gelet, niets licht geteld en de slaap uit de oogen gehouden worden. Valsche gerustheid, lichtzinnige overmoed zijn duchtbare verraders van de kerken der Hervorming. Doodelijke venijnen reikt een onbetrouwbare vriendschap, een noodlottig bondgenootschap haar toe. Gevaarlijker dan de omsingeling door het bijgeloof, is haar de ondermijning door het ongeloof. Haar schromelijkste verzoeking is sinds lang die tot een behaagziek heulen met de wijsheid van den dag. Ja dit, mijne tijdgenooten! dit is de strik, waarin zij in onze dagen weder zoo veelvuldig en zoo schromelijk gevallen zijn; dit het gevaar, hetwelk meer dan eenig ander overal dreigt haar schat weg te nemen en haar hare kroon te doen verliezen. „De waarachtige en kostelijke schat der kerk is het Evangelie der heerlijkheid en der genade Gods." Maar wat wordt er van dezen „schat," wat blijft er over van dat „Evangelie der heerlijkheid en der genade Gods," waar men zich, in den misbruikten naam van gezond verstand en wijsgeerig nadenken, laat beduiden aan zijn goddelijken oorsprong te moeten twijfelen en de groote werken Gods, die het verkondigt, te gaan ontkennen of voor de behoudenis der ziel onverschillig te achten? De „kroon" van de kerken der hervorming is hare vrijmoedige, hare eenstemmige belijdenis der „rechtvaardiging uit het geloof, zonder de werken der wet;" maar wat wordt er van

deze belijdenis, indien het getuigenis, waar zij op steunt, geen Godsgetuigenis meer wezen mag, en zijn geloof te gronden op het gezag van Gods Woord voor laagheid uitgekreten of als onnoozelheid bespot wordt?

Bewaakt uw schat, bewaart uw kroon, protestantsche kerken! wisselt hem niet voor valsche munten, ruilt haar voor geen versiersels van klatergoud! Kent uwen heiligen Bijbel! Dat gezegend Boek heeft zooveel wonderen niet gedaan om, op grond van de wonderen, die 't vermeldt, in verdenking gebracht te worden en ten laatste te blijken niet anders te wezen dan de merkwaardige vrucht der oude letterkunde van een zonderling volk, dat nu eenmaal den schedelbult van den godsdienstzin had, maar die geenszins den toets van verstandiger eeuwen en hedendaagsche diepere inzichten kan doorstaan. Kent uwe belijdenis! Op de lippen van Hervormers en Martelaren is zij niet daardoor onoverwinnelijk geweest, omdat zij eenige graden verstandiger was dan de leer des bijgeloofs. Dit was het niet, dat haar voor duizenden tot den eenigen troost in leven en in sterven maakte, maar dit, dat zij in het Woord Gods een onwankelbaren grond, dat zij in de diepste overtuiging des harten een onverlambare kracht bezat. Waar dit met dankbaren eerbied erkend wordt, daar is waakzaamheid zonder vrees, verdediging zonder verdrag. Zie hier, bij den wind die er waait, een stelling aan te slaan aan alle kerkdeuren der Hervorming: „Men moet de menschen leeren, dat het dwaasheid is de blijvende dwaasheid des Evangelies met de voorbijgaande wijsheid der eeuw te willen verzoenen; maar wijsheid te volharden bij de overtuiging,

door de ervaring van achttien eeuwen bevestigd, dat het dwaze Gods wijzer is dan de menschen."

Doch in deze ervaring wordt niet gedeeld, waar de wijsheid van „het dwaze Gods" niet op de proef gesteld wordt door het gebruik. Om zedelijke schatten waarlijk te hebben, waarlijk te houden, moet men ze te werk stellen. „Houd dat gij hebt!" het beteekent ook: „Gebruik dat gij hebt; besteed het wel; woeker er mede!" O, wie zal het der protestantsche christenheid luide genoeg toeroepen, krachtig genoeg herhalen en op het hart drukken: Gij hebt de Heilige Schriften, „die u wijs kunnen maken tot zaligheid;" gebruik ze „tot leering, tot wederlegging, tot verbetering, tot onderwijzing die in de rechtvaardigheid is;" word en vorm onder haar goede leer en tucht „volmaakte menschen Gods, tot alle goed werk volmaaktelijk toegerust." Gij hebt het Evangelie der heerlijkheid en der genade Gods — gebruik het tot uw volkomene vertroosting, doordring er u van tot uwe volkomene heiliging. Predik, betuig en betoon het als een kracht der liefde tot liefde, als een drang der barmhartigheid tot barmhartigheid. Overdek de wereld met uwe goede werken, opdat Rome niet zegge: „gij hebt het geloof, maar ik heb de werken." „Al wat waarachtig is, al wat eerlijk is, al wat rechtvaardig is, al wat rein is, al wat liefelijk is, al wat wèl luidt, zoo er eenige deugd is, en zoo er eenige lof is," bedenk en behartig het; opdat de niet godsdienstig, maar burgerlijk deugdzame niet zegge: „Ik ben bruikbaarder dan gij." Verheerlijk God door uwe deugden, en wacht u dat zijn naam,

om uwer gebrekkelijkheid wil, niet gelasterd worde door uwe en zijne vijanden. Zóó zult gij immer meer liefkrijgen wat gij hebt, immer hooger waardeeren wat gij bewaakt. Zóó staat de kroon steeds vaster op uw hoofd. Zóó wordt de schat u steeds eigener. Zóó houdt gij, wat gij ontvingt en — wordt er door behouden.

Wat, indien gij het verloort; wat, indien gij het u nemen liet? Wat, indien de Kerken der Hervorming, Hervormde Kerk in Nederland! indien *gij* terugvielt tot het bijgeloof, u oplostet door ongeloof, 's Heeren Woord niet bewaardet, 's Heeren Naam verloochendet? Wat, indien gij van de zegeningen der Hervorming niet overhieldt dan een misbruikte vrijheid, eene verlichting, die niet meer verwarmde, en een verzet tegen Rome, dat zich zelf veroordeelde, omdat het zoowel het overgebleven goddelijke als het veelvuldig menschelijke in die misvormde kerk bestreed! Indien de Bijbel, om Rome's wil uit de openbare scholen gebannen, steeds en nog al meer in onbruik geraakte in de huisgezinnen; indien de belijdenis van het Evangelie der heerlijkheid en der genade Gods, als kerkelijke leerstelligheid beschimpt en uitgeluid, plaats moest maken voor eene koude en schrale leer van God, deugd en onsterfelijkheid, deze drie, indien nog maar deze drie! en het aanbiddend geloof in den gekruisten en verheerlijkten Christus zich oploste in den koeleren eerbied voor de nagedachtenis eener in de geschiedenis, nu ja, zeer merkwaardige „persoonlijkheid;" indien de overtuiging algemeen werd, dat overtuigingen, die een duisteren

hemel verhelderd, een verpesten dampkring gezuiverd hebben, en overal de schoonste bloemen doen opgaan en de heerlijkste vruchten doen rijpen, voor de deugdzamen overbodig, voor de verstandigen ongerijmd, en voor de eenvoudigen onverstaanbaar zijn. Kerk der Hervorming! dan hebt gij uzelve geoordeeld, en de Kerk van Rome zal in het godsgericht tegen u opstaan. Rampzalig Vaderland! dan is het: „Ikabod; de eere is weggevoerd!"

Wat hoor ik? Is het een verzuchting der diepe smart; is het een stem der vertwijfeling, of een aanklacht der verontwaardiging, die daar uitroept: „En is het daartoe dan niet reeds zoo goed als gekomen? Ikabod! de eer is weggevoerd, de kroon afgevallen, de schat met voeten getreden. Sluit uwe oogen toch niet voor hetgeen zich dagelijks naakter en menigvuldiger vertoont, en niets vuriger verlangt dan in al zijn afschuwelijkheid gezien en opgemerkt te worden. Ontveins toch niet, verbloem toch niet, dat de afval dagelijks algemeener wordt, dat de geest des ongeloofs bijna niemand onaangeroerd laat, dat de dubbelzinnige eernaam van een man zijns tijds te zijn zelfs de kinderen Gods gaat omkoopen en vervoeren. Ziet gij het niet? het christen zijn opgelost in beschaafd zijn; het protestant zijn gesteld in protesteeren; de twijfeling beter geacht dan het geloof; het bidden zelfbedrog; het belijden overtollig — ja, op dezen gedenkdag der Hervorming, aan protestantsche kerkdeur op kerkdeur de stelling aangeslagen, dat „van de leden eener protestantsche kerk de belijdenis te verlangen, dat zij gelooven in Jezus Christus, Gods eeniggeboren Zoon, onzen

Heer, niet anders mag genoemd worden dan een ondragelijken gewetensdwang;" en dat de ware kracht en bloei der kerk niet komen zullen dan met de veelheid der leden, die ontkenners zijn en geen belijders. Gewis, de ure komt en is nabij, dat er nergens, dat er ook in Nederland geen spraak meer wezen zal van een hervormde kerk, van protestantsche christenen; dat wat tot nog toe de christelijke wereld geweest is, of roomsch zal wezen of heiden; dat... Houd op, gij kleingeloovige! De Heer leeft; Hij regeert. Hij draagt de kroon nog, die men Hem betwist; Hij voert nog den schepter, tegen welken men opstaat, en — houdt hij ook u niet nog? Of zijt ook gij reeds op het punt op te geven, wat gij hebt? Of *hebt* gij het niet waarlijk? Of zijt gij de eenige, die het nog heeft, nog houden kan, nog door dengene, die u houdt, gesterkt kan worden om het te houden? Neen! neen! Hij heeft ook in dit Israël doen overblijven zijn zevenduizend, die de knieën voor den Baäl dezes tijds niet gebogen hebben, en zoo zij gehouden wenschen te worden, hij zal ze blijven houden. Gelooft gij het niet? Ken maar steeds beter uzelven, en zie wat gij nog behoeft, opdat uw geloof minder wankele, uwe liefde niet verkoele, uwe hope onbeneveld blijve, en het Evangelie der heerlijkheid en der genade Gods in u, in u persoonlijk, meer en meer blijke een kracht tot behoudenis, een kracht ook tot heiliging te wezen. Dit is, voor zoo veel in ons is, dat Evangelie versieren en de toekomst der Hervormde Kerk helpen verzekeren.

JEZUS ONTDEKT ZIJN VERRADER. [1])

Joh. XIII: 18, 21—30. Matth. XXVI: 21—25. Mark. XIV: 18—21. Luk. XXII: 21—23.

In den XLI^sten^ Psalm hooren wij een verdrukten het hart uitstorten voor zijnen God. Het is die David, die Zoon van Izaï, die niet dan door veel lijden tot zijne heerlijkheid is ingegaan. Zijn hoop is op den Heer, maar zijn lot is vreeselijk. Hij weet, dat hij van vijanden omringd is, die niets vuriger wenschen dan zijnen ondergang; die boosaardiglijk tot elkander zeggen: „Wanneer zal hij sterven en zijn naam vergaan?" Komt iemand van hen hem bezoeken, hij stelt zich vriendelijk aan, maar het is met een valsch harte, en met geen ander doel dan om uit zijnen mond iets te bejagen, dat tot laster aanleiding geven kan. Achter zijnen rug spant men tegen hem samen, wrijft hem een misdaad aan, en triomfeert reeds bij voorraad over zijn onvermijdelijken val. „Een Belialsstuk" (zoo spreekt men) „kleeft hem aan, en hij, die nederligt, zal

1) Gehouden te Utrecht in de Janskerk, 26 Februari 1882.

niet weder opstaan!" Wat echter, te midden van dit alles, hem het smartelijkst valt, is: dat onder deze vijanden, ja als het ware aan hun hoofd, zich de mensch bevindt, die tot den kring zijner innigste vrienden behoord, die dagelijks weldaden van hem genoten heeft. Het is maar al te waar: ook deze trapt hem op 't harte! „Zelfs de man mijns vredes" — roept hij klagend uit — „zelfs de man mijns vredes, op wien ik vertrouwde, die mijn brood at, heeft de verzenen tegen mij grootelijks verheven." Ach! deze bittere ervaring maakt de maat zijns lijdens vol, doet haar overloopen. Wat is de woede van een vijand, bij het verraad eens vriends?

Ook dit heeft David geleden. Doch wat heeft David, wat heeft een van Gods heiligen geleden, dat niet geleden zou zijn door Jezus Christus? Slechts het lijden der zonde, het leed van eigene schuld heeft Deze niet gekend. Maar van al wat immer door godvruchtigen om hunne godsvrucht, door onschuldigen om hunne onschuld, gedragen is en uitgestaan, is hem niets, ach! niets gespaard. David was een groot lijder; maar Jezus Christus is de Lijder bij uitnemendheid. In Zijn lijden hebben alle klaagtonen, alle lijdenspsalmen, alle liederen der verdrukten hunne volle, hunne hoogste waarheid; en aan de ontzettende volledigheid Zijner smarten mocht ook deze niet ontbreken: „Die met mij het brood eet, heeft zijne verzenen tegen mij opgeheven!"

Indien, M. H.! indien aan deze bitterste grieve voor uwen Heiland het pijnlijke der verrassing ontbrak: dit werd meer dan opgewogen door de smart der voorkennis. Jezus wist — hij had van den beginne ge-

weten — „wie het was, die hem verraden zou." Reeds na het uitspreken der bekende rede te Kapernaüm, die door de toehoorders hard genoemd werd, had hij, bij het teruggaan van velen, bij het blijven der twaalve, tot dezen gezegd: „Heb ik niet u twaalve uitverkoren? En één uit u is een duivel." Ach! reeds toen had dat oog, dat alles zag wat in den mensch was, in het binnenste van Judas Iskariot de kiem bespeurd van den heimeiijken afval, van het inwendig verzet, van den wordenden, maar zich nog ontveinzenden haat tegen den Heilige, van wien, meer dan de heiligheid, meer dan de liefde, het groote hem had aangetrokken. Voor een vijftal dagen had Hij ook met hem aangezeten in den vriendenkring te Bethanië. Daar had de hartekenner in dat hart, dat nu reeds geheel van Hem tot den Mammon vervallen was, ten duidelijkste gelezen, hoe een liefdebetoon, hetwelk een Judas buitensporig scheen, maar door Hem aangenomen en geëerd werd, dien Judas tot het uiterste dreef, en deed besluiten nu metterdaad te doen, wat hij reeds lang had voorgenomen in zijn gemoed. Nu zit Hij neder tot dat paschen, dat Hij „zeer begeerd heeft met zijne discipelen te eten, eer hij lijde." Judas ontbreekt niet. Maar Jezus weet, dat in Judas' buidel de dertig zilverlingen zijn, waarvoor hij hem verkocht heeft aan die vijanden, die reeds zoo lang tegen elkanderen gezucht hebben: „Wanneer zal hij sterven en zijn naam vergaan?" Hij weet, dat die Judas niets meer te doen heeft dan den verkochten ook te leveren, en dat hij het doen zal in dezen zelfden nacht. Daarom, als hij zijne discipelen de voeten gewasschen en ook Judas de zijne uitgestoken heeft,

heeft zijn gepijnigd hart dit woord niet kunnen terughouden: „Gijlieden zijt rein, doch niet allen!" En een oogenblik later, ook zelf de klacht van David op zich toepassende, zeide hij: „De Schrift moet vervuld worden: „Die met mij het brood eet, heeft tegen mij de verzenen opgeheven."

Doch luide verzuchting en ernstige wenk was den Heiland niet geooeg. Zijn innig smartgevoel werd daardoor zoo min bevredigd als de eisch zijner liefde. Oneindig veel ging er in zijne ziel om. Telkens schokte hem op nieuw de gedachte aan de tegenwoordigheid van den verrader. Uit het diepst van den ontroerden geest kwam, met den plechtigsten nadruk, de ontzettende betuiging: „Voorwaar, voorwaar, ik zegge u, dat een van ulieden mij verraden zal." Johannes, die, in het oogenblik zelf, deze ontroering op het gelaat des Meesters gelezen heeft, meldt het ons met zoo vele woorden. Doch door de herinnering van een voor hem vooral onvergetelijk oogenblik voortgestuwd, haast hij zich te zeer om ons te verhalen, wat in deze zaak het laatste woord des Heeren geweest is, en wij moeten hier zijn bericht uit dat der andere evangelisten aanvullen. Het zijn Mattheüs en Markus, die ons de uitwerking schetsen, welke de betuiging des Heilands op het gemoed van allen gehad heeft. Zij teekenen eene tweede betuiging voor ons op, door Johannes voorbijgegaan, die nog ontzettender is dan de eerste. Één vreeselijk Wee! een hartbrekend Ach! van de heiligste lippen, en dat ook den mond van den verrader zelven opent.

„De discipelen," verhalen zij ons (en Mattheüs uit

eigen levendige herinnering) „werden zeer bedroefd en een iegelijk van hen — („de een na den anderen," zegt Markus) begon tot Jezus te zeggen: „Ben ik het, Heere?" Neen! deze vraag kan niemand hunner terughouden na dat verschrikkelijk: „Één van u!" Toch konden zij zich deze mogelijkheid onmogelijk voorstellen. Doch Jezus liet hun geen twijfel over. Het „Één van u" komt met versterkten nadruk terug. Antwoordende zeide hij: „'t Is een uit de twaalve, die de hand met mij in den schotel indoopt." En daarop met de heiligste kalmte, met den verhevensten ernst, ofschoon met de diepste smart: „De Zoon des menschen gaat wel henen, gelijk van hem geschreven is; maar wee dien mensch, door welken de Zoon des menschen verraden wordt! Het ware hem goed, zoo die mensch niet geboren ware geweest!" En de ongelukkige mensch, wien dit geldt, voelt zijn hart niet verbrijzelen, maar verhardt het. Nog is door den Heer zijn naam niet genoemd; nog is hij meester van de uitdrukking van zijn gelaat; maar hij gevoelt, dat indien hij langer zwijgt, zijn zwijgen hem ontdekken zal. Zoo neemt hij dan de toevlucht tot onbeschaamdheid. En ook Judas, de verrader, brengt, na de andere discipelen, zijn „Ben ik het, Heere? aan. „Ben ik het, *Heere?*" Neen! niet alzoo. Deze uitdrukking van eerbied is nu te verre van zijn hart, dan dat zij hem, in dit uiterste van geveinsdheid, zoo spoedig zou ten dienste staan. „Ben ik het, *Rabbi?*" luidt zijne vraag; en het antwoord van zijn slachtoffer: „Gij hebt het gezegd."

Maar dit antwoord, aan Judas gegeven, is door de overigen of niet opgevangen, of niet recht geduid. Ach!

zij verdenken ook Judas niet; zij kunnen geen van allen elkanderen verdenken. Toch is het „een van hen, een van de twaalve," „een die aan dezen disch met Jezus eet en in een zelfden „schotel indoopt!" Nu begonnen zij, als Lukas ons vermeldt, den Heer niet meer, maar „onder elkander" te vragen, „wie van hen het toch mocht zijn, die dat doen zoude." En hier hebben wij het oogenblik, van waar Johannes zijne mededeeliugen voortzet en voltooit. „En een van zijne discipelen," schrijft hij; en wij weten met volkomen zekerheid, dat hij zelf het was; „een van zijne discipelen was aanzittende in den schoot van Jezus, welken Jezus liefhad." De wijze, waarop men aan een oosterschen disch aanzat, zich met den linkerarm steunende en de voeten naar achteren gekeerd, gaf aanleiding dat hij, die aan iemands rechterhand geplaatst was, kon gezegd worden „aan te zitten in diens schoot." „Simon Petrus," dus verhaalt Johannes verder, „Simon Petrus dan wenkte dezen, dat hij vragen zoude, wie hij toch ware, van welken hij dit zeide." Wij herkennen het ongeduld van dezen apostel, altijd zoo veel geneigder om te vragen dan om te wachten; maar de innige vertrouwelijkheid tusschen den Heer en den „discipel, dien hij liefheeft," wordt ons op de aandoenlijkste wijze aanschouwelijk, als wij dezen hem op de borst zien vallen, en op zijne fluisterende vraag: „Wie is het, Heere?" het voor hem-alleen bestemde antwoord zien ontvangen: „Deze is 't, dien ik de bete, als ik ze ingedoopt heb, geven zal." Ontzaglijk oogenblik voor Johannes! „Jezus doopt de bete in, en hij geeft die aan Judas Simonis Iskariot." Wat verder geschied is, kan de evangelist,

bij het licht, waarin hij het nu aanschouwt, wel niet vermelden zonder dat de pen in zijne vingeren beeft. „En na de bete, toen voer de Satan in hem. Jezus dan zeide tot hem: Wat gij doet, doe het haastelijk. En niemand dergenen, die aanzaten, verstond, waartoe hij hem dit zeide." In de argeloosheid hunner harten meenen sommigen, dewijl Judas de beurs had, dat hem Jezus zeide: „Koop 't gene wij van noode hebben tot het feest, of dat hij den armen wat geven zoude." Maar hij, de bete genomen hebbende, ging terstond uit. En het was nacht. O ja! Nacht!

Ziedaar G.! het gedeelte der Lijdensgeschiedenis, hetwelk van jaar tot jaar voor u behandeld wordt onder het opschrift: „DE VERRADER DOOR JEZUS ONTDEKT."

Het is een diep aandoenlijk, het is een hoogst belangrijk gedeelte.

Hier staat voor ons een mensch, die tot een uiterste van boosheid gekomen is, die tot een uiterste van ellende komt. Dat wij ons aan hem spiegelen!

Hier zien wij de oprechtste vrienden van Jezus den diepsten ootmoed en de beminnelijkste argeloosheid aan den dag leggen. Dat wij een voorbeeld aan hen nemen!

Ook hier zien wij onzen Heiland, bij het zwaarste leed, zijne gadelooze grootheid en zijne onoverwinlijke liefde ten toon spreiden. Dat wij bedenken, wat wij Hem daarvoor schuldig zijn!

I.

Hier staat een mensch voor ons, die tot een uiterste

van boosheid gekomen is, die tot een uiterste van ellende komt.

Wie is die mensch, en tot welk uiterste van boosheid is hij gekomen?

Die mensch is Judas Iskariot, een van de twaalve, een van de uitverkorenen door den Zoon des menschen. En dit is het uiterste van boosheid, waartoe hij gekomen is: hij heeft dien Zoon des menschen verraden, hij heeft Hem verkocht aan zijne vijanden.

Afgrijselijk is de misdaad van verraad. Zij bekroont boosaardigheid met lafhartigheid. Zij wordt te afgrijselijker, naarmate hij, die haar bedrijft, een grootere liefde van zijn slachtoffer ondervonden heeft, en ernstiger en menigvuldiger tegen het bedrijven en voltooien van zijn gruwelstuk is gewaarschuwd.

Waar is dan de verrader, die dezen Judas Iskariot overtreft? Hij heeft van dien Zoon des menschen niets ondervonden dan liefde, niets dan liefde gezien, niets dan liefde geleerd. Weet hij niet, gevoelt hij niet, siddert hij niet, meer dan hij zich bekennen durft overtuigd te zijn, dat deze Zoon des menschen meer is dan een Zoon des menschen... dat hij is... wat het boos opzet, dat hem vervult, hem niet meer toelaat uit te spreken? Heeft hij een voorwendsel voor zijne zonde? een oorzaak voor zijn haat? Wie van alle booswichten, die ooit een vriend verraden hebben, heeft meer dan hij noodig gehad zijn geweten geweld aan te doen, zijne ooren te stoppen en het gezicht zijner oogen te verblinden? Wie langer, volkomener, onbeschaamder gehuicheld dan Judas? — „Ben ik het, Rabbi?" is op alle waarschuwingen, op alle betuigingen,

op alle klachten der liefde, het eenige en het laatste woord. Nog een uur! En zijn lippen zullen dat woord bezegelen met den afschuwelijksten kus.

Daarom rust op het hoofd van Judas Iskariot de verachting van alle eeuwen en van de geheele menschheid. Daarom is van de lippen van Jezus Christus over dien mensch een Wee! gekomen, hetwelk alle andere weeën uit zijnen mond oneindig ver in zwaarte overtreft. Het zevenvoudig „Wee u, gij schriftgeleerden en farizeërs, gij geveinsden!" sprak de toorn zijner liefde niet uit, dan nog altijd tot hun behoud. Maar in dit „Wee dien mensche!" hoort men zijn innigst smartgevoel zonder toorn, maar ook zonder hoop, klagende over „den zoon der verderfenis." Niets kan hem verschoonen; geen onwetendheid, geen overijling, geen verleiding des Satans, geen raad Gods, geen Schrift, die tot heil der wereld vervuld wordt. „De Zoon des menschen gaat wel henen gelijk besloten (Luk.), gelijk van hem geschreven is (Matth. en Mark.); maar wee dien mensche, door welken de Zoon des menschen verraden wordt! Het ware hem goed, zoo die mensch niet geboren ware geweest." Niet geboren ware geweest! O mijne geliefden! wat zegt dit? Wat geeft dit te kennen? Welk een afgrond, welk een oneindigheid van ellende duidt dit aan? Want is daar een eindelijke vergeving, is daar een mogelijke herstelling van dien mensch; kan hij, na een boete van duizend eeuwen, nog een blik van liefde wisselen met den Zoon des menschen, dien hij verraden, en met God, dien hij in Hem bestreden heeft, zoo is zijn geboorte nog een weldaad geweest; zoo zal hij, ondanks al die eeuwen van leed, nog een-

maal de ure zegenen, waarop hij het levenslicht heeft aanschouwd! Maar — „het ware hem goed *niet* geboren te zijn geweest!"

Ongelukkige Judas! Wat zal uw lot zijn, en tot welke inwendige ellende zijt gij reeds nu gekomen? Wie, in geheel Jeruzalem, waar zoovele booswichten zitten op den stoel van Mozes; wie in de geheele wereld, daar zooveel duizend harten den vloek hunner zonden met zich omdragen, gevoelt zich rampzaliger, verworpener dan gij? Dan gij, daar de rol, die gij speelt, u noodzaakt met den Heilige, dien gij verraden hebt, aan te zitten tot dat pascha, hetwelk hij voor uw ooren verklaart zeer begeerd te hebben met zijne uitverkorenen te eten voor hij lijde; daar zijne liefde u de voeten wascht; zijn oog u aanziet; zijn mond, wat hij voor allen zegt, slechts tot u schijnt te zeggen; zijn hart hoorbaar over u breekt? „Ben ik het, Rabbi!" vraagt gij met schijnbare kalmte; maar hoe klopt u het hart, waarin gij het geweten als met een brandijzer toeschroeit! Daar neemt gij met diezelfde hand, met welke gij de dertig zilverlingen hebt naar u gehaald, de bete uit de hand des zachtmoedigen aan. Wat is dit? Hoe duizelt u het hoofd? Welk een hel ontsteekt zich in uw boezem, spookt door uwe aderen? Welk een mengeling van alle booze hartstochten port u aan, drijft u voort? Voort, uit de oogen van dezen Heilige; voort, uit den kring dezer oprechten; voort, uit deze helderlichte feestzaal; voort, uit dit vriendenhuis; voort, in de duisternis; voort in den nacht — om haastelijk te doen wat gij doet, en niet meer kunt laten! Rampzalige Judas! de Satan is in u

gevaren — gij zijt rijp om zijn werktuig te zijn. Uitverkoren apostel! gij zijt die duivel geworden, dien de hartekenner in u voorzag, toen hij te vergeefs ook tot u zeide: „Wilt gij ook niet weggaan?"

Doch, M. H.! Zoo wij dit zeggen tot Judas Iskariot wat zegt Judas Iskariot tot ons?

Dit zegt hij tot ons: „Ben ik tot een uiterste van boosheid gekomen; kwam ik tot een uiterste van ellende; ben ik een duivel geworden om den jammer der duivelen deelachtig te zijn: Gijlieden, gedenkt menschen te wezen! Een uit u heeft hem verraden, een uit u heeft hem verkocht! De misdaad was niet boven-menschelijk. Die meent te staan, zie toe dat hij niet valle! Een uit u heeft zijn oog voor zooveel licht gesloten, heeft zijn hart tegen zooveel liefde verhard, heeft, in weerwil van zoovele kloppingen, zijn geweten verkracht en versmoord zijn menschelijk oog, zijn menschelijk hart, zijn menschelijk geweten. Weest dan niet hooggevoelende, maar vreest! Een mensch van gelijke beweging als gij heeft voor de diepste schande zijn hoogste eer, voor de korte vreugd der goddeloozen het eeuwig geluk der heiligen verspeeld, en om een handvol zilverlingen zijn Heiland verworpen en zijn God! — Staat die mensch alleen onder de kinderen der menschen? Is daar niemand hem gelijk? Gelijkt hem niemand? Nog leeft de zonde; nog lokt de Mammon; nog loert de Satan; nog is de afval mogelijk; en de rand des afgronds overal, waar niet gewaakt wordt en gebeden, waar het hart niet blijft in de liefde en in het geloof, waar de discipel van Jezus Christus niet „met de ootmoedigheid is bekleed."

II.

Ziet de oprechte discipelen des Heeren, hoe ootmoedig zij zijn, wanneer zij zijn zoo als zij altijd behoorden te wezen. Aan den paaschdisch heeft de Heer gezegd, tot hen gezegd „die met hem geweest zijn in alle zijne verzoekingen: „Voorwaar, voorwaar zeg ik u, een van u zal mij verraden." En als dit vreeselijk woord in het midden van hunnen kring is nedergelegd, wat verwekt het in de eerste plaats in hunne harten? Verbazing, verontwaardiging, twijfel, toorn? Niets van dit alles, maar een diepe droefheid. De schuldige houdt zich groot en verstokt zich; maar de onschuldigen worden klein en keeren tot zichzelven in. Niet dan door nood gedrongen, brengt Judas zijn koelbloedig „Ben ik het, Rabbi?" na; maar uit het diepst hunner harten spreken de anderen om strijd hun smartelijk en sidderend „Ben ik het, Heere?" — „Ben ik het, Heere?" dit vraagt een Petrus; dit vraagt een Thomas, bereid om in dit Judéa „met hem te sterven." „Ben ik het, Heere?" dit vraagt een Nathanaël, „waarlijk een Israëliet, in wien geen bedrog is." „Ben ik het, Heere?" dit vraagt de discipel, dien Jezus liefheeft. Zij weten, dat zij geen verraders zijn, maar zij gevoelen, dat zij een zwak, een zondig harte hebben, en vreezen. Heilzame vrees! Hoe veel veiliger stelt zij hen voor de verzoekingen des Satans, „die zeer begeert hen te ziften gelijk de tarwe," dan die overmoed, waarin zij straks een Petrus zullen volgen, wanneer deze roemt: „Al moest ik ook met u sterven, zoo zal ik u geenszins verloochenen!" Hoe

beminnelijk zijn zij door dezen ootmoed in het oog van den Heilige! Hoe werpt dat „Ben ik het, Heere?" ten minste nog een droppel zoets in den bitteren kelk van zijn lijden!

Dat wij hen in dezen ootmoed volgen, mijne Geliefden! Dat zij, die onder ons den Heiland het meest liefhebben, hun het meest in dezen ootmoed gelijken! Het is óók een blijk van liefde, voor de getrouwheid onzer liefde te kunnen vreezen. De mond des Heeren, de pen der apostelen, schetse ons geen toestand van zonde of gevaar; de heilige geschiedenis, de lijdensgeschiedenis, de geschiedenis der kerk, de gemeente, die ons omringt, stelle ons geen beeld voor oogen van verraad, van afval, van verloochening, van verslapping — of er zij in onze harten plaats en tijd voor een ootmoedig „Ben ik het, Heere?" Dit betaamt ons. Dit is ons noodig. Het is met dit doel, dat wij, van 's Heeren wege, bij deze toestanden, bij deze voorbeelden worden bepaald. Op den christelijken weg blijft men niet staande, ten zij men gevoelt bloot te staan aan iederen val; is men onbekwaam tot eenig goed, ten zij men zich van nature in staat achte tot alle kwaad. Hoogmoed verzwakt en doet duizelen; ootmoed sterkt en maakt voor versterking vatbaar. „Ben ik het, Heere!" Hij vrage het zich vooral, die de versterking zijns christelijken levens zoekt aan dien disch, die hem toeroept, dat „ook zijn Pascha voor hem geslacht is;" aan dien maaltijd der vertroosting, ingesteld in den nacht, in welken zijn Heiland verraden werd; toen een Judas met een Johannes in denzelfden schotel indoopte.

Hoe treft ons aan dezen disch de beminnelijke argeloosheid der elve! Niemand van hen mistrouwt zijnen broeder. Niemand verdenkt eenen Judas. Ook niet, als zijn stilzwijgen hem bijna verraadt. Ook niet, als hij het uiterste waagt met zijn spreken. Nog niet, als hij plotseling opstaat en hunnen vriendenkring ontwijkt; en zelfs dan nog niet, als de Heer hem zoo veelbeteekenend toeroept: „Wat gij doet, doe het haastelijk." Dat Judas Iskariot Jezus verkocht heeft en leveren gaat, is duizend mijlen van hunne gedachten. Eerder denken zij, dat hij iets koopen moet, schoon in het holle van den nacht, of (aannemelijker denkbeeld!) weldadigheid gaan bewijzen aan de armen! Hadden zij niet op elkander gezien, vragende wie het toch zijn mocht die dat, dàt doen zoude, zonder het van iemand uit hun midden te willen of te kunnen onderstellen?

Wat is van zooveel argeloosheid, wat van eene liefde, die zoo weinig kwaad denkt, het geheim? Wat anders dan diezelfde ootmoed, die hen tot zichzelven doet inkeeren en vragen: „Ben ik het, Heere?" Indien zulke ootmoed ook ons hart steeds meer vervulde, wij zouden als vanzelf bewaard blijven voor de zonde, onzen broeder te verdenken. Wat nood, zoo wij ons daardoor in een Judas vergisten, indien wij ons maar niet bezondigen aan een Nathanaël! De Heer zelf zal op zijnen tijd de valsche broeders wel openbaarmaken en uit onzen broederkring verwijderen. En och! dat wij ook dan veel meer tranen hadden om over hunne ellende te weenen, dan woorden om hunne schuld uit te meten.

III.

Mijne Hoorders! wij komen tot onzen Heiland; tot de waardeering van zijne zielesmart, tot de aanbidding zijner gadelooze grootheid en van zijne onoverwinnelijke liefde.

Als hij in het midden der twaalve dat ontzaglijk getuigenis aflegde: „Voorwaar, voorwaar zegge ik u, dat een van ulieden mij zal verraden," was, meldt Johannes ons, was hij „ontroerd *in den geest.*" Voorzeker, hier was oorzaak voor de *diepste* ontroering. Hij zou verraden worden; hij zou door een afvalligen vriend, door één uit de twaalve, door één uit dezen! overgeleverd worden in de handen zijner vijanden. En deze vijanden, zij zouden hem binden, zij zouden hem lasteren, zij zouden hem bespotten, geeselen, kruisigen — maar geen van al de lichaams- en zielesmarten, die zij hem zouden aandoen, zou hem zoozeer kunnen grieven als hetgeen hem werd aangedaan door dezen valschen vriend; en al de kwaadaardigheid dezer velen was niets bij de misdaad van dien eenen Judas. Hier was voor hem een lijden der heiligheid, een lijden der liefde. Der heiligheid, die in dezen gruwel de grootste diepte der menschelijke verdorvenheid peilde, en haar uiterste kracht tegen zich gekeerd zag; der liefde, die te vergeefs liefgehad, te vergeefs gearbeid had, te vergeefs gewaarschuwd en nog waarschuwde.

Maar schoon „ontroerd in den geest," de geest van Jezus bezwijkt niet; hij bewaart en betoont zijn kracht ook onder de pijnlijkste aandoeningen en bij de felste schokken. De smart zijner heiligheid blijft heilig; de

smart zijner liefde wordt geen weekheid. De Zoon des menschen wijkt niet uit den raad, niet van het recht zijns Gods Ook in dezen pijnlijken oogenblik, ook bij het uitspreken van den naam der afgrijselijke misdaad, die zijn hart meer dan eenige andere grieft en doorboort, doet het hem goed te gevoelen, dat hij den raad Gods ook door dit lijden vervult, en spreekt hij, met kalme grootheid, zijn „de Zoon des menschen gaat henen, gelijk besloten, gelijk van hem geschreven is." Is ook niet dit zijn heengaan een „heengaan tot zijnen Vader?" En zoo het door duizend dooden gaat, is het niet „voor het leven der wereld?" Onvergelijkelijk is de misdaad van den mensch, die hem verraadt; maar alzoo „hij de zijnen, die in de wereld waren, liefgehad had," zoo heeft hij ook dezen Judas liefde getoond „tot den einde." Geen woord, geen wenk, geen vermoeden van vertoorning tegen hem. Als David klaagt hij: „Zelfs de man mijns vredes, op wien ik vertrouwde, die mijn brood at, heeft de verzenen tegen mij grootelijks verheven;" niet als David laat hij volgen: „Maar gij Heere! richt mij op, en ik zal het hem vergelden!" — Maar zoo hij weet, welke vergelding den misdadige verbeidt, vol deernis weeklaagt hij over den ongelukkige, en beklaagt hem tot onder het hart zijner moeder. En wederom zoo hij den ongelukkige beklaagt, hij verzwijgt of berispt het recht des allerhoogsten Gods niet, maar verkondigt het met heiligen ernst, hem tot laatste, allen tot heilzame waarschuwing: „Wee dien mensch, door welken de Zoon des menschen verraden wordt; het ware hem goed, zoo die mensch niet geboren ware geweest!"

Uit de liefde, die in deze weeklacht spreekt, wijkt hij niet. Geen Judas kan haar overwinnen, of hare krachten uitputten. Noch door zijn schaamteloos „Ben ik het, Rabbi?" noch door zijn opstaan na de bete, als de Satan in hem gevaren is, en hij uitgaat in den nacht om het werk te doen van de macht der duisternis. „Wat gij doet, doe het haastelijk!" is de laatste bede eener liefde, welker eerste woord in Gethsémané weder zijn zal: „Vriend! waartoe zijt gij hier?"

Dit is uw Heiland, mededischipelen! Dit heeft hij voor u geleden; dit uit liefde, in liefde. — Wat kunt *gij* lijden uit liefde voor hem? De boosheid eens vijands? Het verraad eens vriends? Of is dit te veel? O, lijdt het in liefde, hem tot eer! Zoo gij hem navolgt in liefde, hij zal u ook in de kracht zijns geestes doen deelen, hij zal iets van zijne grootheid op u doen afstralen. Maar is het uwe hoogste eerzucht wel, navolgers zijner liefde te zijn, en alzoo de krachten zijns geestes in de ware grootheid eens christens te openbaren?

Dit is nochtans wat gij hem schuldig zijt; wat gij hem schuldig zijt, indien gij het tot den troost uws levens stelt, dat hij ook voor u is „heengegaan, gelijk van hem geschreven was." Ja, dit is, wat hij aan ons verdiend heeft, toen hij zich door een uit ons liet verraden om voor allen te sterven, en zijn onwankelbare trouw met zijn bloed te bezegelen. AMEN.

ORGELINWIJDING. [1])

VOORZANG.

Gezang 50 : 1 en 2.

Halleluja! Lofgezongen
Jezus Christus, onzen Heer!
Paart, verlosten! hart en tongen,
Juicht zijn liefde en macht ter eer!
Hem, die redt uit alle nooden,
Die, waarachtig en getrouw,
Vastheid geeft aan 't Godsgebouw;
Hem, den Eerstling uit de dooden,
Hem, den Koning van 't heelal,
Wien 't heelal eens eeren zal!

Halleluja! Onze zangen
Zijn voor eeuwig Hem gewijd,
Die het Godsrijk heeft ontvangen,
Als den loon op zijnen strijd;
Die aan 't kruis zich liet verhoogen,
En ons minde tot den dood,

---

1) Gehouden op Paaschmorgen in de Buurkerk, 25 Maart 1883.

Met een liefde ondenkbaar groot,
Met een godlijk mededoogen;
Hem, die ons onrein gemoed
Heeft gewasschen in zijn bloed.

Zoo is dan toch eindelijk, ook in dit kerkgebouw, een Orgel tot stand gekomen, en hebben zijne welluidende tonen, door begaafde hand te voorschijn geroepen 1), voor het eerst het gezang der gemeente vergezeld en ondersteund.

Dat gezang was een lofzang Hem ter eere, wien alle eere toekomt; tot wiens vereering alle gaven, alle krachten, alle schoone kunsten het beste, dat zij hebben en kunnen, behooren over te hebben, alle stemmen, alle harten zich moeten vereenigen; een lofzang den goddelijken Verlosser, die „nadat hij de reinmaking onzer zonden door zichzelven teweeggebracht heeft, is gezeten aan de rechterhand der Majesteit in de hoogste hemelen; zooveel treflijker geworden dan de engelen, als Hij uitnemender naam boven hen geërfd heeft;" den dierbaren Heiland, wiens dood wij op den Goeden Vrijdag met de gemeente herdachten, het feest van wiens opstanding uit de dooden wij op dezen eersten dag der week met onzen lofzang instelden.

Wanneer ik bedenk, M. H.! dat voor dezen, door de opstanding uit de dooden „wederom in de wereld ingebrachten Zone Gods," de stem des Almachtigen Vaders de hemelen doorklonken heeft: „Dat alle Engelen Gods Hem aanbidden!" wanneer ik mij voorstel, dat deze

1) Van den heer RICHARD HOL.

hooge en reine hemelgeesten hemelsche lofzangen aan hunne aanbidding paren: dan gevoel ik diep, hoe weinig het krachtigst lied, dat wij zondige stervelingen kunnen aanheffen, daarbij beteekent; hoe armelijk de schoonste muziek, waarmede wij iets tot zijne verheerlijking wenschen toe te brengen, daarbij afsteekt, daarbij verzinkt. Maar wanneer ik mij dan dat woord herinner: „Zij heeft gedaan, wat zij konde," en den vriendelijken nadruk, waarmede het van de lippen des Heilands kwam tot de vrouw, die haren nardus op zijne voeten had uitgestort, en besef hoe veel gelukkiger zij zich daarbij gevoelen moest dan die koele gastheer bij het woord, uit denzelfden mond tot hem gekomen: „Met olie hebt gij mijn hoofd niet gezalfd," dan gevoel ik toch de betrekkelijke waarde onzer geringe menschelijke pogingen om hem te vereeren, en de voldoening welke harten smaken mogen, die het daarbij niet bij het minste laten willen, maar naar het meeste staan.

Laat ons dan ook hen niet vergeten, M. H.! die met het godverheerlijkend en hem zeer welgevallig doel om ook in dit kerkgebouw het kerkgezang zoo goed te doen wezen als het kon, gedaan hebben wat zij konden. Waardige leden der gemeente hebben daartoe vroeger en later het hunne toegebracht.

Het was een aanzienlijke zuster der gemeente, die voor nu reeds bijna vierenzestig jaren den grondslag leide tot een fonds, waaruit mettertijd ook in de Buurkerk een orgel gebouwd en vervolgens de jaarlijksche wedde van een orgelbespeler kon gevonden worden. Jonkvrouw HENRIETTE FRÉDÉRIQUE BARONESSE DE

PERPONCHER, dochter van den achtenswaardigen edelman van dien naam 1), die zich bij vaderland, kerk en hoogeschool gelijkelijk verdienstelijk gemaakt heeft, en door veelvuldige geschriften van zedekundigen en godsdienstigen inhoud, in zijne dagen jong en oud zeer aan zich verplicht, tot bevordering van het godsrijk het zijne heeft gedaan, vermaakte daartoe in den jare 1819 bij uitersten wil eene som van duizend guldens.

Onder het zorgvuldig beheer der toenmalige en opvolgende kerkvoogden, klom dit bedrag in den loop der jaren, tot het eenentwintigvoud; maar het zou ook alzoo nog lang onvoldoende gebleven zijn, had niet een waardig lid der gemeente uit den eenvoudigen, maar hoog te waardeeren burgerstand, het werk der hooggeboren jonkvrouw komen voltooien en bekronen. Dit deed in 1872, uit groote belangstelling in de openbare godsvereering, waarvan hij gedurende zijn gansche leven, door hoogstgetrouw daaraan deel te nemen, blijk gegeven had, bij uiterste wilsbeschikking JACOBUS WERNER VAN BEUSEKOM, wiens weduwe nog in leven, misschien op dit oogenblik in ons midden is, en zich verheugen mag dat de loffelijke bedoeling van haar waarden echtgenoot op dezen dag ook voor de Buurkerk vervuld is. *Ook* voor de Buurkerk. Want bij dezelfde wilsbeschikking had JACOBUS WERNER VAN BEUSEKOM niet alleen de armen der gemeente in de eerste plaats en het rijkelijkst bedacht, maar ook gezorgd dat in de Geertekerk een orgel kon gesticht worden, in welks

---

1) WILLEM EMMERY BARON DE PERRONCHER, Heer van Wolfaartsdijk. Zie Van der Aa, Biographisch Woordenboek.

bezit zich de gemeente nu reeds een negental jaren verblijden mag.

De aanmerkelijke som van achttienduizend guldens had hij voor het een en het andere orgel bestemd. Blijve daarvoor zijne nagedachtenis onder ons, met die der godvruchtige jonkvrouw, in zegening en ontbreke aan hun schoon voorbeeld de schoone hulde der navolging niet! Op den Hemelvaartsdag van het jaar 1874 werd het orgel in de Geertekerk het eerst bij de godsdienstoefening gehoord, en op dezen Paaschmorgen dan nu dàt, met welks bezit en voortreffelijkheid, die den bekenden vervaardiger 1) alle eer aandoet, ik der gemeente mag gelukwenschen. Dat het zich ook morgen, dat het zich van nu aan reeds bij elke samenkomst der gemeente zal laten hooren, ofschoon nog geen vaste bespeler heeft kunnen worden aangesteld: dat heeft zij aan een hooggeacht en hoogstbegaafd medelid 2) te danken, die, daar hij het denkbeeld niet verdragen kon, dat het schoon stuk werks, nu het voltooid was, nog eenigen tijd aan zijn heilig doel zou blijven onttrokken, edelmoediglijk zijne goede diensten heeft aangeboden, totdat in de voortdurende behoefte voor goed zoude zijn voorzien. Dit intusschen zal zoo spoedig mogelijk geschieden. Moge Hij, die alles bestuurt, ons daarin gelukkig doen slagen; en dit orgel der Buurkerk tot in lengte van dagen, van geslachte tot geslachte, talrijk opgekomene scharen, en in dier midden velen, zeer velen van dezulken, die waarlijk, waarlijk hun

---

1) Den heer J. Fr. Witte.

2) Jhr. Mr. J. C. M. van Riemsdijk.

innigst hart aan hunne stemmen paren, door zijne krachtige en welluidende tonen bij hunne psalmen, lofzangen en geestelijke liederen steunen, sterken en stichten. Plechtig wijde ik het in deze heugelijke ure, uit uw aller naam, aan den dienst en de verheerlijking van den eenigen waarachtigen God, Vader en Zoon en Heiligen Geest! AMEN.

TUSSCHENZANG.

Gezang 1.

Halleluja! Lof zij den Heer!
Aanbidt den Vader, geeft hem eer,
Den Schepper aller dingen!
Den roem van zijn barmhartigheid,
Zijn wijsheid, macht en majesteit
Moet al het schepsel zingen.

Halleluja! Lof zij den Zoon!
Gedaald van 's hemels hoogen troon,
Tot heil van stervelingen:
Hem, die voor onze zonden stierf,
En 't leven door zijn dood verwierf,
Moet al het schepsel zingen.

Halleluja! Den Geest zij eer!
Als in zijn tempel daalt hij neêr
In 't hart van stervelingen:
Hem, die ons troost en leert en leidt
En voor den hemel toebereidt,
Moet al het schepsel zingen.

U, Vader, Zoon en Geest zij prijs!
U lof en dank op Englenwijs
Gebracht door stervelingen.
Heer! driemaal heilig! wees geëerd!
Uw' roem, daar gij als God regeert,
Moet al het schepsel zingen.

Verdiepen wij ons thans, M. H.! verdiepen wij ons geheel, in de heerlijkheid van dat groote feit, dat elken eersten dag der week tot een dag des Heeren, dat het Paaschfeest tot het eerste en grootste der christenfeesten gemaakt heeft; het feit, waarvan de alles overtreffende beteekenis zich voor ons uitdrukt in de hooge en heilige blijdschap, waarmede de discipelen, aan den avond van den derden dag sinds zij hunnen Heer onder de dooden beweend hadden, elkander met volle verzekerdheid toeriepen:

„DE HEER IS WAARLIJK OPGESTAAN,"

zoo als ons dat door de pen van Lukas is geboekt. 1) Nooit is op aarde, na dieper droefheid, blijder toon gehoord; nooit grooter gebeurtenis met weinige woorden uitgedrukt.

Want deze gebeurtenis, wat was zij anders dan de kroon op het grootste werk, dat ooit in den hemel volbracht is, volbracht door Hem die, om het te volbrengen, uit den hemel gedaald en, na het volbracht te hebben, tot den hemel wedergekeerd is?

---

1) Luk. XXIV : 34.

Waartoe is „het Woord, dat in den beginne was, dat bij God, dat God was, vleesch geworden?" Waartoe heeft het onder menschen gewoond? Waartoe heeft hij, „die, in de gestaltenis Gods zijnde, geenen roof geacht heeft Gode evengelijk te zijn, zichzelven vernietigd, de gestaltenis eens dienstknechts aangenomen hebbende, en is den menschen gelijk geworden?" Waartoe „heeft hij, in gedaante gevonden als een mensch, zich zelven vernederd, gehoorzaam geworden zijnde tot den dood, ja den dood des kruises?" Waartoe, dan opdat God in *dezen* mensch zijn zoude „de wereld met zich zelven verzoenende;" opdat door dezen mensch uit de menschen, voor de menschen, opdat in dezen „tweeden Adam," aan het hoofd der menschheid opgetreden, als door den eenigen Middelaar Gods en der menschen, alles zou hersteld en heroverd worden, wat in het Paradijs, wat bij den Boom der Kennisse des Goeds en des Kwaads was verloren gegaan? Waartoe, dan opdat in dezen mensch, de menschheid; immers voor zooveel zij zich door den zedelijken band des geloofs met hem vereenigt en als in hem inplant; opdat in dezen mensch eene zondige, maar in hem ootmoedig en dankbaar geloovende menschheid, hare ellende, haar vloek, haar dood, haar graf zou te boven komen en doordringen tot een nieuw paradijsleven, in de heerlijkheid van het onbeneveld beeld van God.

De mensche Jezus Christus heeft *met* de menschheid geleefd en geleden; de mensche Christus Jezus heeft *voor* de menschheid geleden, is voor de menschheid gestorven; maar hij is opgestaan, „waarlijk opgestaan," en is daardoor krachtelijk bewezen de Zone Gods te

zijn en haar Heer. In hem staat ook zij op uit haar graf om, in nieuwheid van leven, voor God te leven. Zij *kan*, waar zij zich deze weldaad met dankbaren ootmoed geloovig toeëigent, uit den dood der zonde opstaan, omdat Jezus Christus voor haar gestorven is; zij moet het *willen*. Zij *kan*, voor zooveel zij zich aan dezen haar Heer en Heiland hecht en houdt, een nieuw leven van geloof en hoop op God aanvangen. En wat zij gelooven en hopen mag, het is niet slechts het eeuwig leven voor de uit den dood der zonde opgestane ziel, maar ook de herrijzenis des lichaams uit het stof des doods; dat wil zeggen, het is de herstelling van den geheelen mensch, de volkomene zegepraal op dood en graf, die zij aanschouwd heeft in, in welke zij deelen zal met den verrezenen, den waarlijk, waarlijk uit het graf opgestanen Christus Jezus, den tweeden Adam, den Heer uit den hemel, en haar Hoofd. Het is in de Schrift: „Gelijk de dood door een mensch was, zoo is ook de opstanding der dooden door een mensch. Gelijk allen in Adam sterven, alzoo zullen zij ook in Christus allen levend gemaakt worden. Christus is opgewekt uit de dooden en is geworden de Eersteling dergenen, die ontslapen zijn." De kracht van een nieuw leven naar den geest is der geloovige menschheid, die de godsgemeente gaat uitmaken, ingestort door die opstanding uit de dooden, die den dood aan het kruis als een sterven voor de zonde komt in 't licht stellen; en de zekerheid van een nieuw leven in de heerlijkheid eens aan het graf ontrezenen lichaams is gegeven in het voorbeeld van Jezus Christus, den Eersteling der ontslapenen. Want zij zullen zijn gelijk hij is,

die in zijne reddende genade heeft willen worden hetgeen zij waren.

Alzoo is de dag van des Heeren opstanding het begin, de eerste der dagen eener nieuwe schepping, de opening van een nieuw paradijs, en de herstelling van het beeld van God onder de verkwikkende schaduw van een op nieuw geplanten Boom des Levens. Alzoo stroomt ons, zoo dikwijls we daar inzien, uit des Heeren geopend graf, uit het: „De Heer is waarlijk opgestaan," zoo menigmaal als het door ons gehoord wordt, een volle stroom der hoogste en schoonste blijdschap toe.

Deze blijdschap overwint in den christen den afschuw van den dood, matigt zijn droefheid bij de *geslotene* graven, vervult zijne ziel met moed en kracht, en is toch nog slechts een voorsmaak van de vreugde, die eenmaal door de verrezene godsgemeente zal worden gesmaakt.

Afschuw van den dood is allernatuurlijkst in den mensch, die leeft; allerwettigst in den mensch, die gevoelt, dat de dood een godsgericht, dat hij „de bezolding der zonde" is. Overtuiging van de onsterfelijkheid der ziel is den sterveling niet genoeg om hem geheel van den dood des lichaams te vertroosten; want pijnlijk blijft de gedachte aan de oplossing van dat persoonlijk bestaan, dat hij kent, en buiten hetwelk hij zich geene bestaanswijze kan voorstellen. Hij moet wenschen „niet ontkleed te worden," en met huivering denkt hij aan de groeve der vertering, waarvan al wil hij het zich ook ontveinzen, de naam alleen hem vernedert en bedroeft.

Maar de opstanding van Jezus Christus, die de opstanding van alle de zijnen waarborgt, verzoent de zijnen zelfs met dezen. Zij toont hun, hoe volledig de overwinning is, die de Heiland der menschen op het gebied der zonde en des doods heeft behaald. De Engel, die den zwaren steen heeft afgewenteld van des Heilands graf, vergezelt hen naar de ook hen wachtende graven, en roept hun toe: „Vreest gijlieden niet! Ziet de plaats, waar gij liggen zult. Hij, die er vóór u gelegen heeft, zal u doen verrijzen gelijk Hij."

Rondom zijn de graven der geliefden, der dierbaarsten, der onmisbaren, zoo het scheen, voor het geluk des aardschen levens. Ach, hoe rijst hun beeld wederom op voor den geest! Hoe wenscht het vochtig oog door zark of zode heen te boren, die hun stof bedekt, en ze zich voortestellen beurtelings zoo als zij waren, en zoo als zij nu zijn! „Wat zoekt gij," zegt de Engel, die het ledig graf van Jezus getoond heeft, „wat zoekt gij de levenden bij de dooden? Zij zijn niet hier. Uitwonende uit het lichaam, wonen zij in bij hunnen Heer; of hebben zij hem niet gekend, niet gezocht; *was* hij hun Heer niet? Indien wel, ook dat, wat hier werd afgelegd, zal wederom verrijzen, en gij zult hen zien, wederzien in kracht, in heerlijkheid, in onverderfelijkheid opgewekt, die gij hier in zwakheid, in onaanzienlijkheid, in verderfelijkheid hebt nedergelegd in het stof, waaruit zij waren genomen." Dit matigt de droefheid; dit wekt een glimlach op het betraand gelaat.

Middelerwijl, mededisciepelen des Heeren! eet gij nog uw brood in het zweet uws aangezichts, zaait en oogst gij niet dan tusschen de doornen, en wordt menig uwer langs de duisterste wegen geleid; zwaar en afmattend is de strijd tegen de zonde, en de moeilijke vordering op den weg der heiligmaking vergt de uiterste inspanning, de volstandigste waakzaamheid. Maar de Engel, die het ook u verkondigd heeft, dat Christus leeft en dat ook gij leven zult om Hem te zien, vervult uwe ziel met licht en kracht. Want zoo doodelijk als voor den lichtzinnigen mensch, die dit aardsche leven leven acht, die onversmoorbare fluisterstem is: Gij zult sterven! zoo bezielend is voor hem, die dit aardsche leven als een gestadigen dood heeft leeren beschouwen, de goddelijke verzekering: Gij zult leven! Zij maakt „lijdzaam in de verdrukking," „moedig, onbewegelijk, sterk" in den strijd, „overvloedig in het werk des Heeren." Aan den dood ontneemt zij zijn prikkel, en aan het kortstondige aardsche leven geeft zij zijn ware beteekenis en zijne wezenlijke waarde.

Ook geeft zij een voorsmaak van het hemelsche. Doch slechts een voorsmaak. Want een leven van verwachting haalt niet bij een oogenblik van genot. Het geloof blijft een proef en een strijd; maar aanschouwen is gelukzaligheid. Huiveringen van „vrees" konden zich nog mengen in de „groote blijdschap" dier liefhebbende discipelinnen, die uit engelenmond de belofte gehoord hadden: „Daar zult gij hem zien;" maar wat was het, toen zij hem metterdaad zagen, toen zij den vredegroet nu van zijne, zijne eigene lippen vernamen, toen zij

zich hoorden noemen bij haren naam, en nederzonken aan die knieën, die zij begeerden te omvatten om ze nimmer weer los te laten! Toch moesten zij die weder loslaten; want hij „was nog niet opgevaren, maar voer op." Wat zal het zijn, o gij die met hem wandelt in den geest! als gij uit dit uw vleesch eenen Verlosser aanschouwen zult, van wien gij „weet, dat hij leeft, en dat hij u uit het stof zal doen opstaan." Hoe brandt daarnaar het verlangen in uwe borst!

Helaas, Geliefden! dat ik niet nalaten kan mij ook in deze oogenblikken te herinneren, dat er stervelingen zijn, die den troost eener onsterfelijkheid als deze van zich stooten, die met deze verwachtingen spotten, die ook niet gerechtigd zijn ze te koesteren. Vijanden van Christus, die hem nog steeds een verleider der scharen achten; onverschilligen, die naar zijn dood en opstanding niet vragen; afvalligen, die hem den rug hebben toegekeerd; schijnvrienden, wier hart niet hem, maar, in weerwil van hun christelijken naam, eene ijdele wereld toebehoort; misleiders van zichzelven, die wel met hem zouden willen opstaan, maar niet met hem willen leven, en ook niet weten, wat het zegt „met hem te sterven!" Ach! ook zij zullen hem zien. Maar met welke oogen! Om te „worden als dooden." Mocht toch van allen, die dit paaschfeest vieren, niemand in dit oordeel vallen.

Neen! dat voor elk hunner de dag der algemeene opstanding, de dag der dagen, als de bazuin klinken, de aartsengel roepen zal, de dag der opstanding ten leven wezen mochte!

Dat de Eerstgeborene uit de dooden, als hij op de wolken des hemels zal gezien worden, door elk hunner mochte gezien worden tot zaligheid, zooals hij door allen zal gezien worden, die hem verwachtten! Dat die dag voor elk hunner de dag hunner openbaring wezen mocht als kinderen Gods, wie door den verheerlijkten Zone Gods, het „Vrede zij ulieden!" het „Komt gij gezegenden mijns Vaders!" kon worden toegeroepen!

Groote menigte, die hier vergaderd zijt! Stervelingen allen, zondaren allen, op dezen paaschmorgen hier bijeen! zijt gij niet slechts paaschfeestvierders? Zijt gij ook christenen? Christenen metterdaad en in waarheid? Discipelen en discipelinnen, vrienden en vriendinnen van den Heere Christus? Is de Gekruisigde u lief om zijn kruis, de Gestorvene u onmisbaar om zijn dood? Verwacht gij den Verrezene met blijdschap? Gaat gij hem te gemoet met heiligmaking en vrede? Indien ja: „Ziet, hij ging u voor" naar den hemel. „Daar zult gij hem zien." Daar waarlijk met hem zijn! AMEN.

SLOTZANG.

Psalm 150:1 en 2.

Looft God, looft zijn naam alom!
Looft hem in zijn heligdom!
Looft des Heeren groote macht,
In den hemel zijner kracht!
Looft hem om zijn mogendheden!
Looft hem, naar zoo menig blijk
Van zijn heerlijk koninkrijk,
Voor zijn troon en hier beneden.

Looft God met bazuingeklank!
Geeft Hem eer, bewijst Hem dank!
Looft Hem met de harp en luit!
Looft Hem met de trom en fluit!
Looft Hem op uw blijde snaren!
Laat zich 't orgel overal,
Bij het juichend vreugdgeschal,
Tot des Heeren glorie, paren!

DE BESTE NIEUWJAARSLEUZE EN DE BESTE HEIL- EN ZEGENWENSCH.

I.

Genesis XXXII : 14*a*.

Op den berg des Heeren zal 't voorzien worden.

„Op den berg des Heeren zal het voorzien worden" was bij het oude Israël een spreekwoord; een spreekwoord, gelijk de Kantteekening op onzen Staten-Bijbel terecht doet lezen, „een spreekwoord, gebruikt van degenen, die in den uitersten nood, en naar het menschelijke geen uitkomst ziende, zich op de trouwe Voorzienigheid van God verlieten."

De historische oorsprong van dit spreekwoord, in een der aandoenlijkste bijbelverhalen geboekt, is de geheele wereld door bekend. De „Vader der geloovigen, Gods vriend," was tot de hoogste geloofsproef geroepen. Hij wist niet dan van te gehoorzamen. „Met Izaäk, zijnen zoon, zijnen eenigen, dien hij" (als een vader, en als zulk een vader) „liefhad," beklom hij den berg, welke (naar hetgeen hier zou plaats hebben) Moría, welke de berg des Heeren zou genoemd worden; die ook eenmaal

des Heeren stad en tempel dragen zou! De onwetende zoon ging naast den stilzwijgenden vader. De vader droeg het vuur en het mes in zijne hand. De zoon zelf torste het hout ten brandoffer. En zij beiden gingen te zamen. „Toen sprak Izaäk tot Abraham zijnen vader, en zeide: Mijn vader! En hij zeide: Zie hier ben ik, mijn zoon! En hij zeide: Zie het vuur en het hout; maar waar is het lam tot het brandoffer?" Wie heeft het niet honderdmaal gelezen? Wie kent niet het antwoord en weet de uitkomst? Maar deze vraag van „het brandoffer," wien gaat zij niet altijd weder door merg en been?

„En Abraham zeide;" het was een van die woorden, welke God in zulke oogenblikken zijnen kinderen in 't gewonde hart geeft, en waardoor zij nog zooveel meer zeggen dan zijzelven weten; „Abraham zeide: God zal zichzelven een lam ten brandoffer voorzien, mijn zoon!" Zoo „gingen zij beiden te zamen." Men komt ter plaatse, die God gezegd heeft. Het altaar wordt gebouwd, het hout geschikt; de zoon *laat* zich binden en *wordt* gebonden! De vaderarm tilt hem op het altaar. De vaderhand strekt zijne hand uit, en neemt het mes om den zoon te slachten. Maar „de Engel des Heeren roept tot hem van den hemel: Strek uwe hand niet uit aan den jongen, en doe hem niets! want nu weet ik, dat gij godvreezende zijt, en uwen zoon, uwen eenigen, van mij niet hebt onthouden!" Wat is dit? Er ritselt iets in de verwarde struiken! Ja, God *heeft* voorzien. Een ram, van de kudde afgedwaald, kan niet verder dwalen, want zijne hoornen zijn vastgeraakt in het dichte heestergewas. Abraham neemt hem aan als uit de

hand Gods, en offert hem ten brandoffer in zijns zoons stede. In dankbare verrukking noemt hij de onvergetelijke plaats met een onvergetelijken naam: „Moría! De Heer zal voorzien!"

En op duistere wegen, onder bange zorgen, in oogenblikken van benauwdheid, voert, aan hem gedachtig, zijn geloovig nakroost het spreekwoord in den mond: „Op den berg des Heeren zal 't voorzien worden."

Wat dunkt u, mijn Lezer! indien wij een spreekwoord van zoo heiligen oorsprong, zoo groote beteekenis, zoo zegenrijk gebruik, bij het ingaan van den nieuwen tijdkring, eens stelden tot de spreuk van ons hart, tot de leus van ons leven? God was er mede verheerlijkt; wij waren er wel mede gediend; wij zouden niet beschaamd worden.

God was er mede verheerlijkt.

God werd niet weinig verheerlijkt door dat gelatene, onderworpene, „op hope tegen hope" vertrouwende: „God zal zichzelven een lam ten brandoffer voorzien, mijn zoon!" uit den mond van den tot in het diepst zijner ziele bewogenen vader, op den bangen weg naar Moría's top. Niet minder werd Hij verheerlijkt door dat dankbaar geloovig: „De Heer zal voorzien!" van zijn hart en lippen, voor alle volgende tijden. En ook wij kunnen God niet beter verheerlijken dan door een vertrouwen, waardoor wij ons op alle, ook op de donkerste wegen, geheel aan zijn wil en raad overgeven; dan door een vertrouwen, hetwelk aan de ondervinding zijner voorzienige liefde nieuwe kracht ontleent. Want door zulk vertrouwen toonen wij Hem te kennen en te

erkennen; door zulk vertrouwen toonen wij van zijne liefde overtuigd en voor de bewijzen zijner liefde erkentelijk te wezen; door zulk vertrouwen bewijzen wij hem lief te hebben. Wilt gij dan dezen nieuwen tijdkring, dien God voor u opent, gelijk betamelijk is, met zijne verheerlijking beginnen: begin hem niet met klagen, begin hem niet met vragen, begin hem niet met zorgen; maar „wentel uwen weg op den Heer," die gezorgd *heeft* en zorgen *zal*, en zeg: „Op den berg des Heeren zal 't voorzien worden!" Zeg, o zeg het, in de overtuiging van zijne oneindige liefde, zijne onuitputtelijke wijsheid, zijne onbegrensde macht; zeg het met een oog op de vele weldaden, de verrassende uitkomsten, de nimmer falende vertroostingen, die gij tot hiertoe, die gij in den afgeloopen jaarkring, uit zijn liefderijke, zijn wijze, zijn alvermogende hand ontvangen hebt; zeg het, ter eere van den naam diens „Vaders in de hemelen," zonder wien gij weet „dat geen haar van uw hoofd vallen kan;" van dien „God en Vader van onzen Heer Jezus Christus," die dezen *Zijnen* zoon, „zijnen eenige, dien hij liefhad," niet van u onthouden, maar voor u geofferd heeft, opdat gij weten zoudt, hoe lief hij een immers zondig menschdom heeft; opdat gij den troost eener eeuwige gelukzaligheid tegen de „verdrukkingen van den tegenwoordigen tijd" zoudt kunnen opwegen; opdat niets u „van de liefde Gods zoude scheiden;" opdat „alle dingen u zouden medewerken ten goede!" Zeg het nog, ofschoon de verwisseling der jaren u misschien op zware, op duistere wegen aantreft, huiselijke kommer u drukt of dreigt, een groote ramp u boven 't hoofd hangt, en gij het uzelven, helaas!

niet langer kunt ontveinzen, dat die God, die niet antwoordt van zijne wegen, u in dit jaar, u eerlang, een dierbaar, ach! misschien het dierbaarst offer zal afvergen. Wisch dien traan uit de oogen, versmoor dien zucht, die uit den geprangden boezem oprijst, strijk glad de rimpelen, verdrijf de wolk van uw voorhoofd! Zie ten hemel op, zeg: „Op den berg des Heeren zal 't voorzien worden," en laat u dit een heilige vreugde des harten zijn, dat gij, „verlatene, nedergebogene, verdrukte!" op den weg uwer beproevingen, dien God, dien gij liefhebt, meer en beter verheerlijken kunt dan alle kinderen des voorspoeds! Ook zal hij dan, om uwentwille, door velen verheerlijkt worden.

Is dit te veel gevergd? Gij weet beter. Gij weet, dat het niet meer is dan Gode toekomt, en ook voor u het beste is; want Gods verheerlijking en zijns schepsels waar geluk gaan altijd te zamen. Waarlijk, wij kunnen ook voor *onszelven* niet beter den nieuwen tijdkring ingaan, dan met een geloovig: „Op den berg des Heeren zal 't voorzien, zal alles voorzien worden," in mond en hart!

Het geeft rust, bij al wat ons kan ontrusten.

Het geeft kracht, tot al wat ons kan worden opgelegd.

Het bewaart ons om zonde en moeite tot onze moeite toe te doen.

Het geeft rust bij al wat ons kan ontrusten.

Daar is een tijd des levens; wij kunnen er eerst later bij vergelijking over oordeelen; daar is een tijd des levens, waarin bijna niets in staat is ons onrust te baren, waarin wij geene zorgen kennen, waarin het

leed slechts een voorbijgaanden indruk maakt op ons gemoed; waarin onze verbeelding zich zeer uitvoerig bezighoudt met hetgeen wij meenen te mogen hopen, zeer vluchtig met hetgeen wij zouden kunnen hebben te vreezen. Die tijd, die gelukkige tijd, duurt voor sommigen kort; maar Gods goedheid verleent hem eenmaal aan de meesten. Wat is, zoo lang hij duren mag, het intreden van een nieuwen tijdkring, dan de opening van een nieuw verschiet voor de vervulling der schoonste verwachtingen? Maar naarmate het hart de schaduwzijde des levens heeft leeren kennen, en in zijn zorgen, moeiten, teleurstellingen en verliezen is ingewijd, hebben de smartelijke ondervindingen van het verleden ook haren invloed op de beschouwing van de toekomst, en verbieden zij zelfs menigmaal, het geluk van het tegenwoordig oogenblik van ganscher harte te genieten. Ach, de schrik heeft zich gevestigd in uw hart, jonge moeder! die op eens den vollen beker van uw echtgeluk zoo treurig verbitteren zaagt door de kwijning, het lijden, den dood van een uwer lievelingen, en voortaan zult gij de zaligheid der moedervreugd nooit zoo gerust meer smaken! En gelijk het u gaat, zoo gaat het allen, die op eene of andere wijze de bitterheden des levens hebben geproefd, en elk zijn offer hebben moeten brengen. Neen! zij weten het niet, die kinderen, die voor onze voeten spelen en om onze zorgen glimlachen, welke sombere gedachten er door de hoofden en harten van volwassenen gaan kunnen op die verjaardagen, die nieuwjaarsdagen, welke zij niet dan als zoovele feesten begroeten! Maar *ook* weten zij niet, welk eene verhevene kalmte in dàt hart den

boventoon heeft, hetwelk tegenover eene onzekere, eene zorgelijke toekomst, de geloovige overtuiging plaatst: „Op den berg des Heeren zal 't voorzien worden!" Ook kunnen zij niet weten, hoe zeer verre dit rusten in God, óók te midden van alle bekommernissen en bezwaren, hunne kinderlijke vreugde in geluk en in waarde overtreft.

Ook in waarde. Want deze rust gaat met kracht gepaard. Onnadenkend genieten is, voor den volwassene, kracht verliezen; geloovig lijden, kracht vergaderen. En de zorg des mans is een lijden, hetwelk hem verplettert, zonder het tegenwicht dezer kracht.

Er is voor den sterveling slechts ééne taak, de taak der gehoorzaamheid aan zijnen God. Deze omvat alle zijne plichten. Deze moet vervuld worden onder alle omstandigheden, in lijden en verblijden, onder eere en oneere, bij genot en gemis. Tot deze moet, bij het duidelijke besef van al wat zij vergen kan, kracht verzameld, telkens op nieuw kracht verzameld worden. Maar deze kracht tot doen en dragen van al wat de taak der gehoorzaamheid aan Gods wil en raad medebrengt: waar zal de mensch haar vinden, die zijne zwakheid gevoelt? Bij zijnen God? Gewisselijk, bij zijnen God; wèl te weten, bij eenen God, dien hij een onbepaald vertrouwen schenkt, en in wiens handen hij zijn lot zoo volkomen overgeeft, als hij uit diezelfde handen zijn taak aanvaardt. „De Heere zal voorzien; op den berg des Heeren zal 't voorzien worden."

Wat doet de mensch, die dit *niet* zegt, die dit niet *met een volkomen hart* zegt, die zijn lot niet met een *volkomen* vertrouwen in de hand zijns Gods stelt? Hij

neemt ook zijne taak, de taak der gehoorzaamheid, niet dan voorwaardelijk aan. Hij vervalt in menige zondige dwaasheid. Hij wil *zelf* zien, en overal, waar hij niet zien kan, daar veroorlooft hij zich lichtelijk ongehoorzaam te zijn, zich te onttrekken, te „murmureeren en tegen te spreken." Hij wil zelf „*voorzien*," en daar hem de middelen en krachten falen, vervalt hij tot moedeloosheid, tot vertwijfeling, tot wrevel, vermenigvuldigt zijne zorgen, verspilt zijn leven, maakt zijn toestand pijnlijker en ondragelijker, doet zondige moeite tot zijn smartelijke moeite toe. Neen! die kalme grootheid van den Aartsvader, welke hem het „Zie hier ben ik!" waarmede hij de Roepstem des Heeren had beantwoord, niet deed terugnemen, nadat hij het schrikkelijkst bevel had vernomen met het gevoeligste hart; de stille gehoorzaamheid, waarmede hij des morgens vroeg zijn ezel zadelde, zijn knechten gebood, zijn zoon wekte, het hout tot het brandoffer kloofde, en den vreeslijken tocht aanvaardde; die kracht van geest, waarmede hij zijne jongeren achterliet, den berg beklom, de vraag zijns kinds kon beantwoorden, het altaar bouwen, het hout schikken, zijn zoon binden, het mes grijpen: hoe zouden zij mogelijk geweest zijn, indien zijn hart niet ware gewapend, indien het niet van het begin tot het einde doordrongen ware geweest van dat „de Heere zal voorzien," waarmede hij ten slotte God verheerlijkte, en waarin hij ook weder voor alle komende tijden, zijn standpunt koos en post vatte? Nu zijn zij de bewondering aller eeuwen en de benijding aller beproefden; maar hoedanige zou Abrahams toestand geweest zijn, en wat zouden wij hem hebben zien aanvangen, indien

hij had willen *zien* op dezen duisteren weg; indien hij gemeend had te moeten *zorgen:* zorgen dat het *bevel* des Heeren: „offer uwen zoon ten brandoffer" de *belofte* des Heeren: „in Izaäk zal u het zaad genoemd worden" niet verijdelde?

Niemand meene dat er, bij het ingaan van een nieuwen tijdkring, aanleiding wezen moet om somber of zwaarmoedig gestemd te zijn en de toekomst donker in te zien, zal men behoefte gevoelen zich een woord als dit tot leuze te stellen, om zich ook tegen de zwaarste beproevingen te wapenen en te sterken. Ook daar waar men alle reden heeft de toekomst met een vroolijk hart in te gaan, en met den gewijden dichter uit te roepen: „Psalmzingt den Heere, gij zijne gunstgenooten, en zegt lof ter gedachtenis zijner heiligheid! Want een oogenblik is er in zijnen toorn, een leven in zijne goedgunstigheid!" is het zooveel, zoo alles waard, zich kalm te gevoelen, door de ruste, sterk door de kracht, en wijs te zijn bij het licht, die uitgaan van de geloovige overtuiging: „de Heer zal voorzien; op den berg des Heeren zal 't voorzien worden." Want ach! hoe zeer zelden mag het gebeuren, dat deze overtuiging, waar zij niet vroeger de harten doordrong, met de beproevingen zelve geboren wordt; en hoe weinig vermag zij in den dag der benauwdheid, in de ure der smart, tot nederzetting van het gemoed, tot sterking van den geest, tot besturing van het gedrag uit te richten, waar zij niet klinkt als de eigene, de reeds natuurlijke stem des harten, maar veeleer als de werktuigelijke noodkreet eener ziele, die ten einde raad is. En hoe zeer

weinig, immers slechts een kleine tegenspoed, een lichtoverkoombare moeielijkheid, is er noodig om den vrede, de blijmoedigheid, de dankbaarheid van dat hart te verstoren, hetwelk niet, eens voor al, en met een vol vertrouwen het anker geworpen heeft in de voorzienigheid Gods.

Dit is het dan, dat wel te laat maar nooit te vroeg gedaan kon worden; dat telkens, dat in ieder plechtig oogenblik des levens, op nieuw moet worden gedaan, en voor allen altijd noodig is. Dit te doen is op de beste wijze te zorgen voor zijn geluk; duizendmaal beter dan het vormen van ijdele wenschen, het toegeven in bedriegelijke verwachtingen, het koesteren van plannen, waarin een ademtocht des Heeren blaast! Duizendmaal beter — want dat is dwaas en slecht — dan zich den ernst en de perikelen van den levensweg te ontveinzen, of zijne doornen te verbloemen. Niemand kan met bezorgd te zijn ééne elle tot zijne lengte toedoen, of één haar wit of zwart maken! Geen ander geluk dan dat van een geloofsvertrouwen, dat ook te midden van het ongeluk gelukkig maakt, is in onze hand. Maar dit *is* in onze hand; want *God* eischt van ons dit vertrouwen; *wij* gevoelen, dat Hij het waardig is, en *Hij* zal het niet beschamen.

Hij zal het niet beschamen! Neen, niet beschaamd zult gij worden, die de toekomst tegemoet gaat met een blijmoedig, een diep gevoeld: „Op den berg des Heeren zal 't voorzien worden!" God zal zorgen. Hij zal zorgen voor uw leven; zorgen voor uw geluk; zorgen voor uwe vertroosting. In uwe behoeften voor tijd en eeuwig-

heid, in uwe waarachtige belangen zal Hij voorzien. Misschien zult gij zware plichten te vervullen hebben, maar gij zult den moed hebben te zeggen: „Zie hier ben ik." Misschien zult gij langs donkere wegen geleid worden, maar u zal geen licht ontbreken. Misschien wordt het zwaarste offer van uwe hand geëischt, maar gij zult de kracht hebben het te brengen. „Bij de verzoeking zult gij de uitkomst" gevoegd zien; „boven uwe macht" zult gij niet verzocht worden; „uit de vreeze" zult gij worden „verhoord;" elke beproeving, elke kastijding zal voor u, die er door „geoefend wordt," een „vreedzame vrucht der gerechtigheid hebben." „Uit zes benauwdheden zult gij worden gered, de zevende zal tot u niet genaken." Maar o! wie weet, hoe vele kalme, blijde, voorspoedige dagen de Heer voor u heeft weggelegd; hoe vele dreigende wolken over uw hoofd, zonder los te barsten zullen voorbij drijven; hoe menigmaal „uwe weeklage zal veranderd worden in een blijden rei," en welk een schat van ongewachte weldaden hij voor u gereed houdt in die hand, welke gij niet behoeft te zien om haar te zegenen! Het is meer geschied, dat de „ram" reeds gereed lag, toen het mes over „den zoon" werd opgeheven; het is meer geschied, dat de boodschap: „Milka heeft zonen gebaard" hem tegemoet kwam, die van Moría wederkeerde!

Ontelbaar zijn voor u de goedertierenheden des Heeren, maar uwe tranen zijn door Hem geteld; ook uwe dagen. Misschien beleeft gij geen volgend jaar. Dan weet God waarom. Om u weg te nemen vóór den dag des kwaads? Om u.... maar waartoe gegist? De eeuwigheid zal het openbaren. En indien ook niet,

de eeuwigheid zal de volkomene gelukzaligheid zijn voor een iegelijk, dle met een volkomen vertrouwen op zijne barmhartigheid en genade in Christus gezegd en beleefd heeft: „Op den berg des Heeren zal 't voorzien worden, *is* voorzien."

„Op den berg des Heeren zal 't voorzien worden." God zal zorgen! Zorgen wij slechts, dat wij onze harten reinigen door dit geloof; dat wij „rechte paden maken voor onze voeten;" dat er geen zondige weg of neiging zij, die ons onze vrijmoedigheid benemen zoude; dat wij ons vertrouwen op de wereld en op het goed der wereld opzeggen; dat wij „bij ons geloove deugd, bij de deugd kennisse, bij de kennisse matigheid, bij de matigheid lijdzaamheid, bij de lijdzaamheid godzaligheid, bij de godzaligheid broederlijke liefde, bij de broederlijke liefde liefde jegens allen voegen." God zal zorgen. Tot aan, tot over 't graf zal hij „voorzien." Wij zullen „den berg des Heeren opklimmen," zoo *wij* slechts zorgen, dat wij „rein van handen en zuiver van harte" zijn; zoo wij slechts toezien, dat de offerande Zijns Eengeborenen, waaraan wij al onze *vrij*moedigheid ontleenen, ons ook steeds blijve ver*oot*moedigen, en in den strijd tegen elke zonde met waken en bidden doe volharden.

II.

Galaten I : 3, 4, 5.

Genade zij u en vrede van God den Vader en onzen Heere Jezus Christus,
die zichzelven gegeven heeft voor onze zonden, opdat hij ons trekken zou uit dezc tegenwoordige wereld, naar den wil onzes Gods en Vaders;
denwelken zij de heerlijkheid in alle eeuwigheid. Amen!

„Al wat wenschlijk is" wenschen wij elkander zoo gaarne toe bij den aanvang van een nieuwen tijdkring; maar wat is, van al wat wenschlijk is, het allerwenschlijkste? Hier vernemen wij het, daar een apostel van Jezus Christus den broederen in Galatië genade en vrede toebidt; „genade en vrede, van God den Vader en onzen Heere Jezus Christus;" dien Jezus Christus, „die zichzelven overgegeven heeft voor onze zonden, opdat hij ons trekken zou uit deze tegenwoordige booze wereld, naar den wille onzes Gods en Vaders." Grootste aller liefdedaden, onderpand der onmisbaarste zegeningen, onuitputtelijke stof der hoogste verheerlijking Gods tot in alle eeuwigheid!

Wat wil het zeggen, dat onze Heere Jezus Christus „zichzelven gegeven heeft voor onze zonden?" Immers dit: dat onze zonden Hem op aarde, onze zonden Hem in ons midden gebracht hebben. Dit, dat om in onzen door de zonden zoo treurigen toestand, hulp, heil, troost, verlossing aan te brengen, Hij niet slechts zijn licht voor ons heeft laten schijnen en ons gediend heeft met zijn leer, raad, opwekking, voorbeeld, het-

welk alles te zamen ongenoegzaam geweest zou zijn, maar ook zijn bloed en leven voor ons heeft overgehad; dit: dat hij, zooals de apostel zich in het volgende vers uitdrukt, „ons liefgehad en zichzelven voor ons overgegeven heeft," overgegeven, naar zijn eigen woord, tot „een „rantsoen (een losprijs) voor velen," overgegeven tot een verzoening, een zoenoffer voor onze zonden.

Wat wil het zeggen, dat hij dit gedaan heeft, „opdat hij ons trekken zoude uit deze tegenwoordige booze wereld?" Dit, dat het heilig en liefderijk doel zijner zelfovergave voor onze zonden, niet alleen is de verzoening onzer zonden, en daardoor onze verlossing van het verderf, maar ook onze verlossing uit de verdorvenheid. Deze tegenwoordige (dat is, deze voorbijgaande) wereld „ligt in het booze" en gaat het rechtvaardig oordeel Gods te gemoet; maar Jezus Christus, gelijk de apostel elders schrijft: „Jezus Christus heeft zichzelven voor ons gegeven, opdat hij ons zou verlossen van alle ongerechtigheid en zichzelven een eigen volk zoude reinigen, ijverig in goede werken." (Tit. 3 : 14). Het werk zijner verlossing is: *heiliging*, *door verzoening*. Eindelijk, wat heeft het in, dat de apostel hier zoo uitdrukkelijk bijvoegt: „naar den wille Gods en onzes Vaders." „Jezus Christus, die zichzelven gegeven heeft voor onze zonden, opdat hij ons trekken zou uit deze tegenwoordige booze wereld, *naar den wille Gods*, *onzes Vaders?*" Wat anders dan de troostrijke en bemoedigende herinnering, dat het eene en groote werk onzer volkomene verlossing niet anders is dan een werk des Vaders door den Zoon; dat de liefderaad Gods op den bodem van alles is; dat aan de Godegevalligheid en

genoegzaamheid van het werk van Jezus Christus ten onzen behoeve, nooit is te twijfelen; dat de God, met wien hij ons, door zich voor onze zonden over te geven heeft verzoend, en die „in *hem* was de wereld met zichzelven verzoenende," in hem ook onze Vader wezen en zich betoonen zal. Wie denkt dit in, en kan zich weerhouden met den apostel uit te roepen: „Denwelken zij de heerlijkheid in alle eeuwigheid. Amen!"

En wat is het nu, waarvan met bemoedigende herinnering aan dit liefdewerk van onzen Heiland naar den liefderaad van onzen God en Vader, de toevloeiïng, de bestendiging, de vermenigvuldiging door den apostel aan de broederen in Galatië wordt toegewenscht? Wat dan hetgeen van al wat wenschlijk is het allerwenschlijkste, het onmisbaarste is: „genade;" onverdiende, verbeurde, en nochtans gewisse gunst van God; deel daaraan; ondervinding daarvan, gevoel en genot; gerustheid daarop; ootmoedig, maar blijmoedig vertrouwen dat „de overtredingen vergeven, de zonden bedekt zijn," en daardoor vrede, vrede des harten, vrede in den diepsten grond des gemoeds; vrede met God; met den God der openbaring; met den God die *is*, en die is *zooals hij is;* met den heiligen, zoowel als met den liefdevollen; vrede met alle zijne beschikkingen; vrede met het lot; vrede met het leven en wat het leven medebrengt; vrede met den dood; vrede met de eeuwigheid! „Genade en vrede van God den Vader en van onzen Heere Jezus Christus;" wat zou ten allen tijde voor hart en leven begeerlijker kunnen zijn?

Ten allen tijde. In jeugd en ouderdom; bij voor- en

tegenspoed; onder de beslommeringen van het werkzame, onder de moeielijke proeven waarop een lijdend leven gesteld wordt.

„Genade van God;" o hoeveel meer zegt het dan alle gunst der menschen! „Vrede met God," en daardoor met het lot; o hoeveel meer geeft het dan het rijkste, het schitterendste, het naar oogenschijn gezegendste deel! Ook bij het beste dat de wereld geven kan, hebben velen gezegd: „Wie zal ons het goede doen zien?" Maar hier is „de verheffing van Gods aangezicht," die „vreugde in het hart geeft meer dan ter tijd als anderer koren en most vermenigvuldigd worden."

„Eens rijken menschen land had wèl gedragen; en hij overleide bij zich zelven, zeggende wat zal ik doen? want ik heb het niet, waarin ik mijne vruchten zal verzamelen. En hij zeide: dit zal ik doen. Ik zal mijne schuren afbreken en grootere bouwen, en zal aldaar verzamelen al dit mijn gewas en deze mijne goederen. En ik zal tot mijne ziele zeggen: Ziele! gij hebt vele goederen, die opgelegd zijn voor vele jaren; neem rust, eet, drink, wees vroolijk! Maar God zeide tot hem: Gij dwaas! in dezen nacht zal men uwe ziel van u afeischen; en hetgeen gij bereid hebt, wiens zal het zijn? Alzoo is het met dien, die schatten vergadert, en niet rijk is in God!" (Luk. 13 : 18 en vv.)

„Alhoewel de vijgeboom niet bloeien zal, en geen vrucht aan den wijnstok zijn zal; dat het werk des olijfbooms liegen zal, en de velden geene spijze voortbrengen; dat men de kudden uit de kooi afscheuren zal, en dat er geen rund in de stallingen wezen zal:

zoo zal ik nochthans in den Heere van vreugde opspringen, ik zal mij verheugen in den God mijns heils!" (Habakuk 3 : 17, 18.) Alzoo is het met dien, die in „genade en vrede" den waren schat des harten, den gewissen „rijkdom in God" gevonden heeft; schat en rijkdom der ziel ten allen tijde onmisbaar, maar die dan zijne waarde diepst en vruchtbaarst gevoelen doet, als de dag der ontbering, de dag der benauwdheid, de dag der verdrukking over ons komt, en de behoefte aan inwendige kracht, hoogeren steun, hartverheffende troost en hoop onmiskenbaar is; als er meer dan schijnbare, meer dan ingebeelde, meer dan *over*moed — als er *ware* moed noodig is om verlies, om gevaar, om dreigenden nood of dood onder de oogen te zien; meer dan gewone kracht om, onder smartelijk gemis en oorzaak van diepe droefheid, de dagelijksche taak met opgewektheid voort te zetten, en bij al wat drukt of bekommert een effen gelaat te blijven toonen; als men kalmte behoeft, die in staat stelt voet bij stuk te houden, bij den dag te leven, en, in God gerust, alle redenen van verontrusting het zwijgen op te leggen; stille, gelatene onderwerping aan de opgeheven, de slaande hand van God; onwrikbaar vertrouwen, dat zijne wegen wijsheid, dat zij liefde zijn, en dat „dengenen die hem liefhebben, *alle* dingen zullen medewerken ten goede."

Maar deze schat des harten, deze rijkdom in God, deze ondervindingen van „genade," dit genot van „vrede," van „genade en vrede van God den Vader en onzen Heere Jezus Christus," is het een voor allen ver-

krijgbaar goed? Ja, gewisselijk. Immers voor allen, wier hart er in oprechtheid naar uitgaat; die het van „God den Vader" vragen in den naam van dien „Jezus Christus, die zichzelven gegeven heeft voor hunne zonden;" ja, voor die allen, al is het ook dat zij eerst laat, eerst ter elfder ure, eerst in den dag der benauwdheid tot hem komen en „door hem tot God gaan;" indien het hun met dit komen maar waarlijk ernst en in de eerste plaats daarom te doen is, waar het Hem om te doen was, die zich „voor hunne zonden gegeven heeft."

En dit zal dáár blijken, waar men in het diepst van 't hart gevoelt en door zijn leven begeert te toonen, dat men het *heilig doel* des door Jezus Christus aangebrachten heils verstaat, aanvaardt, zegent, en biddend en wakend wenscht verwerkelijkt te zien, en in Zijne kracht begint te verwerkelijken.

„Jezus Christus heeft zichzelven gegeven voor onze zonden, *opdat* hij ons trekken zoude uit deze tegenwoordige booze wereld, naar den wille Gods en des Vaders, denwelken zij de heerlijkheid tot in alle eeuwigheid!"

Die mensch heeft geen waar besef van zijne zonden, geen waar berouw over zijne zonden, hij haat ze niet in heilige oprechtheid, die de zonde niet haat dan omdat de schuld hem drukt en de straf hem wacht; het is den Verlosser en zijn verlossingswerk honen, wel door hem van schuld bevrijd en voor straf beveiligd te willen zijn, maar met het hart aan „de tegenwoordige booze wereld" te blijven kleven en niet „daaruit getrokken" te willen worden. Trouwens, al zoude zich die

mensch met eene inbeelding van „genade" weten te vleien, tot „vrede" kan het nimmer bij hem komen; want wat zich ook laat inbeelden of opdringen: vrede, inwendige vrede, vrede des gemoeds, vrede „niet zooals de wereld dien geeft," maar zooals „God de Vader en Jezus Christus" dien geven, nimmermeer.

HET EIGEN PAK. [1])

Een iegelijk zal zijn eigen pak dragen. Deze woorden; om het even in welk verband en met welke toepassing zij door den Apostel in zijn Brief aan de Galatiërs (VI : 5) geschreven zijn; deze woorden, op zichzelf genomen, kunnen ook naar waarheid op het gemeen levenslot der menschenkinderen toegepast, en vrijelijk door ons als voorzegging van hetgeen waar wij ook dit jaar staat op mogen maken, verstaan worden. Van het vele waarop wij hopen, waarnaar wij haken, dat onze beste vrienden ons toewenschen, zal mogelijk weinig komen; maar zeker is het, dat een iegelijk van ons een pak, en zijn eigen pak, zal te dragen hebben.

Is dit te zeggen, dat het menschelijk leven voor niemand onzer ook nog iets anders zijn kan dan het dragen van een pak? dat niet alleen „het *uitnemendste* onzer zeventig, en als wij zeer sterk zijn tachtig jaren," naar het woord van den Psalmist, maar *alles* daarvan, „moeite en verdriet" is? Neen; maar het is elkander te herinneren, dat voor niemand die leeft een jaar voorbijgaat *zonder* zorgen, *zonder* bezwaren, *zonder* iets dat drukt, pijnlijk, smartelijk, moeilijk valt, en dat dit ook veel en velerlei

1) Een woord bij het begin van 't jaar.

wezen kan; dat, over het algemeen, elk huis zijn kruis, ieder hart zijne wonde heeft; dat een duurzaam, een ongestoord, een onvermengd geluk op deze aarde niet kan worden gesmaakt; dat niet zelden, bij allen uitwendigen schijn er van, door den een een scherpe doorn in 't vleesch, door den ander een diepgaande zielsgrieve in 't verborgen wordt omgedragen; en dat ieder onzer van dag tot dag, ook in dit jaar, aan allerlei leed en ramp blootstaat.

Helaas! wij kennen de reden, waarom dit zoo is en niet anders zijn kan. Indien er geen zonden waren, er zouden geen wonden zijn; maar deze wereld, die een wereld van zonde is, is uit heilige oorzaken en met heilige oogmerken een wereld van leed; van leed waarin ieder menschenkind, d. i. ieder zondaar, zijn deel krijgt. Het zou niet rechtvaardig, het zou ook niet gelukkig zijn, indien iemand onzer daarvan werd verschoond. Het *pak* is *verdiend;* het pak moet *dienst* doen; en eenen iegelijken zijn *eigen* pak.

Het pak, dat den eenen wordt opgelegd, zal ook dit jaar van dat, hetwelk den anderen te dragen gegeven wordt, verschillen; in gewicht niet slechts, maar ook in inhoud; van dezen zal het zwaarder zijn dan hij zich beloofde, voor genen lichter dan hij gemeend had te moeten vreezen; voor menigeen zeker geheel anders dan hij had kunnen denken. Maar *wie* had het gepakt en geschikt? wie afgewogen? wie het toebedeeld en opgelegd? Wie dan de opperste wijsheid, de heiligste liefde? wie dan God, die een iegelijken kent; God, die voor allen met alles zijn doel heeft; God, die ons aller geluk, maar wezenlijk geluk, eeuwig geluk beoogt. Dat

een iegelijk dit geloove, die het weet; dat niemand dit een oogenblik vergete, die het gelooft; dat, wat eens iegelijken pak, ook dit jaar, voor hem moge inhebben, en hoe zwaar het moge zijn, niemand onzer vrage: Waarom mij *dit? ook* nog dit? *wederom* dit? dit *alles?* tenzij dan dat hij zich zelven antwoorde: omdat *gij* die zijt, die *dit*, *ook* nog dit, *wederom* dit, dit *alles*, noodig hebt, voor hetgeen God met u voorheeft, en *gij* boven alles en tot elken prijs wenschen moet: uw toebrenging, uw opleiding, uw vorming en voorbereiding voor het hoogst en heilig en eindeloos geluk; voor dat GOEDE, tot het welk *alle* deze dingen zullen medewerken, indien *geen* dezer dingen u aan *zijne* liefde doet twijfelen, *uwe* liefde voor Hem onvoorwaardelijk is. Waar dit antwoord niet wil opkomen in het gemelijk gemoed; waar men het schuwt, en vragen blijft; waar men het eigen zoo gaarne voor eens anders pak zou willen ruilen, en zoo in 't geheel niet beseft of gevoelt, waar het eigen pak toe dient; waar in 't gemoed gedachten omgaan, waar men zich uitlaten kan of aanstellen, alsof niet dan een roekeloos geval, een hartloos noodlot, de wet der natuur of de loop der dingen het bereid had en opgelegd — daar is men inderdaad ongelukkig; oneindig ongelukkiger dan waar het zwaarste te dragen is gegeven; want de kracht tot dragen ontbreekt er. En op die kracht komt het aan. Zij zullen haar in zich gevoelen, die in het hun toebedeelde pak hun *eigen* pak erkennen, het daar voor aannemen, en Hem die het oplegt niet verdenken, niets „ongerijmds toeschrijven:" geen hardheid, geen willekeur, geen vergissing! Ook zal Hij, dien zij blijven liefhebben en vertrouwen, hun

de kracht bewaren, vermeerderen, met hen over den weg gaan, hen ondersteunen, *hen* dragen *met* hun pak. Een tegenwicht van eigenaardige zegeningen zal hun het dragen gemakkelijk maken; zij zullen er door geoefend en gevormd, zij zullen er sterk tegenin worden. En indien er oogenblikken van moedeloosheid over hen worden toegelaten, ook deze zullen hun vrucht zetten en hun werk doen tot grondiger verootmoediging, inniger aansluiting, zachtmoediger oordeel over anderen.

JEZUS, EN DE VELEN DIE IN HEM GELOOFD HEBBEN.

Johannes 8 : 31—45.

De hierboven aangeduide verzen uit het Evangelie van Johannes behelzen een gedeelte van eene redewisseling door den Heiland gehouden met Joden, die (hier moet men wel op letten) begonnen waren „in hem te gelooven." Uitdrukkelijk staat dit van hen geschreven in het 30ste en wordt herhaald in het 31ste vers. Maar hun aanvankelijk geloof was slechts voor een tijd, wat zeg ik? voor een oogenblik geweest. Op de eerste proef, waarop de Heiland het gesteld had, was het bezweken. Een geheimzinnig, een misverstaan woord had het gewekt; een duidelijk, een ontdekkend woord had het uitgebluscht, en in zijne plaats haat en wrevel doen ontbranden. „Wanneer gij den Zoon des Menschen zult verhoogd hebben, dan zult gij verstaan

dat Ik die ben, en dat ik van mij zelven niet spreke; maar deze dingen spreke ik gelijk mijn Vader mij geleerd heeft. En die mij gezonden heeft, is met mij. De Vader heeft mij niet alleen gelaten; want ik altijd doe, wat hem welbehagelijk is." Als hij deze dingen sprak, geloofden velen in hem. Dat woord van verhooging; verhooging door hen (ach! hoe weinig vermoedden zij, waar Jezus op doelde) scheen verwachtingen bij hen op te wekken, wier verwezenlijking zij zelven, op het geschikte oogenblik in hunne hand zouden hebben; verwachtingen eener Messiasverhooging naar hun hart, en waarin zij zouden deelen. Zoo hadden zij dan van dat oogenblik af, ooren voor hem, schonken hem hun vertrouwen, en toonden zich bereid zich bij zijne discipelen te voegen. Maar Jezus, wien het niet maar om een talrijken aanhang te doen is, en die een geloof als dit op zijn juiste waarde weet te stellen, wil het niet ontmoedigen, maar poogt het te louteren door een ernstigen wenk. „Indien gijlieden in mijn woord blijft, zoo zult gij waarlijk mijne discipelen zijn." Jezus, die in hun hart den ijdelen droom van een Messiasrijk leest, waarbij alles op een tergenden triumf over den Romeinschen Overheerscher en eene bevrijding van het juk van diens dienstbaarheid nederkomt — voegt er ontdekkend bij: „En gij zult de *waarheid* verstaan, en *de waarheid* zal u vrijmaken."

Dit woord is een teleurstelling. Men verstaat het niet geheel, maar wat men er van verstaat, wordt beleedigend gevonden. Men is Israëliet, en heeft aan *zedelijke vrijheid* geen gebrek. Deze heeft men, met een fier gevoel van meerderheid, onder elke heidensche verdrukking

steeds gemeend te bewaren. Daarom antwoordt men gemelijk, met opkomenden toorn: „Wij zijn Abrahams zaad, en hebben nooit iemand gediend: hoe zegt *gij* dan: gij zult vrij worden?" Het wederantwoord luidt met den plechtigsten, hartdoordringendsten, en tegelijk liefderijksten ernst: „Voorwaar, voorwaar zeg ik u! een iegelijk die de zonde doet is een dienstknecht der zonde. En de dienstknecht blijft niet eeuwiglijk in 't huis; de Zoon blijft er eeuwiglijk. Indien dan de Zoon u zal hebben vrij gemaakt, zoo zult gij waarlijk vrij zijn." Wat werkt dit woord? Zoo veel, dat hij, die „niet van noode had, dat iemand getuigen zoude van den mensch, want hij zelf wist wat in den mensch was," er al terstond op kan laten volgen: „'k Weet, dat gij Abrahams zaad zijt: maar gij zoekt mij te dooden, want mijn woord heeft in u geen plaatse. *Ik* spreek, wat ik bij mijnen Vader gezien hebbe; *gij* doet dan ook, wat gij bij uwen Vader gezien hebt." „Abraham is onze vader" herhalen zij met nadruk, en zekerlijk niet zonder iets te beseffen van hetgeen Jezus bedoeld had, als hij *hunnen* vader tegen den zijnen had overgesteld. Maar hij, die toegestemd heeft, dat zij „Abrahams zaad" (naar den vleesche zijn geslacht) zijn, toont hun nu, niet zonder de smartelijkste ironie, hoe ver zij er af zijn *in zedelijken zin* diens kinderen te worden genaamd. „Indien gij Abrahams kinderen waart, zoo zoudt gij de werken Abrahams doen. Maar nu zoekt gij mij te dooden, een mensch die u de waarheid gesproken heb, welke ik van God gehoord heb. Dat deed Abraham niet!... Gij doet de werken *uws* Vaders"... *Uws* vaders! Wat mag deze leeraar van Nazaret, van

wien men dwaas genoeg geweest is een oogenblik eene goede verwachting te koesteren, wiens discipelen men al te voorbarig bijna geworden was — wat mag deze man met de doordringende oogen, daarmede wel willen zeggen?... Wie geeft hem het recht, wie den moed „kinderen Abrahams," wat? „Gods volk" te beleedigen en te hoonen? Of zijn zij niet Gods volk? zijn zuiver, onvermengd volk, Joden uit de Joden, en geen bastaarden gelijk de Samaritanen, wier vaderen de afgoden hebben nagehoereerd! „Zij zeiden dan tot hem: Wij zijn niet geboren uit hoererij. Eénen Vader hebben wij, God." Maar Jezus antwoordt hen: „Indien God uw Vader ware, zoo zoudt gij *mij* liefhebben; Ik toch ben van God uitgegaan, en kom van Hem. Want ik ben ook van mijzelven niet gekomen, want Hij heeft mij gezonden. Waarom kent gij mijne sprake niet? Omdat gij mijn woord niet hooren kunt. *Gij* zijt uit den vader den duivel, en wilt de begeerten uws vaders doen; die was een menschenmoorder van den beginne, en is in de waarheid niet staande gebleven, want geen waarheid is in hem. Wanneer hij de leugen spreekt, zoo spreekt hij uit zijn eigen (uit het zijne); want hij is een leugenaar en de vader der leugen. Maar mij, omdat ik u de waarheid zeg, gelooft gij niet."

Uit deze redewisseling van onzen Heiland met degenen, die zoo even nog gezegd konden worden in hem te gelooven, leeren wij;

vooreerst: hoe spoedig een slechts oppervlakkig geloof kan worden teruggenomen, en dan overslaan tot een afkeer, die tot alles in staat is;

ten andere: dat van Jezus afkeerig te zijn, met eene kinderlijke betrekking tot God niet kan bestaan;

ten derde: dat hem te miskennen slechts verklaarbaar is uit eene afkeerigheid van zijn *woord*, die haar grond kan hebben in den hoogmoed des harten, door uiterlijk voorrecht en inwendig zelfbedrog gevoed en gestijfd;

en ten vierde: dat het den Heere Jezus niet spoedig verdriet met het ongeloof te strijden; dat hij afvalligen zoo lichtelijk niet los-, of zijn vijanden aan hun lot overlaat.

I. Maar al te spoedig, ach op éénmaal! kan een slechts oppervlakkig geloof in den Heiland worden teruggenomen en dan overslaan in een afkeer, die tot alles, ook tot het gruwelijkste in staat is. Het voorbeeld, dat ons hier tot deze opmerking aanleiding geeft, vertoont ons deze waarheid in een afschuwelijk uiterste. Zij zouden hem nu wenschen te dooden, die een oogenblik te voren zoo zeer met hem waren ingenomen! Zij scharen zich op eens weder bij zijn bitterste vijanden, zij, die op het punt waren zich aan te sluiten bij zijne beste vrienden! Jezus leest het in hun hart en bedriegt zich niet. Nog maar eenige woorden en wederwoorden, en de steenen vliegen hem naar 't hoofd 1). Maar schoon dit een uiterste zij, dit uiterste verklaart veel en waarschuwt ernstig. Ook staat het niet op zichzelf in de geschiedenis der menschheid. Het „Kruist hem, kruist hem!" is vroeger en later in allerlei vorm uitgeroepen door zoo menigen mond, die eerst in het „Hozanna" had medegedaan, maar zonder recht te

1) Zie het laatste vers van het Hoofdstuk.

weten waarom. Ook het „Laat ons den eerlooze verpletten!" 1) (zij weten het, die de geschiedenis der vorige eeuw kennen), is van lippen gekomen, die een geloofsbelijdenis hadden opgezegd. En moet men niet denken, dat wel menig kind onzes tegenwoordigen tijds, die niet nalaten kan bij elke gelegenheid met woord en pen gal en alsem uit te storten over degenen, die aan Jezus Christus gelooven, wat ook hij eenmaal geloofd, maar nu verworpen heeft, wel dikwijls in zijn hart wenscht, dat die Jezus Christus, die hem nu overal in den weg staat, nimmer ware opgetreden in de geschiedenis, of dat hij hem verdoen kon uit de harten en gedachten der menschen? — Wie der ongelukkigen in onze christenmaatschappij, die zich later niet ontzagen met smadelijke minachting, met koelbloedigen spot, met kwalijk verborgen, indien nog verborgen, afkeer van onzen gezegenden Heiland te spreken, had niet ook op zijn achttiende jaar zich tot lid zijner gemeente doen opnemen, en eerst, ofschoon misschien een éénig avondmaal gevierd? Vader en moeder waren er bij en overtuigd dat hij het meende; en ook meende hij het, en was oprecht — voor zoo ver zijn oppervlakkigheid ging. Weest gewaarschuwd, christelijke vaders en moeders, opvoeders, leeraars, leidslieden van anderen! u niet al te spoedig over het geloof uwer kinderen of kweekelingen te verblijden, opdat valsche gerustheid op een oppervlakkig geloof u niet de smartelijkste teleurstellingen bereide. Toetst — op het gevaar af van reeds terstond treurige ontdekkingen te doen —

---

1) Het „Ecrasons l'Infâme" der fransche Revolutie.

toetst, gelijk Jezus in het voorbeeld dat ons bezig houdt, hun geloof aan hetgeen in zijn woord zoo ergerlijk is voor vleesch en bloed als heilzaam en onmisbaar voor het behoud hunner zielen! Indien zij ook alzóó in zijn woord blijven, zullen zij „waarlijk zijne discipelen zijn;" maar indien zijn woord alzóó bij hen geen ingang vindt, „geen plaats" krijgt om te werken en òm zich te grijpen, o! dan moet er nog meer in hen omgaan, dan moeten er nog andere dingen aan hen geschieden, eer gij moogt toegeven aan de blijde gerustheid, dat (wie ook afvallig moge worden en hoe ver de vijandschap ook moge gaan) zij toch nimmer een steen zullen opnemen, om dien te richten tegen dat heilig, dat gezegend hoofd!

II. Zij meenden God hunnen Vader te mogen noemen, zij in wier hart het was *dat* te doen; maar Jezus zeide tot hen: „Indien God uw Vader ware, zoo zoudt gij Mij liefhebben; want ik ben van God uitgegaan, en kome van hem. Van mij zelven ben ik niet gekomen. Hij heeft mij gezonden." Hij wilde zeggen: indien gij in een *zedelijken* zin (en dat is toch de *eenige* zin, die hier voor *zedelijke* wezens iets beteekent) *kinderen van God* kondt genoemd worden; indien gij, door de liefde van het kinderhart, Hem *recht kendet;* indien gij als rechtgeaarde kinderen *naar dezen uwen Vader aarddet* — zoo zoudt gij, als mijne geestverwanten, mij (dit is wel de kracht van het oorspronkelijke) reeds lang *hebben liefgehad;* want mijn geheele wezen en persoonlijkheid is uit God („ik ben van God uitgegaan") en mijne zending aan u is blijkbaar goddelijk („ik kome van Hem.")

Boven elke verdenking van zelfzuchtige drijfveeren, als van iemand die zichzelven opwerpt, behoort gij mij verheven te achten, omdat alles in mij op den Goddelijken Zender wijst.

Op deze verklaring van onzen Heiland grond ik de tweede opmerking: Afkeerigheid van hem is met kinderlijke betrekking tot God onbestaanbaar. Maar zij zegt te weinig. Onverschilligheid, koelheid voor hem kan er evenmin mede bestaan. Het moet alles Hem liefhebben, wat God zijnen Vader noemen wil. Liefde voor Jezus is de proef, of er iets waars en wezenlijks is in ons roemen als kinderen van God. En hieruit kunnen zij, die in het woord van Jezus Christus gelooven; vooral zij, die de waarheid van dat woord aan het eigen hart ervaren hebben; hieruit kunnen zij afnemen, welke de waarde en waarheid zij van die dikwijls zoo hoogdravende en breeduitgemeten godsdienstige gevoelens voor een Vaderlijken God, welke nochtans met de bestrijding en verwerping gepaard kunnen gaan van hem die „het afschijnsel is Zijner heerlijkheid en het uitgedrukte beeld Zijner zelfstandigheid;" van dien Zoon, in wien wij „den Vader zien;" van dien Heiland en Middelaar, door wien wij „tot den Vader komen." Ach! naar het uitlaten van sommigen te oordeelen, schijnt het, alsof God te meer onze Vader is, naarmate wij minder werk maken van dien Jezus, die „van Hem is uitgegaan en gekomen;" schijnt het, alsof het de toenemende miskenning en verkleining van dezen zijn zal, die ons eerst recht tot Gods kinderen *maken*, en het vrij en gelukkig gevoel van het *te wezen* geven zal! Geen verblinding kan treuriger zijn. God

te miskennen in het goddelijk aangezicht van Jezus Christus, die hoogste Openbaring van God; Jezus Christus niet lief te hebben, in en door wien zich de Vaderliefde Gods, ook voor zijn *verlorene* kinderen, op de goddelijkste en voor hen aandoenlijkste wijze kennen doet en uitstort: helaas! het bewijst een gemoed, waarin de zin voor het goddelijke nog zeer weinig ontwikkeld is, en dat geheel vreemd is gebleven juist aan de behoefte van hetgeen in de Vaderliefde Gods tegelijk het *goddelijkste* en het *vaderlijkste* is; behoefte, die de dringendste is in het hart van een kind. Neen, verwerpers van den Christus Gods! bij al uw luidruchtig en eentonig verkondigen, dat die God, die aller Schepper is, ook aller Vader is en zich betoonen wil, hetwelk wij niet ontkennen, het blijft er bij: *Gods kinderen hebben Jezus lief;* en „indien God uw vader ware" in dien zedelijken, dien alleen voor u als mensch iets beteekenenden zin, dat gij ook zijne *kinderen* (door de neigingen en de gesteldheid uwer harten, en niet slechts als zijne schepselen zijn kinderen) waart — gij *zoudt* Jezus liefhebben!

III. De derde les was deze: Jezus te miskennen is slechts verklaarbaar uit de afkeerigheid van zijn woord; en dit kan zijn grond hebben in den hoogmoed des harten, door uitwendige voorrechten en innerlijk zelfbedrog gevoed en gestijfd. Zulks was het geval met deze „vele Joden." Als Jezus zekere dingen gesproken had, die hen, *zoo als zij ze verstonden*, aanlachten, hadden zij in hem geloofd, den Messias in hem kunnen zien, zijne discipelen willen worden. Een oogenblik

later zien zij in hem geen Messias, niets voortreffelijks meer, niets dan een voorwerp van haat en bestrijding. Wat heeft er plaats gehad? Jezus is voortgegaan tot hen te spreken op denzelfden toon, met dezelfde kracht, met nog grooter liefde, meer naar hunne behoefte, meer tot hun hart; maar ditmaal hebben zij noch voor het liefderijke, noch voor het waarachtige van zijn woord ooren gehad. „Zijn woord vond in hen geen plaats." Waarom niet? Omdat zij het niet, omdat zij ook ditmaal zijn woord niet verstonden? Neen! maar omdat zij het al te goed verstaan hadden, maar „niet konden verdragen." Het woord van eene vrijheid, die zij nog niet kenden, van een onteerende dienstbaarheid, waarvan zij konden, maar nog moesten verlost worden, zij hadden er spoedig genoeg van begrepen om het beleedigend, om het onuitstaanbaar te vinden; om op eenmaal, in de gekwetste majesteit van vleeschelijke „Abrahams kinderen" en ingebeelde „Gods kinderen," aan de roeping, het gezag, de waardigheid, de meerderheid van dezen Jezus, die de Christus zijn wilde, te twijfelen, en van stonden aan hem te gaan bestrijden, met woorden eerst, en daarna ook met steenen! Hij doorzag dit alles, die het hun ook duidelijk maakte, als hij verklaarde: „Waarom kent gij mijne sprake niet? Omdat gij mijn woord niet kunt hooren." Hij voegde er bij: „Gij zijt uit den Vader den duivel, en wilt de begeerte uws vaders doen. Die was een menschenmoorder van den beginne, en is in de waarheid niet staande gebleven; want geen waarheid is in hem. Wanneer hij de leugen spreekt, zoo spreekt hij uit het zijne; want hij is de leugenaar, en de vader der

leugen. Maar mij — omdat ik u de waarheid zegge — gelooft gij niet." En voorzeker, indien iets in staat is den mensch, in plaats van het beeld Gods, dat hij verloren heeft, maar waartoe hij wordt teruggeroepen, het beeld des Satans te doen uitdrukken, het is wanneer hij, in ontrouw aan de bij aanvang erkende, in toorn tegen de in zijn geweten gevoelde waarheid — de liefde, die hem deze waarheid brengt, met de liefde voor de verderfelijke leugen van zijn eigen hoogmoedig hart tot het uiterste bestrijdt.

„Waarom verstaat gij mijne sprake niet? Het is omdat gij mijn woord niet kunt hooren." Ziedaar den sleutel van zoo veler miskenning van den Christus van het Evangelie. Spreekt hij niet tot allen dezelfde taal? Moeten niet allen gelijkelijk uitroepen: „Nooit heeft een mensch alzoo gesproken?" Is de klank zijns woords niet met macht aangrijpend, doordringend, overtuigend? Gaat het niet tot aller hart, spreekt het niet tot aller geweten? Is hier niet de toon der waarheid en der liefde? Wat is het dan, dat sommigen zich boven dezen invloed beginnen te verheffen, en in de onmiskenbare sprake den Goddelijken Spreker niet of niet langer willen erkennen, maar zich onderwinden hem als huns gelijken te wederleggen en te bestrijden? Zou het de afkeer niet zijn voor den inhoud van een woord, dat, wèl verstaan, den hoogmoed des harten krenkt en een einde wil maken aan een jammerlijk, maar streelend zelfbedrog?

Zie, er mag een *willen begrijpen* zijn, dat niet bestaanbaar is met een christelijk gelooven, er is ook, er is veel meer een *begrijpen*, hetwelk een aanvankelijk geloof

doet terugnemen. Menigeen berust in het Evangelie, menigeen belijdt het omdat, en voor zoover, hij het niet begrijpt. Maar als het hem duidelijk gemaakt wordt, dat het woord van Christus toch eigenlijk het woord van zonde en verlossing is, en wat dat voor hem zegt en van hem wil, dan verliest het eensklaps voor hem zijne aantrekkelijkheid, zijne onwederstaanbaarheid; dan mag het niet langer goddelijk zijn, en iedere drogreden is welkom, die er hem van kan verlossen! Is hij niet door geboorte en opvoeding een veel te goed en zedelijk en, als waardig kind dezer 19e eeuw, een veel te verlicht en ontwikkeld mensch? Heeft hij niet veel te verhevene denkbeelden van God als Vader, en van zijne eigen menschenwaarde, om zich door dezen Jezus te laten zeggen: „Niemand komt tot den Vader dan door mij; wanneer de Zoon u zal hebben vrijgemaakt, zult gij waarlijk vrij zijn?" Helaas! van dat oogenblik aan en tot het hoogmoedig hart zich gewonnen geeft, wordt de waarheid steeds minder aan haren toon, de liefde steeds minder aan haar heiligen ernst erkend, en in Christus steeds minder geloofd, „omdat hij de waarheid zegt."

IV. Houdt hij daarom op tot zijne bestrijders te spreken? Geenszins. Onze laatste opmerking was deze: Den Heere Jezus verdriet het niet spoedig, het ongeloof te bestrijden; hij laat afvalligen zoo licht niet los, of zijne vijanden over aan hun lot.

Hier zijn er, die al zeer *schielijk* het vertrouwen terug nemen, dat zij hem geschonken hadden, wier door zijn woord gekwetste trots zich al zeer boosaardig te weer

stelt en niets ontziet. Hier zijn er, in wier hart hij den Kaïns wrevel en de moordontwerpen leest, en wier handen reeds beginnen te jeuken naar de steenen, die zij straks tegen hem zullen opnemen — maar *nog* zijn zij hem waard, dat hij met hen spreke; *nog* zijn zij hem het ernstig woord waard, dat aangelegd is om hen aan henzelven te ontdekken en hen van de schadelijke illusiën, die zij zich van zichzelven maken, indien mogelijk, te verlossen. Hij spaart hun de hardste waarheid niet; waar de schoen hun wringt, wijst hij hun met juistheid en klaarheid herhaaldelijk aan, en legt zijn vinger op de wonde; en ook te midden van den strijd herhaalt hij (zie vs. 51) voor hunne ooren het woord des levens, en betaalt hun verachtelijken hoon met de luide liefderijke verzekering: „Voorwaar, voorwaar zeg ik u, zoo iemand mijn woord zal bewaard hebben, die zal den dood niet zien in der eeuwigheid." Wat is het? Hij zoekt zijne eer niet, maar hunne ziele; niet zijne eigene rust, maar het einde van hun on-rust.

Was dit de trouw, dit het geduld, dit de edelmoedigheid der liefde niet, waaraan ten allen tijde een goddelijke, eens Heilands liefde gekend is, ach! hoe menigeen, hoe menig *onzer*, die nu zijne spraak in al hare wendingen, die nu de stem van den goeden Herder in al haar kracht en liefelijkheid kent, omdat hij eindelijk zijn hart er toe heeft laten brengen om zijn woord, het verootmoedigend woord van zonde en verlossing te hooren, zou nog altijd het geblinddoekt slachtoffer zijn van de leugen zijns harten, van zijn hoogmoedig zelfbedrog! Maar nu wij deze trouw, dit geduld, deze edelaardigheid der liefde van Christus in voorbeelden

gezien en in onszelven ondervonden hebben, blijft er bij ons eene hope ook voor hen, die ons voorkomen haar het felst en hardnekkigst te bestrijden. En dit niet alleen; maar nu zien wij ook wat, in dagen van toenemenden afval en vijandschap, der christelijke gemeente betaamt; van welken geest wij moeten zijn, indien wij waarlijk discipelen van Jezus Christus zijn, en welk ons gedrag wezen moet tegenover degenen, die *onze* spraak niet verstaan, omdat zij *ons* woord niet kunnen hooren, die ons hun vertrouwen, hunne liefde weigeren, omdat wij „de waarheid zeggen." In hunne harten lezen kunnen *wij* niet; daarom mogen wij tot hen niet spreken, alsof wij het konden, en moet onze toon ten allen tijde eene andere dan de zijne zijn. Maar onze liefde moet als de zijne wezen, ook zoo trouw, ook zoo geduldig, ook zoo edelmoedig, zoo ernstig, zoo waarachtig, zoo onvermoeid volhardende, zichzelve niet sparende, maar het heil der zielen, harer ondanks, zoekende, liever met alle steenen gesteenigd dan één woord terughoudende, dat nog redden, nog eenig goed doen, nog (zij het ook in een veel later tijdperk!) ten zegen wezen kan. Daartoe helpe ons Hij, wien lief, waarlijk lief te hebben, een zegen is, en tot zegen stelt!

INHOUD DER VIER REGISTERS.

REGISTER I.

VOLGORDE DER LEERREDENEN.

Eerste Deel.

Bladz.	1.	Lukas 23 : 34a.	Eerste kruiswoord.
„	18.	Johannes 19 : 26, 27a.	Tweede „
„	36.	Lukas 23 : 42, 43.	Derde „
„	54.	Matth. 27 : 45, 46.	Vierde „
„	72.	Johannes 19 : 28, 29.	Vijfde „
„	90.	Johannes 19 : 30a.	Zesde „
„	107.	Lukas 23 : 46.	Zevende „

„ 127. Voorrede (de Geloofsbelijdenis van den Autheur).

„ 134. Genesis 4 : 20, 21, 22a. Het vernuft van de kinderen der menschen.

„ 157. Openbaringen 21 : 4a. Alle tranen afgewischt.

„ 174. Romeinen 1 : 9—15. Een dierbare wensch verworpen en vervuld.

„ 198. Markus 12 : 34b. Niet verre.

„ 219. Psalm 4 : 7. Gods licht in de ziele.

„ 236. Markus 9 : 24. Geloof met ongeloovigheid, ongeloovigheid met geloove.

„ 252. Lukas 23 : 1. Jezus Christus den heidenen overgeleverd door de Joden.

„ 271. Lukas 7 : 36—51. Groote zonde, groote genade, groot geloof, groote liefde.

„ 294. Psalm 19. Natuur en schrift.

„ 315. 1 Korinthen 10 : 31. Heilig leven.

„ 332. Jakobus 5 : 16b. Het gebed eens rechtvaardigen.

„ 349. Galaten 6 : 9. Goed doen.

Tweede Deel.

Bladz. 367. Lukas 2 : 1—7. Voor henlieden geen plaats.
„ 381. Johannes 3 : 14, 15. Het teeken des heils.
„ 397. Johannes 2 : 1—11. Het beginsel der teekenen.
„ 414. Handelingen 5 : 1—11. Ananias en Saffira.
„ 431. Mattheus 16 : 22, 23. Mistrouw het menschelijke!
„ 446. Johannes 11 : 47—53. De raad der boosheid.
„ 459. 1 Korinthen 15 : 8, 9. De vervolger medegetuige.
„ 475. Markus 10 : 13—16. De kinderkens.
„ 490. Johannes 14 : 27 a. Vrede.
„ 504. Handelingen 9 : 17 a. Saul, broeder.
„ 519. Johannes 8 : 32 b. Ware vrijheid.
„ 532. Lukas 2 : 34 b. Val en opstanding.
„ 545. Lukas 2 : 35 a. Het zwaard door de ziele.
„ 561. Genesis 4 : 1 b en Genesis 5 : 29. De verwachtingen van het ouderhart.
„ 576. Johannes 1 : 29 b. Zie het Lam Gods.
„ 587. Genesis 18 : 13 m. Waarom heeft Sara gelachen?
„ 604. Johannes 3 : 30. Hij moet wassen, maar ik minder worden.
„ 620. 2 Samuel 7. Eene teleurstelling.
„ 641. Psalm 29 : 3 b. Het onweder aan den politieken hemel.
„ 655. 2 Koningen 6 : 8—23. Gods bescherming.
„ 672. 2 Koningen 6 : 24—33. 7. Oorlogstooneelen.
„ 692. Daniël 2 : 1—45. Het koninkrijk aan geen ander gelijk.
„ 713. Ephese 2 : 14 a. Onze Vrede.
„ 728. Exodus 10 : 23 b. Genadige onderscheiding.

Derde Deel.

Bladz. 1. Mattheus 25 : 14—30. De gelijkenis der talenten.
„ 21. Psalm 33 : 13—22. Het Godsbestuur en Nederlands behoefte.

Bladz. 39. Lukas 12 : 20, 21. De rijke dwaas en de rijkdom in God.
„ 56. Jesaja 12 : 4, 5. De grootte van onze dankstof.
„ 77. Romeinen 1 : 14. Des christens schuld aan den heiden.
„ 106. Mattheus 6 : 24—34. Zorgen.
„ 127. Openbaringen 3 : 11 b. Houdt dat gij hebt.
„ 147. 2 Kronijken 15 : 10—12. Achttien Juni MDCCCXLIX.
„ 164. Spreuken 11 : 25. Des Heidens loon aan den christen.
„ 184. Hebreën 6 : 4—8. Wat mogelijk en wat onmogelijk is.
„ 202. Spreuken 26 : 13. Een leeuw op de straten.
„ 226. Mattheus 28 : 20. De blijvende Heiland.
„ 247. Mattheus 16 : 15—18. Eene vaste overtuiging.
„ 264. Romeinen 8 : 28. Lijden dienstbaar aan eeuwig heil.
„ 277. Jakobus 1 : 4. Het volmaakte werk der lijdzaamheid.
„ 297. Markus 14 : 8. 's Heilands goedkeuring op de christelijke zending.
„ 313. Psalm 91 : 2. God ons betrouwen.
„ 324. Johannes 17 : 17. Gods woord waarheid.
„ 337. Genesis 5 : 22 a. De wandel met God.

Vierde Deel.

Bladz. 1. Galaten 6 : 9. Laat ons het goede doende niet vertragen.
„ 18. 2 Timotheus 4 : 9—11, 16—18. Menschelijke vriendschap.
„ 33. Markus 12 : 34 m. Niet verre.
„ 47. Mattheus 26 : 41. Waakt en bidt.
„ 61. Hebreën 11 : 35 b—38. De Martelaren.
„ 77. Lukas 17 : 20 b. Niet met uiterlijk gelaat.
„ 91. Psalm 146. Een psalm voor den nieuwjaarsdag.
„ 105. Lukas 24 : 26. Lijden de weg tot heerlijkheid.
„ 119. Handelingen 9 : 36—42. Tabitha.
„ 133. Jakobus 3 : 17. De wijsheid die van boven is.
„ 148. Daniël 4 : 28—31. Zelfverheerlijking.

Bladz. 162. I. Op den dag der begrafenis, ter nagedachtenis aan Otto Gerhard Heldring 17 Juli 1876.

„ 164. II. Handelingen 13 : 36 a. Den volgenden Zondag. In de kerk op den Vluchtheuvel.

„ 175. Openbaringen 3 : 11 b. Houd dat gij hebt.

„ 191. Johannes 13 : 18, 21—30.
Mattheus 26 : 21—25.
Markus 14 : 18—21.
Lukas 22 : 21—23.
} Jezus ontdekt zijn verrader.

„ 208. Lukas 24 : 34. De Heer is waarlijk opgestaan. (Orgelinwijding).

„ 223. I. Genesis 22 (staat 32) : 14 a.
II. Galaten 1 : 3—5.
} De beste nieuwjaarsleuze en de beste heil- en zegenwensch.

„ 242. Galaten 6 : 5. Het eigen pak.

„ 245. Johannes 8 : 31—45. Jezus, en de velen die in Hem geloofd hebben.

REGISTER II.

BEHANDELDE TEKSTEN.

OUDE TESTAMENT.

Genesis.

Hoofdstuk 4:1b en 5:29. Deel 2. bladz. 561. De verwachtingen van het ouderhart.

„ 4:20, 21, 22a. „ 1. „ 134. Het vernuft van de kinderen der menschen.

„ 5:22a. „ 3. „ 337. De wandel met God.

„ 18:13m. „ 2. „ 587. Waarom heeft Sara gelachen?

„ 22:14a (staat 32). „ 4. „ 223. De beste nieuwjaarsleuze.

Exodus.

Hoofdstuk 10:23b. Deel 2. bladz. 728. Genadige onderscheiding.

II Samuel.

Hoofdstuk 7. Deel 2. bladz. 620. Eene teleurstelling.

II Koningen.

Hoofdstuk 6:8—23. Deel 2. bladz. 655. Gods bescherming.

„ 6:24—33. „ 2. „ 672. Oorlogstooneelen.

II Kronijken.

Hoofdstuk 15:10—12 Deel 3. bladz. 147. Achttien Juni MDCCCXLIX.

Psalmen.

Psalm	4 : 7.	Deel 1.	bladz. 219.	Gods licht in de ziele.
„	19.	„ 1.	„ 294.	Natuur en schrift.
„	29 : 3b.	„ 2.	„ 641.	Het onweder aan den politieken hemel.
„	33 : 13—22.	„ 3.	„ 21.	Het Godsbestuur en Nederlands behoeften.
„	91 : 2.	„ 3.	„ 313.	God ons betrouwen.
„	146.	„ 4.	„ 91.	Een psalm voor den nieuwjaarsdag.

Spreuken.

Hoofdstuk	11 : 25.	Deel 3.	bladz. 164.	Des Heidens loon aan den christen.
„	26 : 13.	„ 3.	„ 202.	Een leeuw op de straten.

Jesaja.

Hoofdstuk.	12 : 4, 5.	Deel 3.	bladz. 56.	De grootte van onze dankstof.

Daniël.

Hoofdstuk	2 : 1—45.	Deel 2.	bladz. 692.	Het koninkrijk aan geen ander gelijk.
„	4 : 28—31.	„ 4.	„ 148.	Zelfverheerlijking.

NIEUWE TESTAMENT.

Mattheus.

Hoofdstuk	6 : 24—34.	Deel 3.	bladz. 106.	Zorgen.
„	16 : 15—18.	„ 3.	„ 247.	Eene vaste overtuiging.
„	16 : 22, 23.	„ 2.	„ 431.	Mistrouw het menschelijke.
„	25 : 14—30.	„ 3.	„ 1.	De gelijkenis der talenten.
„	26 : 21—25.	„ 4.	„ 191.	Jezus ontdekt zijn verrader.

Hoofdstuk	26 : 41.	Deel	4.	bladz.	47. Waakt en bidt.
„	27 : 45, 46.	„	1.	„	54. Vierde kruiswoord.
„	28 : 20.	„	3.	„	226. De blijvende Heiland.

Markus.

Hoofdstuk	9 : 24.	Deel	1.	bladz.	236. Geloof met ongeloovigheid, ongeloovigheid met geloove.
„	10 : 13—16.	„	2.	„	475. De kinderkens.
„	12 : 34b.	„	1.	„	198. Niet verre.
	idem.	„	4.	„	33. „ „
„	14 : 8.	„	3.	„	297. 's Heilands goedkeuring op de Zending.
„	14 : 18—21 zie	„	4.	„	191.

Lukas.

Hoofdstuk	2 : 1—7.	Deel	2.	bladz.	367. Voor henlieden geen plaats.
„	2 : 34b.	„	2.	„	532. Val en opstanding.
„	2 : 35a.	„	2.	„	545. Het zwaard door de ziele.
„	7 : 36—51.	„	1.	„	271. Groote zonde, groote genade, groot geloof, groote liefde.
„	12 : 20, 21.	„	3.	„	39. De rijke dwaas en de rijkdom in God.
„	17 : 20b.	„	4.	„	77. Niet met uiterlijk gelaat.
„	22 : 21—23 zie	„	4.	„	191.
„	23 : 1.	„	1.	„	252. Jezus Christus den heidenen overgeleverd door de Joden.
„	23 : 34a.	„	1.	„	1. Eerste kruiswoord.
„	23 : 42, 43.	„	1.	„	36. Derde „
„	23 : 46.	„	1.	„	107. Zevende „
„	24 : 26.	„	4.	„	105. Lijden de weg tot heerlijkheid.
„	24 : 34.	„	4.	„	208. De Heer is waarlijk opgestaan.

Johannes.

Hoofdstuk	1 : 29b.	Deel	2.	bladz.	576. Zie het Lam Gods.
„	2 : 1—11.	„	2.	„	397. Het beginsel der teekenen.
„	3 : 14, 15.	„	2.	„	381. Het teeken des heils.
„	3 : 30.	„	2.	„	604. Hij moet wassen, maar ik minder worden.
„	8 : 31—45.	„	4.	„	245. Jezus, en de velen, die in Hem geloofd hebben.
„	8 : 32b.	„	2.	„	519. Ware vrijheid.
„	11 : 47—53.	„	2.	„	446. De raad der boosheid.
„	13 : 18, 21—30	zie „	4.	„	191.
„	14 : 27a.	„	2.	„	490. Vrede.
„	17 : 17.	„	3.	„	324. Gods woord waarheid.
„	19 : 26, 27a.	„	1.	„	18. Tweede kruiswoord.
„	19 : 28, 29.	„	1.	„	72. Vijfde „
„	19 : 30a.	„	1.	„	90. Zesde „

Handelingen.

Hoofdstuk	5 : 1—11.	Deel	2.	bladz.	414. Ananias en Saffira.
„	9 : 17a.	„	2.	„	504. Saul, broeder.
„	9 : 36—42.	„	4.	„	119. Tabitha.
„	13 : 36a.	„	4.	„	164. In de kerk op den Vluchtheuvel.

Romeinen.

Hoofdstuk	1 : 9—15.	Deel	1.	bladz.	174. Een dierbare wensch vervuld en verworpen.
„	1 : 14.	„	3.	„	77. Des christens schuld aan den heiden.
„	8 : 28.	„	3.	„	264. Lijden dienstbaar aan eeuwig heil.

I Korinthen.

Hoofdstuk	10 : 31.	Deel	1.	bladz.	315. Heilig leven.
„	15 : 8, 9.	„	2.	„	459. De vervolger medegetuige.

Galaten.

Hoofdstuk 1 : 3—5. Deel 4. bladz. 223.
in verbinding met Gen. 22 : 14a. De beste heil- en zegenwensch.
Hoofdstuk 6 : 5. Deel 4. bladz. 242. Het eigen pak.
„ 6 : 9. „ 1. „ 349. Goed doen.
„ 6 : 9. „ 4. „ 1. Laat ons het goede doende niet vertragen.

Ephesen.

Hoofdstuk 2 : 14a. Deel 2. bladz. 713. Onze Vrede.

II Timotheus.

Hoofdstuk 4 : 9—11. 16—18. Deel 4. bladz. 18. Menschelijke vriendschap.

Hebreën.

Hoofdstuk 6 : 4—8. Deel 3. bladz. 184. Wat mogelijk en onmogelijk is.
„ 11 : 35b—38. „ 4. „ 61. De martelaren.

Jakobus.

Hoofdstuk 1 : 4. Deel 3. bladz. 277. Het volmaakte werk der lijdzaamheid.
„ 3 : 17. „ 4. „ 133. De wijsheid die van boven is.
„ 5 : 16b. „ 1. „ 332. Het gebed eens rechtvaardigen.

Openbaringen.

Hoofdstuk 3 : 11b. Deel 3. bladz. 127. Houd dat gij hebt.
„ 3 : 11b. „ 4. „ 175. „ „ „ „
„ 21 : 4a. „ 1. „ 157. Alle tranen afgewischt.

REGISTER III.

IN VOLGORDE OVEREENKOMSTIG HET KERKELIJK JAAR.

Kerstpreeken.

Lukas 2 : 1—7. Deel 2. bladz. 367. Voor henlieden geen plaats.

Na Kerstmis.

Lukas 2 : 34b. Deel 2. bladz. 532. Val en opstanding.
„ 2 : 35a. „ 2. „ 545. Het zwaard door de ziele.

Oudejaarsavondpreeken.

Lukas 12 : 20, 21. Deel 3. bladz. 39. De rijke dwaas en de rijkdom in God.

Nieuwjaarspreeken.

Genesis 22 : 14a. en Galaten 1 : 3—5. Deel 4. bladz. 223. De beste nieuwjaarsleuze en de beste heil- en zegenwensch.
Psalm 146. „ 4. „ 91. Een psalm voor den nieuwjaarsdag.
Galaten 6 : 5. „ 4. „ 242. Het eigen pak.

Lijdenspreeken.

Johannes 3 : 14, 15. Deel 2. bladz. 381. Het teeken des heils.
„ 11 : 47—53. „ 2. „ 446. De raad der boosheid.
„ 13 : 18, 21—30
Mattheus 26 : 21—25.
Markus 14 : 18—21. „ 4. „ 191. Jezus ontdekt den verrader.
Lukas 22 : 21—23.
„ 23 : 1. „ 1. „ 252. Jezus Christus den heidenen overgeleverd door de Joden.

Kruiswoorden.

Lukas 23 : 34a.	Deel 1.	bladz.	1.	Eerste kruiswoord.
Johannes 19 : 26, 27a.	„ 1.	„	18.	Tweede „
Lukas 23 : 42, 43.	„ 1.	„	36.	Derde „
Mattheus 27 : 45, 46.	„ 1.	„	54.	Vierde „
Johannes 19 : 28, 29.	„ 1.	„	72.	Vijfde „
„ 19 : 30a.	„ 1.	„	90.	Zesde „
Lukas 23 : 46.	„ 1.	„	107.	Zevende „

Goede Vrijdag.

Johannes 1 : 29b. Deel 2. bladz. 576. Zie het Lam Gods.

Paschen.

Lukas 24 : 26. Deel 4. bladz. 105. Lijden de weg tot heerlijkheid. (Zie voor denzelfden tekst ook onder: Vaderlandsche gedenkdagen).

Lukas 24 : 34. Deel 4. bladz. 208. De Heer is waarlijk opgestaan.

Na Paschen.

1 Korinthen 15 : 8, 9. Deel 2. bladz. 459. De vervolger medegetuige.

Zondag na Hemelvaart

Johannes 14 : 27a. Deel 2. bladz. 490. Vrede.

Hervorming,

Openbaringen 3 : 11b. Deel 3. bladz. 127. Houd dat gij hebt. (In 1848).
Hebreën 11 : 35b—38. „ 4. „ 61. De martelaren. (In 1867).
Openbaringen 3 : 11b. „ 4. „ 175. Houd dat gij hebt. (In 1876).

BIJZONDERE GELEGENHEDEN.

Dankzegging na het Avondmaal.

1 Korinthen 10 : 31. Deel 1. bladz. 315. Heilig leven.

Bevestiging van Lidmaten.

Mattheus 26 41. Deel 4. bladz. 47. Waakt en bidt.

Orgelinwijding.

Lukas 24 : 34. Deel 4. bladz. 208.

Zendingsredenen.

Romeinen 1 : 14. Deel 3. bladz. 77. Des christens schuld aan den heiden.
Spreuken 11 : 25. „ 3. „ 164. Des heidens loon aan den christen.
„ 26 : 13. „ 3. „ 202. Een leeuw op de straten.
Markus 14 : 8. „ 3. „ 297. 's Heilands goedkeuring op de christelijke zending.
Galaten 6 : 9. „ 4. „ 1. Laat ons het goede doende niet vertragen.

Afscheidspreeken.

Mattheus 28 : 20. Deel 3. bladz. 226. De blijvende Heiland.

Academiepreeken.

Jakobus 3 : 17. Deel 4. bladz. 133. De wijsheid die van boven is.
(Ter opening van het academiejaar 1875—76).

Tijdpreeken.

Genesis 4 : 20—22a.	Deel	1.	bladz. 134.	Het vernuft van de kinderen der menschen.
Psalm 29 : 3b.	„	2.	„ 641.	Het onweder aan den politieken hemel.
2 Koningen 6 : 8—23.	„	2.	„ 655.	Gods bescherming.
„ 6 : 24—33. 7.	„	2.	„ 672.	Oorlogstooneelen.
Daniël 2 : 1—45.	„	2.	„ 692.	Het koninkrijk aan geen ander gelijk.
Ephese 2 : 14a.	„	2.	„ 713.	Onze vrede.

GELEGENHEIDSLEERREDENEN.

(In tijdsorde).

A. Vaderlandsche gedenkdagen.

Psalm 33 : 13—22. Deel 3. bladz. 21. Het Godsbestuur en Nederlands behoefte.
(Op den dank- en bededag in het jaar 1846).

Jesaja 12 : 4, 5. Deel 3. bladz. 56. De grootte van onze dankstof.
(Dankdag voor den oogst in 1847).

2 Kronijken 15 : 10—12. Deel 3. bladz. 147. Achttien Juni MDCCCXLIX.
(Slag bij Waterloo).

Johannes 8 : 32b. Deel 2. bladz. 519. Ware vrijheid.
(1 Juli 1863. Bevrijding der slaven in de West).

Exodus 10 : 23b. Deel 2. bladz. 728. Genadige onderscheiding.
(Gehouden in 1870 op den dankdag voor de verlossing van Nederland in 1813).

Lukas 24 : 26. Deel 4. bladz. 105. Lijden de weg tot heerlijkheid.
(Ter gedachtenis aan de inneming van den Briel, gehouden 1 April 1872, 2de Paaschdag).

B. Plaatselijke gedenkdagen.

Psalm 91 : 2. Deel 3. bladz. 313. God ons betrouwen.
(Utrechts gedenkdag verlossing van de Franschen. 1860).

Daniël 4 : 28—31. Deel 4. bladz. 148. Zelfverheerlijking.
(Utrechts gedenkdag verlossing van de Franschen. 1875).

GEDACHTENISREDENEN.

Romeinen 8 : 28. Deel 3. bladz. 264. Lijden dienstbaar aan eeuwig heil.
(Na het smartelijk verlies zijner echtgenoote. 8 Mei 1856).

Genesis 5 : 22a. Deel 3. bladz. 337. De wandel met God.
(Leerrede na het overlijden van Ds. S. G. Jorissen. 1865).

Hand. 9 : 36—42. Deel 4. bladz. 119. Tabitha.
(Leerrede na het overlijden van Mej. A. H. Swellengrebel. 1874).

Hand. 13 : 36a. Deel 4. bladz. 164. Gedachtenisrede aan O. G. Heldring. 1876.

LEERREDENEN OVER VRIJE STOFFEN,

UIT HET OUDE TESTAMENT.

Genesis 4 : 1b, 5 : 29. Deel 2. bladz. 561. De verwachtingen van het ouderhart.

„ 18 : 13m. „ 2. „ 587. Waarom heeft Sara gelachen?

II Samuel 7. Deel 2. bladz. 620. Eene teleurstelling.
Psalm 4:7. „ 1. „ 219. Gods licht in de ziele.
„ 19. „ 1. „ 294. Natuur en schrift.

LEERREDENEN OVER VRIJE STOFFEN,

UIT HET NIEUWE TESTAMENT.

Uit de Evangeliën.

Mattheus 6:24—34. Deel 3. bladz. 106. Zorgen.
„ 16:15—18. „ 3. „ 247. Eene vaste overtuiging.
„ 16:22, 23. „ 2. „ 431. Mistrouw het menschelijke!
„ 25:14—30. „ 3. „ 1. Gelijkenis der talenten.
Markus 9:24. „ 1. „ 236. Geloof met ongeloovigheid, ongeloovigheid met geloove.
„ 10:13—16. „ 2. „ 475. De kinderkens.
„ 12:34b. „ 1. „ 198. Niet verre.
Lukas 7:36—51. „ 1. „ 271. Groote zonde, groote genade, groot geloof, groote liefde.
„ 17:20b. „ 4. „ 77. Niet met uiterlijk gelrat.
Johannes 2:1—11. „ 2. „ 397. Het beginsel der teekenen.
„ 3:30. „ 2. „ 604. Hij moet wassen, maar ik minder worden.
„ 8:31—45. „ 4. „ 245. Jezus, en de velen die in Hem geloofd hebben.
„ 17:17. „ 3. „ 324. Gods woord waarheid.

Uit de Handelingen der Apostelen.

Handelingen 5:1—11. Deel 2. bladz. 414. Ananias en Saffira.
„ 9:17a. „ 2. „ 504. Saul, broeder.

Uit de Brieven.

Romeinen 1 : 9—15.	Deel 1.	bladz.	174.	Een dierbare wensch verworpen en vervuld.
Galaten 6 : 9.	„ 1.	„	349.	Goed doen.
II Timotheus 4 : 9—11, 16—18.	„ 4.	„	18.	Menschelijke vriendschap.
Hebreën 6 : 4—8.	„ 3.	„	184.	Wat mogelijk en wat onmogelijk is.
Jakobus 5 : 16b.	„ 1.	„	332.	Het gebed eens rechtvaardigen.

Uit de Openbaringen.

Openbaringen 21 : 4a. Deel 1. bladz. 157. Alle tranen afgewischt.

REGISTER IV.

OUDE TESTAMENT.

Leerredenen over stoffen uit

de geschiedenis der aarts-vaderen.	Deel 2.	bladz.	587.	Genesis 18 : 3 m.
„ „ van het Israëlitische volk.	„ 2.	„	728.	Exodus 10 : 21 b.
	„ 3.	„	147.	II Kron. 15 : 10—13.
het leven van David.	„ 2.	„	620.	II Samuël 7.
„ „ „ Eliza.	„ 2.	„	655.	II Kon. 6 : 8—23.
„ „ „ „	„ 2.	„	672.	„ 6 : 24—33. 7.

NIEUWE TESTAMENT.

Leerredenen over stoffen uit

het leven van Joh. den Dooper.	Deel 2.	bladz.	576.	Johannes 1 : 29.
	„ 2.	„	604.	„ 3 : 30.

Uit het leven van Jezus in het algemeen.

	Deel 2.	bladz.	367.	Lukas 2 : 1—7.
	„ 2.	„	532.	„ 2 : 34 b.
	„ 2.	„	545.	„ 2 : 35.
	„ 3.	„	226.	Mattheus 28 : 20.
	„ 3.	„	297.	Markus 14 : 8.
	„ 4.	„	105.	Lukas 24 : 26.
Uit de Bergrede.	„ 3.	„	106.	Mattheus 6 : 24—34.

Uit de gesprekken des Heeren.	Deel 1.	bladz.	198.	Markus 12 : 34b.
	„ 1.	„	271.	Lukas 7 : 36—51.
	„ 2.	„	381.	Johannes 3 : 14, 15.
	„ 2.	„	431.	Mattheus 16 : 22, 23.
	„ 2.	„	475.	Markus 10 : 13—16.
	„ 3.	„	247.	Mattheus 16 : 15—18.
	„ 4.	„	33.	Markus 12 : 34b.
	„ 4.	„	77.	Lukas 17 : 20b.
	„ 4.	„	245.	Johannes 8 : 31—45.
Uit de gelijkenissen.	„ 3.	„	1.	Mattheus 25 : 14—30.
	„ 3.	„	39.	Lukas 12 : 20, 21.
Uit de wonderen.	„ 1.	„	236.	Markus 9 : 24.
	„ 2.	„	397.	Johannes 2 : 1—11.
Uit het lijden.	„ 1.	„	1.	Lukas 23 : 34a.
	„ 1.	„	18.	Joh. 19 : 26, 27a.
	„ 1.	„	36.	Lukas 23 : 42, 43.
	„ 1.	„	54.	Matth. 27 : 45, 46.
	„ 1.	„	72.	Johannes 19 : 28, 29.
	„ 1.	„	90.	„ 19 : 30a
	„ 1.	„	107.	Lukas 23 : 46.
	„ 1.	„	252.	„ 23 : 1.
	„ 2.	„	446.	Joh. 11 : 47—53.
	„ 4.	„	47.	Matth. 26 : 41.
	„ 4.	„	191.	Joh. 13 : 18, 21—30.

Eerste tijden der Christelijke Kerk.

Deel 2.	bladz.	414.	Hand. 5 : 1—11.
„ 4.	„	119.	„ 9 : 36—42.

Uit het leven van Paulus.

Deel 1.	bladz.	174.	Romeinen 1 : 9—15.
„ 2.	„	459.	I Korinthen 15 : 8, 9.
„ 2.	„	504.	Handelingen 9 : 17a.
„ 4.	„	18.	II Timoth. 4 : 9—11, 16—18.

Over den Bijbel.	Deel	3.	bladz. 127.	Openb. 3 : 11b.
	„	3.	„ 324.	Johannes 17 : 17.
	„	4.	„ 175.	„ 3 : 11b.
Algemeene- en bijzondere openbaring.	„	1.	„ 294.	Psalm 19.
Voorzienigheid.	„	3.	„ 21.	„ 33 : 13—22.
„	„	4.	„ 223.	Genesis 22 : 14a.
Het gebed.	„	1.	„ 332.	Jakobus 5 : 16b.
Het geloof.	„	1.	„ 236.	Markus 9 : 24.
Het zalig leven in den hemel.	„	1.	„ 157.	Openb. 21 : 4a.
Het Koninkrijk Gods.	„	2.	„ 692.	Daniël 2 : 1—45.
„ „ „	„	4.	„ 77.	Lukas 17 : 20b.
Menschlievendheid.	„	1.	„ 349.	Galaten 6 : 9.
Leugen.	„	2.	„ 414.	Handel. 5 : 1—11.
Lijdzaamheid.	„	3.	„ 277.	Jakobus 1 : 4.
Dankbaarheid.	„	3.	„ 56.	Jesaja 12 : 4, 5.
Vriendschap.	„	4.	„ 18.	II Tim. 4 : 9—11, 16—18.
Hoogmoed.	„	4.	„ 148.	Daniël 4 : 28—31.
Lijden.	„	3.	„ 264.	Romeinen 8 : 28.
„	„	4.	„ 105.	Lukas 24 : 26.
Ouderliefde.	„	2.	„ 561.	Gen. 4 : 1b, 5 : 29.
Ouderplichten.	„	2.	„ 475.	Markus 10 : 13—16.
Oorlog.	„	2.	„ 641—744.	
Uitvindingen.	„	1.	„ 133.	Gen. 4 : 20—22a.
Geweten.	„	3.	„ 184.	Hebreën 6 : 4—8.